Florentin Popescu

Bucureștii cafenelelor literare

DOMINO

Florentin Popescu

Bucureștii cafenelelor literare

colecţia *Bucureştii care au fost*
coordonator Andrei Pippidi

© *2007*
Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin editurii
DOMINO®

Tehnoredactare: Laurenţiu Budică

colecția *Bucureștii care au fost*

Florentin Popescu

Bucureștii cafenelelor literare

DOMINO®
București, 2007

Totul a pornit de la un telefon...

Telefonul, pe cât de surprinzător tot pe atât de plăcut, a venit într-o seară. Şi nu oricum. Şi nici de oriunde sau de la oarecine. Mă suna Sebastian, colegul meu de studenţie, stabilit în Statele Unite ale Americii, omul cu care nu mai vorbisem şi nici nu mă mai văzusem de două decenii dacă nu cumva de mai demult. La vreo câţiva ani după ce absolvisem amândoi Facultatea de Limba şi Literatura Română, eu lucram la un ziar judeţean şi el preda la o şcoală din Bucureşti, Printr-o anume împrejurare care-i fusese, se vede treaba, favorabilă, el plecase peste ocean şi se stabilise acolo.

O vreme am purtat corespondenţă, dar de la un timp n-am mai primit nici o scrisoare de la el. Am pus totul nu atât pe seama lipsei sale de loialitate cât mai degrabă pe vigilenţa omniprezentei Securităţi, care lucra, chipurile, preventiv, adică oprind scrisorile prietenului meu, epistole care, la o adică, mi-ar fi putut trezi şi mie dorul de ducă într-o ţară occidentală. M-am resemnat si am zis ca aşa a fost să fie şi basta.

Şi deodată telefonul acela venit la ceas de seară din marea ţară de dincolo de ocean. În prima clipă nu mi-a venit a crede urechilor, însă mai apoi m-am convins că nu e vorba de o farsă pe care nu vedeam cine mi-ar fi putut-o juca. Era într-adevăr vocea lui Sebastian. Neschimbată, aceeaşi din

urmă cu douăzeci de ani, când colindam împreună muzeele și parcurile bucureștene, când poposeam pe la anticari ori ne afundam în întinericul câte unei săli de cinematrograf de pe bulevardul 6 Martie, căruia noi, studenții îi spuneam "6 a III-a", iar mai încoace, după 1990 autoritățile noii puteri i-au zis Bulevardul Elisabeta.

Dacă telefonul în sine mă surprindea - și cred că era cât se poate de firesc să se întâmple așa -, nu mai puțin mirat am fost în clipa în care am aflat marele, adevăratul scop cu care mă căuta prietenul meu Sebastian după atâta amar de vreme.

Căci nu pentru a se făli cu cine știe ce carieră făcută de el acolo, în țara tuturor posibilităților mă căuta, ci din cu totul și cu totul alte pricini. Mi-a promis că dacă voi dori cumva să-mi vorbească despre destinul și viața lui pe continentul american (deși nu uitase că nu sunt prea curios și indiscret din fire și că lucrul pe care-l detest cel mai mult la cineva este mania "trasului de limbă", indiscreția) o va face poate mult mai curând decât mă așteptam în clipa aceea. Pe scurt, mi-a spus că unul din cei mai buni prieteni ai lui din America, un anume John s-a lăsat cucerit de poveștile sale despre Bucureștiul de altădată, despre farmecul, localurile și oamenii lui și că ține neapărat să vadă Capitala României de azi, că în drumurile lor în orașul de pe malul Dâmboviței ar vrea să-i însoțească cineva (pe el și pe Sebastian, desigur) care să le povestească despre Bucureștii de odinioară (iată, își însușise și sintagma care trimite nostalgic în istoria urbei!) și că, cel mai potrivit pentru asta n-ar putea fi altul decât subsemnatul...

Era, fără îndoială, un joc în care m-am prins deîndată, asumându-mi riscurile până în cele mai mici detalii.

Din prima clipă mi-a încolțit în suflet o oarecare teamă. Și asta din două motive; întâi, fiindcă engleza pe care o știu eu este destul de modestă, ca să nu spun aproximativă, apoi, necunoscând mentalitatea unui american get-beget, cine știe ce surprize puteam avea de-a lungul și de-a latul celor câteva săptămâni cât aveau să stea prietenul meu și acel cetățean american, în "Bucureștiul iubit", cum îi zicea cândva Gică Petrescu orașului studenției noastre și al vieții mele de azi.

Dar până la urmă mi-am zis că atâta vreme cât de la acele proiectate voiaje prin Capitala românească nu va lipsi Sebastian, fără îndoială la acea oră foarte bun cunoscător al limbii engleze și poate într-o mare măsură și al mentalităților și caracterelor americanilor, n-am a mă teme.

Și m-am lăsat furat de acea "aventură", altfel foarte promițătoare în satisfacții pentru toți cei care aveam să fim implicați în ea. O aventură din care avea să se nască mai apoi o carte - cea pe care o ai acum în mâini, iubitul meu cititor...

Calea Victoriei - o "axis mundi" în materie...

- Şi dacă am văzut, zice Sebastian, că nu pot da de tine pe cale "poştală" m-am gândit să-ţi iau urma de la Uniunea Scriitorilor. Am trimis şi acolo o scrisoare, mai târziu şi un fax, dar mi s-a spus, că nu ştiu ce adresă ai. Am crezut că n-oi fi fost încă primit ca membru al uniunii şi m-am lăsat păgubaş. Asta până-ntr-o zi când într-o comunitate de români din State cineva mi-a arătat cartea ta despre cafenele. I-am cerut-o împrumut şi cu cât înaintam în lectură cu atât îmi veneau, tot mai proaspete în minte, amintirile anilor noştri de studenţie. Mi-am spus că trebuie neapărat să te găsesc.

Prietenul meu tace o clipă şi faţa i se umple de satisfacţie că eforturile lui n-au fost zadarnice şi că acum, în sfârşit, poate sta de vorbă cu mine pe o terasă bucureşteană.

Americanul John se bucură şi el de întâlnire şi pare din ce în ce mai nerăbdător să ne ridicăm şi să pornim pe străzile oraşului.

- Şi cum ai dat de mine ?

- Mult mai simplu decât credeam. Am apelat la serviciile Romtelecom-ului. Am rugat-o pe doamna care mi-a răspuns la telefon să-mi dea toate numele de "Popescu". Erau câteva zeci. Mă gândeam că poate telefonul tău este pe numele soţiei,

ori al părinților. Bineînțeles că în clipa în care am aflat că în carte există și un Popescu Florentin am sunat la numărul cu pricina. Și te-am găsit...

Același zâmbet de satisfacție. După care prietenul meu continuă:

- Așa că vezi, amice, nimic n-a fost întâmplător: Dar ca să revin la cartea ta, *Cafeneaua literară și boemii ei,* vreau să-ți mai spun că i-am citit pagini întregi din ea și lui John. Ori cea mai bună dovadă că i-a surâs ideea de a afla mai multe despre localurile bucureștene de altădată e faptul că se află acum, aici, cu noi...

- Sebi, ce-mi spui tu mă flatează și bucură. Pe care autor nu l-ar face fericit astfel de aprecieri ?

Și înțeleg că v-ați hotărât să mă luați pe mine drept Cicerone al vostru prin București...

John clatină afirmativ din cap, zâmbește (semn că înțelege perfect ce vreau să spun), apoi privește spre Sebastian ca și cum ar vrea să-i afle și lui părerea.

- Doar nu voiai să apelăm la un istoric pe care nici nu-l cunoșteam zice Sebastian. Tu cel puțin ești vechiul meu prieten și coleg de studenție, ne știm de-atâta vreme și ne poți suporta mai ușor.

- Dar de cealaltă carte a mea, apărută mai târziu, *Cafeneaua literară și boema din România de la începuturi până în prezent* nu știați ?

- Spre rușinea noastră, nu, zice Sebastian. Este cumva volumul al doilea al *Cafenelei* pe care am citit-o noi ?

- Nu, nici vorbă. Este o antologie a celor mai interesante texte scrise de ziariștii și poeții sau prozatorii vremii. Mai am acasă câteva exemplare și am să vă ofer câte unul. Ca s-aveți "bibliografie" în serile de hotel, să nu vă plictisiți...

- Excelent ! Voi avea ce să-i traduc și lui John înainte sau după ce vom trece pe la locurile și localurile evocatoare de odinioară.

- Sebi, dragă, devin eu ceva mai pragmatic, cred c-ar fi cazul să trecem la fapte. Să ne ridicăm, să ne smulgem din dulcea leneveală din fața halbelor de bere și să pornim în căutarea cafenelelor de altădată. Da, dar nu înainte de a ne lămuri asupra unei "strategii" pe care s-o urmăm.

- Adică ? se arată nedumerit Sebastian

- Simplu. Să urmăm un traseu topografic, adică mergând, să spunem de-a lungul Căii Victoriei - această "axis mundi" a localurilor, sau să urmăm un traseu istoric, prezentându-i prietenului nostru cafenelele aşa cum au apărut ele, cronologic ?

- Ştii, se simte Sebi dator să-mi reamintească un adevăr pe care îl ştiam şi eu mai demult, americanii sunt oameni mult mai practici. Şi în acelaşi timp ei vor ca totul să fie sistematizat, ordonat, ca să poată fi înţeles mai uşor. De-aia mă gândesc că cel mai nimerit ar fi s-o luăm, cum cum zice turcu, iavaş-iavaş de la primele cafenele şi până azi...

- Gând la gând cu bucurie. Tot aşa cred şi eu că e mai bine. Dar spune-mi, John gustă anecdotica, are umor ?

- De asta garantez eu. De ce mă întrebi ?

- Simplu. Tu ştii la fel de bine ca şi mine că aproape fiecare vechi local al Bucureştiului, al "micului Paris" (nu ştiu dacă i-ai vorbit lui John de sintagma asta) are o anecdotă a lui, că de numele fiecăruia se leagă mulţime de întâmplări, farse, momente aparte trăite de cei care au trecut pe-acolo: scriitori, actori, ziarişti, oameni de afaceri, boemi... Mie unul mi-ar face mare plăcere să-i povestesc americanului o parte din ele. Bineînţeles cu ajutorul tău, care-l poţi lămuri mai pe-ndelete cine erau personajele, care era atmosfera. Etc. Etc.

- Fii fără grijă, bătrâne ! Din punctul ăsta de vedere John e mult mai aproape de spiritul nostru balcanic decât de cel propriu americanilor.

John, mic de statură şi potrivit în talie, contrazicând în totul imaginea pe care şi-au format-o românii despre americanii văzuţi prin filme (şi cu care tovarăşul nostru de viitoare peregrinări bucureştene nu pare a avea nimic în comun) afişează o mină prietenoasă, lipsită de aroganţă şi-mi lasă impresia că înţelege conversaţia mea cu Sebastian dacă nu în întregime cel puţin parţial, intuind ideile şi intenţiile noastre - ceea ce, trebuie să recunosc, e mare lucru...

- Şi dacă tot sunt ciceronele vostru pentru câteva zile, dă-mi voie, prietene, să dezvolt puţin ideea de "axis mundi" a Căii Victoriei.

Uneori mă gândesc nu numai cu nostalgie, ci și cu recunoștință la voievodul martir Constantin Brâncoveanu, cel care a "tăiat" orașul și a construit "Podul Mogoșoaiei" - Calea Victoriei de azi. De unde să fi știut nefericitul principe că până la urmă "drumul" construit de el va deveni un fel de centru al vieții sociale și culturale a bucureștilor? Cum să-i fi trecut lui prin minte, pe la 1700, că de-a lungul "Podului" peste ani și ani se vor deschide cele mai vestite restaurante, cafenele și alte localuri de petrecere? Și că existența lor se va împleti strâns cu cea a bucureștenilor? De unde și cum să fi intuit luminatul domn că peste ani și ani de o parte și alta a "drumului" său către Târgoviște se vor ridica palate, se vor înființa redacții de ziare și că pe aici va pulsa o necontenită viață la toate orele zilei și uneori ale nopții?

Cum să-și fi imaginat Brâncoveanu că Podul Mogoșoaiei va face o "carieră" istorică, socială și culturală atât de îndelungată, de frumoasă și de bogată încât scriitorii, istoricii și gazetarii vremii îi vor consacra nu doar articole întâmplătoare și ocazionale, ci cărți întregi și numere întregi de almanahuri, publicații etc., etc.?

Cei doi tovarăși ai mei mă privesc cu uimire și întrucâtva cu admirație, mă lasă să-mi dezlănțui entuziasmul, așa că nu-mi rămâne decât să mă temperez singur. O fac numaidecât:

- Așa că, dragă Sebi și dragă John, vă propun să începem periplul nostru din partea de jos a Căii Victoriei, din preajma Lipscanilor și a palatului în care se află Muzeul de Istorie a României, pentru că pe-aici se pare c-au funcționat și primele cafenele din Bucureștii de odinioară.

- După ce indicii te-ai orientat?

- Firește, după o bogată bibliografie pe care am parcurs-o în amănunt. Vă rog să-mi dați voie să fac o introducere în domeniu și-n vreme ce-i vom arăta lui John străduțele pitorești care pornesc *din* sau *dau* în Lipscani, în vreme ce-l vom lăsa să privească în voie minunea arhitecturală a Bisericii Stavropoleos, Palatul Băncii Naționale, Palatul CEC și fostul Palat al Poștelor, care găzduiește astăzi Muzeul Național de Istorie, eu am să vă "inițiez", am să vă introduc (mai mult pe el, căruia tu îi vei traduce, fiindcă, pentru tine, Sebi, cele mai

multe dintre clădiri sunt cunoscute din studenție) în ceea ce se cheamă istoricul cafenelelor literare de la noi...

- De acord, zice Sebastian și-n aceeași clipă întoarce capul către american, spre a-i cere și lui încuviințarea.

Și e de la sine înțeles că acesta se lasă "pe mâinile noastre", încredințat fiind că-i vom fi buni îndrumători...

Cele mai vechi cafenele

- Așadar, îmi încep plăcuta misiune de cicerone, știm cu precizie că primii scriitori români care au băut cafea la București au trăit în secolul al XIX-lea, dar asta nu-nseamnă că și primele cafenele au apărut în urbea de pe malurile Dâmboviței abia atunci.

Istoricii ne-au demonstrat că acest tip de local a funcționat în București cu mult înainte. Așa, bunăoară, George Potra, un cercetător al trecutului, om de toată încrederea, ne încredințează că "prima cafenea cunoscută în București apare documentar în vremea domnitorului Radu Leon (1664-1669)" și că ea "era proprietatea unui oarecare Kara Hamie, fost oștean ienicer în garda palatului împărătesc din Constantinopol; localul se afla în plin centrul orașului, în apropiere de Hanul Șerban Vodă de mai târziu, în locul căruia s-a construit, în 1881-1883, palatul Băncii Naționale."[1] Ceva mai târziu documentele ne spun despre cafea că intra în șirul cadourilor ce se făceau, de voie, de nevoie oamenilor față de care domnitorul avea obligații (în condica de orânduieli a vistieriei lui Constantin Brâncoveanu, de pildă, în dreptul zilei de 7 iulie 1696 figurează și "15 oca de cafea", de la Ianache clucerul cu destinația "mării sale banului de oaste".

- Totuși, mă întrerupe prietenul meu, nu se poate spune că obiceiul de a bea cafea era pe atunci foarte răspândit...

- Cafea primeau şi beau nu numai înalţii funcţionari ai curţii domneşti, cum s-ar putea crede, ci şi slujbaşii bisericii. Dintr-o însemnare a mitropolitului Antim Ivireanu aflăm că la 15 martie 1816 egumenul unei mănăstiri era obligat să ducă mitropoliei ţării, de patru ori pe an, "o oca de cafea şi câte o oca de zahăr". Acum te rog să-i traduci şi să-i explici şi domnului John ce-nseamnă "o oca" în echivalentul contemporan al unităţilor de măsură.

Sebastian "se execută" fără şovăire şi-l văd pe american zâmbind. Asta nu opreşte, însă, firul incursiunii mele istorice.

- "Numirea de cafenea (cahvenea) - scrie tot George Potra - vine din cuvântul turcesc kahvehane, kave-hané, ceea ce înseamnă local public în care se poate bea cafea, după moda turcească, unde oamenii puteau să joace zaruri, table sau ghiordum (un joc de cărţi - n.n.) şi să fumeze tutun, în schimbul unui preţ relativ mic."[2]

În secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea au mai funcţionat în Bucureşti şi alte cafenele, menţionate şi ele în documentele vremii: una pe podul Beilicului (Calea Şerban Vodă de zi), pentru delegaţiile oficiale turceşti, o alta "lângă podul uliţii ce merge în scaunele de carne", o a treia în mahalaua Sfântu Gheorghe etc.

În veacul următor, la 1 aprilie 1801 apare menţionată, în zona Curţii Vechi, cafeneaua lui Bulucciogłu. "Să nu se creadă însă - ne atrage atenţia George Potra - că într-un oraş Capitală erau numai câteva cafenele în centru şi în restul oraşului, prin mahalale, nu mai exista nici una. Şi în interiorul băilor publice se aflau camere de cafenea. Logic şi deductiv, mai erau altele şi în centru cât şi în restul oraşului, dar întâmplarea a făcut, din cauza anumitor împrejurări, ca numai acestea câteva, amintite mai sus, să fie menţionate documentar."[3]

- Bag seamă, mă întrerupe Sebastian, că obiceiul ăsta de a bea cafea s-a răspândit foarte repede în Bucureştii vechi.

- Bucureştenii asimilează iute fel de fel de obiceiuri, nu întotdeauna cele mai bune. Nu e vorba de cafea, care nu poate fi considerată un obicei rău, ci de altele. Probabil că românul are în genele lui un vechi microb de cosmopolitism.

- Sau dorinţa de a ţine pasul cu noutăţile din alte părţi de lume.

- De la un alt istoric, G. I. Ionescu-Gion aflăm că, înmulțindu-se negustorii de cafea și patronii de cafenele, aceștia s-au organizat chiar și într-o breaslă a cafegiilor, care își avea o zi anume în care-și sărbătorea patronul și praznicul. Celebrarea lor se făcea la biserica "Izvorul Tămăduirii", construită de Nicolae Mavrocordat "dincolo de capul Podului Mogoșoaiei, în imediata apropiere de spitalul Filantropia - unde își păstrau steagul breslei."[4]

- Dar când a apărut cea dintâi cafenea la București ? Și unde se afla ? se interesează și John, care până în acea clipă privise fațadele clădirilor pe lângă care treceam și-mi lăsase chiar impresia că nu-i deloc atent la discuție. Mă simt dator să-l lămuresc:

- Nu știm exact care va fi fost primul local cu acest caracter și nici data la care și-a deschis larg ușile pentru a primi vorbăreața și volubila clientelă alcătuită din scriitori, artiști, actori și publiciști. Știm, însă, cu siguranță că primele "așăzăminte" de acest tip, fără a avea de la început caracter exclusiv literar, au apărut în București, în a doua jumătate a veacului trecut. Printre ele se numărau Faliero și Națională (situate undeva la începutul străzii Smârdan). Este tocmai cea la care am ajuns. Pesemne că respectiva cafenea va fi fost pe locul în care se ridică această clădire care adăpostește la parter un magazin cu articole tehnico-medicale. Sau poate peste drum, în localul unde se află sediul unei bănci. Oricum, era pe undeva pe-aici. Tot cam prin această zonă se mai găseau alte două cafenele: Scheiber și La Simion.

Este adevărat că ne lipsesc cu desăvârșire documentele care să certifice, măcar parțial, caracterul "literar" al acestor localuri, dar chiar dacă ele n-au fost în exclusivitate așa, suntem siguri că pe aici vor fi trecut și vor fi poposit adesea și unii dintre scriitorii și artiștii vremii.

Ceva mai multe date avem, însă, despre un alt local, situat nu departe de aici, o cafenea cu adevărat literară, poate prima în înțelesul strict al termenului. Vom ajunge imediat și la locul unde se afla. După ce ieșim din strada Lipscani și intrăm în Calea Victoriei (Podul Mogoșoaiei) nu mai avem decât câțiva pași până acolo. Este cafeneaua pe care o ținea un anume

Bruzzessi la parterul hotelului Orient, pe locul pe care s-a ridicat mai târziu Hotelul Splendid. Ea a fost deschisă în 1855 de Francesco Bruzzessi, un fost combatant în oastea lui Garibaldi, refugiat și stabilit la noi. Cafeneaua Bruzzessi a funcționat chiar și după plecarea patronului ei (petrecută după 1877, când italianul a intrat în politică și a lucrat la Consulatul Italiei la București), fiind preluată de dalmațianul Andrei Tripcovici.

Având un vad mare și reușind să ofere vizitatorilor săi exact ce căutau - o cafea bună, dar mai ales o oază propice schimbului de idei, de păreri și impresii despre lume și literatură (și nu numai), cafeneaua Bruzzessi a fost locul unde se întâlneau cei mai mulți dintre intelectualii timpului (fie ei creatori, ori pur și simplu oameni dornici să asculte vorbe de spirit pe care nu le puteau auzi în altă parte din simplul motiv că acolo nu se duceau nici intelectuali, nici creatori).

- Dar despre cafenelele de pe vremea lui Caragiale n-ai aflat nimic ?

- O, desigur, am aflat. Numai că nenea Iancu, așa cum știi și tu prefera o bere bună la Gambrinus ori în alte locuri și mai puțin cafeaua. Nu pot, însă, nega faptul că autorul "Scrisorii pierdute" nu lăsa să-i scape nici o ocazie în care îi putea ironiza pe cafegii. Bunăoară, într-un articol publicat în octombrie 1899 în "Universul", Caragiale, vorbind despre locurile de întâlnire ale intelectualilor bucureșteni, ne dă prețioase și interesante informații despre un local aflat în plin centrul orașului, frecventat, se pare, de elita gândirii din capitala noastră. "Odinioară - notează el -, intelectualii, mult mai puțini la număr ca astăzi, formau un fel de sectă, care respingea sistematic orice contact cu profanii. Sediul acestei prețioase secte era la cafeneaua *Broft* (subl. ns.) - singura rimă posibilă la moft - peste drum de Capșa, în prăvălia caselor Zerlendi, unde acum se află Luvrul de București. Acolo - precum odinioară muzeele din Parnas - se adunau intelectualii spre a-și împărtăși înaltele cugetări și inspirațiuni, gustând un fel de ambrozie, compusă din puțin lapte, puțin "jvarț" și puțin zahăr, și numită în limba vulgară "caputin". De aceea, profanii invidioși, care nu erau admiși să se apropie de intelectuali,

i-au poreclit pe aceștia: "caputinişti", de unde, orice dezbatere prea mult prelungită s-a numit "caputinism". Aceea a fost prima perioadă, cum am zice perioadă eroică, a caputinismului și caputiniștilor."[5]

Și tot nenea Iancu ține să ne mai spună, ironic, că acei clienți ai localului erau "foarte exclusivi și din cale-afară discreți, discutând pe șoptite, așa ca să nu le poată profanii auzi înaltele înțelepciuni."[6]

Odată cu deschiderea cofetăriei Fialkowski, intelectualii de la Broft se vor muta acolo.

A mai existat, de asemenea, o cafenea - Frascati (în hotelul cu același nume), despre care Dick de Lonlay, venit la noi ca scriitor și ziarist în vremea Războiului de Independență, face precizarea că avea o sală lungă și îngustă și pereții împodobiți cu oglinzi. În mijlocul sălii, scrie el, era o masă lungă și îngustă, pe care se aflau tot felul de sticle cu lichioruri și platouri cu prăjituri. Localul era foarte animat, mai ales seara, când printre clienți alergau "garsoni, în vestă scurtă, cu acel aer de nepăsare și cu acea lene fericită, care sunt tot atât de românești cât și de napolitane."[7]

Înainte de a poposi ceva mai mult în câteva dintre cele mai cunoscute cafenele care au generat o anecdotică literară bogată, localuri prin care s-au perindat unii dintre cei mai importanți scriitori ai timpului, să-l mai ascultăm, încă o dată, pe George Potra: "Dintre cafenelele cu vad bun și "trecere" existente între 1880-1900, nu putem uita următoarele: Bulevardul (B-dul Elisabeta), Oteteleșanu (Calea Victoriei 27), Café française (Calea Victoriei 37 - în Pasajul Român), Imperial (Calea Victoriei 49), Regal și Union (str. Regală 1 și 2), Labes junior (str. Lipscani 2), Steiner (str. Academiei 41), Concordia (str. Smârdan 53), Brenner (str. Stavropoleos 4), Bellevue (str. Doamnei 15), Tunelul de viață (Calea Victoriei 1), Labes senior (str. Smârdan 2), Vlașca și Teleorman (str. Patria 6), Graebert (str. Știrbei Vodă 1) etc."[8]

Aici mi-am sfârșit "prelegerea" de început. Și cum de îndată ce m-am oprit din expunere am citit în ochii americanului un fel de nerăbdare, un fel de curiozitate (ca și cum ar fi vrut să

spună "Hai să mergem să le vedem" !) am simțit nevoia să adaug:

- Toate aceste localuri au rămas doar o amintire. Sub valul și sub vânturile vremii au dispărut fără urmă. Așa că nu ne rămâne decât să peregrinăm pe Calea Victoriei și să identificăm spațiile și locurile în care erau cele mai vestite dintre ele. Singura care a rezistat schimbărilor și timpului a fost celebra Capșa, dar la ea vom poposi ceva mai la urmă.

Fialkowski

De data asta mi-a venit mie rândul să întreb:

- Îți mai aduci aminte, Sebi, ce scria Victor Eftimiu despre cafeneaua Fialkowski ?

- A, da, firește că-mi aduc. Sunt cuvintele acelea pe care le-ai pus și tu drept motto la capitolul dedicat localului. Să ți le reproduc ?

- Da, însă te rog să i le traduci și lui John și să-i explici cine erau personajele.

- "...la Fialkowski - zicea Eftimiu - se ducea generația dinaintea noastră: I. L. Caragiale, Barbu Delavrancea, frații Hodoș, Grigore Ventura, Gheorghe Ranetti și Ion Brezeanu"...

- Dar Bacalbașa ? El ce scria ?

- Asta nu-mi mai amintesc. Ce zicea ?

- "Fialkowski nu mai era o cafenea, ci ajunsese o adevărată instituție". Ei, bine, această "instituție" a fost deschisă de polonezul căruia îi purta numele în 1853 și se afla pe strada Câmpineanu, mai exact zis în colțul acestei străzi cu Calea Victoriei. Ajungem numaidecât acolo.

De îndată ce trecem de Palatul Telefoanelor, venind dinspre cheiul Dâmboviței privirea ne e atrasă de clădirea înaltă, dreptunghiulară numai din beton și sticlă, ridicată pe locul pe care înaintea celui de al doilea război mondial se afla Teatrul Național.

Când vede mastodontul de sticlă şi de beton, care reproduce aidoma la intrare coloanele vechiului lăcaş cultural, Sebastian rămâne mut de uimire şi nu-i vine să-şi creadă ochilor. Americanul la fel. După câteva clipe de tăcere prietenul meu mă întreabă derutat:

- Camilo-pardalul ăsta ce mai e ? (Pe vremuri, în studenţie, când vedeam undeva un hibrid, un kitch, o făcătură, ne întrebam la fel unul pe altul, cu acelaşi termen pe care-l aflasem în Istoria ieroglifică a lui Dimitrie Cantemir).

- Ce să fie ? îi răspund încercând să fiu cât mai firesc, e un hotel construit după 1990. După acest an în Bucureşti au venit fel de fel de firme. Au cumpărat locuri, au concesionat terenuri şi au construit într-o veselie. Nu s-a mai îngrijit nimeni de ansamblul arhitectural al Capitalei. Când s-au săpat fundaţiile la "camilo-pardal" s-au descoperit ziduri şi vestigii arheologice foarte vechi. Se pare că Ministerul Culturii şi Cultelor s-ar fi opus ridicării construcţiei pe care o vedeţi, dar până la urmă a trebuit să cedeze. Şi aşa cred că s-a ajuns la un compromis - ăsta pe care-l vedeţi: să se ridice construcţia din beton şi sticlă şi-n faţă să se reproducă vechile coloane ale Teatrului cel Mare. Vă propun, însă, să trecem mai departe şi să ne oprim câteva minute pe trotuarul de vizavi, unde se văd în vitrine însemnele unui post de televiziune local. Exact aici se afla cândva cafeneaua Fialkowski.

Poate o să vă întrebaţi şi cine era, de fapt, acel polonez şi cum a devenit el patronul unei cafenele atât de vestită încât despre ea ne-au lăsat mărturii mai mulţi scriitori, între care Constantin Bacalbaşa (1853-1935), Dimitrie Teleor(1858-1920) şi Alexandru Obedenaru (1865-1945), ca şi alţii care i-au trecut adesea pragul, i-au cunoscut clientela şi atmosfera.

E bine să afle şi John ce ne spune Gheorghe Crutzescu despre acest Fialkowski. "Polonezul, ne informează istoricul, fusese adus la Bucureşti în timpul războiului Crimeii de către un alt cofetar, un anume Comorelli". Fire întreprinzătoare şi cu simţ de orientare bine dezvoltat, Fialkowski, zice George Potra, "a căutat să profite de ocupaţia militară a celor trei imperii - când oraşul era plin de ofiţeri străini care cheltuiau bani mulţi pe tot felul de distracţii - luând în arendă în vara

anului 1854 grădina Waremburg pe care, după ce a înfrumusețat-o, a inaugurat-o, făcând și reclamă în ziarele timpului. Se anunța, astfel, că în fiecare seară, sub conducerea vestitului Wiest, orchestra, compusă din 40-50 persoane, va delecta publicul".[9]

Mergându-i afacerile, Fialkowski închiriază mai târziu parterul și subsolul casei Török, unde deschide unul dintre cele mai vestite localuri de cofetărie și cafenea din București. El se dovedește a fi, dintru început, ceea ce azi, cu un termen de actualitate am putea numi manager priceput, căci iată ce puteau citi bucureștenii în anunțul dat de cofetar în ziare la 1856, când s-a mutat în casa Török din Piața Teatrului:

"În acest stabiliment nou, decorat cu un lux de tot parizian, se găsește (sic ! n.n.) bomboane de Paris, prima calitate; cartonagiu cel mai bogat și mai elegant; bomboniere cutii pentru anul nou; coșnicioare de mireasă ș.a.

Fialkowski se însărcinează de a da refrești mentele, patiseria și zaharicalele pentru baluri, serate și adunări de tot felul. Lichiorurile și vinurile streine sunt din cele mai alese.

Se găsește în toate zilele patiserie proaspătă, gateuz-montes petit-patés și surprises en sucre din cele mai variate.

Acest stabiliment are și un salon fasionabil, ca cele patru din Paris, pentru consumatorii de cafea, ciocolată cu ceai, care de Anul Nou vor găsi diferite jurnale franceze, germane și românești ca să petreacă ore plăcute".[10]

Și fiind așa cum îl prezentase patronul în reclamă, localul atrase repede atenția high-life-ului bucureștean și mai ales al lumii artistice. El deveni în curând punctul de întâlnire preferat al diplomaților, profesorilor, artiștilor, jurnaliștilor, scriitorilor și publiciștilor, așa încât, zice Constantin Bacalbașa, "Fialkowski nu mai era o cafenea, ci ajunsese o adevărată instituție".[11]

Vara, pe arșiță, trăsurile cu fete și feciori de boieri - aflați la plimbare către sau dinspre Șoseaua amenajată de generalul Kiseleff - se opreau în fața cofetăriei să comande și să servească înghețate, prăjituri și alte cofeturi, uneori neobosindu-se nici măcar să mai coboare din birjă, consumând cele dorite chiar acolo, în vehiculul cu care veniseră. N-aveau decât să se așeze

la mese alde gură cască, pe ei şi pe ele îi aşteptau acasă lucruri mai "importante": un bal, un joc de cărţi sau domino, o vizită simandicoasă, ori cine ştie ce şuetă...

Şi-n vreme ce mă gândesc la anecdotica legată de local, iar prietenul îi traduce americanului spusele mele de mai devreme îi văd pe amândoi cum le sclipesc ochii şi cum sufletul li se umple de bucurie.

- Atunci să fi trăit şi noi ! zice Sebastian. Ce viaţă liniştită ! Să bei cafele, să te plimbi cu trăsura la Şosea, să mănânci îngheţată... Îmi lasă gura apă nu alta. L-ai făcut pofticios şi pe John !...

- În plus, mai adaug, despre Fialkowski ne-a parvenit o întreagă literatură. Astăzi ştim aproape cu precizie cine frecventa cafeneaua, dar şi o mare parte dintre glumele, farse, discuţiile petrecute acolo, dimpreună cu personajele care le-au fost protagonişti în fel de fel de ipostaze...

- Suntem numai ochi şi urechi. Să le-auzim ! mă îndemnă prietenul meu.

- Scriindu-şi amintirile, un actor, Ion Livescu, unul dintre clienţii obişnuiţi de la Fialkowski ne povesteşte, între altele, că "Veneau acolo la mese, asupra cărora unii exercitau un fel de proprietate: Bonifaciu Florescu, profesorul de literatură franceză, glumeţ şi veşnic distrat; Mircea Demetriade, fratele Aristizzei, poet şi autor dramatic; George Buzoianu, geograful, delicat şi fin în aprecierile lui literare; Alexandru Macedonski, maestrul; Cincinat Pavelescu, de pe atunci cu incomparabilul spirit epigramatic; Radu Rosetti, blând şi duios în poezia lui, subţire şi mlădios ca o trestie, cu plete blonde şi cu ochi visători, în care întrezăreai Veneţia la care alergase într-un având neoprit al tinereţii; Iuliu Săvescu, poet de talent, mort tânăr din cauza sărăciei; Alexandru Obedenaru, poet simbolist, autor de sonete; baritonul Cairetti, care vorbea cu duioşie de fraţii lui macedoneni; Nerva Hodoş, inteligenţă vie neastâmpărată, băiat citit şi spirit critic minunat... Şi mai veneau şi Notarra, şi Ştefan Velescu, şi Hasnaş - conu Vasilică Hasnaş, cu snoave inventate pe moment, ceea ce l-a făcut pe Gusti să-l înainteze dintr-o dată căpitan de artilerie, ba chiar să facă tot teatrul să-l necăjească, în glumă, cu căpitănia, deşi nu fusese nici măcar

soldat vreodată, și Petrache Liciu, și atâția alții din protipendada literară și artistică de pe vremuri".[12]

Cafeneaua era un fel de "câmp de bătălie" pentru spiritele celor ce o frecventau. Pe mesele de marmură, stropite cu cafea și cerneală, ne spune tot Ion Livescu, vizitatorii citeau adesea versuri ca acestea:

"La Fialkowski-n cafenea
Talente grămădite-o sumă;
Ce multă apă se consumă
Și rar se bea câte-o cafea,
La Fialkowski-n cafenea..."[13]

Asupra câtorva dintre numele amintite de actorul Livescu se cuvine să ne oprim și noi. Despre Bonifaciu Florescu[14], figură pitorească a acelor timpuri vom vorbi mai pe larg ceva mai încolo. În ce-l privește pe Alexandru Obedenaru, "poet simbolist, autor de sonete"[15], cum îi zice-n treacăt memorialistul, acesta evoca și el, prin 1933, o seară petrecută în noiembrie 1883, deci în urmă cu jumătate de veac, la celebra cafenea bucureșteană. Tânăr pe atunci, ofițerul, scriitorul și publicistul Obedenaru recepta "peisajul" localului cu ochii uimiți ai celui care se trezește dintr-o dată în mijlocul unei lumi noi, parcă desprinsă aidoma dintr-un vis - prea frumos ca să fie adevărat și prea real ca să fie doar plăsmuire a imaginației lui de june bătând la porțile fermecate ale poeziei. Să-l ascultăm:

"Cofetăria fiind închisă în timpul când lumea ieșea de la Operă, aristocrația care la teatru ocupase lojile Beignoire și fotoliile de orchestră năvăli în salonul cel mare al cafenelei ce avea fațada în Piața Teatrului... Toți bărbații purtau fracuri, iar femeile erau costumate în rochii de mătase de diferite nuanțe, bluzele lor lăsau pieptul și brațele descoperite, și sclipitoare bijuterii (cu pietre prețioase fiindcă erau veritabile) ornamentau animatele lor siluete...".[16]

- Ăsta da "Micul Paris" ! zice Sebastian. Nu degeaba i-a zis cine i-o fi zis așa Bucureștiului din vremurile acelea. Păcat că n-avem și ceva filme de-atunci !...

În fond ce-i atrăgea atât de mult pe Bucureșteni la Fialkowski ?

- Era un local destul de încăpător, avea o sală de biliard şi încă una în care clienţii jucau table, ghiulbahar - un joc de epocă şi domino, după preferinţe. Şi avantajul avantajelor era poziţia centrală a cafenelei. De aceea era plină ochi aproape la orice oră te-ai fi dus acolo. Se înţelege că la Fialkowski se purtau tot felul de discuţii, se glumea, se râdea, dar se şi puneau la cale fel de fel de farse între clienţii obişnuiţi ai polonezului. Unele au rămas celebre, altele au fost uitate demult.

Bunăoară, una dintre ele a fost aceea pe care Cilibi Moise[17] le-a făcut-o clienţilor localului, amintită de Constantin Bacalbaşa în savuroasa-i carte, *Bucureştii de altădată* şi reprodusă şi de George Potra în volumul la care am mai făcut trimiteri până acum: "Într-una din zile, ca să tragă o păcăleală celor prezenţi, care-l cunoşteau, îşi încălţă ghetele cele noi pe care le cumpărase de curând. Intrând înăuntru, se aşează pe un scaun, picior peste picior, şi în special piciorul drept ridicat oarecum exagerat de sus, ca să-l vadă toţi că are ghete noi. Într-adevăr toţi îl întrebară de unde le-a cumpărat şi cât a dat pe ele. El le răspunse că sunt bune şi ieftine "fiindcă numai Cibili Moise ştie să târguiască" şi le-a cumpărat de la magazinul Steaua Albastră de pe ulita Franţuzească.

- Şi cât ai plătit ?

- Şase lei.

- Şase lei ? !, exclamară toţi într-un glas.

Pe vremea aceea magazinul care avea cea mai bună încălţăminte gata era Steaua Albastră, iar perechea de ghete de întâia calitate, marca Polak de la Viena, costa 12 lei.

- Mă, nu minţi ? întrebară cei de faţă, miraţi.

- Să n-am parte de copii, să mor aici pe loc, dacă spui o minciună. Eu am plătit şase lei.

Auzind acestea mai mulţi dintre ei se repeziră în Piaţa Teatrului Naţional, de unde luară două trăsuri şi în goană merseră la magazinul respectiv să-şi cumpere şi ei ghete ieftine.

Se convinseră însă că nu se puteau lua sub preţul de 12 lei perechea.

Peste douăzeci de minute ceata se întoarse furioasă. Dar Cilibi Moise era impasibil. Un potop de imprecaţiuni izbucneşte:

- Măgarule ! Ți-ai râs de noi ! Și te-ai jurat și pe copii ! Ghetele costă 12 lei; de ce ne-ai mințit ?...

- Stați, domnilor, dar eu când v-am spus că am plătit 6 lei nu v-am arătat decât piciorul drept. O gheată costă 6 lei".[18]

Poetul Alexandru Obedenaru ne spune că la Fialkowski veneau, între 1893-1898, numeroase personalități foarte cunoscute bucureștenilor: "academicienii George Sion și A. D. Xenopol, magistrații Costache Câmpineanu și Mihail Paleologu, N. Blaremberg, fost ministru; profesorii Danielopolu, Coco Dumitrescu-Iași și Demarat; artiștii Matei Millo, Costache Bărcănescu și De Max; autorul dramatic Th. Miller; Alexandru Cantacuzino, directorul "Monitorului Oficial"; Athanasiade, avocat și director al popularului ziar "Ciulinul".[19]

Acum, e adevărat, toate aceste nume nu-i spun poate nimic americanului nostru. Ar trebui să cunoască mai îndeaproape societatea românească din acea vreme pentru a-și da seama cât prestigiu dădeau aceste personalități - prin chiar prezența lor acolo - cafenelei lui Fialkowski.

- Să nu crezi, mă provoacă Sebastian, că dacă o să ne spui câte ceva despre farsele și întâmplările de-acolo prietenul nostru John n-o să le înțeleagă și n-o să le guste...

- Fiecare client al cafenelei era în felul lui un original. Dar poate că între acești originali care alcătuiau o societate "pitorească" în necontenită vervă și agitație, pusă pe șotii și pe farse, cel dintâi rămânea un oarecare profesor Basarabeanu, care avea întotdeauna rezervat un scaun la o masă, aceeași mereu. Știți ce făcea acest domn Basarabeanu ? De cum sosea și se așeza, punea pe masă, scoase dintr-o geantă, sute de fișe multicolore, de mărimea unui bilet de tramvai - blazoane, ecusoane și diverse tăblițe cu care pretindea că poate alcătui, în douăzeci și patru de ore, harta exactă a unei țări, oricare ar fi aceasta, cu toate localitățile și zonele ei istorice, economice, culturale etc., etc.

Fără îndoială că la început l-au considerat cu toții puțin țicnit, dar până la urmă s-au obișnuit să-l vadă zi de zi acolo (făcea parte din "decorul" cafenelei) și probabil că dacă printr-o întâmplare nu l-ar mai fi zărit l-ar fi regretat. Uneori,

ne mai şopteşte Obedenaru, nici măcar nu-l luau în seamă, fiindcă la "masa literaţilor era atâta animaţie şi exuberanţă de primă tinereţe a întregului cenaclu că Grigore Ventura - care pe atunci se afla în plină maturitate - cu tot aspectul său atletic a fost atras ca o peniţă claps de un magnet, la masa tinerilor intelectuali, unde toţi discutau cu aprinderea pe care în preludiul vieţii ţi-o dă Isis-Panheea".[20]

- Dar cu "masa literaţilor" ce era ? Cine stătea la ea ? se interesează şi John.

Îl lămuresc îndată:

- Din însemnările poetului Obedenaru, de care v-am amintit, aflăm că respectiva piesă de mobilier avea dimensiuni ceva mai mari decât în mod obişnuit şi că fusese amplasată în mod special în mijlocul încăperii. Atât patronul cafenelei, cât şi clienţii obişnuiţi ai acesteia o numeau "masa literaţilor" din respect pentru ce-i care-şi făcuseră obiceiul să stea la ea, personalităţi literare unanim recunoscute, pe care Obedenaru şi le aminteşte cu multă exactitate: I. L. Caragiale, cronicarul teatral Racoviţă-Sfinx, actorul şi poetul Mircea Demetriade, marele artist comic Ştefan Iulian şi profesorul Şt. C. Mihăilescu-Stemill, unul dintre apreciaţii colaboratori ei "Revistei contemporane" (apărută între anii 1873 şi 1876).

Pentru că se afla, cum am mai spus, la doar doi paşi de Teatrul Naţional, cafeneaua Fialkowski devenise, la un moment dat, un fel de "supliment" de destindere pe care actorii, scriitorii şi ziariştii ieşiţi de la un spectacol şi-l permiteau - fie după o premieră, fie după debutul unui actor într-o piesă, fie cu alte prilejuri oferite de amintita instituţie culturală, care polariza întregul interes al intelectualităţii bucureştene. Bunăoară, jocul unei actriţe, celebră în epocă, Montalba, stârnise mari ecouri în rândul publicului, mai ales în cele ale publicului cunoscător în materie. Era firesc, deci, ca zile în şir subiectul cu pricina să domine şi disputele de la masa scriitorilor. Simbolistul Obedenaru pretinde, astfel, că într-una din seri ar fi asistat, martor tăcut şi foarte receptiv, la un dialog ce s-ar fi purtat între Caragiale şi Duiliu Zamfirescu în legătură cu jocul şi rolul Montalbei. Nu putem şti cât de exact a reţinut bardul replicile celor doi scriitori, însă o anume notă de umor

(în care recunoșteam spiritul zeflemitor al autorului "Scrisorii pierdute") ca și raportarea directă la un moment biografic al lui nenea Iancu ne obligă să-i dăm crezare memorialistului și să-l citățm din nou:

"- Mă Duiliu, zise Caragiale, nimeni n-a putut s-o aprecieze pe Montalba într-un mod mai inteligent decât tine, Noi am văzut-o pe scenă costumată într-un tricou negru când diva avea pe figură un strat de funingine, noi am văzut-o etiopiană. Tu ai văzut-o spaniolă.

- Pardon ! întrerupse Duiliu.

- Ce "Pardon ?" - continuă Caragiale - Cum și-a permis doamna Montalba să iasă pe scenă în *Aida*, când îi lipsesc notele de sus ?

- Dar le are pe cele de mijloc, care sunt admirabile, răspunse Duiliu.

- Cu notele de mijloc să-ți cânte numai ție, la Avidic ! ripostă Caragiale.

- Unde este Avidic ?

- Colegul dumitale Bonifaciu Florescu poate să-ți dea lămuriri, el cunoaște mai bine împrejurimile Capitalei decât poarta liceului, îi răspunse Iulian (actorul Ștefan Iulian, *n.n.*)

- Ascultă Duiliu, îi vorbi mai încet Caragiale, am găsit o sală mare, în centrul Capitalei, în curând voi deschide acolo o berărie. În mijlocul localului voi face o scenă rotundă, tu nu lăsa pe Montalba să plece în Italia, o angajez eu la berăria mea".[21]

Planuri de-ale lui nenea Iancu. Plăcerea de a conversa, de a pune la cale ceva ce era greu de înfăptuit vreodată. Caragiale avea să deschidă, e adevărat, nu o berărie, ci mai multe, dar Montalba n-a cântat niciodată în vreuna din ele. Asta nu-l împiedica, însă, să-l ironizeze pe Duiliu Zamfirescu la Fialkowski, cum i-a făcut autorului lui "Tănase Scatiu" în clipa când acela voia să plece de la masă:

"- Dragă Duiliu, eu îți fluier orice operă dorești, dacă tu ești muzicant, eu mă mulțumesc să-mi fluieri numai: Hai baba lana zârnai zâr ! Nu poți să fluieri, te retragi, ești un fluieră vânt".[22]

O figură celebră a cafenelelor bucureştene de la cumpăna veacurilor XIX-XX este poetul Alexandru Macedonski, despre care putem afirma că pe lângă multe alte merite îl mai are şi pe acela de a fi printre primii noştri scriitori cu discipoli pretutindeni: acasă, pe stradă, dar mai ales la cafenea. Mai toate localurile publice din Capitală l-au avut ca oaspete. În perioada de care vorbim el e un personaj arhicunoscut locuitorilor din urbea de pe malurile Dâmboviţei. De aceea nu e de mirare că aproape toţi scriitorii care şi-au aşternut pe hârtie memoriile îi semnalează prezenţa în mijlocul emulilor.

La Fialkowski autorul *Nopţilor* şi al *Rondelurilor* se ducea zilnic fiindcă îi plăcea să zăbovească în faţa unei cești de cafea, să-i asculte pe mai tinerii lui confraţi, ori să le recite acestora din propria-i operă, relevându-le universul imaginaţiei personale şi măiestria poetică dobândită prin experienţă şi prin practica lecturilor din cei mai moderni poeţi. Dar tot aici, la cafeneaua polonezului l-au aflat pe Macedonski şi doi haidamaci când, la puţină vreme după publicarea celebrei epigrame la adresa lui Eminescu, şi-a atras ura publicului cititor, iar huidumele au voit, chipurile, să-l "pedepsească", dându-i, firește în felul lor, nu prea ortodox, o... lecţie.

Întâmplarea a fost ulterior îndelung şi în felurite feluri comentată de mulţi martori sau nemartori ai scenei. Între cei care au scris despre ea s-a numărat şi Caragiale, care ne-a dat una dintre cele mai plastice şi mai convingătoare relatări, într-un articol - *Clasic*, publicat în "Moftul român" la 18 aprilie 1893. "Cum stătea ca de obicei la o masă, la cafeneaua Fialkowski, înconjurat de prieteni, sorbind un mazagran - zice autorul piesei *De-ale carnavalului*, nu fără ironie la adresa poetului - doi indivizi bine hrăniţi, roşii la faţă şi cu demijobenele lăsate chefliu pe ceafă, îşi fac apariţia şi şoptesc ceva conspirativ la urechea unui chelner. Acesta arată spre masa poetului şi primul necunoscut, făcând câţiva paşi ameninţători de dudui localul, întrebă răstit pe Macedonski:

- Tu eşti mizerabilul care într-o epigramă ai cutezat să insulţi pe Eminescu ?

Au urmat câteva înjurături pline de culoare, la care poetul se ridică țeapăn și trage agresorului două perechi de palme de răsună cafeneaua".[23]

Mai ceva ca-n westernurile americane ! ne vine să zicem. Și tot ca-n acele pelicule ce au umplut și continuă să umple și azi sălile de cinematograf, stârnind aplauze după ce țin nervii spectatorilor încordați minute în șir, se petrec faptele și la cafeneaua bucureșteană. Adică se iscă o bătaie în toată regula: cu pumni, îmbrânceli, strigăte, îmbulzeală din toate părțile. Unii sar în ajutorul poetului, dar până la urmă nu se mai știe cine cu cine se bate. În toiul încăierării un anume Suhățeanu, venind și el de alături, din sala de unde până atunci jucase biliard, "ia un sifon și voind să dea un real ajutor grupului latin de la *Literatorul*, îndreptă sifonul spre unul din străinii beligeranți, mișcă apăsătorul, dar, ignorând calculul probabilităților, a făcut leoarcă pe bietul Bonifaciu Florescu (angajat în îmbulzeală, n.n.)", scrie la rându-i Alexandru Obedenaru. Și tot el ne relatează ce s-a întâmplat mai departe: "...în învălmășeală masa unde stătea Basarabeanu (cel cu maldărul de fișe, n.n.) a fost răsturnată și sutele de fișe multicolore - blazoanele, ecusoanele și tăblișoarele zburară ca niște fluturi prin toată cafeneaua".[24]

- Ei, ce zici de asta Sebastiane ? Acuma tradu-i americanului și-ntreabă-l dacă scena nu rivalizează cu cele ce se-ntâmplau în urmă cu mai multe decenii prin localurile cu cowboy. Ai fi zis în momentele alea că te afli într-un saloon din Texas și nu într-o cafenea bucureșteană.

Stai să vezi, însă, că lucrurile nu s-au oprit aici. Exact în momentul în care biletelele și blazoanele lui Basarabeanu pluteau prin aer și-a făcut apariția nu un pistolar, ci un anume Nicu Brăiloiu, un tip, cum exagerează Obedenaru, cu "înfățișare de atlet grec". Și ce credeți că face insul ?

"Stați pe loc, zice el, că rezolv eu îndată afacerea !" și - povestește în continuare acel martor ocular al întâmplării- "apucând de guler pe cei doi suspecți provocatori ai scandalului, plimbându-se prin local, îi ciocnea în capete ca pe două ouă de Paște."[25]

Finalul se anunță de pe-acum previzibil: cei doi sunt aruncați afară pe trotuar, iar chelnerul care îi ridică le înmânează câte o carte de vizită "din partea lui Nicu Brăiloiu". Nu de altceva, dar să știe indivizii cu cine au avut de-a face atacându-l pe Macedonski.

Până aici am asistat, în adevăr, la cel mai convențional western, cu mențiunea că la ușa cafenelei, afară nu așteptau caii împricinaților, cum se întâmplă de regulă în peliculele genului. Aici e cu totul altfel. Deopotrivă chelneri și clienți ai cafenelei îi lasă pe cei doi intruși în plata domnului. Cititorii rămân să asiste și ei la ștergerea urmelor încăierării. Se adună cioburile sticlelor sparte de pe jos, se pun scaunele la locul lor și viața cafenelei pare să intre în normal. Dar de-abia se fac toate astea și deodată se aude un zgomot puternic de-afară. Nu, n-a tras nimeni cu pistolul, pentru că westernul de la Fialkowski se desfășoară după un scenariu tipic dâmbovițean. Lumea iese buluc afară să vadă ce s-a întâmplat. Misterul se dezleagă imediat. Bătăușii de mai devreme, îngroziți de lecția primită de la Nicu Brăiloiu, s-au repezit să ia o birjă spre a părăsi cât mai repede locul ostilităților. Numai că "birja cu necunoscuții beligeranți pornise ca pe o vale rustică pustie, intrând ca o nălucă în tramvaiul cu patru cai care urca galopând pe fatala pantă între berăria Helveția și Gambrinus".[26] Din fericire n-a murit nimeni în accident, iar o altă birjă i-a condus pe cei doi agresori la Spitalul Colțea.

Martor sau nu la o asemenea scenă, Caragiale nu se putea plânge că viața Bucureștilor nu-i oferea la tot pasul atâtea și atâtea subiecte demne de pana lui.

- Dom'le, zice Sebastian, da' văd că ești informat nu glumă. Mai știi vreuna ?

- Sigur că mai știu. Habar n-aveți voi cât am șobolănit prin Biblioteca Academiei și prin diverse alte arhive ca să aflu toate astea. Ca să nu mai spun de cărțile pe care a trebuit să le citesc. Dar, nu-mi pare rău. Totul a fost agreabil, ca o vacanță intelectuală, dacă-mi dați voie să-i zic așa.

Americanul mă privește și el cu admirație. Îl rog pe Sebastian să-i traducă:

- Spune-i, te rog, că despre toate astea am scris în cele două cărți ale mele, că am să vi le dau la plecare și că le veți putea citi acasă pe-ndelete.

- Apoi, fiindcă văd că gustă anecdotica, îl întreb pe prietenul meu:

- Mai vreți ? Să vă mai spun câte ceva despre cafeneaua polonezului ?

- Mai începe vorbă. Sigur că da, zice Sebastian. Te ascultăm.

- Anecdotica referitoare la Cafeneaua Fialkowski este deosebit de bogată. Deși nu era scriitor, Costache Câmpineanu, fratele mai mare al lui Ion Câmpineanu - și amândoi fii colonelului Ion Câmpineanu (1798-1863), frecventa și el acest local și se făcuse remarcat printr-o originalitate de altă natură: omul creștea acasă trei pui de leu și cu unul din ei, legat în lanț, obișnuia să se plimbe pe stradă și să meargă la cafenea. Gestul său excentric nu mai mira, de la o vreme, pe nimeni. Într-o zi, însă, micuței fiare cu care a venit Câmpineanu la Fialkowski nu-i plăcu figura unui oarecare domn Ștefănescu, pictor și stenograf la Senat (care avea "cusurul de a vorbi singur", zice George Potra) și-și înfipse colții în pardesiul lui. Scena și dialogul care au urmat sunt relatate cu umor tot de Alexandru Obedenaru. Speriat, cel "atacat de sălbăticiune a făcut observație conducerii localului că permite accesul unor persoane cu fiare sălbatice. Stăpânul puiului de leu încercă să-l tempereze: Stai, nenișorule, că nu te-a mușcat, ți-a rupt un mic petec din macferlan, ei bine ți-l plătesc, dar nu-ți permit eu dumitale să faci gălăgie și scandal în cafenea... La mintea omului, dacă trăncăneai acolo singur mi-ai iritat leul. Cât costă macferlanul ?

- 60 de lei, răcni Ștefănescu, venind spre Costache Câmpineanu.

- Vorbește mai pianissimo, că nu te afli la Vadul sacagiilor.

Apoi stăpânul puiului de leu ridicându-se în picioare, băgă mâna într-un buzunar, scoase un fișic din care numără 12 patace de argint pe care Ștefănescu le luă cu o rapiditate electrică, întorcându-se cu intenția să părăsească localul.

Câmpineanu nu i-a dat însă timp, îl apucă de guler şi-i trase macfarlanul de pe el, Ştefănescu rămânând cu o jiletcă ecoseză cu mâneci roşii, şi-i spuse: Macferlanul este al meu, căci ţi l-am plătit.

După câteva clipe de ezitare, Ştefănescu, neputând să se ducă acasă în acea ţinută şi nici să treacă prin centrul oraşului, mai ales că afară era viscol puternic, puse banii primiţi pe masă, îşi luă macfarlanul de pe canapea şi ieşi ca o bombă din cafenea, într-un zgomot infernal de hohote de râs şi în zăngănitul veseliei care se afla pe toate mesele".[27]

Nu mai puţin vestită a rămas farsa pe care unul dintre clienţii cafenelei i-a făcut-o lui "conu Alecu Borănescu", profesorul de matematici de la liceul Sf. Sava, pasionat jucător de ghiulbahar. Bacalbaşa ne avertizează că iubea trivialitatea şi că unul din obiceiurile lui era să răspundă celui care-l întreba pe ce mizăsă joace. "Jucăm pe un c...t!" De la respectiva expresie i s-a tras şi farsa despre care este vorba. Căci, fără îndoială, ea le-a dat ideea păcălitorilor să-l înfunde pe profesor. Bacalbaşa, care nu se dă înapoi să relateze evenimentele în toată nuditatea lor, consemnează tărăşenia în felul următor. "Şeful cofetar Ilie, era un artist. Întrebat dacă poate fabrica din ciocolată o prăjitură care să semene cu... miza propusă de conul Alecu, răspunse afirmativ. În adevăr, conu Alecu vine la cafenea, propune partida de ghiulbahar şi propune adversarului să să joace pe miza cunoscută.

Celălalt răspunde:

- Bine, coane Alecule, primesc, dar să ştii, cine îl câştigă să-l mănânce chiar aici.

- Să-l mănânce, mă, răspunde conul Alecu, crezând că e numai o glumă.

Partida începe, adversarul face tot felul de greşeli şi pierde. Pierzând, acesta strigă:

- Să vie c... conului Alecu.

Şi chelnerul aduce pe o farfurioară o prăjitură atât de bine imitând ...miza, încât conul Alecu, deşi era un om inteligent, se înşeală.

Furios, ia farfuria cu prajitura, o aruncă în mijlocul cafenelei şi pleacă urlând:

- Sunteți niște mitocani ! Am făcut rău că v-am dat nas ! Etc. etc..".[28]

Frumoasele vremuri ale acestui local de pe Podul Mogoșoaiei s-au dus și ele, iar clienții de atunci, dimpreună cu toată acea animație, cu umorul, cu veselia și farmecul petrecerii, au fost înghițiți parcă de negurile vremii și ale istoriei.

Cafeneua Fialkowski și-a închis pentru totdeauna porțile în 1898, o dată cu moartea patronului ei. Ulterior localul a fost închiriat unui grec, Iani Kalomiras, care l-a transformat în restaurant select, punându-i o firmă - se putea altfel ? - inspirată de mitologia tărâmurilor de pe care descindea noul proprietar, "Elizeu".

Cafeneaua Kübler

De îndată ce ajungem în parcul din fața Sălii Palatului, americanul mă privește nedumerit. Nu știe de ce ne-am oprit și de ce dau eu semne că vom mai zăbovi pe aici.

Oarecum nedumerit este și Sebastian:

- Aici de ce ne-am oprit ? Vrei ca prietenul meu de peste ocean să admire silueta clădirii ?

- Nu numai pentru asta, deși ar merita-o. Trebuie să știți - și tu și el - că ne aflăm într-un loc memorabil, ca să nu-i zic istoric pentru cafenelele literare din România. Pe aici pe undeva se găsea cândva "Kübler", una dintre cele mai frecventate cafenele de la începutul veacului al XX-lea, prin 1907-1910. Era la parterul hotelului "Imperial" și despre ea ne-au rămas însemnări interesante de la Victor Eftimiu. Amintindu-și de anii de glorile ai Kübler-ului, autorul piesei *Înșir'te mărgărite* nota: "Veneau la cafeneaua lui Kübler: Artur Stavri, J,B, Hetrat, Ilarie Chendi, Șt.O. Iosif, D. Anghel, Andrei Naum, P. Cerna, I. Dragoslav, C. Sandu-Aldea, Ion Adam, Ion Bârseanu, N.N. Beldiceanu etc. Dintre cei vii: Mihai Codreanu, D. Nanu, Corneliu Moldovanu, Al. Cazaban, Zaharia Bârsan, N. Davidescu, N. Dunăreanu, A. Mândru, I.U. Soricu, C. Ardeleanu și alții, pe care îi rog să-mi aducă aminte".[29]

"Gras, puhav și foarte comsecade", cum îl caracteriza în doar câteva cuvinte Victor Eftimiu, "papa Kübler", era un mare admirator al scriitorilor și de aceea le-a și amenajat o masă specială, lângă un stâlp al cafenelei. O trecere în revistă a numelor celor care au frecventat acest local de la parterul hotelului Imperial este, ea însăși, edificatoare spre a ne face azi, după atâta amar de vreme, o idee în legătură cu atmosfera, dar mai ales cu discuțiile care vor fi fost acolo între împătimiții artei și literaturii. Mai întâi se cuvine a fi citat Alexandru Macedonski, care a înfiripat la Kübler chiar vestitul cenaclu, *Literatorul*. Și tot aici a citit răutăcioasa-i epigramă la adresa lui Eminescu, epigramă pentru care a tras ponoase toată viața. Apoi, ne mai spun cei care și-au încredințat hârtiei amintirile acelor vremuri, aci mai poposeau Nicolae Iorga, Alexandru Vlahuță, C. Săvescu, Ștefan Petică, caricaturistul Aurel Jiquidi, pictorul Ștefan Luchian și încă mulți alții. Dar pentru că evocarea vieții de cafenea presupune și consemnarea unor momente care au format sarea și piperul unor întâlniri între literați, să-i dăm cuvântul lui Victor Eftimiu. După ce ne informează că acolo "se aduna floarea literelor și artelor românești" (ceea ce este foarte adevărat), el adaugă: "Venea colo... Ion Adam, căruia Cincinat Pavelescu îi adresase un catren care suna cam așa:

"Adame, biblicul tău nume
Orice discuție o curmă,
Ca om ești cel dintâi pe lume
Ca scriitor ești cel din urmă".

Iar ceva mai la vale zice: "Aici venea și caricaturistul Nae Petrescu, zis Găină..." Te rog să nu mai rostești în fața mea acest cuvânt!" striga pe un ton poruncitor Nae Petrescu, adresându-se poetului Adrian Maniu, care vorbea despre prezidenta orătăniilor. Adrian Maniu aprobă cu politețe și când se prezintă chelnerul să ia comanda, îi spune cu cel mai duios glas din lume: - Să-mi fierbi două ouă de pasăre! Cuvântul fatidic "de găină" nu fusese pronunțat, dar Nae Petrescu-Găină era cu atât mai revoltat de vicleniile poetului".[30]

- Iar John, îmi întrerupe firul evocării prietenului meu, ce trebuie să înțeleagă de aici? Că Kübler era o cafenea exclusiv literară? Că era frecventată numai de către scriitori și, eventual,

de către prietenii lor (actori, muzicieni, artişti, pictori), sau că din când în când mai ajungea pe acolo şi câte un ins străin de artă ?

- O, nu, Kübler nu era prin excelenţă un local al literaţilor. El mai era frecventat (şi nimeni nu putea să-i împiedice) şi de o mulţime de "curioşi, fără profesiune, ne spune tot Victor Eftimiu, care se aşezau regulat alături de pontifii literelor şi artelor, cititori şi judecători, unii umili, amabili, fericiţi să fie toleraţi în clanul semizeilor, alţii importanţi, cu aere de protectori, unii tăcuţi şi contemplativi, alţii plini de vervă, familiari participând la toate discuţiile, câţiva cu lecturi bogate sau făcând numai pe docţii, aducând ca din întâmplare vorba despre cartea străină pe care o răsfoiseră peste noapte - o colecţie de ipochimeni enigmatici şi de rataţi".[31] Trebuie să admitem, totuşi, că şi aceştia îşi au contribuţia lor la faima cafenelei, îndeosebi la anecdotica ce o însoţeşte în istoria literară. "Odată - citim într-o pagină de amintiri a lui Victor Eftimiu - am asistat la o scenă amuzantă în cafeneaua *Imperial*. Unul dintre aceşti rataţi, un tip foarte sever, judecând cu asprime pe toată lumea, fu interpelat de un scriitor cu titlul de "maestre".

- Ia isprăveşte, domnule, ce-mi tot dai zor cu "maestre" ! se răsti la el eminentul stâlp al cafenelei lui "tata Kübler". Bardului admonestat îi sări ţandăra. Înghiţise multe de la sublimul său partener şi-i replică tot atât de răstit:

- Ascultă, domnule, dumneata nu eşti nici scriitor, nici pictor, nici actor. Cum dracu vrei să-ţi spun ? !

"Maestrul" lăsă ochii în pământ şi deveni ceva mai modest."[32]

Episoade disparate, aparent fără nici o legătură între ele s-au consumat la Kübler. Aparent, fiindcă, totuşi, dincolo de anecdotica propriu-zisă a localului s-a aflat spiritul veşnic viu al acestui punct de întâlnire al intelectualilor vremii - un fel de nevăzut liant pe care s-au acumulat fapte şi întâmplări şi pe care s-a "construit" o biografie nu numai inedită, ci şi foarte interesantă pentru cercetătorii vieţii literare a epocii. Picanteria, culoarea, farmecul celor mai multe dintre "poveştile" de acolo au fost date, în chip firesc, de personalitatea "implicaţilor" în

ele, de sclipirea lor de inteligență, de verva ce-i caracteriza chiar și-n cele mai banale clipe ale existenței. Din când în când banalitatea era însă, "spartă", "bulversată", împrăștiată de o întâmplare căreia i se ducea buhul în tot Bucureștiul, dacă nu cumva și în afara lui. Așa a fost, de pildă, izbucnirea scandalului Caragiale - Caion, provocat de acesta din urmă, care l-a acuzat pe autorul *Momentelor* de plagiat. Datele "războiului" dintre cei doi sunt cunoscute astăzi până și de cei mai mici dintre școlari, marele dramaturg fiind repus în drepturile lui demult. Și încă de două ori: o dată de autoritățile judecătorești ale vremii și a doua oară de însăși istoria literară, care l-a așezat pe fiecare dintre protagoniști acolo unde merita. Totuși o scenă legată de celebrul proces, trebuie să v-o povestesc și vouă. S-a desfășurat la cafeneaua Kübler. Evocarea cu pricina îi aparține lui Vintilă Russu-Șirianu și are, trebuie să recunoaștem, o anume savoare. În preziua procesului, zice memoralistul, la Kübler se adunase multă lume. În mijlocul ei o "veritabilă colecție de lanci: Iancu Bacalbașa, Iancu Brezeanu, Iancu Popescu și tatăl meu, doar Ion", care colecție, adăugăm noi, era preocupată de soarta procesului, de derularea lui și - mai ales - de deznodământul pe care-l va avea: va da Tribunalul câștig de cauză lui Caragiale ? Va da o sentință meritată calomniatorului ?

"În frunte cu Delavrancea - continuă Vintilă Russu-Șirianu reconstituirea momentului -, toți prietenii vorbesc agitat, dezordonat, sunt animați de sentimente brutale față de obraznicul Caion.

Numai Caragiale e liniștit.

Dar, în posomorâtă îndurerare.

Stă în fața unui stacan de cafea, înconjurat de verbozenia la diapazon înalt a amicilor.

Pocnește vorba ca din pușcă:

- Ascultă, Iancule ! strigă Popescu lui Bacalbașa.

- Nu așa, Iancule ! îi zice acesta lui Procopiu.

- De acord, Iancule, îi răspunde la ceva Delavrancea lui Bacalbașa.

- Ce credeți, coane Iancule ? îl întrebă Procopiu pe Caragiale.

- Vino mai aproape, Iancule ! îl chemă tatăl meu pe Brezeanu.

Acesta (fecundat subit de amintirea unei replici a "cetățeanului turmentat"), își astupă urechile cu palmele. Zice:

- Nu mă mai iencui, că amețesc !...

La un moment dat, se face o liniște atentă pe care crește glasul lui Delavrancea, care îi explică lui Bacalbașa schema viitoarei lui pledoarii. (...) Și pe când, între ceilalți se animă o conversație generală, Brezeanu o tulește pe ușă *en contimimi.*

Peste vreun sfert de oră, după ce s-au schimbat ultimele păreri asupra conduitei la proces, și cu toții s-au ridicat să plece, iată că intră pe ușă, cu pas marțial, Brezeanu. S-a oprit în fața celorlalți, cu un baston gros proptit în podea.

Caragiale cată la el, strânge ochii examinând bastonul, zice:

- De unde răsărișI cu bâta asta, Brezene ? Parcă o cunosc...

Brezeanu lăsă un ochi în jos (ca un câine vinovat care se lasă din genunchi la picioarele stăpânului).

Mmda, spune, îl împrumutai de la recuzită...

Caragiale surâde pe sub mustață:

- E bâta "cetățeanului turmentat"... Și ce vrei cu ea ?

- Păi, rostogolește Brezeanu ochii sub pleoape, vă auzii că s-ar putea să-l achite pe individ. ei, dacă îl achită ei, îl "achit" și eu, cu bâta asta. Nu cu alta !..."[33]

- Și acum, Sebastian, adaug, am să-ți spun încă ceva care sunt sigur că-ți va face plăcere...

- ?!?!

- Am să-ți vorbesc de Ion Minulescu...

- Poetul meu preferat, se bucură Sebastian. Îți mai aduci aminte când ne-am "contrat" amândoi, în studenție pe tema Bacovia-Minulescu, argumentând fiecare de ce-i place mai mult unul dintre ei ? Tu erai de partea lui Bacovia, eu de cea a lui Minulescu, pe care-l vedeam mai deschis, mai solar, mai optimist, mai mediteraneean decât pe autorul "Plumb"-ului. Și, mă rog, ce vrei să-mi spui despre Minulescu ?

- Se-ntorsese de la Paris, era umblat prin localurile franceze, făcuse ceva boemă pe acolo și se "contaminase" de simbolism. A frecventat și el cafeneaua Kübler și era fascinant și fermecător când intra acolo și începea să peroreze în fața confraților. Era vremea când se dădea o luptă acerbă între moderniști și tradiționaliști. "La Paris - scrie undeva autorul

Romanțelor pentru mai târziu - românii intelectuali se adunau la Cafeneaua Vachette, la București se adună la Kübler... Tradiționaliști însă, sau moderniști, toți intelectualii de la Kübler sunt boemi... "Papa Kübler" îi cultivă pe scriitori ca pe niște buruieni de leac..."

Ei, Sebastian, poți să mai spui ceva ? Până nu demult la noi și prin țările vecine s-a făcut caz de integrarea României în Uniunea Europeană, care s-a petrcut, legal vorbind, la 1 ianuarie 2007. Vezi bine, însă, că din punct de vedere al cafenelelor literare noi eram integrați în acel club de mai bine de o sută de ani.

Să revin la cafeneaua Kübler, fiindcă mă simt dator să trag și o concluzie...

- Și care ar fi aceea ? întrebă Sebastian.

Cafeneaua Kubler a cunoscut și ea câteva generații de scriitori de convingeri și concepții diferite, persoane grave ori, dimpotrivă, inși joviali, ori lăudăroși, căci, era de părere, peste ani, Mihai Cruceanu, "acolo întâlneam pe Macedonski și pe mulți alții, iar pe la unsprezece noaptea îl găseam pe Mircea Demetriade, cu barba lui tăiată frumos, pe care voia s-o poarte cât mai diabolic, și care ne povestea fel de fel de întâmplări amoroase în care el era eroul principal, cu furișări pe uși întredeschise, cu sărituri pe ferestre deschise etc. etc. Iar noi cei tineri îl priveam cu multă curiozitate și simpatie, ca pe un satir elegant și norocos, la dibăcia căruia nu gândeam să aspirăm."[34]

Din motive doar de patronul ei știute și care nu interesează în vreun fel istoria literară. Cafeneaua Kübler se mută, după o vreme de glorie, în strada Academiei. Acolo, cum era și de așteptat, neamțul "gras și cumsecade" este urmat de puțini dintre clienții vechi, așa încât faima de odinioară se cam spulberă. Scriitorii, artiștii, actorii și ziariștii sunt acum atrași ca de un magnet de un nou local, recent apărut pe Calea Victoriei...

Terasa Oteteleşanu

- Mai trebuie să ştiţi, continui eu după ce ajungem pe trotuarul de vizazi de Palatul Telefoanelor, că prin această zonă a bătut cu mare putere inima Capitalei atât la cumpăna veacurilor XIX şi XX cât şi mai târziu. Aici s-au aflat restaurante şi magazine, prăvălii de tot felul, dar mai ales Terasa Oteteleşanu, situată pe locul pe care vedeţi că se înalţă austerul Palat al Telefoanelor. Iar dacă Bacalbaşa ne spune că Fialkowski devenise, în perioada ei de glorie, o adevărată "instituţie", despre Terasa Oteteleşanu scriitoarea Claudia Millian, soţia lui Ion Minulescu scrie că a devenit "Academia liberă a scriitorilor". De ce ? mă veţi întreba. Deoarece, zice aceeaşi scriitoare, aici "Se amestecau printre credincioşii grădinii intelectuali, profesori, artişti plastici, muzicieni". Şi cu toţii erau "uniţi din toată inima cu boema scriitoricească".

- Cred, intervine Sebastian, că ar fi bine, mai ales pentru prietenul nostru John, dar şi pentru mine personal, trebuie să recunosc, dacă ne-ai purta, ca şi până acum, pe aripile evocării.

- Pentru asta, dragii mei, e musai să facem o călătorie în istoria locului şi a localului. Doar aşa veţi putea înţelege mai bine rolul Terasei în contextul epocii. Vreau să vă asigur că incursiunea pe care v-o propun îşi are şi ea picanteriile ei, aşa că n-o să vă plictisiţi ascultându-mă.

- Așadar..., încearcă prietenul meu să-mi grăbească excursul, cu ce începem ?

- Vă propun să ne lăsăm toți trei purtați pe aripile evocării de către același Gheorghe Crutzescu, autorul fermecătoarei cărți *Podul Mogoșoaiei - Povestea unei străzi*, scriitorul de care v-am mai vorbit cu câtva timp în urmă. Mie mi-a rămas în memorie un pasaj sugestiv referitor la acest colț de oraș: "Pe la jumătatea veacului trecut (e vorba de veacul al XIX-lea) vornicul Iancu Oteteleșanu, trăia fericit în casele sale din Podul Mogoșoaiei cu soția sa Safta, născută Câmpineanu. Pe la 1860 însă, nemaifiind tânăr, dar atunci sunt patimile mai grele, s-a îndrăgostit nebun de o domnișoară pe care o cunoștea de când era copilă, Elena Filipescu, fiica lui Iancu.

Când Safta Oteteleșanu și-a dat cu nespusă durere seama că nici timpul, nici depărtarea nu pot stinge văpaia din inima soțului ei s-a hotărât să divorțeze, ca să nu-i strice fericirea.

În 1861 noua soție intră în casa din Podul Mogoșoaiei. Dar Safta iubea într-atât pe fostul ei bărbat, încât nu a avut tăria să-l părăsească cu totul și se mută alături de dânsul, în căscioara din curtea hotelului Oteteleșanu. În fiecare zi de la Dumnezeu venea să-l vază, vedea de casa lui, de lucrurile lui, și îl îngrijea dacă era bolnav. Și nu mai era nimic ciudat, în această purtare a ei, căci Safta și cu Elena se împăcaseră în fața Icoanei Maicii Preciste, la Sărindar, și de atunci au trăit în prietenie și întru dragostea lor pentru același bărbat."[35]

Stranie situație ! De unde se vede că viața depășește uneori până și cele mai fanteziste opere literare. Ba, unde mai pui, că, pe deasupra, Iancu și Elena, împătimiții înamorați nu se mai fereau de nimeni și cum tânăra consoartă a vornicului era mare amatoare de petreceri, cei doi s-au pus pe dat baluri în propriile case. Și trai neneaco, ani în șir; și nu o săptămână-două ori o lună-două-trei, căci, zâmbind parcă pe sub mustață (dacă va fi avut), Crutzescu adăugă:"Nu erai din "lumea bună" dacă nu fuseseși primit la dânsa, dar, oricine vei fi fost, odată primit în saloanele Oteteleșanu, făceai parte din acea "societate" care, timp de un sfert de veac, și-a avut cronicarul ei, pe Claymoor".

Şi nu-ţi trebuie nici prea mare efort şi nici prea multă imaginaţie spre a avea "oglinda" acelor vestite baluri în care damele Bucureştilor îşi etalau cele mai noi toalete, aduse de la vestite case de modă din Paris, iar bărbaţii îşi povesteau unii altora isprăvile lor la jocurile de cărţi, la întrecerile de cai ori pe tărâmul amorului. Pe atunci presa nu era atât de bogată şi de variată ca astăzi şi nici nu era "dublată" de radio sau de televiziune - ceea ce făcea din cronicile lui Claymoor, altfel mondene şi modeste ca scriitură, cele mai citite articole. Văzut aşa, apare firesc şi faptul că nu de puţine ori cronicarul amintit primea cadouri şi tot felul de atenţii din partea unor doamne din înalta societate, numai şi numai pentru a le pomeni numele în relatările de la serate, baluri şi ceaiuri ale high-life-ului bucureştean...

Dar cum toate pe lume sunt trecătoare, Iancu Oteteleşanu moare la 8 mai 1876, iar în 1888 se stinge şi consoarta lui iubitoare de petreceri, Elena Oteteleşanu. Nu trece nici un an şi în casa ce găzduise celebrele baluri se mută Cercul Regal care, ne informează tot Crutzescu, şade acolo până către sfârşitul veacului, când cunoscutele case sunt închiriate de nişte restauratori, între care se află şi un întreprinzător domn Mihail Stere, ce are ideea de a deschide aci ceva ce va intra în istoria Capitalei sub numele de Terasa Oteteleşanu. Ea va fi frecventată, ani în şir, de toată "crema scrisului şi artelor româneşti" cum zice unul dintre statornicii ei vizitatori, Victor Eftimiu. Deşi nu avea decât o singură sală (cu două-trei mese a câte patru locuri,în mijloc şi alte două mese, mai mari, în dosul uşii) localul se bucura, în schimb, ca o compensaţie poate, de poziţia sa pe harta oraşului, fiind situată la întretăierea drumurilor tuturor celor ce se plimbau prin centru.

Datorită lui Camil Ressu ştim astăzi cu siguranţă cine lua loc la una din mesele terasei: Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Corneliu Moldovanu, pictorii Szatmary şi Iosif Iser, compozitorul Castaldi. Pe toţi penelul pictorului i-a surprins şi imortalizat aşa cum îi vor fi văzut adesea clienţii cafenelei - adică într-o discuţie aprinsă, cum vor fi fost mai toate disputele de la mesele scriitorilor şi artiştilor ce poposeau la Oteteleşanu.

- Și pentru că veni vorba de tabloul lui Ressu, ca să vezi că nu sunt nici eu chiar atât de străin de "istoria" lui, am să-ți spun că într-o oarecare măsură marele pictor și-a înșelat publicul...

Și făcând această remarcă, prietenul meu venit de peste ocean crează un moment de suspensie și-mi așteaptă reacția. Nu întârzii să-i răspund:

Știu ce vrei să spui. Se vede că între timp ai citit și tu cartea de amintiri a pictorului, unde povestește că toți cei care i-au "pozat" au făcut-o nu la Terasă, ci acasă la artist, unde el i-a convocat special pentru asta.

- M-ai descoperit. Și eu care credeam că te încui măcar o dată...

- E mai greu. Cu câtă documentare am în minte nădăjduiesc să pot face față oricărei confruntări.

Camil Ressu era, ca să zic așa, direct implicat în viața Terasei. Dar nu numai el, cum v-am spus, ci și mulți alții. Victor Eftimiu, un tip foarte umblat, de altfel, prin lumea cafenelor din țară și din străinătate, a fost un fel de reporter sui-generis al numeroaselor momente consumate în jurul unei mese și în preajma unei cești aburinde cu cafea. De la el știm că la atât de căutata terasă își petreceau timpul liber Emil Gârleanu, Ion Dragoslav, Dimitrie Naum, Liviu Rebreanu, Mihail Săulescu și mulții alții cărora Capșa le era "interzisă", fiindcă zice autorul *Cocoșului negru*, "acolo mergea protipendada bucureșteană, ultimii boieri, oameni politici etc."[36]

Văzându-l pe John nedumerit la înșirarea atâtor nume, Sebastian se simte dator să-mi explice:

- Va trebui să-l inițiez cât se poate de mult pe prietenul nostru în materie de cultură românească.

- Cred, zic, că n-o să fie tocmai simplu, dar dacă veți porni de la aspectele "picante", de culise ale vieții culturale lucrurile se vor simplifica, informația va fi mai ușor digerabilă. Cel puțin eu unul așa aș proceda.

Sebastian mă aprobă cu o ușoară înclinare a capului, drept care pot continua:

- Poate că relatarea cea mai completă despre Terasa Oteteleşanu ne-a parvenit de la tovarăşa de viaţă şi de aspiraţii artistice a lui Ion Minulescu, Claudia Millian. Amintirile ei poartă nu numai amprenta entuziasmului tinereţii, ci şi dovada că ochiul feminin este, uneori, mult mai receptiv la tot, sesizând, alături de aspectele generale ale vieţii şi parfumul, atmosfera cadrului, dar şi acel "ceva" misterios al vieţii dintr-un anume loc, care bărbaţilor le poate scăpa, ei fiind în genere mai concentraţi asupra ideilor ce se vântură într-un anume cerc şi cu un anume prilej şi mai puţin asupra faptului divers. De aceea rămâne cu totul de înţeles şi sentimentul pe care Claudia Millian caută să-l transmită cititorului atunci când spune că chiar dacă "nu se poate închipui înfăţişarea jovială a terasei, chiar dacă încerci să aduci în prezent toate personajele acelea tinere, nepăsătoare, îndrăgostite de literatură şi artă, cu atâta ardoare, vârsta aceea de aur nu s-a mai întors niciodată".[37]

Păstrând în gând cele citite şi auzite despre Terasa Oteteleşanu să încercăm şi noi, aşadar, măcar pentru o clipă, să dăm la o parte vălul timpului şi să ne strecurăm tiptil-tiptil în local, amestecându-ne printre clienţii lui şi trăgând cu coada ochiului, pe furiş, către mesele scriitorilor şi artiştilor...

Iată-l pe tânărul şi orgoliosul poet Alexandru Teodor-Stamatiad, deopotrivă expansiv, dar şi melancolic, cu o carte sub braţ (aşa cum îl poate vedea zilnic toată lumea, fie pe stradă, fie la Universitate, fie la cafenea). Aşa cum e el ("înalt, subţire, frumos" şi cu "ochii catifelaţi, bruni", cu "părul bogat şi negru, dar pe spate"[38], cu mustaţa lăsată în jos à la Henri de Régnier) şi cum trece cu un mers elegant printre mese atrage imediat atenţia. Şi nu sunt deloc puţini cei care şuşotesc în urma lui, după ce poetul se îndepărtează. Ceva mai încolo Corneliu Moldovanu, cu ţinuta lui sobră, de profesor, pare a fi în căutarea unui interlocutor în compania căruia să treacă în revistă ultimele noutăţi editoriale. Dimitrie Nanu, neoclasicul, veşnic distrat (circulă, din cauza asta, fel de fel de anecdote pe seama lui) aproape că nici nu-l observă pe Moldovanu. Şi nici pe ceilalţi. Şi totuşi Nanu, atunci când e bine dispus (şi nu-i trebuie prea mult să ajungă în starea asta !)

reușește, cum nu pot alții, să-i înveselească chiar și pe taciturnii Rebreanu, Emil Gârleanu, Anatol Mândru sau Mihail Sorbul.

Terasa e a fiecăruia și a tuturor. A poeților și a pictorilor, a muzicienilor, dar în egală măsură și a altora care, deși n-au harul creației și muzele nu le-au bătut în fereastră, sunt atrași de ea ca de un misterios magnet. Un magnet cu totul aparte de vreme ce localul trăiește gloria de a întruni "pe unii dintre cei mai iluștri pontifi ai scrisului românesc."[39], pe care, de altfel, Claudia Millian îi și amintește: Ion Slavici, Octavian Goga, Ilarie Chendi, Șt. O. Iosif (care se adăugau, cu toții, celor pe care i-am menționat deja mai înainte).

A ne închipui, însă, că terasa era plină, la orice oră din zi, numai de artiști - fie ei ai cuvântului, ai penelului, de muzicieni și publiciști, ar fi, poate, o mare eroare. Nu. Aici, la Oteteleșanu, printre "pontifii" de care vorbește consoarta lui Minulescu se mai amestecau și altfel de persoane, despre care aceeași memorialistă simte nevoia să ne spună câte ceva. De pildă acolo venea și o tânără și frumoasă domnișoară pe care o chema Violeta ("vivandieră a clanului, muză și prietenă"[40], Apoi Iorgu Metaxa (avocat fără pasiune"), Aurel Brațu ("profesor fără entuziasm") și alții care, scrie Claudia Millian, "se dedau atmosferei literare, fără reticențe și din toată inima"[41], inși fără de care creatorii și în mod sigur personalul localului nu s-ar fi simțit atât de bine și nici n-ar fi conceput viața de zi cu zi a Terasei. Iorgu Metaxa, un "noctambular prin definiție" (și care "ar fi șters bucuros rotația soarelui din cursa lui generatoare, pentru a instaura o noapte continuă, cu stele, cu înălțimi întunecate și cu nesfârșite conversații și controverse"[42]) era un familiar al ospătarilor și întotdeauna un oaspete binevenit la masa scriitorilor. Inteligent și citit, el mai era și un spontan - un învingător de necontestat în multe dueluri literare purtate cu mânuitorii condeiului. Aurel Brațu avea și el reputația unui intelectual de vastă cultură și veritabilele "călătorii" (la care-și lua ca tovarăși de drum pe comesenii lui scriitori) prin opera unor autori ca Baudelaire, Rimbaud, Gérard de Nerval, ori pe meridianele muzicii dăruită omenirii de Beethoven, Brahms sau Bach îi făceau prezența și plăcută și instructivă.

Tânăra aspirantă, pe atunci, la gloria literelor, Claudia Millian, ține să ne încredințeze că acest Brațu (nelipsit nici din suita de desene "pe viu" făcute în cafenea de Iosif Iser) "punea atâta savoare convorbirilor, că de multe ori el era cauza întârzierii nemuritorilor în cafeneaua unde bieții chelneri moțăiau obosiți. Dar antrenamentul dialectic nu vrea să cunoască porunca ceasornicului, nici cântatul cocoșilor"[43]

Că acest profesor Aurel Brațu, un nume care, astăzi cel puțin, nu spune nimănui nimic, era fermecător în conversații, că se dovedea a fi plin de vervă și foarte inspirat nu încape îndoială. El "electriza"auditoriul chiar și atunci când discuțiile alunecau spre subiecte cu totul banale, prozaice și de foarte mic interes, cum ar fi fost, de pildă, caracterizarea primelor două soții pe care le avusese până la un anume moment. Într-o zi, pe când o femeie mai guralivă ce luase loc la masa lor începuse a "vorbi de bine" despre una din fostele soții ale lui Aurel Brațu, acesta a ascultat cât a ascultat și - sesizând confuzia pe care o făcea între doamnele despre care perora - a izbucnit total neacademic și poate în totală contradicție cu ținuta lui de profesor (dar poate tocmai de aceea mai plin de haz):

" - Lasă-mă, cucoană ! Ce, știi dumneata mai bine ca mine cine..." După care Brațu "lansă o afirmație, la auzul căreia doamna intră în pământ, iar ceilalți au izbucnit într-un râs homeric. Replica lui putea fi gravă și hilariantă. Oricum, rablesian sau platonician, cuvântul său desfăta și entuziasma pe ascultători. El își savura discret succesul și fața i se lumina într-un surâs perfid."[44]

În legătură cu Terasa Oteteleșanu s-a transmis posterității o anecdotă care l-ar fi avut ca personaj principal pe George Coșbuc. Se zice că într-una din zile autorul *Baladelor* și *Idilelor*, străin totuși de local, ar fi poposit din curiozitate la una din mese, la o oră la care "pontifii literelor" lipseau de acolo și-ar fi vrut să comande ceva. Întâmplarea a făcut ca bardul din Hordoul Năsăudului să se fi așezat tocmai acolo unde de regulă stăteau scriitorii - clienții fideli și de fiecare zi ai Terasei. Venind, chelnerul a refuzat să-l servească, punându-l la punct într-un mod cu totul categoric: "Aici e

masa poeților și alte persoane n-au voie să stea !" Scriitorul ar fi zâmbit, dar nu se știe precis dacă ulterior l-a "pus în temă" pe ospătar cu identitatea lui, ori, fără să dea vreo replică celor auzite s-ar fi ridicat și s-ar fi așezat în alt loc. Oricum se va fi sfârșit micul "incident" un lucru e sigur: "scena" a ajuns de pomină și s-a răspândit numaidecât în tot Bucureștiul...

Pe cât de înfierbântate erau discuțiile literare și artistice de la Terasă, tot pe atât de tumultuoasă era și viața din grădina aflată în spatele ei, unde se dădeau în fiecare seară spectacole ce adunau zeci și sute de locuitori ai orașului. Acolo viețuitorii târgului dâmbovițean i-au putut asculta, într-o vreme, pe celebrii Leonard, Maximilian, Ciucurete, Carusy, Florica Florescu și pe mulți alții care țineau afișul muzical și de revistă al vremii.

Scriitorii, pictorii, actorii, ziariștii se duceau rareori acolo. Pe ei îi aduna Terasa, îi chema cafeneaua și de aceea au fost cei mai afectați în 1931 când municipalitatea a decis demolarea acelui vestit local, spre a se ridica în locul lui Palatul Telefoanelor. Platanii și teii din apropierea terasei au început să cadă unul câte unul, iar căderea lor prăbușea ceva din sufletul celor ce trecuseră pe acolo. Când s-a dărâmat, în 1931 - zice Crutzescu -, toți gazetarii ...i-au adus prinosul amintirilor"45. Dar nu numai ei, l-am completa noi, azi, pe autorul *Podului Mogoșoaiei*, ci și scriitorii și pictorii, cum am avut prilejul să vă spun mai devreme.

Dispărută fizic de pe harta Bucureștilor, Teresa Oteteleșanu continuă să trăiască, însă, prin imaginile și operele artistice care i-au conferit perenitate în timp, laolaltă cu creațiile și creatorii cu al căror destin și-a împletit, ani în șir, firul propriei sale existențe.

Cafeneaua High-Life

- Bag seamă, zice Sebastian, că aproape fiecare locşor de pe Calea Victoriei este purtătorul unor amintiri mai vechi sau mai noi. Şi nu orice fel de amintiri, ci ale unor scriitori, artişti, actori, adică personaje ilustre pentru cultura naţională...

- Nici nu se putea altfel, de vreme ce "Micul Paris" pulsa de viaţă, de bucurie, de un fel de entuziasm general cum astăzi nu mai pot fi întâlnite, cred, nicăieri. Gândeşte-te şi tu: cine ar mai vorbi astăzi despre cafeneaua High-Life, deschisă pe la 1880 şi apoi dispărută în negura vremii, dacă pe acolo nu şi-ar fi petrecut o mare parte din zi unul dintre cei mai interesanţi scriitori români: Alexandru Macedonski ?

Autorul *Nopţilor* şi al *Rondelurilor*, precursorul multor curente moderne din poezia de la noi se bucura, cum bine se ştie, de o mare popularitate, mai ales în rândul tinerilor, care vedeau în parsoana lui un fel de blazon al nonconformismului şi modernismului, al frondei pe care fie că le aveau şi ei, fie că nutreau să le dobândească urmând exemplul maestrului, căci, ne spun cei care l-au întâlnit în această cafenea (şi mai ales discipolii care i-au stat în preajmă), poetul a stabilit aici un adevărat "cartier general" al moderniştilor din jurul revistei lui, *Literatorul*. În cafenea, Macedonski era în permanenţă înconjurat de acei "mulţi tineri ispitiţi de muze şi pe care

magistrul îi înconjura cu o generozitate inexplicabilă"[46], cum opinează Isaiia Răcăciuni. De aceea el nici nu-și putea stabili un loc mai bun pentru ședințele de cenaclu decât la High-Life.

Izvoarele documentare fiind zgârcite în detalii atunci când e vorba de acest local, trebuie să ne mulțumim numai cu ceea ce am aflat în legătură cu prezența lui Macedonski acolo. Și legat de asta nu putem în nici un caz lăsa la o parte opinia lui G. Călinescu, prin care marele critic și romancier sintetizează cel mai bine și mai exact datele fundamentale ale poetului adulat și injuriat deopotrivă, personalitate contradictorie și ca persoană și ca operă. "Înconjurat mereu de o ceată de barzi pe care-i laudă regește și care-l venerează ca pe un Budha - scrie autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* -, Macedonski a trăit totdeauna în convingerea măreției lui inaccesibile vulgului. Cu nostalgia bogăției de altădată, el se indignează numai de indiferența societății pentru marile genii. Visează averea:

De-ar vrea norocul să-mi zâmbească
Și să câștig la loterie
Aș duce-o viață-mpărătească
Ascuns să nu se mai găsească
În timp de ani ființă vie.
"Neavând-o, o simulează"[47]

Café de la Paix

- Vrei să intrăm la Capșa ? mă întreabă Sebastian.

- Nici o grijă, zic, vom intra și la Capșa, dar mai înainte vă propun să zăbovim câteva minute peste drum de ea...

- Ce vrea să ne mai arate ? se arată nedumerit și John.

Îl rog pe prietenul mei să-i spună că vom mai face un scurt popas pentru a le evoca un alt local celebru de pe vremuri, Sebastian se conformează și iată-ne lângă vechea sală de spectacole a Teatrului "Constantin Tănase".

- Aici nu era pe vremea studenției noastre un local cu autoservire ?

- Ba da, văd că n-ai uitat.

- Bine, dar acum arată cu totul altfel: nu mai are vitrine, pereții sunt acoperiți cu scânduri grosolane, iar ușile îți pot trezi tot felul de sentimente, numai de îmbiat înlăuntru nu te mai îmbie, zice din nou Sebastian. Ce s-a întâmplat ?

- Stai să vezi. După 1989 localul a fost preluat de către un întreprinzător care a avut ideea să deschidă un restaurant cum văzuse pesemne prin filme, cu profil texano-mexican, un fel de alt camilo-pardal. Nu știu ce s-a întâmplat, dar locanta lui n-a avut nici pe departe succesul scontat de întreprinzător, așa că până la urmă originalul investitor a fost nevoit s-o închidă. Și închisă a rămas, așa cum o vedeți.

În fine, să lăsăm exotica apariție așa cum este și să ne întoarcem, tot pe aripile imaginației, în trecut. La-nceput, adică înaintea primului război aci a funcționat o cofetărie și abia prin deceniul al patrulea al secolului trecut în locul ei s-a deschis o cafenea. care a început să fie căutată îndeosebi de scriitorii și publiciștii mai tineri, aflați la începutul carierei lor, cu venituri materiale mai modeste și cu relații mai fragile în lumea culturală. Ei nu prea cutezau să meargă peste drum, la Capșa - apanajul personalităților culturale cu un statut bine consolidat și recunoscut ca atare de toată lumea.

Plini de ambiții și cu sufletul doldora de planuri și vise literare, ei rămâneau, în fond, în viața publică de zi cu zi niște timizi, niște sfioși despre care mai vârstnicii rechini ai presei spuneau adesea că mai au încă urme de caș la gură, voind a zice că mai trebuie să treacă vreme până să-și poată depăși condiția de novici într-ale meseriei. Poate că din acest motiv (la care se mai adăugau și altele) nici n-aveau curajul să intre la "Capșa", unde tronau gloriile zilei - poeți și prozatori unanim recunoscuți și apreciați de public, cu două sau mai multe cărți "la activ", lăudați prin reviste, aplaudați frenectic la ședințele literare și nu de puține ori întâmpinați pe stradă, de către cititorii lor fideli, cu adânci și respectuoase reverențe.

Cei ce mergeau să-și caute cunoștințe și să lege prietenii în Café de la Paix reprezentau ceea ce am putea numi eșalonul doi al literelor, sau generația care venea din urmă, așa-zișii scriitori de mâine, abia porniți pe drumul spinos și trudnic al afirmării și impunerii în conștiința publică. Veneau ei, dar mai veneau și alții - oameni care lucrau la Teatrul Național, ziariști de la puzderia de gazete ce-și aveau sediul și redacțiile pe strada Câmpineanu, aflată doar la doi-trei pași de local.

Clădirea poartă în zidurile ei un noian de amintiri și dacă prin cine știe ce minune a tehnicii s-ar putea asculta ce au putut auzi cărămizile atunci am putea fi martorii unui veritabil regal al spiritului. Dar cum astfel de minuni nu sunt și probabil nu vor fi posibile nici în viitor, trebuie să ne mulțumim cu cele relatate de foștii clienți ai localului.

Târziu, la mulți ani după ce cafeneaua a fost definitiv închisă, trecând prin apropierea clădirii care a găzduit-o,

George Sbârcea, însoțit de poetul Ion Vinea, redescoperea "ființa" sălii de odinioară aidoma cu cea din propria amintire. Intrarea era pentru cei doi "deopotrivă de îngustă", cu "aceleași vitrine mari care priveau spre Pasajul Comedia"[48]. Mai sentimental decât tovarășul lui, poetul Ion Vinea îi propunea lui George Sbârcea nici mai mult nici mai puțin decât să se descopere ca în fața unui "cimitir nevăzut" al umbrelor de scriitori și gazetari care au trecut pe acolo.

Dând orologiul timpului înapoi și oprindu-ne prin deceniile doi și trei din prezentul veac, vom afla și noi la Café de la Paix o întreagă forfotă de scriitori, artiști și publiciști. De prisos a mai spune că fiecare se vedea pe sine o forță care va revoluționa viața culturală a Capitalei și a țării. Firește într-un viitor apropiat, nu imediat. Printre acești visători s-a aflat, la un anumit moment și autorul romanului *Groapa* și al *Principelui*, prozatorul Eugen Barbu. După foarte mulți ani, când steaua gloriei sale se înălțase suficient de sus pe cerul literelor românești pentru a nu mai putea fi bănuit de nimeni de cine știe ce diversiune, el avea să noteze în fugă într-una din paginile contestatului și controversatului roman *Incognito*: "La Café de la Paix era locul de întâlnire al boemei mijlocii, adică al acelor artiști care nu aveau atâția bani ca să ocupe un loc peste drum, la Capșa. La Café de la Paix venea o boemă subțire, formată din câțiva poeți care, prin ce scriau la ora aceea (ne aflăm în primii ani de război, n.n.) voiau să facă o opoziție declarată scriitorilor oficiali, de genul lui Nichifor Crainic, Radu Gyr (acesta, spășit, trecut în tabăra antonesciană, după fuga legionarilor în Germania), Vasile Militaru și alții"[49]. La rându-i, George Sbârcea, un scriitor și muzicolog cu o memorie demnă de invidiat și care a zăbovit mai mult timp în fumul și aroma de cafea din localul despre care este vorba, recompunea nu doar "topografia" cafenelei, decorul ei exterior și interior, ci într-un anume fel chiar anima și "scena", readucându-i pe ea pe cei cu care odinioară se întâlnea zilnic.

Minuția și precizia lui de artizan nu vor conteni să ne uimească pe noi, cei care încercăm să compunem "tabloul" cafenelei, așa cum va fi fost în perioada lui de glorie. "...acolo - zice George Sbârcea, ca și cum ar privi printr-o lentilă

universul microscopic, nevăzut de cei din jur - era masa la care poposeau G. D. Mugur, Vasile Voiculescu și Vladimir Streinu. Dincolo venea din când în când Al. O. Teodoreanu, cu gașca lui veșnic veselă. Alături se instalase de două sau de trei ori în drumul său spre Teatrul Național, Liviu Rebreanu, cu un maldăr de ziare și reviste sub braț. Colțul din stânga, de lângă vitrină, era al lui George Calboreanu care, între repetiții - Café de la Paix fiindu-i mai la îndemână decât vechea "Capșa" -, se abătea de dragul unei marghilomane și-al unei șuete cu Victor Ion Popa sau cu N. Kirițescu. La o masă apropiată perora Mircea Damian, cu suita sa de tineri ziariști; sub fereastra din fund se instala dimineața, înainte ca fumul de tutun să îngroașe aerul, actorul G. Ciprian, însoțit de Lucrezia Karnabat, o ziaristă planturoasă și demnă ca o militantă a Armatei Salvării"[50].

Ei, bine, sugestia memorialistului ne poate fi de folos și într-o altă direcție: aceea a stabilirii, prin deducție, a simpatiilor și prieteniilor, ori a dușmăniilor (fiindcă au fost și de acestea) dintre scriitori și artiști. Firește, coroborate între ele, diversele surse de informații ne apropie cât se poate de bine de adevăr.

A fost o vreme, ne spune Neagu Rădulescu în al său *Turn Babel*, când chiar și corifei de la Capșa și-au stabilit "cartierul general" tot la Café de la Paix. Faptul s-a petrecut prin 1935 și pe neașteptate. "Când a venit, dimineața, Ion Minulescu să-și ia Șvarțul (la "Capșa", n.n.) și să răsfoiască "Paris" și "Sex Appeal", să mai vază cum mai stăm cu femeile la Paris - comentează cu maliție autorul romanului *Un catâr bine crescut* - i-a dat cu tifla un afiș lipit cu cocă pe ușă:

Închis pentru reparații

- Ptiu ! Nu v-ar fi rușine ! a scuipat autorul Manechinului sentimental, cu trabuc cu tot, drept în afiș !".[51]

Din punctul de vedere al ospătarilor de la Café de la Paix sporirea clientelei, chiar și numai câteva zile, nu era nici o pricopseală, deoarece scriitorii nu prea se întreceau în consumații, "specialitatea" lor fiind discuțiile. Însă, ne asigură George Sbârcea, patronul localului, un oarecare Gogu Atanasiade își cunoștea foarte bine mușteriii. De o parte erau scriitorii (de la care nu se aștepta decât la o strângere de mână

venită după consumul unei singure cafele şi a "douăzeci de pahare cu apă"[52] şi de alta un cu totul alt soi de clienţi, cei cu mare dare de mână, care-i lăsau bacşişuri substanţiale. Dar cum aceştia din urmă îi frecventau localul pentru a-i vedea pe scriitori, el se declara, una peste alta, mulţumit. În fond câştiga suficient de mult de la unii spre a-şi permite să-i "tolereze" pe ceilalţi (aducători, fără voia lor, de inşi cu portmoneele pline). Iar cei "toleraţi" nu erau deloc puţini, îndeosebi în zilele în care "Capşa" era închisă. "La Café de la Paix - îşi amintea unul dintre ei, completând parcă lista de prezenţă a cafenelei localului - mai veneau Iancu Brezeanu, Ion Sârbu, Aurel Atanasescu şi alţii, precum şi scriitorii Ion Minulescu, I. E. Torouţiu, Zaharia Stancu, G. M. Zamfirescu, Radu Boureanu, Octav Desilla, Al. T. Stamatiad, Radu Dragnea, Ernest Verzea, George Doru Dumitrescu, Teodor Al. Munteanu, Mihail Straje, George Gregorian, Neagu Rădulescu, D. Iov, Ladmiss Andreescu, George Fones, Coca Farago, Al. Leontescu, Matei Alexandru, C. Dan Pantazescu, Şerban Bascovici, Aurel Chirescu, Ştefan Baciu, Traian Lalescu, Teodor Scarlat, Ivone Rossignon, Ion Th. Ilea, ca şi alţi tineri cunoscuţi şi necunoscuţi".[53]

Mai puţin sobru decât ceilalţi (şi poate de aceea şi mai "gustat" decât ei) Neagu Rădulescu ne-a oferit în *Turnul Babel* o suită de portrete, voit caricaturale, ale celor care puteau fi văzuţi adesea în localul de peste drum de Capşa. Nu s-a auzit să se fi supărat nimeni. Ochiului versat al cronicarului nu-i scapă nici ticurile unei scriitoare precum Elena Farago, ticuri pe care le consemnează cu umor şi maliţie în doar câteva fraze, ca-ntr-un soi de crochiu verbal:

"La "Café de la Paix"o recunoşti imediat. E una înaltă, foarte înaltă, care de câte ori întâlneşte un poet îl exaltează cu aceleaşi exclamaţii ţinându-l afectuos de mână:

- Vai, de când nu te-am văzut ! Vai, ce frumos eşti ! Vai ce gingaş eşti ! Vai, ce masculin eşti ! Frumosule !

Ba, dacă o laşi, te şi pupă.

- ¥oancă mică ! - şi-ţi lipeşte două timbre pe obraz. Mi-era dor de tine ! Unde ai fost până acum de nu te-am văzut ? Să nu-mi scrii ? Să nu te interesezi de mine ?

Cu leit-motivul ăsta - și mici variante scriitorilor învechiți în gută - Vai, ce tânăr pari ! Vai, ce elegant ! Nu-mi dai mie fularul ăsta ? Vai, ce masculin ești ! - Coca Farago va ajunge - sunt sigur, o mare scriitoare. Fata Craiovei și a Olteniei"[54]

Mai puțin tentat de ironie, poetul Virgil Carianopol vedea în Café de la Paix locul în care s-a produs o "osmoză între generații", fiindcă aici nu se mai făceau diferențe nici între vârste, nici între orgolii și prestigii literare, prietenia și solidaritatea întru creație fiind mai puternice decât orice alte considerente. Carianopol vine și cu câteva exemple: "Ion Minulescu ședea la aceeași masă cu Teodor Scarlat sau cu N. Ladmiss Andreescu, George Gregorian cu George Doru Dumitrescu, G. M. Zamfirescu, Zaharia Stancu sau Al. Cazaban cu Coca Farago, Vlaicu Bârna sau Mihail Straje, și nici unul dintre ei nu se credea prea mare spre a nu discuta amical cu urmașii mai tineri în ale scrisului. Nu era o rușine să-i ceri lui Minulescu un pol până mâine, sau să-i spui lui Ion Valerian (director de revistă și autoritate literară recunoscută în toată Capitala, *n.n.*): Domnule Valerian, dați-mi zece lei !"[55]

În 1948 Café de la Paix a încetat să mai fie loc de întâlnire al scriitorilor deoarece locul în care se afla a fost destinat altor scopuri. Scriitori, artiștii, actorii, gazetarii ce formaseră până atunci un fel de societate pe cât de vorbăreață tot pe atât de interesantă, au fost nevoiți atunci să se împrăștie care încotro, dar fără să mai poată reface nicăieri atmosfera și animația din vechiul "sediu" de pe Calea Victoriei. Aveau, deci, toate motivele George Sbârcea și Ion Vinea, peste ani, să se descopere un semn de omagiu în fața clădirii ce adăpostise, câțiva ani buni, "republica scriitorilor"[56]...

Café braserie Corso

- Şi acum unde ne mai duci, ciceronele nostru ? mă întreabă Sebastian. Parcă spuneai că vom intra la Capşa, să ne odihnim puţin şi să bem şi noi o cafea.

- Nici o grijă, îi răspund. Nu cred că aţi obosit atât de mult încât să amânăm plimbarea oentru mâine. De-aceea - poate nu vă aşteptaţi - sunt de părere să mergem înapoi. Nu departe, doar până la Ateneu, unde era pe vremuri Café braseria Corso şi, unde, ne spune Zaharia Stancu, "clienţii erau cu nemiluita; javre care trăiau împărăteşte din afaceri făcute pe picior, rentieri, generali şi magistraţi scoşi la pensie, scriitori care-şi căutau de ani zadarnic inspiraţia în ceaşca de cafea, ziarişti în goane după noutăţi senzaţionale, coconiţe coapte şi răscoapte, dudui abia date în pârg, ieşite şi unele şi altele să fie văzute, mai ales să fie văzute, pentru că feţişoara vindea inimioara... peşti, codoşi şi codoaşe, popi răspopiţi şi tot felul de faliţi".

Café-braserie Corso, aflată la colţul străzii Franklin cu Calea Victoriei nu era propriu-zis o simplă cafenea. Era cu mult mai mult, fiindcă avea nu mai puţin de trei saloane cu destinaţii diferite. În cel dintâi (şi totodată şi cel mai spaţios) se afla restaurantul. Înaltă de şase metri, încăperea era dominată de candelabre grandioase, pe laturi dispunând de loje cu mese dreptunghiulare şi canapele tapiţate. În rest erau plasate mese

rotunde, cu scaune de lemn, având spătare împletite din fire de bambus, foarte comode și ușoare de altfel. De la doi cercetători ai istoriei localurilor bucureștene aflăm că "Profilul café-ului Corso era: braserie (un mic dejun, alcătuit din sortimente specifice), restaurant (între orele 13-16 și 20-23), bar de zi și cafea (cu jocuri de biliard, remmy, șah etc.). Cafeneaua propriu-zisă se afla la mezaninul clădirii și avea intrarea prin salonul mare, iar barul Corsoleto avea intrarea pentru clientelă prin strada Franklin"[57].

Localul era plin la orice oră din zi fiindcă primii consumatori veneau aici încă de pe la șase dimineață. Ei erau gazetarii și slujbașii care lucrau în timpul nopții, iar la ieșirea din serviciu simțeau nevoia unei cafele ori a unei tării care să-i fortifice pentru restul zilei: gazetari, muncitori tipografi, ceferiști etc. Mai apoi, către ora opt începea să-și facă apariția și cel de-al doilea val de clienți, sosiți pentru micul dejun. Nici nu plecau bine și după ei, către ora zece, venea un alt soi de lume: cea a oamenilor de afaceri, a samsarilor și comercianților în căutare de noi și noi "ponturi" din care să poată trage oarecari câștiguri. Și tot cam pe la aceeași oră în salonașul mic dinspre strada Franklin, în cafenea adică încep să ia loc la "masa inteligenței", cum îi zicea undeva Șerban Cioculescu, "ziariști, scriitori, artiști plastici, critici. Printre ei pot fi recunoscuți cu ușurință Victor Eftimiu (căruia i se rezerva întotdeauna locul de onoare din capul mesei), poetul Al. Teodor Stamatiad, Ionel Teodoreanu, jurist și romancier, Puiu Iancovescu (artist), Ștefănescu Goangă (cântăreț de operă), Scarlat Calimachi, Alexandru Mihăileanu (publiciști), Ion Marin Sadoveanu, N. D. Cocea, Geo Bogza, Tudor Vianu, I. Peltz, Mircea Damian, Zaharia Stancu, Pamfil Șeicaru (supranumit și regele șantajului), Petru Comarnescu și alții"[58].

O lume pestriță și colorată umplea saloanele de la Corso. Dar poate că și asta îi atrăgea acolo pe oamenii condeiului, aflați și ei în căutare de subiecte, dar și de indivizi interesanți, care să le dezvăluie aspecte, până atunci necunoscute, ale firii și psihologiei umane. Era firesc să fie așa de vreme ce pe aici își purtau pașii, pe lângă mulți alții și o serie de oameni politici, unii foarte cunoscuți și care, dintr-un motiv sau altul,

meritau să fie cunoscuți, ascultați ori măcar priviți de aproape: Armand Călinescu, Ilie Lazăr, Grigore Gafencu, Ion Mihalache, Gheorghe Tătărescu, G. Brătianu, Grigore Trancu-Iași și încă mulți alții. Pentru scriitorii și publiciștii momentului toate aceste figuri mai mult sau mai puțin celebre printre contemporani formau un fel de parlament (oricum mai firesc și mai apropiat decât cel cunoscut și legiferat ca atare) în care se vedea deschis și-n preajma căruia se puteau afla multe în legătură cu mersul politicii și al treburilor țării. Dincolo de cele spuse de toți acești "corifei" ai vieții publice, dincolo de manifestarea lor în postură de indivizi aflați în relaxare, la o cafea sau la un pahar, scriitorii căutau să intuiască firea, psihologia, mentalitatea oamenilor, căci, între două sorbituri de cafea, o ocheadă către ei, o ureche ciulită în direcția "conclavului marilor" zilei puteau aduce mai mult decât cine știe câte ceasuri sau zile de investigații.

Dar clientela cafenelei, indiferent că era vorba de scriitori și artiști, ori numai de simpli consumatori, amatori de can-can-uri literare, mai era atrasă la Corso și de altceva, ce nu se găsea în alte localuri ale Capitalei: aici se putea răsfoi în voie, gratuit, numeroase ziare și reviste românești și străine ca *New York Herald, Times, Figaro, L'intransigent, Candide, Marienne, Paris Soir, Frei Presse, Viener Presse, Vie à la Campagne, Science et Vie, Vie Parissiene, Femina, Die Damme* și multe altele. Publicațiile erau fixate în rame ușoare, puteau fi citite cu ușurință și în condiții comode.

Și în legătură cu Café-braserie Corso există o anecdotică bogată, cu istorii și întâmplări picante din viața diverselor persoane care i-au trecut pragul de-a lungul anilor. Cu siguranță că multe, nefiind scrise, s-au uitat și au fost îngropate de vreme, laolaltă cu localul și cu întreaga forfotă de clienți de odinioară. Totuși, în cele care au ajuns până la noi, una ne-a reținut atenția prin sugestiile ce ni le oferă în legătură cu anume mentalități și moravuri tipice high-life-ului bucureștean din deceniile al treilea și al patrulea din veacul nostru. O redau întocmai cum am preluat-o din cartea lui Ion Paraschiv și Teodor Iliescu, De la *Hanul Șerban Vodă la Hotel Intercontinental*: "Printre mulții clienți ai café-ului Corso erau și frații

Vulturescu, fiii unor moșieri scăpătați din comuna Vulturești de peste Olt. Unul dintre ei practica ziaristica, fiind totodată și funcționar la Regia Monopolurilor Statului. Era un ins foarte manierat și distins. dar de multe ori nu avea bani să-și plătească consumația, rămânând mereu dator la chelneri. Locuia la *Hotel Metropol*, pe Calea Victoriei, nu departe de *Corso*. Fratele său - care era militar de carieră, colonelul Vulturescu avea un caracter aparte. Era un tip violent, agresiv etc. Cum nu era căsătorit, colonelul se deda la dese aventuri amoroase, în special cu femei măritate. Ultima lui aventură a avut un sfârșit tragic. După ce a petrecut o noapte la *Restaurantul Vișoiu* cu o doamnă din înalta societate bucureșteană, încălziți de băutură, merg amândoi să danseze la un bar de noapte, pe strada Brezoianu, vizavi de *Hotelul Princiar*.

În mod inexplicabil rochia de seară a frumoasei doamne a luat foc și a ars ca o torță, toate intervențiile celor din jur fiind zadarnice; la urgența unui spital femeia a decedat în timp ce soțul său își petrecea, de câteva zile, timpul la Sinaia, lângă masa de ruletă. Colonelul Vulturescu, dându-și seama cât de scandaloasă poate fi această întâmplare s-a retras și după ce a lăsat o scrisoare pentru Procuratura Militară s-a împușcat"[59].

Oare din mulții scriitori și publiciști de la Café Corso nu va fi fost nici unul care să se fi gândit chiar să se fi apucat să scrie un roman cu acest subiect, oferit pe tavă de realitatea apropiată ? Cine mai știe ?...

Casa Capșa

De îndată ce ne așezăm comod la o masă, Sebastian rostește cu voce tare un gând care, probabil, îl încearcă de câteva ore de când peregrinăm în susul și în josul Căii Victoriei.

- Acum, zice el, îmi dau seama de ce ne-ai adus la Capșa mai către sfârșitul vizitelor noastre prin București...

- De ce crezi ?

- Pentru că a rămas singura cafenea care nu și-a schimbat prea mult profilul de la început și până azi și pentru că a rezistat vremii și vremurilor.

- Crezi că numai din acest motiv ?

- A, nu, nu numai din motivul ăsta, ci și pentru că a fost și a rămas cea mai glorioasă cafenea a Bucureștiului.

Sunt convins că dacă pereții ăștia ar avea memorie și ar putea vorbi ne-ar povesti niște lucruri extraordinare...

- O întreagă literatură sau, ce zic eu ?, o întreagă istorie literară, pe cât de bogată tot pe atât de interesantă...

- Dar cum, din păcate pereții nu au memorie..., oftează prietenul meu.

- Cum nu au nici memorie și nici darul vorbirii, nu vă rămâne decât să mă suportați pe mine...

- Să nu crezi nici-o clipă că ne-ai plictisit. Dimpotrivă, suntem în stare să te ascultăm ceasuri și ceasuri întregi.

- Bine, zic, mă flatați pentru a nu știu câta oară și nu știu

dacă merit. Dar... dacă-i pe-așa o să-ncerc să vă redau întreaga poveste a Casei Capșa, așa cum am aflat-o în documentările făcute pentru cărțile mele despre cafenele. Localul în care ne aflăm și care, vorba lui Gheorghe Crutzescu, "timp de șaptezeci și cinci de ani a fost mai mult decât un hotel, o cofetărie sau cafenea, a fost, într-un fel, buricul țării și cronica ei vie"[60] are o istorie îndelungată. O istorie aidoma unei povești.

Pe la începutul veacului al XIX-lea trăia la București un cojocar, Dumitru Capșa, al cărui fiu, Constantin nu a avut nici mai mult nici mai puțin decât doisprezece copii, dintre care băieți Antonie, Vasile, Constantin și Grigore au devenit fondatorii casei ce le poartă numele: Capșa.

Buni întreprinzători și foarte harnici, frații Capșa s-au gândit să deschidă o cofetărie cum nu se mai văzuse la București, aprovizionată cu bunătăți cum nu mai cunoscuseră până atunci locuitorii legendarei cetăți de pe malurile Dâmboviței. Pe Grigore, fratele mai mic, ceilalți îl trimit la Paris să învețe arta cofetăriei pe lângă vestitul specialist în ciocolate Boissier, pe când Anton și Vasile, rămași acasă, închiriază o prăvălioară în care deschid la 1852 cofetăria "La doi frați", de unde, nu peste mult timp, se mută în casele Castrișoaiei și, în 1868, în cele ale vornicului Slătineanu. Între timp, însă, zice Crutzescu, trecuse asupra întregii afaceri amenințarea ruinei. Ce se întâmplase ? În 1855 Vasile Capșa se hotărâse să plece, în plin război al Crimeii, la Sevastopol, cu câteva căruțe încărcate cu șunci, cașcavaluri, pastrame etc., sperând să le poată vinde oștilor aliate să scoată un câștig bun. Dar socoteala de-acasă nu se potrivi cu cea de pe drum. Arșița verii aceleia alteră întreaga marfă, iar harnicul negustor se văzu deodată și păgubit și lefter. Mâhnit, demoralizat am zice noi, el luă un vas până în Bulgaria, cu gând să se întoarcă mai repede acasă. Se nimeri, însă, că-n țara de la sud de Dunăre să ajungă pe o vreme extraordinară. Livezile erau doldora de rod, iar grădinile cu trandafiri râdeau în soare la tot pasul. Vasile nu stătu mult pe gânduri și-i veni ideea să se pună imediat pe treabă: înjghebă un soi de bucătărie într-un șopron și-ncepu să facă niște dulcețuri și peltele de se lingeau pe buze bulgarii când le gustau.

Până la mijlocul toamnei harnicul cofetar adună un capital

frumos şi la 20 octombrie trecu în ţară, hotărât să pornească o bună afacere împreună cu fraţii lui. Ceea ce şi făcu, începând să aducă din Franţa produse de bună calitate, cu care, cum se zice în comerţ, "rupse inima târgului" şi dădu, rând pe rând, lovituri de graţie concurenţilor. Aceştia "căzură" unul câte unul, iar fraţii Capşa deveniră triumfători. În 1881 ei deschiseră şi restaurantul şi hotelul, cărora, bineînţeles, li se duseră faima la fel de repede ca şi cofetăriei. De aceea autorul cărţii *Podul Mogoşoaiei, Povestea unei străzi* nu greşeşte de fel când scrie: "Aici a mâncat, timp de treizeci de ani, tot ce avea un nume în Bucureşti, şi tot ce era străin cu vază. Aici venea, după teatru sau concert, protipendada bucureşteană să supeze: serate pe care le descria Claymoor în stilul lui, inspirat de cronicele "Figaro"-ului de după războiul franco-german (...) Iar în cele trei salonaşe "particulare" care dau pe strada Edgar Quinet, s-au perindat toate femeile frumoase ale Bucureştilor, toate actriţele străine, toate elegantele, mai mult sau mai puţin artistice, atrase de faima cheflie a oraşului nostru, căci între 1870 şi 1914 Bucureştii au fost capitala din răsăritul Europei care numai cu St. Petersburg putea să împartă reputaţia de a avea bărbaţii cei mai darnici şi cei mai uşor de înflăcărat din lume".[61]

Înaintea primului război mondial s-au consumat multe episoade cu caracter anecdotic la Capşa. Unele au fost consemnate în cronicile lui Claymoor, altele au fost relatate în felurite chipuri de către cei care, direct sau indirect au fost implicate în ele, ori le-au auzit povestite de alţii. Fără îndoială că multe se vor fi pierdut, cum s-a întâmplat şi în cazul altor localuri vestite ale Bucureştilor de odinioară.

Pe la Capşa se va fi perindat, în acea perioadă, o lume pitorească, parcă desprinsă din paginile cunoscutului roman al lui Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea Veche,* fiindcă iată ce aflăm de la Crutzescu (de altfel de neîntrecut în relatările despre zilele de odinioară ale acestui local): "Mă gândesc la domnii de la Capşa ca la nişte oameni fericiţi, care vorbeau de cai, de femei şi vinuri cu foarte multă seriozitate şi care trăiau într-o lume restrânsă şi stilizată ca un desen de Constantin Guya

sau o noapte de carnaval. Erau, înainte de toate, amanți, purtau melon cenușiu, monoclu și pantaloni pepita, aveau o floare la butonieră și nu vorbeau decât franțuzește. Am cunoscut pe cei mai mulți dintr-înșii, în tinerețea mea. Erau însă atunci bătrâni, liniștiți, și aveau necazuri și boală de ficat, ca toată lumea. Azi au murit, cred, cu toții, împreună cu politețea, veselia dezinteresată, nepăsarea și leul-aur"[62].

Erau vremuri de glorie acelea, fără îndoială. O glorie care a făcut din Capșa centrul interesului pentru selecta clientelă românească și pentru oaspeții care ne vizitau țara. Aceștia din urmă fie cereau, fie erau sfătuiți să treacă și pe la localul din Calea Victoriei. De acolo, își amintea Victor Eftimiu, oaspeții plecau spre Paris încărcați cu cutii de lemn, pline cu acele bomboane unice în Europa ...La Paris, la Berlin, la Budapesta, la Viena am fost întrebat, nu o dată în decursul anilor, dacă mai există Capșa și dacă mai are o ciocolată atât de savuroasă"[63].

Din câte v-am spus până acum ați putea trage concluzia că apogeul gloriei a fost atins de Capșa înaintea primului război mondial, iar faptul că n-am pomenit încă nimic despre prezența artistică și scriitoricească în saloanele localului v-ar scădea interesul pentru cunoașterea Capșei. Dar stați, vorba turcului, că iavaș-iavaș vom ajunge și la anecdotică, atât de bogată încât prietenului nostru John, mai ales lui o să i se pară de-a dreptul incredibilă. Poate că tu, Sebastian, n-ai uitat totul despre Capșa și-ți mai amintești cum ne interesa pe amândoi Bucureștiul de altădată.. E-adevărat, a trecut cam mult de-atunci, da' eu contez pe memoria ta...

- Sper să nu te dezamăgesc...

- Revenind la istoria Capșei trebuie să recunoaștem că generația de care vorbea Crutzescu, cea de dinaintea primei conflagrații dispăruse, însă gloria localului nu s-a stins. În noile condiții Capșa și-a schimbat întrucâtva profilul și-mai ales - și-a schimbat clientele de dinainte cu o alta, mai zgomotoasă, mai plină de viață, mai interesantă. De ce ? Fiindcă, ne spune Claudia Millian, scriitorii, artiștii, publiciștii "au înfipt steagul republicii lor la Capșa"[64].

Din acel moment începe o nouă etapă a biografiei Casei Capşa. Toată floarea intelectualităţii şi literelor româneşti cată, treptat-treptat să se perinde prin saloanele localului şi îndeosebi prin cel rezervat servirii cafelei.

Încă derutaţi de şocul războiului, încercând să se "adune", să se "regăsească", să intre pe făgaşul unei vieţi normale, creatorii traversează acum o perioadă de criză spirituală din care încearcă să iasă, între altele şi prin întâlnirile, discuţiile, dezbaterile colegiale de pe terenul "neutru" al localului. Cafeneaua le oferă ambianţa regăsirii, a înfiripării de relaţii prieteneşti puternice, a comunicării în plan spiritual. Ea devine, de la o vreme, unul din punctele de reper importante ale Capitalei, ceea ce îl face pe Arghezi să afirme categoric prin 1925: "Capşa e încrucişarea tuturor drumurilor şi toate drumurile duc la Capşa o dată pe zi... Oamenii se cunosc, vor să se cunoască, se controlează, se întovărăşesc. Cafeneaua e-o legătură, e un examen permanent"[65].

Dar dacă pe bucureşteni clădirea din colţul Căii Victoriei cu strada Edgar Quinet îi atrăgea ca un magnet, pentru provinciali ea apărea, oricât ar fi de ciudat, ca un loc unde se adunau toţi pierde-vară ai oraşului. În ce-i priveşte pe scriitori, aici s-ar fi strâns rataţii şi impotenţii condeiului, cei care n-au avut niciodată nimic de spus pe tărâmul creaţiei. De pildă, un ieşean care se ascundea sub pseudonimul X Y semna, în 1925, în revista *Lumea* un violent articol prin care arunca săgeţi otrăvite împotriva Capşei şi a capşiştilor: "La Cafenea sunt literaţi la orice oră din zi şi din noapte. Vii din provincie la Bucureşti de câteva ori pe an. Când iei la Capşa ceaiul cu cornuri şi cu unt în spirală, vezi la mesele din rând cu tine sau cu cele din faţă aceleaşi mutre pe care le-ai văzut şi acum două luni şi acum cinci luni ...Parcă aceşti oameni mână pe canapele sau pe mese de câţiva ani. Viaţa lor se mărgineşte între perete, tarabă şi vitraj - sau asfaltul de vis-à-vis cu pietoni, trăsuri şi automobile. În acest mediu clienţii Cafenelei îşi trăiesc viaţa şi îşi crează opera - o operă de asfalt..."[66].

Derutat de bârfele la care pretinde că a asistat, acelaşi autor zicea mai la vale: "La Capşa poţi auzi lucrurile cele mai stranii:

că "Viața românească"-i fabrică de găinaț, că "Ibrăileanu nu contează", că "Brătescu-Voinești nu există""[67]. De aici și până la negarea oricărei valori a celor ce frecventau Capșa, luați la grămadă, fără discernământ, nu-i decât un pas. Neiertătorul pamfletar n-a șovăit să-l facă. În ce fel? Acuzându-i pe scriitorii de acolo de cosmopolitism și de lipsa celui mai elementar patriotism, căci, trăgea el concluzia: "Literații cafenelei nu-s legați de țara asta prin nimic. Nici n-au văzut-o decât de la fereastra vagonului restaurant. Au un ideal exotic. Un ideal de artă "nouă". Această artă nu-i pe înțelesul tuturora, adică nu-i pe înțelesul nimănui. În chipul acesta scriitorii pot trece drept talentați. Producțiile lor apar în ziare și în reviste. Afișele le proclamă numele pe ziduri. Sunt cunoscuți dintr-un capăt la altul al țării - deși nimeni nu le știe nici o strofă pe de rost și nici nu-și aduce aminte un singur titlu de nuvelă"[68].

Departe de noi gândul de a intra în polemică cu neiertătorul și insinuantul gazetar ieșean. Dacă așa se vedea Capșa din orașul de pe Bahlui nu-i vina noastră. Și cu atât mai puțin a scriitorilor și artiștilor ce-și petreceau o bună parte din timp în celebrul local de pe Calea Victoriei.

De altfel, am zăbovit ceva mai mult asupra textului cu pricina dintr-un alt motiv: fiindcă el l-a iritat teribil, la vremea respectivă, pe Tudor Arghezi, pe atunci un capșist împătimit. Simțindu-se vizat direct, lovit în onoare de un individ care ori era rău intenționat, ori nu înțelegea rostul și spiritul cafenelei literare, autorul cărții *Cu bastonul prin București* îi dă o replică lui X Y tot în revista *Lumea* (să notăm în treacăt că publicația cu pricina, care apărea la Iași, îi avea ca "redactori permanenți" pe Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, George Topârceanu, Mihail Sevastos, Alfred Helter și Otilia Cazimir), cinci numere mai târziu (la 29 martie 1925, în nr. 21), unde publică un spiritual și original răspuns intitulat *Capșa și capșismul*, de fapt un frumos elogiu adus cafenelei literare în general și celei de pe Calea Victoriei în special. "Provincialul - zice poetul în cunoscutu-i stil gazetăresc - crede că la Capșa face purici orișicine. Trebuie rezistență și spirit. Mesele sunt alăturate,

localul e mic și toată lumea stă pe canapeaua lungă de pluș. Capșa e un parlament universal. Cine vrea să devie capșist trebuie să fie, cum se zice la Brașov, zolid. El sosește, ia o cafea, intră în vorbă cu un capșist înveterat și a doua oară nu mai dă pe la Capșa; fie că se abține definitiv, fie că răsuflă într-o zi printr-o revistă. Urechile aud, mintea rostește și ești clasat definitiv, iar zincul în lexicon, la litera z. Capșistul e un individ inteligent și primejdios și critica reală se face la Capșa, nu în presa literară. Dacă ești prost la Capșa, este imposibil - zice capșistul - să fii inteligent altundeva, măcar în scris"[69].

Și ca să fie și mai plastic, Arghezi îl pune la punct pe nechibzuitul critic printr-o imagine pe cât de vulgară în aparență, pe atât de sugestivă, voind să zică, în alte vorbe, că vulpea când n-ajunge la struguri spune că sunt acri: "Amicul de la Lumea e umoristic ...El - aduce aminte de găinăresele din piață cu mustăcioară, cu păr în nas și în urechi și care după ce-și vând curcanii tăiați unei cucoane și-i duc la trăsură, se întorc la coșuri și oftează:

- Ai văzut curva ? Nu mănâncă decât curcan.
- Numai putorile au noroc, mamă Zinco !
- Cum ți le-aș mai pune eu să spele privățile !"[70].

Cât de satisfăcuți de așa răspuns trebuie să fi fost prietenii și tovarășii de cafenea ai maestrului de la Mărțișor ! Precis, în dimineața apariției fulminantului pamflet ei se vor fi adunat la Capșa și vor fi comentat îndelung, în fel și chip, frazele argheziene, punându-l la stâlpul infamiei pe ingratul ieșean care și-a permis să atace cafeneaua literară.

De altfel, cu sau fără articolul defăimător din *Lumea*, cu sau fără neinspiratul atac al acelui X Y viața Capșei mergea înainte. Cafeneaua ajunsese prin 1930-1931 atât de cunoscută încât despre ea, pretinde I. Paltz, "se vorbea și la sate". Autorul *Căii Văcărești* povestește cum un cioban pe care l-a întâlnit și cu care a stat de vorbă la Rucărul Muscelului, se lăuda că odată, ducându-se cu treburi pe la București, s-a abătut din curiozitate și pe la vestita cafenea.

Legat de celebritatea Capșei să mai notăm un amănunt: despre cafenea se vorbea prin 1935 chiar și în unele publicații

din străinătate. Astfel, un ziarist francez nota în revista pariziană *Marienne*: "Capșa este sufletul topografic și moral al orașului. Închipuiți-vă întrunite într-o casă de înfățișare modestă patru vechi glorii europene: restaurantul Faiot, cofetăria Rumpelmeyer, cafeneaua Flonari din Veneția și hotelul Sacher din Viena"[71].

După această imagine generală a Casei Capșa și după ce am privit localul din unghiul istoriei și apoi din cel al faimei de care s-a bucurat în perioada interbelică se cuvine, credem, să ne și apropiem de cafenea, să-i trecem pragul, să-i cunoaștem atmosfera, clientela și anecdotica, bogată și variată, ce-i sporește aureola. Ne ajută s-o facem publicistul Bogdan Amaru care a scris în 1935 un amplu reportaj cu titlu sugestiv: Cafenea cu genii și tutun (publicat în ziarul Vremea) Autorul textului ne informează până în cele mai mici detalii despre felul în care arăta pe atunci localul, împărțit în două: cofetăria și cafeneaua.

În primul dintre compartimente Bogdan Amaru remarcă niște fetișcane îmbrăcate în șorțuri negre, servind la mese și o casierită "melancolică în dosul casei, ca o cinteză pe cuibar". În genere, scrie reporterul, încăperea asta, "nu prezintă nici o importanță", importanță de netegăduit având cafeneaua, pe care publicistul o descrie și pe dinăuntru și pe dinafară. Aflăm astfel, că geamurile dinspre Edgar Quinet "sunt barate de niște drugi de alamă", de care stau rezemați toată ziua, "grupuri de tineri, ciorovăindu-se ca brabeții pe gard". Ei reprezintă, chipurile, "cele mai proaspete herghelii de genii, care aprind și toate revoluțiile literare". Și asta pentru că sunt într-o "fierbere veșnică, o frământare nemaipomenită".

Reportajul are o tentă ironică din pornire, iar aprecierile sunt făcute într-o manieră oarecum încuietoare pentru cititor care, derutat, nu mai știe cât de serios vorbește Amaru ori cât glumește: "Fiecare geniu se agită, parlamentează ceasuri întregi pentru-o idee, un chiștoc de mahorcă sau doi lei jumate, ca să-și cumpere pâine. Tinerii aceștia, cu stelele și primăverile căzute cocoloș în spinarea lor, sunt entuziaști, plini pe la gură de tot felul de iluzii, însă toți, absolut toți au o specialitate în a răbda de foame și a croi planuri fantastice, de te crucești".

Să lăsăm şi noi - chiar aşa, în imaginaţie - să-şi continue disputele şi să pătrundem, în sfârşit, în cafenea. Vedem numaidecât că ne aflăm într-o "sală lunguiaţă, asemenea compartimentelor de clasa a treia, de la trenurile personale. De o parte şi de alta a celor doi pereţei lungi sunt canapele de pluş albastru, lustruite de pantalonii clienţilor. Două rânduri de mese, neaşternute, dreptunghiulare şi de lemn, stau aliniate de-a lungul canapelelor plușate, escortate de câte o patrulă de scaune - tot de lemn -, destul de vulgare, iar în fund, de-a curmezişul - lângă singurul perete fără geam şi perspectivă - şed mese lipite cap în cap, ca la pomană"[72].

Faţă în faţă cu un astfel de decor nici nu-ţi vine a crede că "de lemnul meselor de stejar ale cafenelei şi-au ros coatele Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Sorbul, Cazaban, Camil Petrescu, Peltz, Stamatiad şi toată falanga celor mai tineri publicişti"[73].

Acceptând, însă, ideea că aici se întâlneşte toată floarea literelor româneşti, nu poţi să nu fii de acord, pe de altă parte, cu un alt adevăr: fiecare scriitor şi artist "cu nume" de la Capşa are o personalitate bine conturală, este orgolios (că pe drept sau pe nedrept este altă poveste). Oricum, nu-ţi poate scăpa, cun nu i-a scăpat nici lui Bogdan Amaru o evidenţă: ei "ocupă locuri speciale la mese şi se întărâtă foarte, uitându-se ponciş unii către alţii de parcă ar înghiţi gheare de găină, iar nu acel şvarţ, negru şi cademis"[74].

Şi dacă până aici am văzut cum se prezintă topografia Capşei fără clienţi, să dăm încă un văl la o parte şi - avându-l ca ghid tot pe Bogdan Amaru - să vedem cam cine vine într-o zi obişnuită în local. În stânga, foarte aproape de masa politicienilor zărim numaidecât "tabăra maeştrilor": Stamatiad, Sorbul, Carol Ardeleanu, Ludovic Dauş, Corneliu Moldovanu, Nae Davidescu, Ion Minulescu, Octav Desilla şi alţii. În aceeaşi direcţie, dar tocmai lângă geamul dinspre Calea Victoriei îi vedem pe George Gregorian, Camil Petrescu, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu. În dreapta intrării, ne avertizează Amaru, lângă peretele cu multe geamuri, începând chiar de la uşă "..."stă aşa zisa generaţie nouă, sau ceata sălbaticilor", cum le zice Stamatiad scriitorilor mai tineri, şi anume: Anton

Holban, Mircea Damian, Horia Roman, C. I. Vâlceanu, Șuluțiu, Crevedia, George Doru-Dumitrescu, Zaharia Stancu, iar lângă ei - adesea amestecându-se laolaltă - se formează "herghelia" celor mari tineri "sălbatici": Vlaicu Bârna, Teodor Scarlat, Neagu Rădulescu, Victor Valeriu Martinescu, Silviu Lazăr, Virgil Gheorghiu, Pericle Martinescu, Salcia Râpă și alți tineri de pripas și de geniu"[75].

În fine, mai este o masă și în fundul sălii și la ea dau năvală "tot felul de oameni cu punga plină și națională: prefecți de județ, deputați, ofițeri la pensie și căzuți la diabet sau politică, directori de la poștă, un întreg alișveriș de demnitari"[76].

Taberele de scriitori se află - nici nu se poate altfel ! - într-un interminabil război surd și secret, un conflict de idei, gata să șarjeze unii pe seama altora, "sabia fiind înlocuită prin zâmbet, gazele asfixiante prin temeneli, iar obuzele prin tuse și înjurături. Niciodată nu se întâmplă bătăi. E destul o încruntare din sprâncene sau un pumn repezit în scândura mesei, ca bătălia să fie curmată, spre satisfacția generală"[77].

Aici Bogdan Amaru are și n-are dreptate. Vom vedea ceva mai la vale cum un alt mare capșist, I. Peltz vorbește, totuși, de o încăierare petrecută la Cafeneaua Capșa.

Bârfa și șvarțul reprezintă însăși rațiunea de a fi cafenelei, iar localul își are clienții lui de toată ziua, cu ticuri, apucături și metehne pe care ceilalți le știu, le acceptă ori, dimpotrivă, nu pierd nici un prilej să le ironizeze. Iar când schimbul de replici are loc în prezența mai multor martori satisfacția "învingătorului" e cu atât mai mare.

De departe, la Capșa, cea mai ironizată era prostia. Și proști care se încăpățânau să fie prezenți în preajma scriitorilor din cafenea se mai găseau. Asta le oferea oamenilor condeiului bune și numeroase prilejuri să-i ia peste picior, să le facă farse, ori să-i inducă în eroare spre a-i determina să producă, fără voia lor, efecte comice. Bunăoară, povestea I. Peltz, un oarecare Teodor Andreescu-Rigo, director de gazetă, plin de aere și de importanță, dar, alminteri un incult, vine într-una din zile la Capșa și-i cere "un titlu" unui ziarist aflat la acea oră în cafenea. Publicistul, care știe cu cine are de-a face, îl îndrumă pe o pistă greșită și nu peste multă vreme articolul

despre care era vorba apare cu titlul "Centenarul de trei sute de ani al ilustrului poet latin Cervantes"[78].

Un alt ignorant notoriu, un deputat ţărănist se laudă, arogant şi superior, către Minulescu că e chemat la Palat şi nu ştie cum să se comporte pentru a intra în graţiile suveranului. Autorul *Romanţelor pentru mai târziu* cată să-l prevină că regele se interesează în amănunt de fiecare cetăţean pe care-l primeşte şi, prefăcându-se grijuliu cu cel care-i cere ajutorul, poetul se angajează într-un dialog care se desfăşoară cam aşa:

"- Ai vreo boală, suferi de ceva ? (întreabă Minulescu, *n.n.*)

- Reumatism particular !

- Unde ?

- La picere. Ăl drept mă supără mai mult.

- Ăl drept ? Adică omoplatul ?

- Aşa-i zice ?

- Aşa !"[79].

Sârguincios, deputatul îşi notează în carnet: "homoplatul drept". Şi spre delectarea celor prezenţi în cafenea, de câte ori era întrebat cum o mai duce cu sănătatea, deputatul, lovindu-şi piciorul, spunea cu dicţiune:

"- Toate ar fi bune. Numai homoplatul ăsta drept mă supără ! Altminteri, ca bradul !"[80]. Tot I. Peltz îşi mai amintea, mulţi ani de la "consumarea" celor povestite, cum un director de minister a fost sfătuit de un scriitor de la Capşa să-şi alunge insomnia cu "metafore" (fie ele praf sau tabletă ! ?), iar unui ziarist vanitos i s-a dat câteva zile la rând telefoane de felicitare, farsorii recomandându-se când Sadoveanu, când generalul Averescu; în cele din urmă, pentru că omul tot nu se prindea, vocea din receptor s-a prezentat Mihail Kogălniceanu.

De mare haz în toată Capşa a mai fost şi întâmplarea cu directorul unei gazete - *Steaua presei româneşti*, scrisă în întregime de un oarecare Dică, băiat bun la toate, client al cafenelei, pe care scriitorii îl consiliau în cele mai ciudate chipuri de vreme ce în obscura publicaţie dunăreană vedeau lumina tiparului texte de genul "Marele pictor olandez Ibsen spunea despre catedrala din Singapore că e un monument al naturii moarte. Noi, parafrazându-l pe ilustrul arhitect de şcoală

vetustă Zarathustra, putem afirma că portul Galați e cât se poate de spinozian", sau: "Aflăm că în curând vom avea prilejul să-l ascultăm conferențiind în orașul nostru pe cunoscutul savant etnograf Mozart, autorul nu mai puțin cunoscutului studiu asupra lui Ramses al V-lea, mort în împrejurări dramatice, la Waterloo"[81].

- Așa perle de ignoranță și de incultură mai rar, zice Sebastian, după care izbucnește într-un râs de-a dreptul contaminant.

Eu păstrez mina de seriozitate a povestitorului neutru, iar John arde de nerăbdare să i se traducă. Sebastian nu întârzie să-i explice în engleza lor de dincolo de ocean, apoi, presimțind că n-am terminat, tace și ascultă cuminte să-mi continui relatarea.

- Ei, cum v-ați dat deja seama, cafeneaua avea fel de fel de clienți. Să ne întoarcem din nou în timp și să vedem ce se mai întâmpla pe aici. Așadar, Capșa își are și ea clienții ei fideli. Unii sunt foarte "pitorești" și originali, cum e, de pildă, un ins - pe numele lui Dioghenide, despre care nu se știu prea multe, dar care se află în local aproape în permanență. "Dacă nu l-ar da chelnerii afară - e de părere Bogdan Amaru -, ar dormi bucuros pe mese. Citește toată ziua, singur, dar nimeni nu știe ce citește și - mai ales - pentru ce se omoară citind. Se mută de pe un scaun pe altul, de la o masă la alta, cu maldărul de hârțoage după el. Aici ia cafeaua cu lapte, prânzul și tot aici cinează. Din cafenea iese numai când merge la closet și seara, la închidere. Unii spun că ar fi avocat, alții pictor sau polițai pensionar"[82].

O notă de originalitate în peisajul atât de divers și de colorat al Capșei este dată de cei doi scriitori cu secretari: I. Peltz și Mircea Damian. Figuri simpatice și unul și celălalt, ei sunt, în fond, niște orgolioși. Și cum îndeobște se știe, firea orgolioasă a omului se poate manifesta în multe feluri: prin ținută foarte sobră în îmbrăcăminte, prin rigiditate în comportament, prin alură bătoasă în conversațiile cu ceilalți, prin afișarea unor păreri exagerat de bune despre sine etc. etc. Pe lângă toate astea, în cazul scriitorilor orgoliul și importanța se mai pot manifesta și altfel: prin angajarea de secretari, adică de indivizi

care să-ți ducă servieta, să-ți facă mici servicii - îndeosebi în public, spre a vedea și ceilalți câtă greutate ai. Nu la propriu, la figurat...

Iată ce citim în memoriile lui Isaiia Răcăciuni referitor la anii de glorie literară ai celui ce ne-a dat o savuroasă carte de *Amintiri*:

"Peltz are vreo zece secretari, recrutați dintre vagabonzii și negustorii de nasturi, ambulanți de pe Calea Victoriei. Sunt foști camarazi de mizerie, de pe vremea când și Peltz era un vagabond, vânzător de pioneze și nasturi. Printre aceștia, are un diplomat - fost vânzător de ace de siguranță; un secretar financiar - fost mardeiaș, și un secretar literar - fost lipitor de afișe cinematografice. La oamenii politici Peltz trimite pe mardeiaș, un oarecare Aristide Baroți, grec de origine, individ solid și cu o falcă bandajată pentru că s-a încăierat cu vardiștii, pe când era trimis de romancier într-o misiune diplomatică. Însă, pe lângă droaia de secretari-vagabonzi care trăiesc de pe urma prozatorului, Peltz mai e și de o generozitate incredibilă. Trei sferturi din ambulanții bucureșteni au primit cadou, de la scriitor, cravate, ciorapi, pălării, ghete sau cămăși. O dată s-a dezbrăcat de pardesiu și l-a dăruit unui tânăr...

Nu sunt lucruri îndepărtate de adevăr. Pe Aristide Baroți l-am văzut și eu de multe ori așteptând "ordinele" lângă masa noastră din bodega lui Petrică Neagu (Calea Călărași, colț cu Văcărești), prin anii războiului - în epoca în care Teatrul "Baraşeum" montase *Calea Văcărești* în dramatizarea autorului, cu Dida Solomon în rolul principal. Vedeam de multe ori cum îl încărca pe "secretar" cu plicuri, în care se aflau cărți de-ale sale, cu dedicații mai mult sau mai puțin sobre, cărți ce trebuiau predate la anumite adrese... Prietenul meu își împărțise cartierul pe sectoare, așa cum făcuse pe vremuri, cu burghezia Londrei, Peachu, un personaj din *Opera de trei parale* de Bertolt Brecht (după The Beggar's Opera, scrisă de John Gay, în 1728)"[83].

În ce-l privește pe Mircea Damian mai interesantă chiar decât prezența lui în public însoțit de secretari este postura în care-l descrie Bogdan Amaru. Reporterul ne spune că romancierul "vine zilnic în cafenea, nepieptănat și morocănos.

Cere un șvarț sau un pahar cu apă, aprinde o țigară și pe urmă scoate o coală mare din buzunarul de la piept, o întinde pe masă și se uită lung la ea. E planul de atac al lui Damian. În mijloc e desenat un pârmac (probabil un semn specific, n.n.), reprezentând pe autor. De la pârmac (cuvântul nu există în dicționarul limbii române, n.n.) pleacă liniuțe în diverse direcții, oprindu-se la covrigii desenați pe hârtie, reprezentând persoanele care trebuie lovite cu pârmacul"[84].

Ce a ieșit din toate aceste planuri Bogdan Amaru nu ne mai spune. Probabil că prea puțin, sau nimic. Oricum, acea postură a lui Mircea Damian la cafenea nu ne poate stârni decât un zâmbet. Obiceiurile scriitorilor diferă de la persoană la persoană. Unii procedează ca prozatorul amintit, alții în alte feluri, nefăcând din planuri literare ceva public, ferindu-se de "spectacolul" la care ar putea asista și alții.

Bunăoară, un solitar al Capșei precum Camil Petrescu se dovedește a fi prin excelență foarte discret în munca lui de creator. Autorul lui *Danton* poate fi văzut și el în fiecare dimineață în localul scriitorilor și artiștilor, într-o ipostază destul de prozaică, poate chiar banală. El "de zece ani ia cafeaua cu lapte, dimineața, la Capșa. Se duce timid la locul obișnuit, comandă cafeaua și cere ziarele. Cafeaua vine, se răcește, îngheață și Camil Petrescu frunzărește, mai departe, gazetele cu furie. Tinerii îl respectă și îl prețuiesc, însă foarte puțini se pot apropia de sufletul acesta, închis ermetic în dosul unei infirmități"[85].

Folosindu-ne și noi de un foarte cunoscut procedeu cinematografic - anume acela de a plimba lin în camera de luat vederi, de a panorama, cum zic regizorii - îl descoperim imediat și pe poetul George Gregorian (un nume aproape uitat astăzi, dar care în epocă era pe buzele multor iubitori de literatură), grav și tăcut, supranumit de confrați "poetul atlet", fiindcă pare a fi descins în cafenea direct dintr-o arenă de întreceri sportive.

Gregorian oferă, la rându-i, un altfel de spectacol, interesant și întrucâtva plăcut chiar și pentru colegii săi într-ale scrisului. El se așează, tot singur, ca și Camil, la o masă, după care se dedă unei plăceri ce nu scapă ochiului de reporter al lui Bogdan

Amaru: "Scoate din buzunar o tabacheră de piele, mare și cu etaje, de crezi că e armonică și o pune tacticos dinainte și începe să răsucească la țigări. Fumează și bea cafele. Nu râde și nu se încruntă"[86].

Iată însă că monotonia de o clipă a cafenelei este întreruptă de o apariție simpatică: Nicolae Carandino, redactor la ziarul *Facla*, un tânăr "blond ca un cozonac" și care poartă gambetă. Plin de tinerețe și de talent, îl caracterizează în fugă Amaru, el intră în cafenea "discret ca o domnișoară. Bea ceai, tot așa de blond ca și el, citește gazetele și discută la infinit cu Camil Petrescu". Și pentru a ne întări părerea că ne aflăm în fața unui scriitor manierat reporterul adaugă "Ori de câte ori vede vreun necunoscut se ridică surâzător de pe canapea, salutând politicos, apoi se așază binișor să nu strice dunga pantalonilor sau să turtească gambeta"[87].

Cei doi comeseni sunt numai ochi și urechi. Nu știu cât va fi pricepând americanul John din aceste povești, dar e sigur că pe fostul meu coleg de studenție istorisirile l-au captivat. Când mă opresc pentru o clipă, îl aud zicând cu regret:

- Păcat că toată acea lume a dispărut în negura istoriei. Păcat că acei oameni de spirit au rămas doar o amintire...

- Vreau să vă mai spun că unii dintre ei au trăit până de curând. Bunăoară, tânărul "blond ca un cozonac", Carandino. Printr-un joc al întâmplării și al destinului în 1991 am fost chiar vecin cu el. În anul acela noul președinte al Uniunii Scriitorilor, Mircea Dinescu a semnat repartiția unor apartamente scriitorilor care se aflau pe o listă de așteptare întocmită încă înainte de evenimentele din 1989. Figuram și eu pe acea listă și așa am ajuns să locuiesc în același bloc cu Nicolae Carandino. El stătea, cum se zice "pe coloană", adică exact cu două etaje mai jos decât mine. Auzisem că este bolnav și că-l îngrijea o femeie, care ținea în apartament și niște câini.

N-am îndrăznit să apăs pe butonul soneriei de la apartamentul lui.

Peste vreo patru ani, grație dramaturgului Dan Tărchilă, care îl vizita din când în când, am ajuns și eu în locuința "blondului ca un cozonac", acum destul de înaintat în vârstă.

I-am luat un interviu, pe care l-am și publicat mai târziu într-o revistă și într-o carte. Din păcate pe N. Carandino îl cam lăsase memoria și n-am putut afla prea multe nici despre Capșa de odinioară și nici despre clienții ei...

A reconstitui în toată complexitatea, cu luminile și umbrele lui, tabloul Capșei literare este o întreprindere deosebit de anevoioasă. Anevoioasă fiindcă fiecare ins care a scris despre acest loc de întâlnire al scriitorilor a plătit tribut subiectivismului, neputând reține decât secvențe - uneori semnificative, alteori mai puțin sugestive - dintr-o panoramă ce cu greu poate fi conturată. Uneori ne gândim că-n mărunta cafenea din centrul Capitalei s-a desfășurat o viață literară cu mult mai tumultuoasă și mai interesantă decât chiar în cadrul obștii, la Societatea Scriitorilor Români, ori la Uniunea Scriitorilor, care i-a urmat aceleia. Fiindcă în cadrul organizațiilor respective oamenii condeiului se întâlneau fie la adunări organizate dinainte, fie în cercuri mai restrânse, la casele de odihnă și creație din țară. Aici, la Capșa se producea o selecție firească, naturală, după afinități și preferințe, plăcerea dialogului, a disputelor și controverselor din preajma unei cafele sau a unui șvarț nesuportând comparație cu nici un fel de adunare din cadrul breslei. Și-apoi Capșa mai însemna și competiția, întrecerea inteligențelor și deșteptăciunilor de care vorbea Arghezi.

Cotidiana risipită de spirit - din care aveau cu toții de câștigat, deopotrivă maeștri și discipoli - contribuia, subiacent, la întreținerea unui climat în continuă efervescență, dar și la susținerea moralului fiecărui "client", indiferent în care domeniu "se producea" acesta: în poezie, în proză, în teatru, critică literară sau gazetărie. Pentru toți cafeneaua era un reper al existenței și de aceea nu apare deloc exagerată formula lui Camil Baltazar care în câteva pagini memoralistice despre anii 1930-1935 propune cititorului lui o "Capșă trăită".

"Dialogurile, își amintea el, se încingeau de la o masă la alta, peste capul tău; jocul dinamic, virulent al opiniilor se încrucișa în toată voia, cu exuberanță. Polemica, diatriba, snoava piperată și atacul, viclean pregătit sau spontan, evoluau pe scena îngustă, dar tumultuoasă. Adică o exersare, cu

causticitate, a floretelor, dezbaterile decurgând în libertate deplină, mediul fiindu-le propice, deoarece ne aflam într-o cafenea"[88]. De altfel, este de părere autorul acestor rânduri, în celebrul local se juca în fiecare zi un fel de *commedia dell'arte*, dar cu "protagoniști" de marcă, precum Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Al. O. Teodoreanu, Al. Steriade, Carol Ardeleanu, Corneliu Moldovanu, Romulus Dianu, Al. Cazaban, Cezar Petrescu, actorii Ion Iancovescu, Al. Mihalescu și Stângescu, regizorul Soare D. Soare, doctorul Nanu și încă mulți alții. Și în continuare Camil Baltazar transcrie o secvență pe care retina ochiului și pelicula memoriei lui au reținut-o. O secvență "cotidiană", pentru cei din cafenea banală, însă pentru posteritate sugestivă: "...pe ușă intră masiv și vânjos, alb și pietros, Liviu Rebreanu. A dat o mână caldă și mare lui Minulescu, aflat într-un grup cu Ion Buzdugan, Ion Barbu și sculptorul Ion Jalea și Iancovescu, apoi s-a așezat pe canapea. Dintr-o punguță cenușie își răsucește o țigară subțire. "Un șvarț cu alcool !" comandă el lui Niță, chelnerul nostru devotat, cu căpățâna ca o lună cheală.

- Ei, ce mai dezbateți pe aici ? se adresează mesenilor și își trece două degete prin șuvița de păr argintiu ce îi alunecă pe frunte. Șvarțul adus, Rebreanu dă foc spirtului turnat de el pe zahăr și, când flăcăruia albastră e gata să se potolească, toarnă lichidul negru în ceașcă. Tușește în mâini, se așează mai bine pe canapea și, amuzat deodată de o glumă a bonomului Minu râde cu toată gura, copilărește, cu dinții mari și regulați"[89].

Citind evocarea lui Camil Baltazar, dar și pe cele semnate de alții, un amănunt ne reține atenția: aproape din nici o pagină nu lipsește un nume: Alexandru Cazaban. Alături de Minulescu, Al. Teodor Stamatiad, George Gregorian și alți câțiva, el e prezent zi de zi la Capșa. Ca și cum ar trebui să semneze cotidian o condică. Numele lui ne-a frapat, însă, dintr-un alt motiv. Mai toți cei care-l menționează ne asigură că omul e un personaj bârfitor, gata să găsească nod în papură oricui și să ironizeze pe oricine intră în cafenea. Confrații i-ar trece cu vederea aceste apucături, însă pacostea cea mare e alta: Cazaban începe să istorisească, de cum se așază la masă

și are cui, fel de fel de istorioare din viața lui de vânător și de pescar, istorioare pe care le-a mai spus de nenumărate ori și a uitat că le-a spus. De aceea autorul *Manechinului sentimental* nu se mai poate abține și i-o zice de la obraz: "Mă, Cazabane, scurtă memorie ai ! Păi daravela asta cu coțofana ne-ai mai spus-o acum douăzeci de ani !" Ca să-i taie definitiv "avântul umoristic" pe care și l-a luat, Minulescu începe să povestească el cum s-a dus odată la vânătoare cu Cazaban, cum Cazaban avea în raniță o carte de-a lui și cum, pierzând-o prin miriște, a dat de ea un iepure, care-a-nceput s-o roadă, crezând că-i varză. Bineînțeles, adăugă poetul, iepurele "s-a intoxicat de la prima pagină și-a murit pe loc"[90].

Cafeneua izbucnește în râs. Nici Al. Teodor Stamatiad, care susține nici mai mult nici mai puțin că el are geniu, nu scapă de ironia colegilor de breaslă. Lui i-o face într-o zi Cazaban. Și iată cum: Poetul *Mărgăritarelor negre* dă buzna într-o dimineață la Capșa și cu gândul doar el știe unde strigă: "Îți stă mintea în loc !". Vânătorul de iepuri și de coțofene, pe fază, îi dă imediat replicqa: "De mult !"[91]. Crezându-se geniu, cum spuneam, același Stamatiad, care e profesor la un liceu din oraș, îi pune pe elevi să recite din opera lui. Nici acest fapt nu scapă ironiei celor de la Capșa. Însă cel mai mare haz îl are tânărul Neagu Rădulescu, care imaginează, un joc teatral și caricatural, dialogurile ce se vor fi purtând între poetul Stamatiad și elevii supuși la un "chin" neprevăzut în nici o programă școlară. Gesturile și mimica lui Neagu stârnesc hohote de râs și, bineînțeles, indignarea celui imitat...

De pomină a rămas în istoria cafenelei și scandalul izbucnit într-una din zile între poetul expresionist Ion Sângeorgiu și criticul Nicolae Davidescu. Enervat de pălăvrăgeala bardului, Davidescu s-a burzuluit:

"- Ia isprăvește, mă, limbricule - i se adresă - că bați câmpii nu simți asta ?

- Asta-i obrăznicie ! se aprinse profesorul.

- Ce-ai spus, mă, neisprăvitule ?

- Am spus că ești obraznic și mitocan și că am să-ți interzic să mai vii la Capșa.

- Da cine eşti tu, mă, avortonule ? Eşti tu stăpân aici ?

Şi nici una, nici două poetul sare la gâtul profesorului, cu o mână îl imobilizează de canapea (cafeneaua avea de-a lungul pereţilor canapele) şi cu alta îl loveşte cu sete în obraz. Cu chiu, cu vai "expresionistul" a izbutit să scape, suindu-se cu picioarele pe canapea şi de-acolo să ţipe:

- Las'că te-nvăţ eu minte ! Nu ieşi viu de-aici !

Au intervenit ceilalţi din boema literară şi cu mare greutate l-au scos pe profesor din local şi l-au urcat într-o trăsură"[92].

Cel care povesteşte scena nu uită să adauge: "Ani de zile profesorul n-a mai călcat pe la Capşa, dar pe cine întâlnea ţinea să-l întrebe:

- Măgaru'ăla, simbolistul, mai e în viaţă ?

Şi când răspunsul era afirmativ mişca din cap:

- Mare noroc are, dom'le, da' nu-l iert. Şi fioros: O să-l desfiinţez ! P-onoarea mea, v-o spun: îl desfiinţez !"[93].

Însuşi Peltz, unul dintre cronicarii Capşei devine eroul unei întâmplări pestrecute aici.

Şi să vedeţi cum.

Deasupra localului, la hotel, locuia scriitorul Dinu Nicodin, un om "de o politeţe proverbială", care îşi făcuse un obicei zilnic să-i trimită lui Eugen Lovinescu telegrame de felicitare, prilejuite de apariţia vreunui articol în gazete - fie al criticului, fie al altuia despre critic. Într-una din zile, dorind să-l vadă pe Nicodin, cu care era bun priten, Peltz, aflat la acea oră în cafenea, recurge la mijloacele aceluia: îi trimite o telegramă: "Sunt la cafenea. Stop. Vino să luăm un coniac. Stop. Peltz." Până a ajuns misiva la destinatar, până s-a pregătit Nicodin să coboare, au trecut deja câteva ore - timp în care expeditorul nu putea sta degeaba şi nici "pe uscate", drept care a comandat un coniac. După el i s-a deschis apetitul pentru încă unul şi încă unul până când invitatul lui l-a găsit deja "luat de apă". Peltz n-a mai putut rosti decât atât: "S-a-mbătat Balzac !". Plin de umor, Nicodin l-a chemat pe unul din chelneri şi l-a trimis la poştă cu o telegramă către veselul său prieten. Textul era scurt, dar concludent: "Regret. Balzac turtă. Stop, Sărut Peltz. Stop."[94].

Dacă este adevărat că în "cafână", cum îi ziceau obișnuiții casei, "s-a strâns laolaltă, între anii 1925-1950, tot ce era mai reprezentativ în lumea literară, științifică, artistică și politică" (Camil Baltazar), atunci am fi nedrepți dacă n-am aminti și de cei care prin 1935 se așezau la o masă mai apropiată de ușă, de tinerii aspiranți la gloria muzelor, pe care Bogdan Amaru îi numește "năbădăioși culegători de stele și de chiștoace de țigară" (Vlaicu Bârna, Teodor Scarlat, Neagu Rădulescu, Virgil Gheorghiu, Constantin Nisipeanu, Al. Robot, Ion Th. Ilea, Pericle Martinescu și alții). La fel de nedrepți am fi și dacă, rămânând în spațiul anecdoticii localului, n-am transcrie o conversație care s-a desfășurat într-o dimineață la masa lor. O conversație al cărei umor, implicit și explicit, nici nu mai are nevoie de comentarii:

"-Ei, băieți - zice Neagu Rădulescu imperturbabil. La cin'șpe scot *Pupăza* !

- *Pupăza* ? tresare obosit Ion Th. Ilea (poet proletar și bețiv renumit). Mă-nscriu și cu la "pupăză", da' să fie blondă, unguroaică și ...s-avem lăutari !

Vlaicu Bârna, coleg de cameră cu Ilea, îl apucă de păr și-l scutură:

- Bă, *Pupăza* la Neagu e revistă, nu e cocotă !"[95].

Cafeneaua e, dintr-un anumit punct de vedere, o agora intelectuală a urbei. În ea se întâlnesc oamenii fie pentru a vorbi și se simți ascultați, fie, dimpotrivă, pentru a-i asculta ei pe alții. Și deși poate părea ciudat, cafeneaua mai înseamnă - totuși, pentru alții ! - un fel de loc de muncă, un cabinet în care se simt mai inspirați decât în alte părți și de aceea uneori, aici, ei citesc sau scriu. Victor Eftimiu, de pildă, mărturisește undeva că tot ce a scris pe mesele de cafenea "e spontan, într-aripat, proaspăt, sincer... impresii calde încă se prefăceau litere și îngemănări de cuvinte. Nimic din rigiditatea biroului de acasă, penibile sforțări ale unui roman, ale unei piese în versuri reîncepute în fiecare zi, transformând divina inspirare într-o muncă de laborator, și uneltele muncii în instrument de tortură. Articolul așternut pe o masă de cafenea începea și se sfârșea într-o oră; era o eliberare definitivă, un elan, o reculegere duminicală, o datorie împlinită, dulce ca o strengărie"[96]

Ba, mai mult, - suntem tentaţi să-l "completăm" pe scriitor -, cafeneaua a avut dintotdeauna şi rolul de catalizator al energiilor, de cenaclu literar ceva mai aparte, de conclav al criticilor aspre, dar sincere privind creaţiile literare - indiferent de prestigiul şi de "calibrul" celui comentat. Nu degeaba şi nu întâmplător Liviu Rebreanu îi spunea lui I. Valerian, într-un interviu prin 1926: "Acum ne-adunăm, după cum se ştie, la Capşa. Aversiunea pe care o au unii pentru cafenele n-o găsesc justă. Scriitorii nu trebuie confundaţi cu anumiţi stâlpi de cafenea. Se discută asupra ultimelor noutăţi literare, se aduc manuscrise, fiind singurul mod de-a ne întâlni. Cafeneaua are şi o atitudine critică, destul de muşcătoare. Cei care vorbesc de rău probabil nu pot înfrunta părerile confraţilor."[97].

Cei care scriau, făceau corecturi în şpalt, dezbăteau fel de fel de probleme literare, ori comentau texte ce nu văzuseră încă lumina tiparului nu erau fitecine. În perioada interbelică, de maximă glorie a Capşei, Camil Petrescu, cum v-am spus, venea în local să-şi bea cafeaua cotidiană şi să răsfoiască gazetele la prima oră a dimineţii, Victor Eftimiu aducea aici ultimele corecturi unor articole solicitate de reviste, editorii se întâlneau şi ei, tot aici, cu autorii spre a le prelua manuscrisele ori a le înmâna cărţile, aflate la diferite stadii de tipărire.

Edenul literar de care am vorbit până acum îşi avea desigur, farmecul lui. Un farmec ce ţinea de celălalt farmec, mai cuprinzător, al Bucureştilor de odinioară. Noi, cei de azi, privind ilustratele de atunci - cu trăsuri, cu vânzători ambulanţi cutreierând străzile, cu tramvaie vechi, dar mai ales cu acele străduţe mărunte pe care se înghesuiau parcă tot felul de case, şi citind sutele de pagini cuprinzând evocări ale urbei, încercăm, o clipă, nostalgia vieţii "ferice", cum ar zice poetul, de atunci, o viaţă prea puţin umbrită de griji şi mai întotdeauna luminată de plăceri şi bucurii. Dar oamenii acelor timpuri vor fi avut şi ei problemele, grijile, neliniştile lor datorate împrejurărilor vieţii şi conjuncturilor sociale.

Fără îndoială că şi clienţii cafenelelor literare au avut zile înnourate, au trăit momente de încordare şi multe clipe

tensionate. Peste timp răzbește, însă, doar anecdotica, transmisă prin intermediul paginilor memoralistice. Și cum stă în firea omului să-și amintească și să încredințeze hârtiei îndeosebi latura frumoasă a lucrurilor, este normal ca evocările despre cafenele și cei care le frecventau să cuprindă mai ales partea luminoasă a vieții de acolo.

Farmecul locurilor unde se întâlneau scriitorii și artiștii ține și el, cum spuneam, de farmecul Bucureștilor, al Capitalei plină de forfotă și de zarvă la mai toate ceasurile zilei. Dar alături de acesta a mai existat și un alt farmec: cel al clipelor în care zgomotele dispăreau, liniștea cuprindea totul, iar locurile păreau a se odihni și ele după agitația zilei.

Pornit printr-o călătorie pe Calea Victoriei, la o oră la care alții sunt încă legănați de vise, șase dimineața, Henri Stahl, cunoscutul sociolog și monograf al Capitalei surprindea un asemenea moment în tot ce avea el caracteristic pe la 1935: "Caraghioasă e Calea Victoriei pe la șase dimineața! Obloanele, lăsate, par pleoapele obosite ale vitrinelor scânteietoare ce dorm, pe strada pustie nici o trăsură, nici un pieton, nici măcar vreun gardist, ci doar vreun biet câine flămând, hoinărind fricos, cu nasul în gunoaie, căutând vreo coajă de pâine, vreun os putrezit, ori, făcându-i concurență, vreo țigancă cu ochi turburi, zdrențăroasă, scotocind și ea prin gunoaie ori strângând mucuri infecte de țigări. (...) Ce contrast de necrezut între pustietatea și liniștea de acum și între animația și zgomotul de pe același loc cu câteva ceasuri în urmă! Unde ați dispărut automobile puturoase, trăsuri de lux și birji râioase, velocipediști grăbiți? Dar Capșa! Cât de sărăcăcios și de ordinar îți pare cu tavanul lui jos și înnegrit, cu mușamale suspecte peste mese învechite! Unde vi-i monoclul, fasonei înstrăinați, care în limba românească mai știți să înjurați? Unde sunteți gazetari, politicieni, care, tolăniți, pe canapele, cu giobenul dat pe ceafă, în fumăria de tutun, sictirisiți oameni și fapte între o țuică și un vermut? Prin fața lui Capșa, acuma, doar vântul curat trece repede huiduind și măturând până dincolo de cluburi!"[98].

Timpuri apuse. Sic trasit gloria mundi ! ar spune, poate, un capşist de odinioară. Unde sunt trăsurile, tramvaiele cu cai, mulţimea aceea de domni cu jobene şi cu femei în rochii lungi şi cu pălării cu voalete ?

Răspunsul e la îndemâna oricui: au fost toate înghiţite de timp. Vremurile s-au schimbat şi odată cu ele s-au schimbat şi oamenii, cu toaletele şi cu obiceiurile lor cu tot.

Şi totuşi, deşi s-au schimbat, ele, timpurile, iar războiul al doilea a dus cu sine întregul pitoresc de dinainte de 1940, Casa Capşa şi-a mai prelungit prestigiul şi gloria şi după încheierea conflagraţiei mondiale. Şi asta în ciuda faptului că unii scriitori, deşi mai erau încă în viaţă şi-n deplină forţă creatoare, n-au mai mers la cafenea, împrăştiindu-se care încotro din cauza noilor condiţii sociale şi mai ales politice, pe care nu are sens să le comentăm acum şi aici.

Prin 1951 puţini intelectuali bucureşteni care se mai abăteau pe la Capşa îl puteau vedea, totuşi, stând la o masă şi lucrând de zor, încă de la primele ore ale dimineţii, pe Ion Barbu, cunoscut personalului din local mai mult ca profesor de matematici la Universitate decât ca scriitor. Acest personaj care, scrie Şerban Cioculescu, "avea un cap rotund, lucios ca o bilă, pleşuv, cu părul lateral răvăşit", purta "o pereche enormă de mustăţi, din care se prelingea cafeaua sorbită cu lăcomie" şi în clipa în care l-a văzut criticul "îşi adâncise privirile pe o grămadă de file albe, peste care aveau să se aştearnă, într-un sfert de oră, alte şi alte foi scrise într-un ritm drăcesc"[99] - era un client obişnuit al cafenelei. Aici el îşi elabora cursul pe care urma să-l ţină în faţa studenţilor chiar în ziua respectivă. Profesorul "scria necontenit, ca un apucat, nu fără a duce din când în când ceaşca la gură, sorbind din licoarea neagră cu virtuţi inspiratoare"[100] şi nimeni nu îndrăznea să-l deranjeze. S-a întâmplat, totuşi, ca odată să-şi iasă din ritm şi din tabiet. Crezând că-i prea concentrat la munca lui pentru a mai putea sesiza calitatea filtrului servit, ospătarii au cutezat să-i dilueze preţiosul lichid. Dar s-au înşelat amarnic, deoarece profesorul nu numai că şi-a dat seama de fals, ci a făcut un tărăboi de s-a auzit în tot Bucureştiul. Ca să se ştie, să se afle unde trebuie a mai şi scris, revoltat, în "Condica de sugestii şi reclamaţii":

"Nu vin la cafenea nici să fac afaceri, nici să stau de vorbă. Vin să-mi fac munca mea de matematician care are din păcate nevoie de excitantul cafelei. Mă costă bani și sănătate, dar nevoia e imperioasă. Filtrul care mi se servește uneori e o contrafacere. Desigur, apa dulceagă și neagră, ce se aduce sub acest nume, nu face 200 de lei ! Declar că această neregulă aplicată mie, pentru care cafeneaua e un fel de cabinet de lucru, înseamnă pur și simplu sabotaj. Lucrez în cadrul planului cincinal (sic ! n.n.) la un tratat de matematici (și în calitate de scriitor, la o traducere din Shakespeare). Fac vinovați pe funcționarii puțin scrupuloși, care fasifică filtrul, de întârzierea muncii mele. (D. Barbilian, profesor la Universitatea "C.I. Parhon", membru al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.)[101].

Treptat-treptat gloria Capșei se stinge. O practică mai veche a comercianților este adoptată în câteva rânduri după 1955-1960 - schimbarea profilului. Localul devine, astfel, în mai multe rânduri restaurant, apoi restaurant și cofetărie de lux, practicând prețuri pe măsură și eliminând din start posibila clientelă scriitoricească și artistică, în general cu mai mică dare de mână și de buzunar. Literații mai pot fi văzuți pe aici cu totul ocazional, când organizează agape ori diverse alte sărbători. La un astfel de moment îl vedem într-o fotografie (alături de Mihail Petroveanu, Nicolae Țic, Teodor Mazilu) și pe Nicolae Labiș"[102], care participa la un banchet dat de revista *Gazeta literară*.

Restaurantul Casei Scriitorilor, Nestor, Katanga, Podgoria, Albina și altele

După 1960, când lucrurile s-au mai așezat cât de cât pe plan social și politic, unii dintre scriitori și artiști încep să se regrupeze, după afinități și... buget pe la câteva localuri, restaurante și cofetării din centrul Capitalei, însă de o cafenea exclusiv literară, cum fusese Capșa pe vremuri, nu mai poate fi vorba.

E adevărat, la Athénée Palace, la Restaurantul Universității, la Dunărea, la Bufetul Ateneului, la mica bodegă Continental și în multe alte locuri mai pot fi văzuți, câteodată, poeți și prozatori, critici și dramaturgi, dar cu totul întâmplător, fiindcă niciuneia dintre acestea nu i s-a dus vestea de "local al scriitorilor", de punct în care se întâlnesc mai vârstnicii ori mai tinerii confrați într-ale creației.

Totuși în această vreme există un "adăpost" către care trag oamenii condeiului. El se cheamă Restaurantul Casei Scriitorilor, de la Casa Monteoru, unde iarnă sau vară, începând îndeosebi de la amiază, pot fi întâlniți condeieri din toate generațiile, pe care nevoia de comunicare și de prietenie îi aduce aici la diverse ceasuri ale zilei. Căutându-și confrații,

prea puțini sunt aceia care păşesc pragul Casei Scriitorilor din imbolduri "bahice". Dacă vom mai spune că prin anii '65-'75 sala de festivități de la etajul clădirii găzduia săptămânal şedințele cenaclului Uniunii Scriitorilor, "Nicolae Labiş", prezidat o bună bucată de vreme de Eugen Barbu, apoi de Fănuş Neagu (conducea în acelaşi timp şi revista tinerilor scriitori, *Luceafărul*, în care apăreau apoi cele mai apreciate scrieri din cenaclu) vom înțelege de ce restaurantul de aici se bucura de o mare afluență scriitoricească. Aici se sărbătoreau: un debut în cenaclu, în revistă sau în volum; se organizau "zile onomastice" ale poeților şi prozatorilor, ori întâlniri restrânse, de trei-patru-cinci prieteni, cu diverse alte prilejuri. La ele participau în primul rând bucureştenii, dar şi provincialii, pentru care locul avea forța de atracție a unui magnet față de un firicel de fier. Practic, nu cred să fi fost scriitor român contemporan să nu fi intrat, măcar o dată, la Restaurantul Casei Scriitorilor din Calea Victoriei. "Obişnuiții casei" erau, pe atunci, poeți şi prozatori celebri, ori mai puțin celebri, mulți dintre ei trecuți mai demult ori mai de curând în lumea umbrelor: Nicolae Tăutu, Eugen Jebeleanu (care avea în permanență o masă rezervată), Nichita Stănescu, Theodor Pâcă, Florin Pucă, Ion Sofia Manolescu, Tudor George, Nicolae Velea, Nicolae Stoian, Octavian Stoica, Marius Robescu, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu şi alții.

În legătură *cu* şi *despre* Restaurantul Casei Scriitorilor există o anecdotică bogată, prea puțin scrisă şi circulând mai mult pe cale orală printre cei care au frecventat localul, dar şi printre cei care doar au auzit povestindu-se despre el. Anecdotica de aici diferă, însă de cea despre Capşa, Terasa Oteteleşanu, Fialkowski ori alte cafenele literare din trecut, în parte datorită împrejurărilor sociale (cu totul diferite în acești ani față de trecut) şi în parte datorită stării sufleteşti a "protagoniştilor" din deceniul '65-'75 şi de mai târziu (şi ea, cu totul alta decât aceea a predecesorilor).

Aici mă văd nevoit să-mi întrerup o clipă evocarea fiindcă îl văd pe John cum se apleacă la urechea prietenului meu şi-i şoptește ceva.

- Ce s-a întâmplat ? Ce-l nemulţumeşte pe amicul nostru ?

Sebastian mă lămureşte:

- Nu, nimic deosebit. John mă întreabă dacă n-ai frecventat şi tu unele dintre localurile acestea. Şi dacă le-ai frecventat dacă n-ai vreo amintire personală.

- Am mers, fără îndoială că am mers şi eu câteodată la ele. Mai ales la Restaurantul Uniunii Scriitorilor, unde am fost invitat de prieteni şi colegi, sau unde mă opream, mai ales vara, în câte-o zi caniculară să beau o bere pe terasa din spatele clădirii. Chelneriţa de-acolo, o anume doamnă Candrea (unii ziceau că s-ar trage din neamul vestitului lingvist Ion Aurel Cadrea), cam rubicondă, dar altfel foarte binevoitoare cu toţi, ştia să prepare nişte pricomigdale bune cum n-am mai mâncat nici până atunci şi nici după aceea.

Amintiri am multe, dar nu atât de "spectaculoase" încât să merite să fie povestite. Mai degrabă v-aş relata o întâmplare petrecută cu puţină vreme înainte de căderea comunismului şi care îi are ca "eroi" pe cunoscuţii poeţi Dan Deşliu şi Mircea Dinescu.

- Dinescu, cel care a făcut vâlvă în Occident cu dezvăluirile şi dizidenţa lui ? vrea să ştie John.

- Exact, tocmai el, îi lămuresc eu pe cei doi companioni. Ştiţi întâmplarea poeţilor cu farfuria de la Restaurantul Uniunii Scriitorilor ?

- Am auzit ceva, dar foarte vag, zice Sebastian, aşa că poţi să ne-o spui...

- Omniprezentă atunci peste tot, Securitatea a "plasat" la masa la care se aflau cei doi poeţi cunoscuţi şi răscunoscuţi ca disidenţi, Dinescu şi Dan Deşliu, o farfurie cu microfon, piesă pe care autorul *Minerilor din Maramureş* a subtilizat-o, punând-o într-o servietă. În curtea Casei Scriitorilor cineva, desigur un agent al Securităţii, i-a smuls servieta poetului şi a fugit cu ea pe Calea Victoriei, miliţienii din apropiere rămânând indiferenţi la strigătele păgubaşului şi ale prietenului său. Întâmplarea a fost relatată pe larg de Mircea Dinescu într-o scrisoare adresată preşedintelui obştii, Dumitru Radu Popescu, cu solicitarea de a întreprinde demersuri către puterea politică pentru a se apăra onoarea scriitorilor şi a nu mai permite

amestecul organelor de represiune în viața personală a creatorilor, Gestul lui a rămas din păcate, fără răspuns, filmul celor întâmplate atunci fiind reconstituit ulterior de autorul *Exilului pe o boabă de piper*, în volumul *Moartea citește ziarul*, în prefața căruia este publicat integral textul misivei cu pricina.

Răscolind publicațiile apărute la vreo zece-cincisprezece ani de atunci și căutând acolo elemente de anecdotică privind Restaurantul Uniunii Scriitorilor am aflat (în Almanahul literar, 1982) un text intitulat banal *Revelion la scriitori*, care cuprinde, fără semnătură, "reportaje, impresii, crochiuri și nedumeriri transmise prin cablu de la trimisul nostru Sofronie Inocentul de la Brad".

Textul nu ne-ar fi reținut atenția dacă n-am fi descoperit în el câteva secvențe pitorești, vorbind despre realități imediate și despre scriitori ai momentului, dar aducând totodată și o mărturie despre ceva care, altfel, din perspectiva timpului s-ar putea uita: relațiile dintre creatori, manifestările lor în lumea cafenelei, "of"-urile pe care le aveau, dar și tabieturile la care țineau cu strășnicie.

Este aproape de domeniul încredibilului să constați că în anii în care au trecut de atunci au murit nici mai mult nici mai puțin de cincisprezece "protagoniști", unii dintre ei nume importante, de referință, ale literaturii contemporane: Alexandru Piru, Eugen Barbu, Eugen Jebeleanu, Nichita Stănescu, Laurențiu Fulga, Ion Băieșu, Ion Lăncrănjan, Paul Anghel, Vasile Nicolescu, Gheorghe Pituț și alții. Textul amintit (pe care bănuim că l-a scris Mircea Micu, un cunoscător "dinlăuntru" al vieții Uniunii Scriitorilor) merită a fi examinat mai îndeaproape - mai ales pentru trimiterile și aluziile pe care le conține.

Narațiunea începe cu intrarea pe poartă a cronicarului, moment în care, zice el, "un dulău fioros pe nume Paco, știutor de carte și cam fandosit, m-a legitimat". În realitate, o știm din constatarea noastră personală, făcută la fața locului, "dulăul fioros" nu era decât un biet câine bătrân, alb și flocos, care poposea pe sub mesele scriitorilor, era tolerat de toată lumea și "fandoseala" îi venea de la faptul că nu accepta să mănânce orice i se oferea, preferând bucățile de carne friptă.

A doua apreciere a cronicarului este în legătură cu prezența în restaurant a istoricilor literari Al. Piru și Romul Munteanu. Cum în acea vreme devenise o modă tipărirea de "istorii", povestitorul ni-i prezintă pe cei doi coborând dintr-un Trabant o ladă care conținea *Istoria tuturor literaturilor din lume de la început și până-n vecii vecilor* (aluzie la *Istoria literaturii române de la început până azi*, pe care o publicase cu puțin timp în urmă Al. Piru).

După ei vine Eugen Barbu, care "bate cu o măciucă și cere să i se deschidă o ușă laterală" - trimitere transparentă la proaspăta (pe atunci) "renegare" a scriitorului de către confrați, după plagistul sesizat în romanul *Incognito*, volumul III...

Prin 1982 își trăia timpul său de glorie și un cenaclu literar-muzical - "Flacăra" (după titlul revistei omonime) condus de poetul Adrian Păunescu, cel care își descoperise o dezlănțuită pasiune pentru muzica Folk, mulți dintre cântăreții acelei grupări transpunându-i și prezentându-i bardului în public o serie de creații proprii. Și fiindcă la mai toate spectacolele prevedea și momente de proslăvire a cuplului dictatorial Nicolae și Elena Ceaușescu, printre scriitori autorul *Manifestului pentru sănătatea pământului* era privit cu rezerve, dacă nu cumva cu antipatie de către confrați - de unde și remarca anonimului cronicar: "Pe sub geamurile opuse, "Cenaclului Flacăra" cântă colinzi pe versuri de Adrian Păunescu, muzica Adrian Păunescu, solist Adrian Păunescu, ritmul Adrian Păunescu, animația Adrian Păunescu, amenințările... Păunescu Adrian".

E limpede: gruparea literar-muzicală condusă de bardul de la Bârca nu are acces în restaurantul unde-și petrec scriitorii revelionul. Ceva mai încolo, în cursul aceleiași seri autorul mai revine de două ori asupra "Cenaclului Flacăra", o dată când ne spune despre el "Cântă de trosnesc ferestrele", iar conducătorul său, "cățărat pe umerii lui Gil Dobrică privește pe geam și vrea să-l hipnotizeze pe Ioan Alexandru (care binecuvântează mesenii și-i sfătuiește să nu consume alcool") și a doua oară într-o ipostază de-a dreptul comică: afară, Adrian Păunescu lunecă de pe umerii lui Gil Dobrică și prinde dedesubt un folkist. Chitara a rămas întreagă".

Gheorghe Pituț, un obișnuit al casei (și care cumpărase în acel timp o mașină de ocazie ce-i pricinuia atâtea necazuri încât i se dusese buhul printre confrați) caută salvarea la "folkiști": "Mă, fraților, ajutați-mă să pornesc mașina asta, bato Dumnezeu, că de un an vă aștept!", în timp ce Eugen Jebeleanu scoate un trabuc pe care Radu Boureanu îl crede, în prima clipă, un pistol și-l roagă pe autorul lui *Hanibal* să nu tragă.

În scena următoare apare Nichita Stănescu (atunci, ca și în alte ocazii, înconjurat de tineri și de tinere), îmbrăcat fiind cu un pulovăr care făcuse senzație în local; el îi oferă cronicarului ocazia să se refere nu numai la recente creații tipărite, ci și la această piesă vestimentară. Dar mai bine să-l lăsăm pe autor să vorbească: "La masa lui, Nichita Stănescu recită *Elegia oului pătrat*. E acompaniat la chitară de pictorul Mihai Bandac (un alt obișnuit al casei, n.n.). Trei tineri poeți încă nepublicați jură că se vor sinucide mâine dimineață. Îi sărută poalele puloverului. Puloverul se destramă. Trei poete amatoare de la cenaclul "Tricodava" îl croșetează la loc. Criticul Mihai Ungheanu întreabă serafic: "Nichita, scumpule, unde ai văzut dumneata un ou pătrat?" (Aluzie la unele cronici literare ale lui Ungheanu), Nichita se uită la el numismatic (poetul era un pasionat numismat, n.n.): și-i răspunde: "În Piața Amzei (unde locuia poetul, n.n.), stimate confra-tee!"

Ceilalți scriitori sunt și ei, așijderea, surprinși prin ceea ce au caracteristic: un gest, un obicei, o expresie etc. etc. Tehnica e, pe alocuri, aceea a contrastelor - adică de a prezenta omul prin opusul a ceea ce este ori face el în realitate - de aici și nota caustic-umoristică a textului. Bunăoară, despre Fănuș Neagu ni se spune că "vorbește numai în neologisme". Ori, se știe cât de "buruienoasă" și pigmentată cu înjurături era pe atunci exprimarea verbală a acestuia ...Despre Nicolae Velea aflăm că "e în smoking" (cum n-a fost văzut niciodată de nimeni) și că ar dialoga "în engleză" cu Al. Piru (aluzie la momentele de rătăcire bahică în care prozatorul devenea incoerent în vorbire), iar despre Grigore Hagiu, alt iubitor al festinelor bahice, cronicarul zice că vine "sub braț cu Pavel Aioanei și cu un țambal de Otopeni", în timp ce Ion Băieșu "e

foarte vioi şi are o dicţie ireproşabilă". Ori, iarăşi se ştie, adevărul era exact invers...

În acea adunare spontană a scriitorilor apare "grizonat şi fin" Vasile Nicolescu, iar Tudor George, supranumit Ahoe, "intră ca un buldozer culcând din mers doi-trei poeţi mai melancolici". Vorbeşte în "sonete aeriene": "Aţi halit tot pandişpanul/ Vlaşca şi Teleormanul... cui v-a făcut..." (aluzie şi aici la limbajul colorat al poetului).

Un scriitor foarte prolific în romane istorice, Paul Anghel, "frumos ca un prinţ din Bizanţ" (ori numai aşa nu era autorul cu pricina, n.n.) zâmbeşte cinic" şi bate la maşină "un nou roman istoric", pe când confratele lui, Ion Lăncrănjan, un ardelean blând şi tăcut a păstrat obiceiurile ţărăneşti şi în comportamentul propriu, nu numai în cel al personajelor din romanele lui de inspiraţie rurală; aici el "a scos o bucată de brânză şi două cepe, le pocneşte în moalele capului, se închină şi începe să mestece calm"...

Revelionul se încheie cu "Hora Unirii" - moment în care autorul mai strecoară o apreciere insinuantă: "Se scoală toţi ca la comandă. Dau să se unească şi să se-nvârtească" ..."Dau" fiindcă, este lesne de înţeles, alcoolul li s-a urcat la cap şi nu mai reuşesc să-şi ducă până la capăt intenţia.

Lui Sebastian îi vine deodată o idee.

- Ce-ar fi, zice el dacă am da o fugă până la Casa Scriitorilor, să-i arătăm şi prietenului nostru american unde se întâmplau toate astea ?

Apoi se întoarce şi-i cere părerea oaspetelui de peste ocean.

- O, desigur, răspunde el. Chiar mă gândeam să vă propun şi eu, însă n-am îndrăznit...

Şi-n mai puţin de o jumătate de oră, păşind agale pe Calea Victoriei ajungem la căldirea ridicată de moşierul buzoian Monteoru în chiar anul în care s-a stins Eminescu.

De cum păşim în holul mare de la parter americanul rămâne uimit de bogăţia ornamentaţiei, de coloanele de marmură roşie, de lambriurile şi stucaturile ce străjuiesc uşile şi pereţii, apoi de deschiderea balconului rotund prin care se poate privi tavanul cândva frumos colorat, acum degradat de petele mari, produse de infiltraţiile provocate de ploi.

Urcăm la etaj și americanul rămâne mut de admirație în fața și mai bogatei ornamentații a pereților.

Deschidem cu oarecare timiditate ușa de la "Sala oglinzilor" și pătrundem înăuntru. Cristalul oglinzilor mari, venețiene, sculpturile ce împodobesc laturile încăperii, draperiile imense din pluș îl lasă pe oaspetele nostru fără replică.

Sebastian îl smulge din reverie:

- De fapt, zice el, am venit să vedem locul și locurile în care s-au petrecut cele povestite mai devreme, așa că trebuie să coborâm...

Ceea ce și facem, intrând în restaurant - o încăpere pe cât de largă și de înaltă tot pe atât de curată. Mesele, pustii la această oră, își așteaptă clienții. Nimic din ceea ce, probabil, s-ar fi așteptat americanul să vadă nu ni se înfățișează privirilor.

Ieșim, străbatem în sens invers holul de la intrare, coborâm scările din fața clădirii, ocolim imobilul și ajungem în spate, la grădina de vară, cu nimic deosebită de altele de același fel din București.

Citesc pe figurile companionilor o oarecare dezamăgire.

La întoarcere trecem pe lânfă Hotelul București, masiv și greoi, fără vreun specific arhitectural.

"Aici, pe locul blocului în fața căruia ne aflăm, le spun, se găsea cândva Cofetăria Nestor, care nu avea nimic specific în exterior, dar care prin fotoliile largi, prin interiorul plăcut și ospitalier mai amintea încă de vremurile glorioase de dinainte de război. Aici se opreau scriitorii mai ales când veneau de la ședințele cenaclului "Nicolae Labiș" de la Casa Scriitorilor. Aici se putea bea o cafea, filtru sau ness, ori se puteau servi prăjituri foarte delicioase. Blocul care a găzduit cofetăria s-a prăbușit la cutremurul din 1977, iar pe locul lui s-a ridicat mai târziu hotelul pe care-l vedeți.

Până în 1980, dar și mai târziu, unii scriitori, îndeosebi dintre cei cu o oarecare "dare de mână" mergeau și la Athénée Palace (în incinta hotelului de peste drum, unde se afla un bar la parter și un altul la etaj) ori la Cina, localuri care nu pot fi considerate însă, cafenele literare în sensul propriu al termenului, deși au găzduit și ele mai multe întâlniri ale scriitorilor.

Caracter de cafenea literară aveau mai degrabă două localuri de pe Bulevardul Magheru, Podgoria (la parterul blocului din colțul bulevardului cu strada Tache Ionescu) și așa-zisa Katanga (la parterul blocului situat la colțul Străzii Boteanu cu bulevardul, unde funcționează azi o agenție de turism).

Anecdotica referitoare la respectivele localuri este și ea bogată și merită să fie cunoscută. La Katanga și la Podgoria neîntrecutul farseur Nicolae Tăutu a pus la cale mai multe din "capcanele" în care au căzut cu inocență unii confrați, fiindcă ingeniozitatea scriitorului-colonel s-a dovedit a fi de fiecare dată invulnerabilă, cele mai inspirate din șotiile ticluite de el bazându-se pe o prealabilă și bună cunoaștere a firii, psihologiei, slăbiciunilor "victimei". Să consemnăm, cu titlu de exemplu, una din multele păcăleli reușite ale lui Nicolae Tăutu, așa cum am auzit-o chiar din gura personajului ei, a "păcălitului" adică, poetul și folcloristul Ioan Meițoiu. În perioada care avea să fie numită mai târziu "obsedantul deceniu", la un anumit moment poeții noștri, răspunzând propagandei oficiale, au început să publice prin reviste texte prin care condamnau războiul dus împotriva Coreei. Omul nostru a scris și el un lung poem de solidarizare cu poporul coreean - ceea ce i-a oferit lui Nicolae Tăutu cel mai nimerit prilej pentru o farsă. A pus mâna pe telefon și l-a sunat pe Ioan Meițoiu, chipurile ca din partea coreenilor, invitându-l la ambasada acestei țări la București, la o recepție, în semn de recunoștință pentru creația lui și pentru a-i înmâna un premiu special. Și pentru a nu da de bănuit și a fi cât mai convingător, autorul farsei i-a rugat pe doi tovarăși de pahar să-l "secondeze", să-i asigure fondul "coreean" al discuției prin emiterea unor sunete care ar fi putut trece drept vorbire coreeană. Formulând invitația pe o voce subțire, cât mai feminină, Tăutu i-a atras atenția poetului să vină la ambasadă în costum popular românesc, fiindcă așa ar fi cerut protocolul...

A doua zi pe la amiază, pe o căldură înnăbușitoare (era miez de iulie) nerăbdătorul și fericitul poet s-a prezentat la poarta ambasadei coreene întocmai cum i se ceruse. De altfel nici nu-i fusese greu să facă rost de costum național (fiindcă

pe atunci lucra la Institutul de Etnografie și Folclor). Acolo - stupoare ! A aflat cu surprindere că nu-i telefonase nimeni de la ambasadă și că totul n-a fost decât o farsă. În tot acest timp în care se desfășura dialogul dintre cei care păzeau ambasada și poetul nostru, un grup de scriitori, în frunte cu cel care pusese la cale șotia, urmărea de după colț reacțiile "victimei". Se înțelege de la sine că atât farsei, cât și poetului care a pățit-o li s-a dus repede buhul în tot Bucureștiul...

Fac o pauză "de respirație și de istorisire" ca să-i dau răgaz lui Sebastian să traducă spusele mele în limba lui Mark Twain și a lui Hamingway, pentru a le pricepe și americanul.

Când isprăvește cu munca lui, nu rocmai ușoară, îl văd pe american contrariat.

- Cum, zice el, omul acela era atât de naiv ? ?

- Firește că era, îi spun. N-am crezut nici eu anecdota până într-o zi în care întâmplarea mi l-a scos în cale tocmai pe cel care o pățise atunci, cu mulți ani în urmă.

"Cum a fost posibil ?" l-am întrebat pe poet. Zâmbind cu subînțeles, Ioan Meițoiu mi-a răspuns: "Deh ! Așa erau vremurile atunci. Și de ce să nu recunosc ? Așa eram noi naivi: naivi și, pe deasupra, dornici de glorie literară..." Cu mici modificări, o variantă a întâmplarii a fost inclusă și de Mircea Micu într-unul din volumele ciclului său *Întâmplări cu scriitori.* Eu am preferat-o, însă, pe aceea culeasă de la "sursă"...

Un loc special în "peisajul localurilor prin care se discuta literatură prin anii '65-70 îl ocupa și Cofetăria Albina, de pe strada Academiei, de la Intrarea în Pasajul Român, recunoscută pe atunci ca loc de întâlnire al studenților de la Filologie, Arhitectură și Teatru, instituții de învățământ aflate în apropiere.

Et in Arcadia ego ! Student fiind în acea vreme, am trecut și eu pragul - și nu de puține ori - acelui local. L-am trecut cu plăcerea și entuziasmul tinereții și-mi amintesc cu nostalgie de multele discuții ce se purtau aici - fie în preajma unui examen ce ne aștepta în zilele următoare, ori îl susținusem deja cu Romul Munteanu, cu G. C. Nicolescu, Alexandru Dima, Alexandru Piru sau Ov. S. Crohmălniceanu, fie după o ședință de cenaclu literar în care se încrucișau săbiile opiniilor

contradictorii pe marginea unui text original, fie la apariția unei cărți importante, ori după o întâlnire cu un scriitor consacrat și respectat de toată lumea, fie pur și simplu despre unele puncte de vedere ce meritau a fi dezbătute, fiindcă ne interesau pe toți.

Aici veneau foarte tinerii poeți, încă studenți la vremea aceea: Gheorghe Pituț, Ioan Alexandru, Marius Robescu, Virgil Mazilescu (lider al "oniricilor", din al căror grup mai făcea parte și autorul de proze scurte Iulian Neacșu), Ana Blandiana, de curând transferată de la Universitatea din Cluj, Marin Mincu (poreclit de unii "Don Quijote", fiindcă purta o mustață cam în felul în care ne imaginam noi că va fi avut și eroul lui Cervantes), Adrian Păunescu, tumultos ca o artiziană, Daniel Turcea, sfios ca o domnișoară de pension, George Alboiu, taciturn și încruntat aidoma câmpiei din care descindea, Mihai Moraru, istoricul literar și universitarul de peste ani, criticul și editorul de mai târziu Ion Papuc, prozatorii Tudor Octavian, veșnic gata să ironizeze și să vină cu "o ciudățenie", ca-n tabletele de peste mai bine de două decenii și jumătate din *România Liberă*, Corneliu Merlău, foarte apreciat de Fănuș Neagu dar, din păcate, puțin prolific, Nicolae Krassovski, student la arte plastice și prozator cu care aveam să înfrunt, la modul cel mai propriu posibil, peste numai câțiva ani vitregiile vieții militare pe Dealul Bacăului, Petru Popescu, romancierul emigrat ulterior în Occident și ale cărui romane *Prins* și *Dulce ca mierea e glonțul patriei* câștigaseră inimile tineretului, anunțând în persoana autorului un nou Ionel Teodoreanu, de factură mult mai modernă decât cel dintâi, Octavian Stoica, demn urmaș, peste veac, al lui Negruzzi și Kogălniceanu, prin cartea lui de rețete culinare *De-ale gurii din bătrâni*, publicată mult mai târziu, studentul în Arhitectură și prozatorul Florin Gabrea, Dumitru Dinulescu (Pușă), prozatorul totdeauna plin de umor și gata să-ți spună un banc, Mircea Popa, despre care multă vreme nu s-a mai auzit nimic, iar după 1989 l-am văzut la televizor în postura (pe care nici acum nu mi-o pot explica ? !) de lider sindical al minerilor din Valea Jiului), criticii Mircea Iorgulescu, Ioan Adam, cu care mă împrietenisem în primele zile după venirea în București și dădusem împreună

examen de admitere la Litere, iar după vreo două decenii și ceva aveam să mă reîntâlnesc în redacția unui cotidian din Capitală, Laurențiu Ulici, de pe atunci cu un condei de temut pentru beletriști, Aureliu Goci, universitarii - în acei ani aflați la începuturile carierei didactice, Constantin Dominte și Cazar Tabarcea. Mai erau apoi numeroși colegi de promoție și alții mai mici sau mai mari decât noi, tineri de un entuziasm debordant și care, în marea lor majoritate, după ce au absolvit cursurile universitare au făcut carieră în jurnalistică, la radio sau la televiziune. Unii dintre acei clienți ai *Albinei* erau atât de cunoscuți de personalul localului încât, peste vară, în vacanțe, dacă plecau din București, puteau primi liniștiți corespondența pe adresa cafenelei, fiindcă plicurile li se păstrau până la întoarcere.

În acei ani circulau prin lumea cofetăriilor în care se strângeau studenții și două figuri de tineri ale căror nume nu le-am amintit până acum în mod intenționat; Șerban Cionoff și Alexandru Monciu-Sudinski (acesta din urmă tipărind, la puțin timp după absolvirea facultății, un volum de interviuri ce a făcut mare vâlvă în lumea literară, fiind așa de apreciat încât un regizor l-a "dramatizat" și l-a pus în scenă, dacă nu mă înșel, chiar la Teatrul "Lucia Sturza Bulandra"; ulterior, emigrând autorul, piesa și cartea cu semnătura lui au fost trecute sub tăcere, cum se proceda de regulă în astfel de împrejurări).

Șerban Cionoff și Alexandru Monciu-Sudinski erau amândoi studenți la Filosofie și au "ieșit din anonimat" printr-o farsă despre care s-a vorbit multe luni prin cafenelele literare. Cum în acel timp prea puțini profesori își tipăriseră cursurile, studenții luau notițe, primeau o bibliografie și trebuiau să se descurce la examene cum putea fiecare. S-a-ntâmplat, însă, ca pentru disciplina Filosofia antică să se afle, totuși, la biblioteca Universității două sau trei exemplare dactilografiate ale prelegerilor rostite de un deputat profesor - ceea ce i-a avantajat din pornire pe Cionoff și Sudinski în farsa pe care s-au gândit s-o pună la cale. Acesteia i-a căzut victimă o colegă a lor, cunoscută printre studenți ca o mare tocilară. Prin urmare celor doi le trece prin cap să introducă în exemplarele de la

bibliotecă, la un anume capitol, un paragraf despre "filosoful antic chinez Mon-ciu" (în fond o formă "chinezească" a numelui Monciu). Zis și făcut. Năstrușnicii farseuri redactează un mic text în maniera profesorului, îl dactilografiază pe o hârtie asemănătoare cu cea din cursurile cu pricina, ca să nu bată la ochi, apoi subtilizează o pagină cu dactilograma existentă la bibliotecă și o înlocuiesc cu versiunea lor. Nu trec nici două zile și la un examen la Facultatea de Filosofie izbucnește un mic scandal între reputatul profesor și o studentă care, având pe biletul de examinare subiectul *Curente și idei filosofice în China antică,* se încăpățâna să vorbească despre "Mon-ciu, filosof chinez antic", susținând cu hotărâre că a citit totul în textul profesorului, așa cum era el în cursul dactilografiat de la bibliotecă. Până la urmă lucrurile nu s-au lămurit decât "la fața locului", după ce profesorul și studenta s-au dus să vadă împreună paragraful cu pricina.

Vinovații "interpolării" au fost aflați mai târziu, mult mai târziu, când nu mai aveau cum să fie pedepsiți și sancțiunea nici nu mai avea rost...

După vreo douăzeci și ceva de ani, povestind farsa în revista *Colibri* am fost și eu interpelat de câțiva cititori, colegi de generație cu "protagoniștii", care își mai aminteau și ei întâmplarea și erau dispuși să-mi relateze și alte farse puse la cale de Cionoff și Sudinski.

Ajuns în acest punct mă simt dator să mai fac o precizare, mai ales pentru american:

- Sebastian aproape că n-are de unde să știe toate astea, deși am fost colegi de studenție. El era bucureștean și după cursuri pleca acasă. Noi, ceilalți tineri din provincie dispuneam cum doream de timpul nostru în toate cele douăzeci și patru de ore ale zilei.

- Asta cam așa e, mă completează Sebastian, da' să știți c-am fost și eu de mai multe ori pe la Albina. E-adevărat, nu atât de des ca voi, dar am fost. Și am realizat cam care era atmosfera acolo...

- Gloria Albinei avea să scadă și ea, nu mult timp după ce ai plecat tu din țară. Treptat-treptat, adică începând de prin

1970-1972 încolo, clientela a început să scadă, să se rărească - unii dintre studenți plecând din București, iar o altă parte viitori scriitori fiind nevoiți cu toții să se îndrepte către alte "zări", în căutarea de noi locuri propice discuțiilor literare și nu numai literare. Un astfel de loc a fost, câțiva ani buni după 1970, Cofetăria Turn, de la parterul blocului cu același nume din Piața Palatului. Aici, în localul în care se servea numai cafea filtru i-am întâlnit, între alții, pe Petre Țuțea (abia eliberat din temnițele comuniste), veșnic îmbrăcat într-un trenci ponosit, dar fericit că este acceptat (nu fără oarecare teamă de Securitatea omniprezentă în locurile și localurile publice) de tineri, ziariști și scriitori începători, la mesele lor și încântat că le poate povesti câte ceva din odiseea vieții lui; pe Jean Georgescu, marele regizor de film, cu statură olimpiană, mereu țeapăn și drept, purtând un impecabil costum bej și o pălărie cu boruri late, bărbat după care femeile încă mai întorceau capul, chiar dacă acel om (despre care în cafenea se spunea că "l-a debutat pe Jean Gabin") era atunci la o vârstă destul de înaintată. Din fișierul memoriei îmi vin acum în minte și alte nume: actorul Dorin Dron, istoricul Mihai Stratulat, pictorul Nicolae Georgescu, dramaturgii Iosif Naghiu, Paul Cornel Chitic, Neagu Basarab, actorul Ion Popa de la Teatrul "Nottara", apoi ziariști și reporteri de la Radio, de la Televiziune ori de la diverse publicații.

Turnul își avea, ca mai toate cafenelele de altădată, și "figurile" lui aparte, pe care le puteam considera "pitorești". Una dintre ele era un tip subțire, potrivit de statură, cu un cap lunguieț, ascuțit la față și cu un nas proeminent, tip la patruzeci-patruzeci și cinci de ani, care explica celor dispuși să-l asculte că e-n continuă grabă, că lucrează la un film pentru televiziune și că nu-i mai ajunge timpul (timpul de dinafara cafenelei, se înțelege, fiindcă cel petrecut în fața unei cești de cafea era adesea prelungit cu câteva ore). Intra repezit în cafenea, se așeza la masa unde vedea un cunoscut și-ncepea să-i vorbească aproape fără oprire, nemaidând aceluia (sau acelora) răgaz pentru vreo replică. Mulți dintre cei ce luau loc la mese se amuzau de câte ori îl vedeau că intră și spuneau: "Iar a venit Tele-Vâj !" - o poreclă nu se știe de către cine scornită și care

se potrivea ca mănuşa personajului. O altă prezenţă, aproape permanentă la Turn era Cornelia, o tânără cam de optsprezece şi ceva de ani, subţire şi frumuşică la faţă, cu un corp cam dezlânat, căreia foarte rar îi tăcea gura. O puteai întâlni acolo stând de vorbă cu unul şi cu altul, bând cafele şi fumând ţigară de la ţigară la nesfârşit. Ajunsese un fel de birou de informaţii, fiindcă îi cunoştea pe toţi şi toţi o cunoşteau pe ea, aşa încât dacă voiai să ştii dacă a fost pe-acolo, ori urmează să vină unul dintre clienţii obişnuiţi (şi cu care, eventual, aveai o întâlnire) îţi spunea cu exactitate ce te interesa. Nu de puţine ori era rugată să comunice câte un mesaj cuiva şi o făcea de fiecare dată cu plăcere. Câte unii, "obsedaţi" de prezenţa Securităţii, o credeau turnătoare la respectiva instituţie de represiune, însă n-am auzit pe nimeni plângându-se că a păţit ceva şi că i s-ar fi tras cine ştie ce ponoase de la ea.

S-ar putea spune că la Turn era o societate plăcută şi care favoriza dialogurile, întâlnirile, un anume climat ce ar fi putut duce cu gândul la cafenelele de odinioară şi la cei care le frecventau pe atunci.

Dar scriitorii şi aspiranţii la gloria muzelor au fost, încet-încet, alungaţi şi de aici. Nu printr-un gest fizic dur, ci tot prin "schimbarea profilului" cafenelei, metamorfozată peste noapte într-una "de lux" şi "fără cafea filtru", ci cu mazagranuri şi alte delicatese, piperate la preţ şi, prin urmare, mai greu accesibile vechilor oaspeţi.

Şi din nou un grup care abia era pe cale a se consolida a fost "spart", cei care-l alcătuiau risipindu-se care-ncotro, foarte mulţi renunţând chiar la plăcutele clipe de discuţii, însingurându-se şi căutându-şi refugiul în preocupările personale, profesionale, administrative etc.

Prin anii '80 centralizarea, ridicată la rang de politică de stat, a afectat - nici nu se putea altfel ! - şi obştea scriitorilor. Vrând-nevrând, nemaiavând un loc unde să se întâlnească în voie şi să discute ore în şir, ei au trebuit să se mulţumească cu ce le oferea Restaurantul Uniunii Scriitorilor. Că le plăcea ori nu, făuritorii de lumi imaginare., "pescuitorii de stele", cum le-ar fi zis Neagu Rădulescu, au fost şi ei "centralizaţi" fiindcă astfel puteau fi mai uşor supravegheaţi.

John se apleacă din nou la orechea lui Sebastian și-i șoptește ceva. Prietenul și fostul meu coleg de studenție îi face un semn pe care-l înțeleg și eu: să aibă răbdare, puțintică răbdare, cum zicea un personaj din piesele lui Caragiale.

- Ce mai șușotiți acolo ? întreb.

- Oaspetele nostru, mă lămurește Sebastian, zice că dacă tot ai fost un cicerone atât de minunat până acum, te-ar ruga să mergem pentru o clipă și la Albina, apoi la Turn. Se vede treaba că chestia asta cu cafenelele l-a cucerit atât de tare că nu mai vede nimic altceva din tot Bucureștiul.

- Îți dai seama, zic, că pe mine unul, care am și scris despre cafenelele literare nu poate decât să mă bucure. Dar mă puneți într-o mare încurcătură...

- De ce ?

- Pentru că omul nostru nu prea mai are ce să vadă acolo. Vitrinele unde era Albina sunt de mai bine de zece ani încoace acoperite de fel de fel de afișe; electorale, de spectacole, de anunțuri etc. etc. Nu știu ce se-ntâmplă cu parterul clădirii de n-a fost preluat și amenajat de vreo firmă ori de vreun întreprinzător. Te-apucă jalea dacă vezi cum arată azi. Cât privește Turnul, acolo s-a deschis un restaurant dintr-acelea "gomoase", unde nu mai intră decât o clientelă cu mare dare de buzunar. Nimic din ce e azi în acel loc nu mai amintește, cât de puțin, de atmosfera ori de clientela de acum un sfert de veac, așa că vin și te întreb: Are rost, Sebastian, să mai ducem omul pe-acolo ?"

Sebastian e întru totul de acord cu mine, îi motivează americanului inutilitatea unui drum până la amintitele localuri și se pare că acesta se resemnează - ceea ce nu-l împiedică să mă întrebe:

- Dar după 1989, când la voi s-a produs marea cotitură politică și istorică, ce s-a întâmplat cu cafenelele literare ? Că nu mai aveați cenzură și nici Securitate, care să vă împiedice întâlnirile. De ce n-au reînviat scriitorii cafenelele ?

- Am să-ncerc să vă explic, deși poate că pentru un străin, și cu atât mai mult pentru un american, care vine dintr-o lume cu totul diferită de-a noastră, a românilor), lucrurile sunt mai greu de înțeles.

După evenimentele din 1989, în chip inexplicabil, s-a produs o bulversare în sânul obștii. Greutățile de ordin material, lupta pentru existență, necazurile individuale au dus la o izolare a oamenilor. În loc să aibă, dimpotrivă, revelația libertății și a democrației, în loc să se bucure că nu mai sunt nici cenzurați și nici urmăriți de Securitate, scriitorii par să se fi închis într-un egoism care a dus, practic, la distrugerea vieții de colectiv a Uniunii lor.

Nesprijinită de stat, literatura a primit toate accentele de duritate ale crizei generale a culturii. Lipsiți de bucuriile de dinainte de '89 (apariția unei cărți, publicarea unei reviste, succesul într-un cenaclu ori la o șezătoare etc.), fiindcă editurile (și revistele, dorind să câștige, foarte rar și-au mai permis "luxul" cultivării scriitorilor contemporani, poeții și prozatorii nu-și mai oferă decât în rare ocazii plăcerea de a zăbovi la o cafea, de a-și spune unii altora gândurile și planurile.

- Nu mai există cafenele ? vrea să se dumirească oaspetele nostru.

- Cafenelele există, zic, există atât de multe că nici nu le mai poți ține o evidență. Și fără îndoială că sunt mult mai curate, mai bine dotate (ca mobilier și ca marfă vreau să zic), au de toate; câte soiuri de cafele dorești, dulciuri, ciocolate, ba și băuturi dintre cele mai fine, importate din țări îndepărtate, bașca muzica de ultimă oră de pe nu știu care meridian și a nu știu cărei formații celebre...

- Atunci ? întreabă din nou americanul. Nu mai aveți scriitori ?

Întrebarea lui mă face să zâmbesc:

- Să n-avem scriitori ? Asta nu se-va-ntâmpla niciodată. Un mare poet al nostru, Vasile Alecsandri, zicea zâ "românul s-a născut poet", iar un altul, Ion Heliade Rădulescu își îndemna confrații, încă de pe la jumătatea veacului al XIX-lea: "Scrieți băieți, numai scrieți !". Iar contemporanii și urmașii lor le-au urmat exemplul cu vârf și îndesat, cum s-ar zice. Azi apar în România mii și mii de cărți de poezie, de proză, mai puțin de critică și de istorie literară. Libertatea de expresie câștigată în 1989 este folosită din plin. Orice ins care are ceva

de zis sau se crede scriitor, se face luntre și punte, împrumută bani de la familie, de la prieteni, caută sponsori, tipărește ce vrea și ce poate. Nu, în nici-un caz nu ducem lipsă de autori.

Cu cafenelele, însă, e altceva. Localurile care ar putea redeveni cafenele literare practică prețuri aproape prohibitive pentru scriitori, lipsiți, cum se știe, de venituri care să le permită "luxul" achitării unor cafele ceva mai scumpe. Pe de altă parte existența altor atracții (televiziunea, Internetul, calculatorul) a făcut ca plăcerea de a zăbovi un ceas ori mai multe în compania prietenilor la o cafenea să cadă în desuetudine.

Oamenii în general și scriitorii în special nu mai au chemarea de altădată spre astfel de localuri, ori dacă o au, caută să și-o sprime sau să-i dea curs mulțumindu-se doar să meargă la o grădină de vară, la o bere, sau, la ceas de iarnă să se strângă, la o vodcă, în restaurantul "La muzeu", amenajat la subsolul clădirii în care se află Muzeul Național al Literaturii, situat în apropierea Pieții Romane, pe unde mulți se mai abat uneori...

- Să fi apus pentru totdeauna vremea cafenelelor literare ? vrea să afle Sebastian.

- Nu știu ce să zic. Aș vrea să cred că se află doar într-un con de umbră numai. Că după o vreme se va produce un fel de reînviere a lor, ca și a cenaclurilor literare, altădată în mare vogă mai peste tot, astăzi într-un evident declin.

- N-au existat, după 1990 încercări de impulsionare, de reînviere a tradiției ? vrea să mai știe prietenul meu.

- Ba da, zic, au existat, dar au eșuat. Într-o vreme regretatul dramaturg Iosif Naghiu a inițiat deschiderea unei astfel de cafenele, cu întâlniri săptămânale ale scriitorilor la Cofetăria Scala de pe Bulevardul Magheru. Acolo se citea literatură și se beau și cafele, se discuta, era un prilej de apropiere între scriitori. Curând, însă, totul s-a disipat. Din diverse motive mulți nici n-au călcat pe-acolo, iar cei care s-au dus o vreme, mai apoi s-au împrăștiat care-ncotro...

Cam la trei luni după ce dădeam aceste răspunsuri primeam din America o scurtă scrisoare, redactată cu o grafie stângace în limba română: "Abia acum, după mai multe lecturi, am înţeles spiritul cafenelei literare bucureştene de altădată. Anul viitor voi veni din nou în România. Vreau să mi-l apropii, John".

Note

1. George Potra, *Din Bucureştii de altădată*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 219
2. *Idem*, p. 220
3. *Idem*, p. 223
4. *Ibidem*
5. I. L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni (Momente, schiţe, amintiri)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 407
6. Idem.
7. Dick de Lonley, *En Bulgarie*, 1877-1878, Paris, 1883, p. 62-63
8. George Potra, *Op. cit.*
9. *Idem*, p. 225
10. Apud. *George Potra*, Op. cit., p. 225
11. Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, ed. II-a, Bucureşti, 1935, p. 66-67
12. Ion Livescu, *Amintiri şi scrieri despre teatru*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 25-26
13. *Idem.*
14. Bonifaciu Florescu era fiul nelegitim al lui Nicolae Bălcescu. A studiat istoria şi franceza în Franţa. Din 1873 profesor la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti
15. Alexandru Obedenaru (1865-1945), poet simbolist, autor

al mai multor volume de versuri, figură vestită a boemei literare bucureștene
16. Al. Obedenaru, *Amintiri*, în *Adevărul*, 28 noiembrie 1933
17. Cilibi Moise (1812-1870), autor de aforisme și glume
18. Apud. George Potra, *Op. cit.*, p. 226-227
19. *Art.* și *loc. cit.*
20. *Idem*
21. *Ibidem*
22. *Idem*
23. I. L. Caragiale, *Clasic*, în *Moftul Român*, 18 aprilie 1893
24. Al. Obedenaru, *Art.* și *loc. cit.*
25. *Idem*
26. *Ibidem*
27. Apud. George Potra, *Op. cit.*, p. 228-229
28. Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, I (1871-1877), Ed. Eminescu, București, 1987, p. 66
29. Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1965, p. VII-VIII
30. *Idem*
31. *Idem*, p. IX
32. *Idem*
33. Vintilă Russu-Șirianu, *Vinurile lor*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 334
34. Mihail Cruceanu, *De vorbă cu trecutul*, Editura Albatros, București, 1978, p. 42
35. Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogoșoaiei - Povestea unei străzi*, Editura Meridiane, București, 1986, p. 175-176
36. Victor Eftimiu, Op. cit., p. 138
37. Claudia Millian, *Cartea mea de aduceri aminte*, Editura Cartea Românească, București, 1973, p. 292
38. *Idem*
39. *Idem*
40. *Ibidem*
41. *Idem*
42. *Idem*
43. *Idem*
44. Claudia Millian, *Op. cit.*, p. 300

45. Gh. Crutzescu, *Op. cit.*, p. 179
46. Isaiia Răcăciuni, *Amintiri*, Editura pentru literatură, Buc., 1967, p. 18
47. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II-a, Editura Minerva, București, 1982, p. 521
48. George Sbârcea, *Cafeneaua cu poeți și amintiri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 7
49. Eugen Barbu, *Incognito*, vol. III, Editura Eminescu, București, 1973, p. 29
50. George Sbârcea, *Op. cit.*, p. 7
51. Neagu Rădulescu, *Turnul Babel*, ediția a II-a, București, 1941, p. 85
52. George Sbârcea, *Op. și loc. cit.*
53. Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982, p. 93
54. Neagu Rădulescu, *Op. cit.*, p. 75
55. Virgil Carianopol, *Op. și loc. cit.*
56. George Sbârcea, *Op. și loc. cit.*
57. I. Paraschiv, Trandafir Iliescu, *De la Hanul Șerban Vodă la Hotel Intercontinental*, Editura Sport-Turism, 1979, p. 156
58. *Idem*, p. 158
59. *Idem.*, p. 164
60. *Op. cit.*, p. 127
61. *Idem*, p. 130
62. *Idem*, p. 133
63. Victor Eftimiu, *Op. cit.*, p. 141
64. Claudia Millian, *Op. și loc. cit.*
65. Tudor Arghezi, *Capșa și capșismul*, în Lumea, an. I, nr. 21, 29 martie 1925
66. *X.Y. Capșa*, în *Lumea*, an. I, nr. 16, 22 februarie 1925
67. *Idem*
68. *Idem*
69. Tudor Arghezi, *Art. și loc. cit.*
70. *Idem*
71. Apud. George Crutzescu, *Op. cit.*
72. Bogdan Amaru, *Cafenea cu genii și tutun*, în *Vremea*, Paști, 1935

73. *Idem*
74. *Idem*
75. *Ibidem*
76. *Idem*
77. *Ibidem*
78. Apud. I. Peltz, *Cum i-am cunoscut,* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1964, p. 177
79. *Idem*
80. *Ibidem.*
81. *Ibidem.*
82. *Art. şi loc. cit.*
83. Isaiia Răcăciuni, *Op. cit.*, p. 84-85
84. Bogdan Amaru, *Art. şi loc. cit.*
85. *Idem*
86. *Ibidem*
87. *Idem*
88. Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, Editura Minerva, Bucureşti, 1974, p. 186-187
89. *Idem*
90. Apud., Bogdan Amaru, *Art. cit.*
91. I. Peltz, *Op. cit.*, p. 190
92. *Idem*, p. 182-183
93. *Idem*
94. Bogdan Amaru, *Art. cit.*
95. *Idem*
96. *Op. cit.*, p. 137
97. I. Valerian, *Liviu Rebreanu (interviu)*, în *Viaţa literară*, an. I, nr. 1, februarie 1926
98. Henri Stahl, *Bucureştii ce se duc,* 1935, p. 200-203
99. Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Editura Eminescu, 1975, p. 236-239
100. *Idem*
102. Apud., Şerban Cioculescu, *Op. cit.*, p. 239
102. Fotografie apărută în vol. Gh. Tomozei, *Urmele poetului Labiş*, 1985

Bibliografie

Lucrări generale

Almanahurile literare, editate de Asociația Scriitorilor din București în anii 1974-1982

*** *De la o anecdotă la alta* (Antologie de anecdote. Selecție și prelucrare de Adraiana Lăzărescu), Editura Ion Creangă, 1980

Colectiv, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei, 1979

Colectiv, *Dicționar de literatură română (Scriitori, reviste, curente)* Coordonator: Dimitrie Păcurariu), Editura Univers, 1979

Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I-V, Editura Univers Enciclopedic, 2004-2006

*** *Epigramiști români de ieri și de azi* (Antologie de Nicolae Crevedia), Editura Eminescu, 1975

Colectiv, *Istoria literaturii române*, vol. I, 1964, vol. II, 1968; vol. III; 1973, Editura Academiei

*** *Mărturisiri literare* (Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu), Editura Minerva, 1971

Bârna, Vlaicu, *Între Capșa și Corso*, Editura Albatros, 1998

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. II-a, Editura Minerva, 1982

Crohmălniceanu, Ovid. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale,* vol. I, 1967, II, 1974; III, 1975

Popa, Marian, *Dicționar de literatură română contemporană*, ed. II-a, Editura Albatros, 1977

Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române,* vol. I-II, Editura Paralela 45, 2006

Referințe speciale la tematica și personajele volumului:

*** *Dimitrie Anghel interpretat de...* (Studiu introductiv, antologie și ediție de Mihail I. Dragomirescu), Editura Eminescu, 1982

*** *Amintiri despre Caragiale* (Antologie și prefață de Ștefan Cazimir), Editura Minerva, 1972

Amaru, Bogdan, *Capșa - cafenea cu genii și tutun*, în *Vremea* - Paști 1935

Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altădată,* Editura Eminescu, 1993

Baltazar, Camil, *Evocări și dialoguri literare,* Editura Minerva, 1974

Cioculescu, Șerban, *Amintiri*, Editura Eminescu, 1975

Cioculescu, Șerban, *Caragialiana, Viața lui Caragiale*, Ed. Eminescu, 1977

Crutzescu, Gheorghe, *Podul Mogoșoaiei. Povestea unei străzi*, Editura Meridiane, 1986

Eftimiu, Victor, *Portrete și amintiri,* Editura pentru Literatură, 1965

George, Tudor, *Patriarhale și exotice,* Ed. Cartea Românească, 1988

Handoca, Mircea, *Pe urmele lui Al. O. Teodoreanu (Păstorel),* Editura Sport-turism, 1988

Ilea, Ion Th., *Mărturisirile unui anonim,* Editura Cartea Românească, 1974

Livescu, Ion, *Amintiri și scrieri despre teatru,* Editura pentru Literatură, 1967

*** *Luceafărul* (revista), nr. 30/29 decembrie 1984 (Număr consacrat în întregime boemei)

Magdalena-Ioniță, Maria, *Epoca de înflorire a Casei Capșa (1868-1902)*, 1997

Manu, Emil, *Cafeneaua literară*, Editura Saeculum I. O. București, 1997

Marino, Adrian, *Viața lui Alexandru Macedonski*, Editura pentru Literatură, 1966

Micu, Mircea, *Întâmplări cu scriitori*, Editura Sport-Turism, 1979

Millian, Claudia, *Despre Ion Minulescu*, Editura pentru Literatură, 1968

Millian, Claudia, *Cartea mea de aduceri aminte*, Editura Cartea Românească, 1973

Negru, Natalia, *Heliante*, 1921

Obedenaru, Al., *Cenaclul de la Fialkovski*, în *Adevărul*, nr. 15268/13 octombrie 1963

P.V., *Câteva opinii despre boemi*, în *Viața Românească* - almanah 1983

Paraschiv, I: Trandafir Iliescu, *De la hanul Șerban Vodă la Hotel Intercontinental*, Editura Sport-Turism, 1979

Pavelescu, Cincinat, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență*, Editura Minerva, 1972

Peltz, I., *Cum i-am cunoscut*, Editura pentru Literatură, 1964

Idem, *Amintiri din viața literară*, Editura Cartea Românească, 1974

Popescu, Florentin, *O istorie anecdotică a literaturii române*, Editura Saeculum și Editura Vestala, București, 1995

Popescu, Florentin, *Cafeneaua literară și boemii ei*, Editura Tehnică, București, 1997

Idem, *Cafeneaua literară și boema din România de la începuturi până în prezent* (antologie alcătuită de...), Editura Ex Ponto, Constanța, 2002

Potra, George, *Din Bucureștii de altădată*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981

Predescu, Alexandru, *Dâmboviță, apă dulce*, Editura Albatros, 1970

Răcăciuni, Isaiia, *Amintiri*, Editura pentru Literatură, 1967

Rădulescu, Neagu, *Turnul Babel*, ediția II-a, București, 1941

Rădulescu, Neagu, Turnul Babel (serie nouă): Ultimul boem, în Luceafărul, an. XI, nr. 22/1 iunie 1968, P.S.

Rădulescu, Neagu, *Jurnalul unui caricaturist,* în *Săptămâna*, 22 mai 1970, p. 4

Sbârcea, George, *Cafeneaua cu poeți și amintiri,* Editura Dacia, 1989

Stoica, Petre, *Amintirile unui fost corector*, Editura Cartea Românească, 1982

Stolnicu, Simion, *Printre scriitori și artiști,* Editura Minerva, 1988

Tăutu, Nicolae, *Când zâmbesc scriitorii și artiștii*, Editura pentru Literatură, 1967

Tăutu, Nicolae, *Întoarcerea argonauților,* Editura Eminescu, 1970

Tăutu, Nicolae, *Hai să râdem împreună,* Editura Albatros, 1971

Tăutu, Nicolae, *Nimeni n-a murit de râs,* Editura Junimea, 1978

Valerian, I., *Cu scriitorii prin veac,* Editura pentru Literatură, 1967

Valerian, I., *Chipuri din viața literară,* Editura Minerva, 1970

ADDENDA

Alexandru Obedenaru

Farsele din cafeneaua literară

În prima zi a anului 1884 cafeneaua Fialkowski era foarte animată. La unul din biliarde jucau tachinându-se Duiliu Zamfirescu și Caragiale; la al doilea biliard ca întotdeauna certându-se Demarat și Ștefan Suhățeanu, căruia i se zicea "Domnule director".

Împrejurul unei mese Matei Millo, încurajat de tineri actori, își istorisea o parte importantă din viață:

"- În Italia, amicii mei, eu nu am studiat arta dramatică, acolo am făcut Economie politică. Teatrul nu l-am început decât la vârsta de treizeci de ani. Când m-am întors din străinătate, în strălucitul meu oraș natal, se urcase pe tronul Moldovei Vodă Mihalache Sturza, eu am fost numit atunci păstrătorul sigiliilor statului. Asistam la depunerea jurământului oricărui boier care primea o slujbă, ceremonia aceasta se producea în prezența domnitorului, a unui arhiereu și a logofătului în al cărui departament se făcea numirea".

"- Cum dumneata, musiu Millo, aplicai pecetii ?" întrebă un actor de provincie.

"- Nu eu, răspunse Millo, ci arnăutul care înhăța și un galben. Eu eram numai purtător de sigilii. Am fost adesea solicitat de preoți, trebuia să joc într-o piesă de teatru, la o reprezentație dată în folosul săracilor. Succesul meu a fost

așa de mare că m-am crucit eu singur și în drumul spre o cabină de pe scenă am fluierat ca un gardist. Peste două luni de la debutul meu au început căldurile africane ale lunii iulie, aveam nevoie să plec la băi și în buznarul meu nu mai aveam nici două lescăi. Atunci mi-a venit în cap o idee genială, să dau un beneficiu, într-o grădină, iar sub numele meu, pe afiș, să tipăresc că sunt forțat să apelez la publicul ieșean pentru a-mi căuta sănătatea.

N-am mai plecat la băi; fără să comunic nimic lui Vodă, am tulit-o la Paris. Când în toamnă m-am reîntors la Iași, am constatat că relațiile mele cu măria sa stăpânul Moldovei nu erau dintre cele mai cordiale. M-a primit foarte rece și nu m-a întrebat, precum avea obiceiul, absolut nimic.

Trebui să mă despart și de Vodă și de pecetii, remarcând pe fiecare zi că nu mai eram o persoană agreată. În Decembrie același an, la începutul Carnavalului, fiind la anaghie ca numerar și ca să-mi limpezesc odată situația și să devin și eu un om realmente liber, am mai dat un beneficiu într-o sală din Iași. A doua zi, arnăutul curții domnești mi-aduse un ordin de destituire pentru lipsă de seriozitate în viața publică. Amicii mei, la revedere, mă duc direct la repetiție, zise Millo îndreptându-se spre ușă, am și la București, peste o săptămână, tot un beneficiu și tot pentru echilibrarea bugetului meu personal".

La o masă vecină Anton Kneisel, șef de orchestră și excelent violonist, cu tot frigul din ianuarie, se afla și el, tot ca Millo, în căutarea unui beneficiu, în sala vechiului ateneu român, unde fusese, pe la începutul secolului trecut, capela lui Vodă Ghica și unde acum există teatrul Liric. Omul în fața căruia Kneisel nu a apărut niciodată se numea Eduard Wachman, directorul Conservatorului de muzică. Kibrich era indignat de o plasare prin cafenele a biletelor de concert și se adresa profesorului Codrescu cam astfel:

"Pentru numele lui Dumnezeu, nu-i joli pentru artist, muine am să aportez și eu cleștele".

- "Deprindere veche, maestre, ai mai scos dumneata măsele la moși pe când erai clown la un circ", îi răspunde Codrescu.

- Calomnietate, strigă Kibrich.

- Mă Kibrich, nu știi că fosta ta nevastă divorțează și de Heliade, îi zise Codrescu.

- Ei și ce pasă la mine, țipă Kibrich.

- Femeie dibace, s-a și logodit cu altul ! ripostă Codrescu.

- Cine dracu să mai facă o svainărie ? întrebă Kibrich.

Deodată un trio campus din actorii Iulian, Mateescu și Hagiescu răspunse:

"A divorțat de Heliade
Și acum pe George Lazăr cade"

O trupă de doisprezece pitici de la Varieteul lui Opler, pentru reclama căruia voia să execute câteva danțuri internaționale și în această epocă a anului de intrări de vicleimuri și de stele luminoase, obținu voie numaidecât, se dete câteva mese la o parte și trei pitici începură să sufle în niște piculine, o furlană. Kneisel părăsi localul văzând în această producție o concurență neloială și a fost urmat de cunoscutul avocat Athanasiade, care recunoscu în fixările continue ale publicului o stabilire de identități de statură între el și cei doisprezece pitici; lângă ușă unul din pitici, în fuga danțului a sărutat chiar în gură pe Athanasiade. Acesta îi trase o înjurătură și o lovitură de baston.

- Vezi, Duiliu, ce om norocos ești tu, ai subiect pentru mâine subiect de cronică la gazetă, îi zise Caragiale.

- Eu, mon cher, sunt cronicar muzical și teatral, răspunse Zamfirescu.

- A ! Da ! Ai dreptate, când scrii despre un artist îl ia dracu; să nu mai scrii nimic că îți ologesc piticii, - îl sfătui râzând Caragiale.

În momentul acesta groomul hotelului "Metropol" intră ca o săgeată în cafenea, zări pe Zamfirescu și se îndreptă spre el înmânându-i o telegramă. Duiliu desfășurând-o, citi următoarele rânduri:

"Ayant obtenu angajament a l'Opera de Constantinopole, retiens chambre, j'arive a Bucarest jeudi soir"

Montalba

- Chelner, oprește biliardul, strigă Zamfirescu.

- Ce, ai căpiat ? îl întrebă Caragiale. Ce dracu ai găsit în telegrama aia ? Stai să isprăvim partida.

- Nu pot să-ți comunic ție toate secretele mele, tu ironizezi fără cruțare și poezia și amorul, răspunse Duiliu.

Autorul lui Levante și Calabrita lăsă tacul din mână, dete groomului o patacă de 5 lei, se îmbrăcă repede cu blana, își așeză jobenul pe sprânceana stângă privind într-o oglindă și ieși din cafenea ca un erete, strângând la piept în loc de porumbel, telegrama fabricată în dimineața acelei zile de Caragiale și lăsată de un poștaș portarului de la hotelul de vizavi de palatul regal. Cum a ieșit Duiliu din cafenea Caragiale căzu pe o canapea și se porni pe un râs cu hohote. Apoi ceru chelnerului gazeta "Românul" și consultă mersul trenurilor de pe pagina a patra.

"7 și 50 sosește acceleratul" și, zărind pe fereastră pe chitaristul Ghiduluș cu chitara acoperită de o pulpană a galbenului său macferlan, îl chemă înăuntru.

- Neiman, haide cu noi, zise Caragiale profesorului de trompetă și care era nițel cu chef.

- Dar unde ? întrebă Neiman.

- E o chestie complicată și trebuie să o rezolvăm astă-seară, răspunse Caragiale. Ieșiră împreună cu Nae Drăgoi, secund violonist în orchestra Teatrului Național și tovarăș de petrecere al autorului "Nopții furtunoase".

Traversară piața și intrară în magazinul de muzică al profesorului Ghebauer, vizavi de Clubul Tinerimei.

- Ne împrumuți pentru două ore o tamburină și o pereche de castagnete ? întrebă el.

- La mai puțin de un minut a și împachetat instrumentele muzicale.

La ora șapte seara câteșipatru la Gambrinus, fiecare avea dinainte câte o halbă de bere, numai țiganul Ghiduluș sorbea dintr-o cană cu țuică fiartă, pretextând că e răcit.

Peste câteva minute s-au suit într-o trăsură cu cai și cu destinația Gara de Nord.

În tot timpul strecurat Duiliu Zamfirescu opri la "Metropol" o cameră pentru Montalba, trecu apoi la Capșa unde comandă un dineu pentru ora nouă și jumătate seara și nu uită ca în menu să fie și somon de Rin, fiindcă știa că-i place mult primadonei. S-a dus apoi în birja unui muscal zburând în zece

minute la gară. (N-a concediat luxosul și rusescul vehicol, așteptându-și spaniola privegheat.)

Caragiale împreună cu Nae Drăgoi, Neiman și Ghiduluș sosiră cu cinci minute înainte de intrarea trenului în gară.

Caragiale dete tramburina lui Neiman, potrivi castagnetele în labele lui Nae Drăgoi și dădu ordine lui Ghiduluș ca la oprirea trenului să zdrăngăne un răsunător marș spaniol în apropierea lui conu Duiliu iar el, pentru a garanta oarecare durată concertului căută camera comisarului de serviciu. La intrarea trenului în gară, Duiliu își grăbi mersul spre vagonul de clasa I-a, muzicanții la spatele lui. Odată cu oprirea locomotivei începu execuția unui îndrăcit marș spaniol; lumea a rămas uimită, nedându-și seama cam ce ar însemna o asemenea producție muzicală. Duiliu văzu că vagonul rămăsese gol și că nici o divă n-a coborât scara, se răsti întrebător către muzicanți:

- Ce este cu dumneavoastră, cine v-a pus să cântați ?

Ghiduluș dete un răspuns muzical:

Sărăcia, trai de câine,

Șapte prunci, nițică pâine

Apoi liricul trio a pornit în fugă în direcția comisariatului, unde trebuia să întâlnească pe autorul farsei.

Dând cu ochii de Caragiale, în râsetul general, poetul se adresă omului de teatru:

- Totul este sfârșit între noi, și plecă imediat.

Cei doi amici n-au mai vorbit patru ani. În 1888, când Caragiale a fost numit director general al teatrelor, i-a împăcat pe amândoi Aristizza Romanescu. Glasul ei armonios ar fi reușit să reconcilieze și pe bătrânii Brătieni și pe tinerii poeți Eminescu și Macedonski.

Duiliu Zamfirescu a fost un favorizat al soartei, a ocupat cele mai înalte funcțiuni și a scris admirabile nuvele și poezii.

Caragiale l-a tachinat în toate ocaziunile. Așa la un ceai literar într-o seară de Vineri, în saloanele lui Titu Maiorescu, Duiliu a scos din buzunar mai multe foi de hârtie, începând să citească, cea dintâi poezie care avea ca titlu: Ianuarie, a doua Februarie, a treia Martie, a patra Aprilie...

- Ia stai, domnule, îl întrerupe Caragiale, ce-ai făcut dumneata aici, calendar în versuri ?

- Lasă-l să termine şi pe urmă, amice Caragiale, îl vei critica, interveni Titu Maiorescu, zâmbind.

În acel moment, din strada Mercur, un puternic signal taie aerul.

- Inutil, coane Titule, gardistul de afară şi-a dat părerea înaintea mea.

După patruzeci de ani, foarte târziu, dar tot s-a răzbunat Zamfirescu care devenise academician. Într-o zi, pe Calea Victoriei, Caragiale i-a cerut lui Duiliu, ca la o alegere de membri la Academia Română să fie propus şi autorul "Nopţii furtunoase". Plenul academic, după câteva zile, respinse în unanimitate candidatura lui Caragiale. La o nouă întâlnire a celor doi prieteni, Caragiale, zguduind pe Zamfirescu, i se adresă răstit:

- Bine, mă, mangafa, în ce fel m-ai propus, că n-am avut nici un vot.

- A ! Mon cher, răspunse Duiliu, stai să ne înţelegem, eu mi-am ţinut cuvântul, te-am propus, nu ţi-am făgăduit votul meu pe care-l promisesem demult, lui Jach Negruzzi pentru Delavrancea.

Se înserase. În cafenea bârfeala şi consumarea paharelor de apă se permanentizau până după miezul nopţii, în efemerele stării tonice şi comice, în frământările inutile ale fantasmelor care s-au stins şi în quasi-riscuri, negreşit ca producţie excepţională.

Lângă uşă Nae Basarabeanu primea duble felicitări, îmbrăţişându-se cu amicii, colegii şi cunoscuţii săi, mai întâi pentru o scrisoare cu plicul acoperit de timbre franţuzeşti şi cu ştampila de la Paris. În scrisoare Nae Basarabeanu a găsit numeroase elogii şi brevetul pentru invenţia sa Columbus, joc de distracţie, de noroc şi de calcul. Nae era mai cu seamă complimentat pentru ingeniosul botez al pioanelor care se numeau: Belzebut, Fata Morgana, Marele Goleatu, Microcefalul, Ostrogotul, Gorila etc...

Jocul era o amestecătură de loton şi de şah, iar scrisoarea şi brevetul erau din seria de farse actoriceşti ticluite numai la

cafenea. Al doilea motiv de bucurie era o păcăleală. Direcția Teatrului Național din București îl avansase pe Nae, din călău de melodrame în bibliotecar general, dar nu exista nici o carte, în această bibliotecă nu erau decât caietele cu traducțiuni de piese.

Nae își îngropă cu regret cariera de actor, inaugurată la Craiova pe când n-avea decât cinsprezece anișori.

Prin 1867, pe scena teatrului din Capitala Banilor Olteniei se juca melodrama *Cei șapte prinți din Lara*, piesă spectaculoasă, cu personal foarte numeros; în seara aceea pentru figurație au fost costumați și servitorii și oamenii care schimbau decorurile, dar mai era nevoie de un actor pentru al șaptelea prinț de Lara și cum în acele secunde de ultime preparative apăru Nae Basarabeanu, purtând o cutie mai mare decât el, în care se aflau peruci, a fost pe dată înhățat, fardat, îmbrăcat în haine de prinț și dresat ca la o întrebare a lui Teodorini să răspundă:

"Sunt al șaptelea prinț de Lara".

Theodorini, care avea școală italiană și cum un personaj tragic se juca pe atunci în extremo furioso, se repezi din fundul scenei cu o sabie lucioasă în mâna dreaptă și, apucând cu mâna stângă gâtlejul lui Nae, răcni: Cine ești tu ? Nae, înspăimântat își uită replica, se zăpăci și începu să tremure și în ilaritatea generală a spectatorilor, în strigăte de bravo și de ura, urmând după aceea căderea cortinei cu un minut înainte de timp, Nae Basarabeanu, sucindu-se pe cât putu, vociferă:

"Lasă-mă, nu mă omorî, nu știi dumneata, domnule Theodorini, că eu sunt Năică, băiatul bărbierului de vizavi de teatrul matale ?"

(*Adevărul*, 9 noiembrie 1933, p. 1-2).

Victor Eftimiu

"... Terasa va fi înscrisă în paginile hronicului teatral și literar"

Dacă "Parcul Oteteleșeanu" va rămâne în amintirea tuturor așa cum era acum un sfert de veac, pe vremea regretatului Grigoriu, în epoca de aur a operetei, cu Leonard-Carussy-Ciucurete și Maximilian - protagoniști bărbătești -, cu Florica Florescu, plină de farmec și temperament (retragerea ei de pe scenă parcă a însemnat lovitura de grație dată operetei), "Terasa" va fi înscrisă în paginile hronicului teatral și literar din anii care au precedat războiul cel mare.

Prima sală, din dreapta, fusese consacrată, din 1910 local de întâlnire a poeților și a oamenilor de teatru.

Până atunci scriitorii se adunau la cafeneaua "Kübler" - devenită "Imperial" - din Calea Victoriei, colț cu strada Imperială; se răzlețiră unii, cum era Alexandru Macedonski, peste drum la "High-life", alții urmară pe "tata" Kübler în cafeneaua lui cea nouă, puțin frecventată din strada Academiei. Cu ani înainte, gazetarii și actorii se duceau la "Fialkowski" și "Gambrinus", unde este acum Elyseul, peste drum de intrarea actorilor la Teatrul Național, pe Câmpineanu. Douăzeci și trei de ani sunt de când am călcat întâia oară la "Terasă": se jucase *Înșir'te mărgărite*, împreună cu un act de Mihail Sadoveanu,

De ziua mamei. Venisem de curând din Paris, cu entuziasmul tinereții, cu respectul înaintașilor, având cultul camaraderiei literare, al solidarității omenești și profesionale. Ni se dădea o masă, lui Sadoveanu și mie, pentru reușita premierei. Sadoveanu era în apogeu, eu debutam.

Vă mărturisesc că toată petrecerea mi-a fost stricată de impresia că acea sărbătorire a mea era îndreptată, de colegii de vârstă și carieră ai lui Sadoveanu, împotriva scriitorului care-i întrecuse și pe care îl puteau amărî o clipă, opunându-i un începător... Am simțit lucrul acesta și am închinat pentru Sadoveanu...

Nedreptății din acea seară i-a urmat alta în curând: cronicarul dramatic al revistei *Luceafărul* din Sibiu, d. Bogdan-Duică, scriind despre spectacolul de la 11 februarie, consacra întreaga recenzie piesei într-un act *De ziua mamei*, ca să încheie cu o frază scurtă: "Spectacolul s-a sfârșit cu *Înșir' mărgărite* de Victor Eftimiu". Atât. Cele două nedreptăți m-au impresionat profund dacă nu le-am uitat până azi. De atunci am cunoscut multe lovituri, campanii și comploturi împotriva și a altora, tentative de desființări totale, de asasinate morale, le-am primit și le primesc pe fiecare cu un surâs, cu întrebarea "numai atât ?", în așteptarea loviturilor de mânie, mult mai tonice decât un banchet ipocrit sau un banal succes de casă sau de vitrină.

Acum douăzeci și trei de ani, în al doilea salon al "Terasei", printre scriitori și artiști, simțind rânjetul confraților lui Sadoveanu, mă miram cum se pot face asemenea gesturi lipsite de eleganță și camaraderie. Astăzi mă mir atunci când nu se fac. De altfel n-am prea multe ocazii să mă mir...

*

Cea mai luminoasă și reprezentativă figură a "Terasei" mi se pare Em. Gârleanu.

Poate fiindcă ședea mai mult decât alții. Mânca acolo, scria la un colț de masă și avea în permanență misterioase conciliabule cu comisionarii... Îl văd ca azi - înduioșătoare amintire ! - cu zâmbetul blând și ochii visători, prieten cald, iubit de toți, veșnic strâmtorat, trimițând bilete directorilor de

ziare sau de teatru, prietenilor mai înstăriți, vreunui puternic al zilei... Îl serveau toți, căci toți îl iubeau... Un răspuns bun adus de comisionar îl însenina pentru ziulica întreagă... Și Gârleanu fredona într-un surâs optimist: O, Magali, ma bien-aimée... din *Mireio*.

Iată-l și pe Dragoslav în căutare de "bișTari", cu geanta voluminoasă, sub braț, așa cum îl evocă, atât de plastic, Lovinescu în primul său volum de *Memorii*. Iată-l și pe Lovinescu, venit și el proaspăt de la Paris, cu păr cărunt și pardesiu de talie, căutându-și drumul între proza elegantă a unor nuvele pe nedrept uitate și însemnările critice, care s-au desăvârșit an cu an, împlinind o operă monumentală, unanim apreciată.

*

Pe urmă Bogdan-Pitești. Un profil superb, un aplomb inegalat, gust artistic, fanfaronadă și inegalate atitudini de cinism. Lansa epitete grele, clama sentințe, impunea artiști, mângâindu-și barbișonul și proptindu-și vocea în omușor ca să gâjâie:

- Mă, e unu Ressu... ăsta o să-i bată pe toți pictorii...

Sau:

- Mă! E unu Arghezi... ăsta e ăl mai mare poet de la Eminescu... Am eu niște poezii de el, iscălite Senar... Să veniți odată să vi le citesc...

Bogdan-Pitești, existența neverosimilă, inteligență rară, e cunoscut de unii numai prin excrocheriile pe care le făcea și le afișa cu emfază: de alții pentru cuvintele sale de duh, de alții pentru imoralitatea și închisorile sale.

Eu îl voi prețui întotdeauna ca pe cel mai pasionat animator al plasticii românești, ca pe un colecționar de lucrări de artă, din casa căruia au pornit multe entuziasme și reputații, afirmate mai târziu în recunoașterea oficială, cum e cazul lui Ressu și T. Arghezi, ca să nu vorbesc decât de domniile-lor.

E păcat că admirabila-i galerie, în care figurau Luchian, Baltazar, Pallady, Ressu și alții, prețuiți pe atunci numai de Bogdan-Pitești, icoanele, scoarțele, broderiile vechi, cărțile rare, care alcătuiau aproape un muzeu, s-au risipit în cele patru

vânturi. Un gust unic prezidase la alcătuirea acestei colecții, oferită în mai multe rânduri statului de către Al. Bogdan-Pitești și refuzată, absurd, de miniștrii hipermorali, după război.

*

Unii atribuie "Terasei Oteteleșeanu" importanța pe care în viața literară a Parisului au avut-o celebrele cafenele "Tortoni", "Procope", "Vachette"...

Altora însă acest local nu le-a fost prea simpatic... În orice caz nu l-au frecventat multă vreme.

Ani întregi n-a mai călcat nimeni pe acolo... Gloria "Terasei" n-a ținut decât trei-patru ani înainte de 1916.

Amintirile au murit toate, o dată cu războiul, o dată cu prietenii morți sau ajunși.

Străbunii romani ne-au impus dictonul că despre morți nu trebuie să spui decât bine. Cred, dimpotrivă, că de morți suntem liberi să spunem ce-avem pe inimă: puțin le mai pasă! De bine să vorbim mai ales pe cei ce trăiesc; să ascundem lucrurile neplăcute, fiindcă și așa viața e plină de neplăceri.

Bietul Mihai Stere, patronul, Dumnezeu să-l ierte, era un om destul de antipatic. Consumațiile și curățenia localului lăsau de dorit, iar pianola, zgomotoasă, instalată în 1913, enerva discuțiile, exaspera vocile și sporea tristețea localului de culoare castanie, cu mese nude și târâțe pe podele.

Ne duceam acolo fiindcă nu aveam unde aiurea, ne întâlneam, ne căutam, cum ne ducem azi la "Corso", cum ne duceam până anul trecut la "Capșa", înghesuiți unii într-alții, cu paltoanele pe scaune, în fum gros, în curent sau în căldură exagerată, și plecam cu gândul să nu ne reîntoarcem, dar ne reîntorceam fiindcă în altă parte nu aveam unde merge.

La "Terasă" era frig și întuneric, iar inoportunii roiau din masă în masă și-i suportai fiindcă nu aveai încotro, pe unii fiindcă îți spuneau "maestre", pe alții din nevoia de a te cufunda în platitudine și mediocritate. Mai veneau și câteva nenorocite, cărora trebuia să le săruți mâna ca să nu se simtă jignit confratele-ibovnic... Mai veneau și câteva soții autentice, care, în virtutea contractului marital, îngreuiau situația, tulburând cenaclul, impunând soților respectivi să nu le ducă la aceeași

masă cu "d-alea". Cel puțin bietele "d-alea" erau surâzătoare și modeste, iar bravele soții române, cicălitoare și pretențioase.

*

De fapt "Terasa" se rezuma în prima sală, pe dreapta cum veneai de pe Podul Mogoșoaiei. În această încăpere - cea mai puțin vastă - era casa, două-trei mese de patru persoane și două mese mari: una în dosul ușii, lângă fereastra ce da spre curte, alta mai în fund, la stânga, lângă ușa ce da în sala cu pianola.

Avea și canapea de piele.

La această masă au figurat pentru Camil Ressu scriitorii Ion Minulescu, T. Arghezi și C. Moldovanu, pictorii Satmary și Iser, compozitorul Castaldi, în tabloul celebru reprodus la infinit de autor. Originalul, se zice, se află în pinacoteca statului. Bietul Al. Satmary ! Iată-l și pe el, topindu-se în fumul de fantome, în aceeași rondă cu Luchian și Șt. O. Iosif, cu Anghel și Macedonski, poetul "nopților" și al rondelelor.

*

Cele două mese lungi erau rezervate, după premiere, eminențelor teatrale-literare. Se puneau și fețe de mese. Mi se pare că, din exigența d-nei Lucia Sturdza-Bulandra, răposatul patron Stere luase acest bun obicei. Îmi aduc aminte - fiindcă urmau unor căderi răsunătoare - de două "supeuri" după premiere: întâiul, prezidat de Barbu Delavrancea, după *Luceafărul*, al doilea de Alexandru Davila, după *Cocoșul negru,* amândouă aceste piese jucate la Teatrul Național, cea dintâi sub direcția lui Pompiliu Eliade, a doua sub Davila.

Conu Barbu era furios după *Luceafărul.* Se instalase la "Terasă", la masa din dreapta; aștepta să se degrimeze interpreții și care cum sosea intra la mașină. I-a judecat pe toți, cu enervarea firească a autorului ce se socotește trădat. Iancu Brezeanu asista mahmur și impasibil la aceste execuții.

La sfârșit arunca un:

- Coane Barbule, numai capul lui Gritta a rămas nejudecat ! (Capul lui Gritta era adus pe tipsie în al treilea act din *Luceafărul.*)

Enervarea lui Delavrancea era firească. *Luceafărul* merita altă soartă. E păcat că nu s-a mai reluat. Primul act - în zori, la porțile Sucevei, când Oana își recunoaște fratele, Petru Rareș - este, poate, tot ce a scris mai frumos Delavrancea. E un act wagnerian, în care trece suflul anticilor și al lui Shakespeare. Tot așa, mi se pare că tot ce a scris Ion Minulescu mai frumos în teatru e primul act din *Amantul anonim*, apariția eternului Don Juan...

[....]

Într-o zi Coșbuc nimeri în sala din dreapta și se instală la locul privilegiat.

Chelnerul, care nu știa cu cine vorbește, refuză să-l servească.

- Aici e masa poeților... Alte persoane n-au voie să stea !...

... Dac-am reprodus o dată mai mult această pățanie a lui Badea Gheorghe, am făcut-o ca să adaug că un almanah german de acum cincizeci de ani o atribuie lui Goethe.

*

Mi-aduc aminte o oră de mai lungă conversație cu G. Coșbuc. Îl întâlnisem în Cișmigiu - A. de Herz cu mine - și-l adusesem la cafenea, mândri și fericiți că stăm de vorbă cu marele poet, învățat pe de rost în școală și care binevoia acum să ne strângă mâinile. Eram numai ochi și urechi amândoi... Recolta însă nu ne-a fost prea fericită, căci gloriosul înaintaș nu avea o conversație excepțională. Vorbea puțin și spunea, fără strălucire, lucruri obișnuite. După o jumătate de oră A. de Herz începu să se uite la mine dezolat. Eu mă uitam la el tot așa. O nouă decepție...

Dac-aș scrie o carte despre casa pe care au dărâmat-o cu cazmalele ca să ridice în locul ei Palatul telefoanelor, aș numi-o "Terasa decepțiilor".

*

Aș fi vrut să scriu despre această cafenea un articol emoționant, punctat cu lacrimile, melancolia și reflecțiile de rigoare.

Dar cu mâna pe inimă, vă mărturisesc că n-am găsit în mine sursa amară cu care să stropesc molozul proaspăt din Podul Mogoşoaiei.

Mi se rupe însă inima la gândul că s-au dus uriaşii platani din parcul de la vale, platanii de sub stelele verilor bucureştene de demult... Acolo am trăit multe seri de feerie... la mesele din fund, uneori cu Paul Gusty, de cele mai multe ori cu soţii Bulandra.

Viorile cântau, privighetorile se alungau în tufişuri. Era cu noi şi fiica d-nei Bulandra, Mikaela Costescu, mică de tot, cu pălărie mare, cu părul blond revărsat pe umeri... Privea cu ochii albaştri, visători, spre scena de departe unde dansau frenetic Leonard şi Florica Florescu. Visa, poate, să joace teatru într-o zi, dacă nu cu Leonard, măcar cu Tony.

(*Portrete şi amintiri*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965, p. 7-17)

Camil Ressu

Cafeneaua

În vara anului 1913, plecam din Poradin, și, după o scurtă poposire pe malul bulgăresc al Dunării, unde am stat în carantină din cauza holerei, am descins în Capitală, obosit, dar cu un vraf de desene, și mulțumit că-mi reîncep întâlnirile cu prietenii de la Terasa Oteteleșeanu, fosta cafenea pe locul căreia s-a ridicat apoi Palatul Telefoanelor.

Era locul de întâlnire al scriitorilor, pictorilor, muzicienilor, al artiștilor și intelectualilor care formau o comunitate de spirite apropiate în gândire, găsindu-și acolo, în singurătatea zgomotoasă a cafenelei, izolarea de preocupările meschine ale vieții menajere. Unele din aceste figuri au rămas în istoria literaturii și a artei noastre.

Acolo, poetul taciturn Ștefan Iosif, în fața unui șpriț, scria versuri la un colț de masă. Arghezi medita la evocatoarele sale imagini, Iser desena spirituale efigii pentru "Facla" lui Cocea. Castaldi, autorul operei "Marsias", cu partitura Simfoniei a IX-a în față, explica pe Beethoven în contradicție cu Brațu, un știutor de carte și neștiutor de artă, personaj cu o memorie prodigioasă, ce ne delecta recitând în latină din Virgiliu și discursurile lui Briand la Liga Națiunilor, și care trimitea la pagina din "La grande Encyclopédie" pentru explicația cuvântului folosit nepotrivit de Minulescu în ultima

poezie simbolistă.

În completarea boemei, apărea în treacăt și purtătoarea de noroc Violeta, amuletă vivantă, modelul pictorilor și al desenatorilor.

În atelierul meu din fostul bulevard Carol, într-o casă cu etaj, unde locuiam cu Arghezi, mi-au pozat dragii și scumpii mei prieteni zugrăviți în tabloul *Terasa*, crâmpei din viața tinereții noastre.

Din cafenelele Bucureștiului ne-a rămas doar amintirea înfloririi lor trecute. La Fialkowski, pe care n-am apucat-o, dar de a cărei faimă vorbeau "bătrânii", se întâlneau Bonifaciu Florescu, Hetrat, Anghel Demetriescu, celebrități ale scenei, Luchian prea tânăr atunci, și alții care ascultau spirituala și îndrăcita vervă a lui Caragiale.

"La Andrei", într-o cămăruță din strada Academiei, și la Ploiești, la restaurantul gării, Dobrogeanu Gherea debita critică socială și literară, de la care nu lipsea nici Delavrancea, încă neajuns ministru. Goga și Chendi, singurul de a cărui înțeleaptă pătrundere poetul ținea seamă, se întruneau într-un loc tainic, la "Șoflete".

La Kübler, la Imperial, Metropol și Corso, cafenele dispărute s-au perindat în câteva decenii: Al. Macedonski, Dimitrie Anghel, poetul florilor, sculptorul Frederic Storck, profesorul Mihail Dragomirescu, Caton Teodorian, Corneliu Moldoveanu, Stamatiade, V. Eftimiu, Adrian Maniu, Cecilia Cuțescu și încă mulți alții ale căror nume le-a întunecat noaptea veșnică.

La Iași, în 1917, pe vremea invaziei nemților, Sadoveanu, Delavrancea și Mircea Rădulescu, răsfățatul versificator al odelor ocazionale, își aveau "sediul" în strada Lăpușneanu, la "România".

Eugen Goga, fratele poetului, Cincinat Pavelescu, Spaethe, Mihail Codreanu, actorul Stăncescu, se întâlneau la "Viorică", un grec încântat de oaspeții lui celebri, care și-a golit pivnița exclamând: "Ce vremuri, bre, ce vremuri !"

Cafenelele și localurile publice au fost și poate vor mai fi la locul de întâlnire sortit visătorilor și intelectualilor din toate marile orașe ale lumii, pentru că acolo se nasc discuții, se

înfruntă opinii contradictorii, ce ne salvează de supărătoare stagnare a spiritului.

La Paris, nu la cafeneaua Vachette subtilul poet Verlaine a scris versuri memorabile ?

La Closerie des Lilas, Moréas își compunea tiradele clasice. Tot la cafenea, oameni de știință și gânditori au conceput opere importante.

La cabaretele din Anvers, David Teniers s-a inspirat zugrăvind scene populare, și Rubens chermese, fapte și anecdote popularizate, amintiri de figuri remarcabile.

Dacă pentru ratații politici cafeneaua a fost locul unde colcăiau zvonuri și se țeseau intrigi, pentru artiști, care ades nu aveau nu numai un salon, dar nici măcar un domiciliu, cafeneaua rămânea în vremurile trecute un tragic înlocuitor al căminului, al atelierului și al libertății.

(*Însemnări*, Editura Meridiane, București, 1967, p. 46-48)

I. Peltz

"La cafenea maestrul Macedonski avea masa lui, chelnerul lui, consumația lui..."

[...]

La cafeneaua unde m-a invitat, în după amiaza aceea de început de toamnă, nu intrasem niciodată. Treceam pe acolo și priveam, doar, prin marile ferestre luminate, înlăuntrul localului. Mă impresionau figurile clienților obișnuiți, una de spân, înnobilată de un monoclu, alta de bătrân, cu barba stufoasă; ici un tinerel pudrat și agitat, dincolo un bărbat măsurat în gesturi - o lume care se putea odihni, care putea flecări în zilele "pline", puse parcă dinadins la dispoziția ei. (Mai târziu aveam să râd de solemnitatea personajelor seci, de acea galerie ridicolă de băieți învinși fără glorie ai unei vieți stupide.)

Maestrul avea masa lui, chelnerul lui, consumația lui. Ocupa o "lojă" încăpătoare: niciodată nu putea să știe cine mai vine și câți. Se interesa de chelner (nu cumva să nimerească într-o zi când omul era liber) și, când acesta sosea zâmbind, poetul îi făcea doar un gest din cap, pentru ca să fie înțeles. I se

aducea un ceai la serviciu, o imensă tavă "specială" cu tot felul de cești și ceșcuțe, maestrul având o manieră personală de a-și alcătui ceaiul. După ce sorbea de câteva ori, își aprindea țigara, privea prin cafenea și observa: "S-au împuținat clienții. A început să se strice și localul ăsta ! Ce vrei, l-au năpădit ageamiii" Și-apoi melancolic: "Ce era aici, dragă, înainte de război ! Dacă oglinzile astea ar vorbi ! Numai oameni de soi !"

Privind pe un ins înalt cu obrazul brăzdat, dar de o oarecare distincție: "Îl știi p'ăsta ? O secătură, un caraghios. A moștenit trei averi, mon cher, trei averi. Și le-a topit ! Bine, n-aș avea nimic de zis, dacă le-ar fi cheltuit la joc de cărți, pe femei, pe ospețe ! Știi cum și-a mâncat averile ? N-ai să crezi ! L-a aiurit unu cu un motor care mergea fără benzină, sau așa ceva, nu știu bine cum e povestea. Atât știu că a topit trei averi pe vânt, pe fum !..."

A, uite-l și pe vecinul nostru muzician ! "Ți-am rezervat un loc ! Vino, te rog !" Și Poetul chema, cu gesturi mari, pe un bătrân șef de orchestră, care cânta o lună în local ca să se plimbe apoi, șase, prin cafenele și bodegi. Era un bărbat scund, cu părul alb pe care-l purta dat pe spate, și cu o privire senină, albastră, de institutor romantic. După ce făcea prezentările maestrul neuitând să-l elogieze ("Ce talent, domnilor ! Să fi plecat mai de mult în America, ajunge sus, sus de tot, pe culme !") îi oferea un ceai și-l întreaba de fie-sa. Muzicianul ridica din umeri. N-a mai văzut-o ! Ce poamă și fie-sa ! spunea el cu năduf. Să-i facă lui, la vârsta lui, la situația pe care o ocupă în Muzică (începea, contaminat de Poet, să vorbească despre el întocmai ca Maestrul) o asemenea rușine. Nici nu mai vrea să audă de ea ! O dezmoștenește !

Poetul îl admira, plin de tristețe, și-l încuraja: "Ai dreptate, mon cher, trebuie neapărat s-o dezmoștenești !" La plecare, muzicianul care se afla în "epoca liberă" (când nu lucra) se apleca și șoptea ceva în urechea maestrului: "Cu plăcere, cu cea mai mare plăcere", consimțea Maestrul, și-i întindea o bancnotă. După ce-l lăsa să se depărteze, observa, liniștit: "Are dreptate. L-a făcut de râs ! Trebuie neapărat s-o dezmoștenească !"

Continua să-şi soarbă ceaiul, îngândurat. În clipa aceea un tinerel tuciuriu, cam subţire îmbrăcat, având în priviri ceva din tristeţea pasărei flămânde, îl saluta cu exagerată umilinţă. Poetul îl poftea imediat la masă, oarecum stânjenit. "Te rog să mă ierţi, îi spunea, aşezându-l aproape cu de-a sila pe scaun, n-am putut obţine încă nici un răspuns de la Ministru. E drept că sunt speranţe, ce zic, certitudine am, da, certitudine că te numesc, dar nu ştii până nu te vezi cu patalamaua la mână !"

Tânărul înclina capul a înţelegere. Ştia el ce însemnează o numire de profesor în vremurile astea.

Poetul îl recomanda ca pe un savant. Are tânărul câteva manuscrise, pe care el, cu trecerea sa pe lângă editori, le va imprima curând. Deocamdată să-l vadă cu o catedră ! "Ştii, adăuga cu aerul unui confident, dar vorbind destul de tare ca să-l audă masa, Ministrul mă cunoaşte de treizeci de ani, cu mine nu glumeşte. "Ce vrei să-ţi fac, m-a întrebat. Să-ţi promit aşa în vânt ? Să-i dau un ajutor, sau vrei să ţi-l numesc ?" "Să mi-l numeşti, asta vreau !" Ei bine, iubitule, m-a privit drept în ochi, aşa cum obişnuieşte el de treizeci de ani să mă privească şi mi-a spus: "Bine ! S-a făcut !" Acum cred că în câteva zile s-a terminat. Numai, vezi, te rog să fii conştiincios, să te ţii de carte, de elevi, să nu absentezi. Că mie îmi place boema, dar nu în timpul serviciului. Şi ce serviciu e mai sfânt decât acela în slujba şcolii !"

Tânărul îl încredinţa, făcând jurământ fierbinte, că va fi un profesor-model, conştiincios ca nimeni altul. Ei, aşa da ! Asta-i place Poetului. Îi comanda o cafea cu lapte, cu unt şi, în timp ce tânărul mânca, febril, înfulecând cornurile, unul după altul: "Mai ia, te rog, o chiflă, se auzea, din când în când vocea Maestrului, care îmbia oaspetele, mai ia, te rog, una ! Sunt cele mai reuşite din Bucureşti !"

Se interesa, apoi, de ultima carte franceză pe care o zărea sub braţul câte unui nou venit, afirma că-l cunoaşte pe autor, de la Paris, de pe când acesta era atâtica (arăta cu mâna în jos) şi ar fi aflat că intenţionează să-i tălmăcească noul său poem dramatic. Nu ştie, încă, dacă va consimţi: mai are pe cineva care de asemenea îl "pisează" cu asemenea oferte ! Între timp tânărul şi-a terminat cafeaua, untul, cornurile şi cele patru

chifle. Maestrul îi oferă o țigară. Tânărul o ia și se ridică. E foarte grăbit. "Aha ! se prefăcea a înțelege Poetul, are de rezolvat desigur, afaceri urgente; aici, la cafenea, a venit, doar, în treacăt ! Ei, asta-i frumos. Tineretul n-are ce căuta zile întregi la cafenea. Așa, un ceas, două, mai merge. Candidatul acesta, arăta cu mâna spre viitorul profesor, are să facă o strălucită carieră."

Au trecut pe la masa lui câteva bărbi albe, câteva mustăți stufoase, câteva chelii, o cucoană care-i pretindea un autograf, o tânără actriță care-i oferea un bilet de favoare la premiera de poimâine, patru scriitori bătrâni cu care dezbătea probleme de sociologie și de estetică, un vechi cartofor și doi misiți de case. Cu fiecare, Maestrul avea ceva de discutat. Cu samsarii, de pildă, se întreținea asupra caselor cutărui cunoscut bancher și părea foarte interesat de vestea ce o primea că ele vor fi vândute. Avea, vorbind cu ei, aerul unui vechi proprietar urban, acaparator de imobile, care țineau cu tot dinadinsul să știe ce anume case se află de vânzare și cum se prezintă ele. Întreba de preț, făcea observațiuni pe care misiții le găseau foarte întemeiate - ceea ce îl încânta pe Poet; comanda pentru fiecare o cafea, le oferea o țigară și se simțea încălzit lăuntric ca după o biruință.

Încet-încet, oaspeții îl părăseau. Eu rămâneam cu Poetul să punem la cale revista.

- Ar trebui organizat, constată Maestrul, un festival, un mare festival. Avem cel puțin douăzeci de poeți și prozatori care s-ar putea "manifesta" !

Găseam ideea admirabilă, întocmeam programul și Poetul, pe o bucată de hârtie făcea socoteli. Dacă numai jumătate din numărul prietenilor săi ar veni, ar avea pe puțin cinci sute de bilete vândute. Punem prețul cât de convenabil - să-i zicem o mie de lei de cap ! Îți dai seama ce facem ? Unde mai pui biletele de onoare ? Am - să zicem - pe puțin - o sută de admiratori din high-life ! Dă, fiecare, cinci mii ?

Încuviințam, încălzit, încetul cu încetul, de magicele proiecte ale Poetului: Are să fie formidabil ! For-mi-da-bil !

Maestrul hotărî să țină o conferință despre "Misiunea Poeziei". Are să dureze două ore, dar e convins că lumea va

regreta că n-a ținut mai mult. Va evoca pe vechii trubaduri, va înfățișa galeria cântăreților, va teoretiza personal, cu desăvârșire personal, despre ceea ce crede el că este destinul Poeziei. "Ce-ai zice, întrebă, dacă aș recita *Noaptea de mai ?* Celebra mea *Noapte de mai* ? Și, bineînțeles, cu acompaniament. Mai ales când ajung noaptea în pădure, unde mă întâmpină cântecul păsărelelor. Ar trebui să găsesc pe cineva să imite din gură sau dintr-un instrument oarecare, cântecul privighetorii ! Ce zici ?" și mă privea de sub ochelari, așteptând răspunsul de care era sigur. "Ideea asta este într-adevăr magnifică, recunoscui, unică, contaminat de entuziasmul Maestrului. O asemenea conferință n-a mai fost auzită niciodată !" "Asta nu, mă rectifică Maestrul. S-a mai încercat ținerea unei conferințe cu acompaniament muzical, dar n-a mers. Un poet indian a vrut s-o facă la Bombay ! Păcat, n-a mers. După conferință urmează recitări. Am un poet, un mare sonetist necunoscut. Când l-o vedea lumea, înalt, cu părul negru, dat pe spate, cu ochii mari și cu prestanța ce-o are, de prinț, dragă, de prinț, înmărmurește ! Are să contribuie și ăsta la succesul festivalului, nu mai încape vorbă ! Mai e și pianista, și cântăreața care a făcut furori în familie, dare are toate calitățile să înfrunte scena." La sfârșit, Maestrul va improviza un poem de adio ascultătorilor pe care, e sigur, lumea îl va învăța pe de rost. A și început să-l compuie, două strofe sunt gata !

Am discutat asupra detaliilor programului și am ajuns la hotărârea să ne întâlnim a doua zi.

- Să nu ne pripim, spunea Maestrul, pregătim doar ceva excepțional !

S-ar părea că acest mare poet practica, în viața de toate zilele, un fel de abilitate și un fel de inconsecvență. S-ar părea. Aș dori să atrag atenția cititorilor și istoricilor literari asupra adevăratei sale fețe. L-am frecventat des și am avut cu el lungi și instructive discuții literare. L-am văzut în diferite ipostaze. Pot afirma, cu toată convingerea, că Macedonski a fost la antipodul abilității.

A fost cel mai puțin pregătit, temperamental, să se dedubleze, să practice o așa-zisă "diplomație". Era de o

sinceritate desăvârșită atunci când oferea cuiva un inel de sticlă, pe care îl prezenta a fi drept aur curat. Era convins când îl asigura pe cutare tânăr că-l va numi într-o slujbă oarecare. În toate, absolut în toate împrejurările, se dovedea convins: trăia într-un vis prelungit la infinit.

Inconsecvent ? Deloc.

Când se exprima defavorabil despre cineva, ca pe urmă să-l elogieze, nu făcea, în amândouă cazurile, decât să dea expresia a ceea ce simțea, a ceea ce credea.

Și-apoi: generozitatea lui Macedonski !

Copilăria, adolescența și prima tinerețe și le-a trăit în plină bogăție. Fiu de general, care fusese ministru și moșier, Macedonski a scăpătat repede și a ajuns la bătrânețe sărac - ca să nu spun în mizerie. În pofida stării sale materiale atât de precară, era gata oricând să ajute pe nu importă cine cu ultimul ban pe care îl avea. Mai mult: când nu avea nimic și se apela la el, se împrumuta. Rețineți: împrumuta ca să fie de folos celui care îi solicita ajutorul material.

Desigur, firea sa îi juca feste. Era un fantezist de o mare noblețe, de o mare puritate interioară, neînțeles de contemporani, ba aș cuteza să spun: ostracizat, urgisit, dușmănit. Cei mai mulți îl judecau după propriul lor caracter. Nu puteau crede în dezinteresarea, în generozitatea sa.

E de la sine înțeles că un asemenea om, atât de în afara realităților, greșea.

Așa, de pildă, a izbutit să fie în conflict cu multă lume.

Nu numai epigrama - nenorocita epigramă adresată lui Eminescu în clipa în care pe mintea Luceafărului poeziei noastre se așternuse un zăbranic negru - i-a adus atâtea dușmănii, dar multe alte "extravaganțe" au suscitat nemulțumirea și chiar indignarea puținilor săi prieteni și admiratori.

Era, bineînțeles, cu desăvârșire apolitic.

E de-ajuns să reamintim un fapt, pe care generațiile de azi îl cunosc mai puțin. În *Literatorul* el a tipărit un articol de glorificare a mareșalului Mackensen, comandantul armatelor nemțești, invadatoare ! Acest act nesăbuit a determinat pe

puținii săi colaboratori ai *Literatorului* să se retragă din redacție și să-l dezavueze pe poet.

E ușor de închipuit ce impresie dezastruoasă a provocat în țară "ieșirea" lui Macedonski, atât de absurdă, atât de stranie !

Și câte alte "fantezii"...

Dar de pe urma acestor "ciudățenii" cel care a suferit mai mult - care a suferit groaznic - a fost, cum era și firesc, tot Macedonski.

Dacă mi-aș îngădui să proiectez o lumină personală asupra temperamentului său, aș spune că era alcătuit din contraste, predominând irealul și candoarea.

Una din scenele la care am asistat.

Intră în cafeneaua "High-Life" și se oprește la masa noastră un tânăr înalt, pirpiriu, de o sfiiciune maladivă.

- A, face poetul, iată-l pe nuvelistul Cârlig ! Dați-mi voie să vi-l prezint. E un prozator strălucit. Veți auzi de el !

Și, mai mult silit de către Maestru, famelicul personaj consimte să ia loc la masă.

După care Maestrul șoptește ceva în urechea chelnerului.

Acesta revine cu o tavă imensă pe care se aflau: două căni cu lapte, două cu cafea, două porții de unt, două porții de dulceață, două ouă și patru-cinci chifle.

- Ia, te rog, o gustare, îl îmbie poetul pe noul venit.

De astă dată, pirpiriul n-așteaptă altă invitație și se repede la mâncare. Mănâncă, grăbit, cu gura, cu ochii, cu nasul, cu fruntea, cu toată făptura.

Macedonski se preface distrat, inventând un subiect de discuție literară cu ceilalți - ca să nu-l tulbure, să nu-l stingherească pe famelicul Cârlig.

Când, după vreo jumătate de oră, acesta se ridică, maestrul îi face un semn:

- Un moment, te rog !

Și-l cheamă pe chelner. Îi șoptește din nou ceva la ureche:

- Așadar, se aude vocea maestrului, adresându-se chelnerului, treci tot ce s-a consumat aici în cont. Și mie îmi împrumuți un pol.

Chelnerul aprobă din cap și se execută. Macedonski către famelicul Cârlig:

- Îți mulțumesc de atenție !

Îi strecoară bancnota în mână și, pe un ton firesc:

- Nu cumva ai mărunțiș... vreo trei lei ? Ți-i înapoiez mâine, tot aici !

Pirpiriul ține strâns în mâini bancnota.

- Să schimb hârtia, zice, vin imediat.

Se repede undeva, la un debit de tutun, și se întoarce:

- Poftim, maestre !

Macedonski primește cei trei lei:

- Mâine, repetă el, ți-i înapoiez ! Încă o dată: mulțumirile mele pentru atenție !

Și în timp ce tânărul Cârlig se depărtează, maestrul ni se adresează:

- Băiat bun, foarte bun și generos !

Acest mare poet n-a avut, în viața lui (mai ales în anii bătrâneții) nici o bucurie.

Fire fantastică, trăind în lumea lui, dezarmat în fața greutăților pe care i le furniza cu dărnicie viața, Macedonski era obligat să se umilească în fața potentaților zilei, a bogătașilor, a burtăverzimii nereceptivă la poezie, ba chiar dușmănoasă. Acestor indivizi, robiți banului, le adresa el scrisori, solicitându-le un sprijin care, când venea, era foarte anemic. Ca să poată trăi, fiind și șeful unei familii numeroase, poetul imagina tot felul de întreprinderi.

- Nu mai organizez un festival, ci o serie de festivaluri la Ateneu, mi-a spus în altă zi, tipăresc bilete de onoare a 1.000 lei unul și realizez pe puțin câteva sute de mii de lei. Bineînțeles voi avea și bilete modeste de - să zicem - 100 lei unul !

Din "seria" de festivaluri s-a realizat unul, în marea sală a Ateneului, umplută cu prieteni și rubedenii de-ale poeților și cântăreților care au fost solicitați și au acceptat să-i dea concursul în mod gratuit.

Bineînțeles de "invitațiile de onoare" a 1.000 de lei una - nici vorbă. Nici de cele a 100. Maestrul, însă, era mulțumit. Și-a realizat, cu fantezia care îl caracteriza, recitarea *Nopții de mai*. În timp ce declama, pentru că poetul declama, într-adevăr - cineva din culise a imitat cântecul privighetorii.

Lumea a fost cam nedumerită, dar aplauzele n-au lipsit și Macedonski, în redingotă și în pantaloni dungați, se înclina, fericit.

Am citit și eu un poem în proză, Stamatiad o lungă poezie și câțiva actori au imaginat o scenă dintr-o piesă a maestrului.

După spectacol, poetul, în pofida condiției sale materiale precare, a invitat vreo șase "devotați" la cafeneaua "High-Life" din Calea Victoriei. (Cafeneaua se afla peste drum de actualul palat al Consiliului de Stat.) Ca de obicei, Macedonski a plătit consumația și tot timpul povestea. Avea o voce ușor voalată, ușor declamatorie, dar firesc-declamatorie, se simțea că nu e nimic artificial într-însa.

L-am văzut pe acest mare copil luptând cu vitregia vremurilor: cu lipsa banilor de coșniță, cu frigul, cu indiferența contemporanilor. Avea câțiva admiratori și devotați în rândurile protipendadei politice. Dar aceștia l-au ajutat sporadic. În afară de poetul Ion Pillat, care, în diferite împrejurări, i-a fost realmente de folos, ceilalți se mulțumeau să ofteze: "Sărmanul !"...

A murit la 24 noiembrie 1920. În fața Teatrului Național, unde s-a oprit pentru câteva minute carul mortuar, am rostit un cuvânt de omagiu cuvenit acestui mare poet și în același timp mare om.

(Amintiri din viața literară, Editura Cartea Românească, București, 1974, p. 69-78)

George Sbârcea

"Discuțiile de la cafenea se prelungeau până noaptea târziu..."

[...]

Café de la Paix a avut, chiar de la deschiderea ei în ajunul ultimului război, două categorii de clienți: una, în fața căreia patronul, Gogu Atanasache, făcea adânci temenele profesionale, odată ce aducea venituri cafenelei; alta, cu care dădea familiar mâna, deoarece nu se alegea cu mare lucru de pe urma ei. După o statistică întocmită de un mucalit, la mesele celor din a doua categorie se consuma, într-o bucuroasă uitare de sine, o singură cafea la cincisprezece sau douăzeci de pahare de apă.

Aveau de ce să facă haz unii citând butada franțuzească: Tous les méchants sont des bouveurs d'eau, c'est bine prouvé par le Déluge. Butada suna și mai bine în traducerea noastră liberă: Toți pârliții sunt băutori de apă, lucru bine știut încă de la taica Noe.

Ca să pătrunzi în a doua categorie trebuia să faci parte din ceea ce se numea pe atunci breaslă. Să fii, așadar, actor, poet, pictor, cântăreț sau "cel puțin" gazetar.

[...]

În una din zile am poposit, pe înserat, la cofetăria Nestor de pe Calea Victoriei. Era ora de vârf, când nu mai găsești loc la mese:

Chelnerul nu răzbeşte să-i satisfacă pe toţi. Stă şi notează comenzile, cu o cută între sprâncene. Seamănă cu laborantul care urmăreşte, plin de încordare, transformările petrecute într-o uriaşă eprubetă. Când termină cu o masă, trece la alta.

Marietta Deculescu şi Fifi Mihailovici-Fintesteanu mănâncă prăjituri, ferindu-se amândouă de băuturile reci. O bere brumată le-ar voala glasul, care se cuvine să strălucească asemenea unui cristal.

Poetul D. Ciurezu, de-o eleganţă de bancher, îşi soarbe tacticos cafeluţa. Cântăreşte femeile din priviri, încearcă să lege uneori o corespondenţă vizuală cu câte-o necunoscută. Apoi, plictisit, scoate din buzunar o gazetă, o răsfoieşte, o scapă iar pe masă şi continuă să privească la lumea care intră şi iese, iese şi intră, ca într-un perpettum mobile.

Actorul N. Gărdescu discută aprins cu un avocat. Nu se aude decât consoana r, învârtită ca o gălușcă între podul gurii şi limbă. Cravata roşie îi împrumută un aer de copil obez, care şi-a lăsat cercul şi bluza de marinar la intrare.

Tenorul Tomel Spătaru îi relatează ziaristului Ion Velicu condiţiile în care a fost angajat de Opera din Viena. La rândul său, Velicu îi descrie în linii mari acţiunea dramatizării sale după "Cocoşatul din Notre Dame" de Victor Hugo.

Puiu Iancovescu îşi electrizează comesenii. Mia Coca îl ascultă gravă, cu sufletul adunat în ochii rotunzi ca alunele.

Actorul Mihai Popescu se ascunde de domnişoara Ileana Bostan într-un ungher ferit. O idlă care se înfiripă ? O prietenie care ia sfârşit ?

Cu un aer ştrengăresc, cu capul gol şi o mână cufundată în buzunarul pantalonilor, Ionel Teodoreanu trece, salutând, printre mese. Într-un oraş de provincie, lumea s-ar uita şuşotind după ei, fetele şi-ar simţi inima săgetată de un dor ciudat, junii şi-ar aduna invidioşi capetele, iar babele şi-ar aduce aminte de Coca Bâca din Munţii Neamţului.

Acrit şi absent, pictorul Ionescu-Sym - cu nelipsitul trabuc în colţul gurii - îl aşteaptă pe dirijorul Gogu Georgescu, spre a-şi relua conversaţia întreruptă în ajun. Preludiul ei este de fiecare dată invariabil:

- Asta-i muzică ?

- Ăștia-s muzicanți ?

Am încercat să prindem în reportajele noastre și imaginea după-amiezelor de duminică în cetatea lui Bucur: Străzi pustii, florărese ațipite lângă coșurile lor aproape goale, sergenții de stradă cu caschetă albă, câte-o limuzină întârziată, rar de tot clopotul tramvaielor, clăbuci de nori în văzduh, storuri lăsate, porți închise, ceva provincial în panorama orașului.

Pandora și-a închis cutia răutăților. Un fel de lene pune stăpânire pe cetățeni, ca o epidemie fără leac.

Undeva, în imense păduri de mesteceni, cucul numără pentru turiștii care scapă o dată pe săptămână din chinga de beton și asfalt a cetății. Un accelerat va fi bâltâcind pe lângă apele repezi ale Prahovei, mai sus, tot mai sus, spre inima munților, spre brazi, spre Predeal.

În București aerul e neclintit, cald cu prevestiri de zăduf. Vara s-a aninat de crengile salcâmilor, s-a cuibărit în bumbișorii fragezi ai teilor din Parcul Domeniilor, înmoaie asfaltul și moleșește pașii.

Șprițurile brumate au gust de nectar, înghețata are virtuți terapeutice, prin cartierele mărginașe limonada curge gârlă.

- Apă colorată, madam Stratulat, da-i bună ca laptele de pasăre, că-i rece ca gheața.

Madam Stratulat își șterge frunte nădușită, mai trage o dușcă din lichidul de culoarea șofranului, apoi se retrage la umbra dudului din poartă.

Odinioară, în după-amiezele de duminică, au cântat caterinci pe străzile Bucureștilor. Valurile Dunării albastre se legănau de la o fereastră la alta, îndărătul cărora fete dolofane citeau pe Bacovia sau pe Cezar Petrescu. Răsăreau mâini peste pervazuri și bănuței plouau de la etaj, ca frunzele de salcâm în octombrie. Caterincile amuțeau o clipă, apoi reluau, cu un horcăit stins, melodia acolo unde se întrerupsese.

Astăzi, aparatul de radio scuipă ritmuri străine, oftează valsuri de Paul Lincke și insinuează nostalgic romanța cu felinarul din fața cazărmii, din care Lili Marlen a făcut un șlagăr, cum au fost altădată "Jeanine", "Ramona", "Bublițki".

Un tramvai gol străbate bulevardul. Vatmanul deșirat pare mecanicul unui tren fantomă, care trece fără să mai oprească

prin stații, huruind a fiare ruginite, ca să se desfacă, undeva, într-un morman de fierărie veche.

Lumina verii mocnește prin parcuri, la Șosea, pe Filantropiei, în Bellu. Peste oraș s-a lăsat perdeaua căldurii, care diluează conturul lucrurilor, împrumutând o stranie vibrație văzduhului, ca atunci când într-un pahar cu apă torni o linguriță de sirop.

Trecem prin piețe, pe străzi, pe lângă blocuri neînsuflețite. Am vrea să fim undeva dincolo de brâul de granit al orașului, departe de el, într-un week-end fără sfârșit. Știm însă că, în curând, vom fi iar la preocupările noastre de fiecare zi. Nu ne putem despărți de orașul acesta plin de grădini, fiindcă ne reține în el niște cârlige nevăzute.

Unul din noi își amintește de cuvintele lui Eugen Goga: "Cu Bucureștii ești cam așa ca și cu o femeie cu care trăiești în concubinaj. O înjuri, o bați, dar o ierți și te întorci mereu la ea..."

Eram toți trei autorii acestor însemnări de o tulburătoare naivitate. Aveam pe paletă doar culori ușoare, de pastel, refuzând cu îndărătnicie să sesizăm cinismul și ipocrizia epocii, monotonia existenței și fuga timpului, mașina de strivit vieți a războiului, care continua să meargă înainte. Ne lăsăm furați, în câte-o scurtă odihnă pe terasa unei cafenele sau pe un scaun de bar, de proiectele noastre literare și artistice. Era, de altfel, singurul lucru important pentru noi. Viitorul prindea contur în ochii noștri doar în perspectiva acestor proiecte, a articolelor noastre zilnice care ne ridicau moralul și scădeau cât de cât - cel puțin așa ne închipuiam - distanța dintre noi și gloria râvnită.

Nu apăruseră încă avioanele străine deasupra noastră, ca niște mari ereți negri aducători de moarte. Abia bombardarea Bucureștiului avea să grăbească ieșirea noastră din război, apropiindu-ne de viața clocotitoare a maselor și de gravele probleme ale existenței.

Amintirea e un oaspete binevenit la masa mea de lucru. Din păcate, poposește tot mai rar la ea, de asta i-am și uitat pe atâția, după cum am fost uitat de mulți la rândul meu. Pe Neagu Rădulescu îl țin însă minte, îndeosebi pentru că i-am admirat

ani la rând gustul pentru butadă și inteligența și condeiul, care funcționau cu viteza unui ordinator.

La cafeneaua unde, lângă un șvarț cu puțin lapte, le făcea confraților săi portretul, el căuta să ne convingă că semnul fără greș al inteligenței este zâmbetul. A făcut-o, oare, doar ca să-i silească pe cei surprinși de creionul lui necruțător să-și ascundă după zâmbet nemulțumirea ? Sau credea cu adevărat în virtuțile stenice ale bunei dispoziții ? Oricum, pe el zâmbetul nu-l părăsea în timp ce era dus de condei, ca feciorașul lui Andersen de valiza zburătoare. Lucra de zor, uneori chiar două duzini de portrete pe zi, fără să fie stingherit de rumoarea cafenelei.

Romanele, schițele, carticaturile lui Neagu Rădulescu sunt stăpânite de ironie, de înclinarea spre bufonerie, de disprețul față de clișee, în același timp însă și de revărsări sentimentale. Se simte în ele refuzul autorului de a accepta ceea ce e anchilozat, respingerea incertitudinilor nesuferite ale vieții din anii războiului. Un critic era de părerea că, în tot ce face, el aleargă pe o pistă care n-a fost încă balizată.

Ne-am împrietenit la Café de Paix chiar în anii aceia haotici, după ce ne împărtășiserăm reciproc biografiile sumare. cu toată masca de curaj pe care o adoptase, părea cotropit de teama zilei de mâine, singur și neajutorat în lumea hrăpăreață, meschină, egoistă din preajmă. Se simțea străin în mijlocul ei, căci făcea parte dintr-un alt soi de oameni decât cei care dădeau din coate și debitau lozinci la modă ca să se poată căpătui cât mai repede. Nu scăpa prilejul, pe unde se nimerea, de a-și descărca săgețile satirei în cei răspunzători de înfeudarea țării și de jertfele impuse de dragul unui scop ostil sufletului românesc. Își dibăcea bine victimele, pe care le lovea precis și vijelios. O iscoadă poposită odată la masa lui a căutat să-l tragă de limbă și totodată să-l timoreze, insinuând c-ar avea o droaie de dușmani, de care s-ar cuveni să se ferească. Neagu a amuțit-o cu o vorbă înțeleaptă:

- Dușmanii sunt dascălii noștri cei mai buni; le datorăm stimă și recunoștință.

A continuat să-și scrie cărțile pline de ghimpi și hohote de râs, să-și publice pe unde se putea caricaturile nu prea binevoitoare. Avea un ochi de lynx, cu care pătrundea până

în miezul oamenilor și al lucrurilor legate de ei. Se străduia să-i scuture pe cei adormiți și să-i dezmorțească pe uituci.

În sufletul lui Neagu Rădulescu - Moș Neagu, Tic sau Ava Macon, cum obișnuia să mai semneze - s-a dat prin prima tinerețe o luptă necurmată cu nedreptatea. Datorită acestei lupte a devenit el caricaturist, scriitor humorist, gazetar. Și, pe deasupra, un original interlocutor pentru cei pe care îi lăsa să se apropie de dânsul. Nu-i plăcea să vorbească despre sine, deși nu era lipsit de orgoliu, dar lumea din jur îl interesa într-o măsură mult mai mare decât propria persoană. Se întreținea până și cu faimoasa Madam Cuțit, o pitorească figură a Bucureștiului din al patrulea deceniu. Cu teancul de ziare într-o mână, cu pălăria ca un tort pe cap și rochia plină de panglici și zorzoane colorate, trecea pe Calea Victoriei veșnic grăbită, dusă de mirajul pe care nu l-a destăinuit niciodată nimănui.

Neagu Rădulescu știa o mulțime de amănunte despre toți cei care însemnau ceva în viața literară și teatrală de la noi. La bodega lui Dragomir Niculescu avea asigurat gratuit, aperitivul zilnic în schimbul unei șuete despre fauna artistică bucureșteană cu patronul.

Ceea ce făcea Neagu Rădulescu nu era propriu-zis bârfă, cum își închipuiau unii, ci mai curând un fel de jurnal satiric oral, ținut la zi al Bucureștiului literar și artistic din anii '40. Ochii lui mari și negri, arzând de un foc ce voia să mistuiască parcă tot pământul, vedeau ceea ce nouă ne scăpa, urechile lui sensibile deslușeau ceea ce noi nu puteam auzi. Replicile sale spirituale circulau din gură-n gură, sporeau și se umflau ca roiurile de fluturi împrăștiate de vânt. Se năruia în preajmă o lume, idealuri de veacuri se spulberau de pe o zi pe alta, ceea ce mintea omenească adunase și mâna făuritoare de minuni zidise generații la rând era prefăcut peste noapte în pulbere și moloz, dar pe Neagu se părea că nu-l interesează decât mărunțele tare și superstiții ale semenilor săi. Din ele se străduia să recompună, ca într-un joc de copii, imaginea lumii a cărei prăbușire o urmărea îngrozit.

Pe Neagu Rădulescu toată lumea l-a socotit un om vesel, lipsit de preocupări mai adânci, datorită mai ales râsului său înveselitor. Cu toate caricaturile hazlii și cu tot râsul său optimist a fost bântuit fără încetare de melancolie. Era un

intuitiv, iar intuiția te face trist, chiar dacă e bine să mai guști uneori din această tristețe, odată ce ea te întărește. Nervos și neastâmpărat, degetele îi tresăreau ca niște picioare de păianjen smulse. Își iubea cu patimă îndeletnicirile, spunând adeseori că "puterea din vârful peniței este mai mare decât cea din vârful spadei".

Când un tânăr poet i s-a plâns că nu-l publică nimeni, iar dacă i se întâmpla să i se publice câte ceva, nimeni nu-l citește, Neagu l-a amuțit scurt:

- Ei și ? Soarele răsare fără să se întrebe dacă e privit sau ba. Scrie și taci !

În schimb, Neagu Rădulescu n-a avut motive să se plângă, odată ce s-a aflat atâta timp de vreo trei deceni în văzul celor mulți. Caricaturile sale hazoase s-au bucurat de aprecieri unanime, stârnind zâmbetul tuturor, poate cu excepția câtorva dintre modele. Ele au refuzat să se recunoască în varianta corosivă pe care caricaturistul le-o propunea.

I-am inaugurat în 1971 o expoziție la Brașov. Le spuneam celor veniți în număr mare că pe Neagu Rădulescu artiștii grafici îl socotesc un talentat scriitor, în timp ce scriitorii sunt convinși că el e un foarte bun artist grafic.

Neagu, care nu suferea locurile comune, și-a mutat deodată ochii de la public la mine, a ridicat o sprânceană și m-a apostrofat în gura mare:

- Bine, dragă, nu ești în stare să născocești și tu ceva mai original pe socoteala mea ? !

Cam la un an după ziua aceea zbuciumată de vânt și cu raze de aur în platanii desprimăvărați, Neagu Rădulescu s-a stins pe neașteptate, fără să-mi pot lua rămas-bun de la un prieten drag din tinerețe.

(*Cafeneaua cu poeți și amintiri,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 6-11, 165-168, 203-206).

Bogdan Amaru

Capșa - cafenea cu genii și tutun

"La Capșa unde vin toți seniorii
Local cu două mari despărțituri,
Într-una se mănâncă prăjituri
Și-n alta se mănâncă scriitorii".
N. Crevedia

Revoluție la colț

Capșa e așezată la colț, ca orice birt sau băcănie. Însă e o deosebire fundamentală între colțul băcăniilor și colțul Capșei. Celebra Cafenea, mai întâi, e așezată în Centrul Capitalei, dar renumitul ei colț e cuprins între străzile Edgar Quinet și Calea Victoriei. Prin urmare, avem de-a face cu un colț aristocrat, măturat frumos, pe asfaltul căruia scuipă supărați domnii scriitori tineri și fără călcâie la ciorapi, înșiră chiștoace de țigări proaste, pe tot trotuarul rotund, de parcă ar înșira resturile unui dejun copios.

Geamurile cafenelei, dinspre strada Edgar Quinet, sunt barate de niște drugi de alamă. Aici, rezemați de barele gălbui, stau toată ziulia grupuri de tineri, ciorovăindu-se ca brabeții pe gard. Unii sunt netunși, cu chică iar pe la urechi, de sub

borurile pălăriei, apar câlții părului nepieptănat de la Crăciun. Alții, mai țanțoși, poartă cu mândrie o bejearcă de pălărie repezită pe ceafă, calcă fudulit pe asfaltul curat, cu mâinile vârâte - la întâmplare - în buzunarele desfundate. Câțiva au gambetă, cămașă dubioasă, pantofi fără tălpi și mațele violoncel. Vreo doi-trei din cei ajunși să se iscălească pe coada vreunei gazete bucureștene, au hainele călcate și pălării noi. Aceștia vorbesc puțin, se încruntă, înjură pe oricine și mănâncă brânzoaice în piața mare. Să nu credeți că tinerii de la colțurile Capșei sunt niște haimanale sau vagabonzi. Nu ! Grupurile pestrițe de adolescenți sunt cele mai proaspete herghelii de genii. Da ! Fiecare puștan sau băiat mai răsărit, proptit de zidul cafenelei, este pur și simplu un geniu.

La colțul Capșei răsar geniile ca ciupercile. Tot aici, la colț se aprind și toate revoluțiile literare. E o fierbere veșnică, o frământare nemaipomenită. Fiecare geniu se agită, parlamentează ceasuri întregi pentru o idee, un chiștoc de mahorcă sau doi lei jumate, ca să-și cumpere pâine. Tinerii aceștia, cu stelele și primăverile căzute cocoloș pe spinarea lor, sunt entuziaști, plini pe la gură de tot felul de iluzii, însă toți, absolut toți au specialitate în a răbda de foame și croi la planuri fantastice, de te crucești. Sunt în felul lor cu adevărat geniali.

La început, tinerii nu prea cutează să intre în cafenea. Anonimatul îi apasă greu pe căciulă, hainele lor sunt cam ponosite, măslinele și scrumbia s-au împuțit printre fițuici cu poeme, din buzunar. Cum să intre în halul ăsta în cafenea ? Pe urmă, chelnerii de la Capșa, gomoși și obraznici, te sfidează - măsurându-te din creștet până-n tălpi, când ai avut proasta inspirație să pătrunzi în faimoasa cafenea, necunoscut și jerpelit. De aceea, mai întâi luni întregi - cu nasul lipit de geam - privesc la cei dinăuntru. Se uită, uimiți, la ciocul lui Mihail Sorbul sau la nasul borcănat al poetului Ion Minulescu. Cât n-ar da să bea și ei, măcar apă goală, la una din mesele de lemn, să dea mâna cu acerbul critic Șerban Cioculescu sau să pipăie tabachera lui George Gregorian. Un boem foarte tânăr și cu ochii albaștri, zile întregi se uită cu jind la mustățile lui Stamatiad. Tânărul ăsta, flămând și superb se tânguie pe la

toți că și-ar tăia un picior, să poată avea barem un vârf de mustață încârligată și romantică !

O, revoluțiile de la colțul Capșei !

Aș vrea să rămân mereu rupt, anonim și tânăr, proptit de bara cafenelei, printre gloata de genii cu dinții neschimbători și cu toată claia cerului prăvălită în ochi. Când ai parvenit să publici la o gazetă din București și să bei șvarț, alături de Damian și de alții, ești pierdut ! Ai căpătat gloria Capșei, dar ai pierdut geniul foamei și al disperărilor, frânte de drugii de alamă ai cafenelei. Nu-ți mai rămâne decât să asculți basmele lui Cazaban și să răsucești câte un cocean de țigare din tabachera poetului Gregorian...

Tabere și lupte fără pistoale

Ca să pricepeți mai bine cele ce vor urma, e necesar să schițez cafeneaua, și pe dinăuntru și pe dinafară. Spre Calea Victoriei Capșa are - în loc de ferestre - un geam uriaș, de cristal. Prin acest geam se uită populația cafenelei la pulpele cucoanelor de pe stradă sau la chipul vardistului din post. Altă perspectivă nu există. Peretele cafenelei dinspre Edgar Quinet e spart de niște ferestre baricadate pe dinafară de drugi mari de metal. Capșa e împărțită în două: cofetăria și cafeneaua. Cofetăria, foarte luxoasă, nu prezintă nici o importanță. Afară de prăjituri anoste și de câteva fetișcane, îmbrăcate cu șorțuri negre nu întâlnești nimic de seamă. Casierița stă melancolică, în dosul casei, ca o cinteză pe cuibar.

Cafeneaua e o sală de clasa a treia de la trenurile personale. De o parte și de alta a celor doi pereți sunt canapele de pluș albastru, lustruite de pantalonii clienților. Două rânduri de mese, neașternute, dreptunghiulare și de lemn, stau aliniate de-a lungul canapelelor plușate, escortate de câte o patrulă de scaune - tot de lemn - destul de vulgare, iar în fund, de-a curmezișul - lângă singurul zid fără geam și perspectivă - șed mese lipite cap la cap, ca la pomană. În vagonul ăsta de clasa a treia, s-au întâlnit și se întâlnesc celebritățile literaturii noastre. De lemnul meselor de stejar ale cafenelei Capșa și-au rost coatele Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Sorbul, Cazaban,

Camil Petrescu, Peltz, Stamatiad și toată falanga celor mai tineri publiciști. Cum să nu fie Capșa celebră ? Cum să nu rămână la fel ?

Trebuie să știți că populația artistică a cafenelei e dezbinată, grupată în mai multe tabere dușmane, după vârstă și după harul muzei. De aceea scriitorii - povățuiți de muzele cele năbădăioase - ocupă locuri speciale la mese și se întărâtă foarte, uitându-se ponciș unii către alții de parcă ar înghiți gheare de găină, iar nu acel șvarț, negru și academic.

Cum intri în cafenea, pe stânga și aproape de vestiar, în imediata apropiere a rândului de mese la care șed politicienii, se așează tabăra maeștrilor: Stamatiad, Sorbul, Carol Ardeleanu, Ludovic Dauș, Corneliu Moldoveanu, Nae Davidescu, Ion Minulescu, Octav Dessila și alții, cu alte nume ale lor proprii. Pe aceeași parte, dar tocmai lângă geamul de dinspre Calea Victoriei iau loc George Gregorian, Camil Petrescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și următorii scriitori: ardelenii - când vin în București: G.M. Samarineanu, George A. Petre. Pe dreapta, lângă peretele cu ferestre multe și mari, începând de la ușă stă așa-zisa generație nouă sau ceata sălbaticilor, cum le zice Stamatiad scriitorilor mai tineri, și anume: Anton Holban, Mircea Damian, Horia Roman, C.I. Vâlceanu, Șuluțiu, Crevedia, George Doru-Dumitrescu, Zaharia Stancu, iar lângă ei - adesea amestecându-se laolaltă - se formează "herghelia" celor mai tineri "sălbatici": Vlaicu Bârna, Theodor Scarlat, Neagu Rădulescu, Victor Valeriu Martinescu, Silviu Lazăr, Virgil Gheorghiu, Pericle Martinescu, Salcia, Râpă și alți tineri de pripas și de geniu.

La rândul de mese din fund, lipite cap la cap, dau năvală tot felul de oameni cu punga groasă și națională: prefecți de județ, deputați, ofițeri la pensie și căzuți la diabet sau politică, directori de la poștă, un întreg alișveriș de demnitari.

Între taberele scriitorilor înșirați mai sus se dă o luptă crâncenă și civilizată, sabia fiind înlocuită prin zâmbet, gazele asfixiante prin temeneli iar obuzele prin tuse și înjurături. Niciodată nu se întâmplă bătăi. E destul o încruntare din sprâncene sau un pumn repezit în scândura mesei, ca bătălia să fie curmată, spre satisfacția generală.

De pildă: apar în pragul cafenelei Virgiliu Monda și Sergiu Dan. Numaidecât Nae Davidescu și Stamatiad încep să le zâmbească grațios, invitându-i cu priviri umede să poftească lângă ei. Tinerii prozatori se răsucesc pe călcâie, răspunzând printr-o găleată de zâmbete numai grațioase, dar, în cele din urmă ambii se îndreaptă către galeria "barbarilor": Damian, George Doru, Crevedia, Carandino și ceilalți. Ochii lui Davidescu fulgeră pe cei doi tineri, iar Stamatiad e gata să-i spintece cu sulița superbelor sale mustăți. Neagu Rădulescu, odată, era cât pe-aci să mănânce trânteală de la autorul faimoaselor "Trâmbițe de aur".

La masa adolescenților de geniu izbucnește un scandal, tăiat de râsete gâlgâite. Neagu Rădulescu se laudă că, într-o zi, Ion Minulescu i-a făcut cinste la "Carul cu bere" cu câteva halbe și cartofi prăjiți. Mihail Dan îl duce pe Neagu la vale, cu prețul:

- Măi Neagule, parcă ziceai că Minulescu ți-a dat chiftele prăjite.

Neagu se înfurie și bolborosește cu pălăria pe ochi. Cineva îi spune:

- Vezi că te bâlbâi !

Neagu se ridică, gesticulând congestionat:

- Da-da-da, cine-a spus că-că-că eu mă bâ-bâ-bâlbâi ? !

Dan Mihail a leșinat de râs.

O varză cu bucluc

Al. Cazaban e cel mai iscusit bârfitor.

Bârfește pe oricine, fără pic de răutate. Bârfele lui și șvarțul formează justificarea supremă a existenței Capșei, mai ales a gloriei de care se bucură. De aceea, Cazaban reprezintă însăși esența cafenelei, e un element indispensabil atmosferei generale, tot așa cum e necesar fumul de țigară și chelia lui Lambru - haimana și vânzător de jurnale. În definitiv, n-ar fi nici o catastrofă faptul că Al. Cazaban găsește nod în papură oricui calcă pragul cafenelei. Dezastrul însă, vine când începe să povestească anecdote cu iepuri și coțofene. Minulescu râde

c-o gură cât clopotul Mitropoliei, bate pe Cazaban pe umeri zicând: - Mă Cazabane, da' scurtă memorie ai ! Păi, daravela asta cu coțofana ne-ai spus-o acum douăzeci de ani !

În adevăr, Cazaban spune de câte zece ori același spirit sau aceeași anecdotă, până află întreaga cafenea. Mihail Sorbul râde romantic și mefistofelic, rotindu-și ochii scăpărători, de veveriță. Minulescu se laudă c-a fost odată la vânătoare cu prietenul Cazaban și-a pățit următorul bucluc:

- Să vedeți ! zice poetul romanțelor. Cazaban, pe lângă merinde și gloanțe, mai vârâse-n traistă și ultima lui carte, ca să-mi citească - pe drum - când mi-o fi somn și-oi vrea să dorm. P'ân niște grădini cu varză Cazaban pierde cartea fără să băgăm de seamă vreunul. În fine, ne pitim noi la pândă cu puștile întinse. De la o vreme, plictisit, șezusem pe-o brazdă, căutând țigările, să fumez. Deodată, la câțiva pași, zăresc un iepure cincit pe vine lâng-o varză, foarte preocupat. L-am luat la ochi cu pușca, însă, ori de câte ori vreau să apăs pe trăgaci, pazavenghiul dispărea în dosul enormei căpățâni de varză ! ! ! La urmă, iepurele sare odată în sus, cu ceva în brațe și cade mort. Intrigat, mă duc să văd pentru ce-a murit așa fulgerător.

Carol Ardeleanu întreabă:

- Ei, de ce-a murit ?

- Bietul iepure găsise cartea lui Cazaban. Și, dobitocul, crezând că e varză, s-apucase s-o roadă... și, de la prima pagină s-a intoxicat și a murit pe loc !

Hazul e general. Cazaban ripostează zadarnic, fiindcă Minulescu face un tapaj și bate cu pumnul în masă, de se cutremură cafeneaua.

Poetul Alexandru Theodor Stamatiad râde absent, cu ochii pe fereastră sau pierduți în norii de fum, răsucindu-și alene mustățile negre și încârligate. E certat cu toată lumea din cafenea. Poetul susține că are un geniu. Chiar dacă accepți asta însă nu-i recunoști geniul lui Baudelaire sau Eminescu, se supără pe viață.

De aceea, mai totdeauna îl vezi stingher la masă. Poartă haine negre, lavalieră și plete. Lavaliera i se revarsă pe câmpia pieptului până la brâu, iar mustățile se răsucesc romantic spre

nas, ca două cornulețe de lună de pe o ilustrată. Rar de tot, prinde câte-un tânăr și-l dojenește blajin.

- Hei ! Pe când eram eu tânăr și frumos, copilașii nu erau atât de obraznici.

Poetul se oprește o clipă, respiră, răsucindu-și energic și gingaș ambele cârlige ale mustăților. După asta se uită la adolescent, cu surâs misterios și urmează:

- Eu, domnule, ședeam în picioare și cu pălăria în mână, în fața maestrului Macedonski. Azi băieții ăștia cred că eu un mai valorez nimic, că lumea începe cu ei ! Eu, poetul Alexandru Theodor Maria Stamatiad !

Poetul tușește pe nas, ochii îi scapără, mustățile devin agresive și glasul metalic.

- Hei ! Pe când eram eu tânăr și frumos !...

Deodată prinde mâna adolescentului publicist și-i șoptește cu emoție:

- Să vii să-ți dau volumele mele de poezii. Ascultă să-ți recit una dintre ele.

Și, poetul Stamatiad, declamă nostalgic și patetic o strofă, la urechea tânărului fâstâcit. A doua zi, adolescentul are toate volumele maestrului, cu autograf. Iar în a patra zi, maestrul cheamă pe tânăr, cu un gest discret:

- Ei, le-ai citit ? Așa e că sunt geniale ? Scrie, te rog, o notiță la gazeta dumitale.

Tânărul publicist simte c-a intrat la apă. Șleahta sălbatică îl întâmpină cu vorbe în doi peri:

- Ce ți-a spus Stamatiad, bă ? Ți-a dat cărțile și te-a rugat să scrii, despre el, așa e ? Nu fii prost, mă. Nu te-ncurca cu el că nu scapi zdravăn. Stamatiad, la liceul unde e profesor, știi ce face ? Pune elevii să-i învețe poeziile pe nevăzute și, toată ora, stă pe catedră, ascultându-și opera, declamată.

Și Neagu Rădulescu imită pe Stamatiad, cum scoate elevii la lecție:

- Turtă Marin, ieși de spune lecția !

Elevul iese din bancă, pune palmele pe piept și declamă:

- "Visuri bolnave" poezie de poetul Al.T. Stamatiad.

Stamatiad surâde fericit, pe catedră, răsucindu-și artistic vârfurile mustăților romantice - (și Neagu își răsucește, în

hazul camarazilor, niște mustăți imaginare). Pe urmă - povestește Neagu - Stamatiad întreabă:

- Ei,băieți ! Vă place poetul Stamatiad ? Așa e că dânsul e poet mare ?

- Da, domnule profesor răspunde întreaga clasă.

Stamatiad pleacă, la sfârșitul orei, fericit.

Tânărul, cu autografele lui Stamatiad, ascultă zăpăcit. Îi e rușine de confrați și-i e frică de maestru. Și, uite așa, se-ncurcă țițele la Cafeneaua Capșa. Nu știi pe cine să mai crezi și ce să mai crezi.

Tabachera cu etaje

Camil Petrescu, de zece ani, ia cafeaua cu lapte, dimineața, la Capșa. Se duce timid la locul obișnuit, comandă cafeaua și cere ziarele. Cafeaua vine, se răcește, îngheață și Camil frunzărește, mai departe, gazetele cu furie. Tinerii îl respectă și îl prețuiesc, însă foarte puțini se pot apropia de sufletul acesta, închis ermetic în dosul unei infirmități. Carandino și Vladimir Streinu se bucură de toată afecțiunea marelui prozator. Toată ziua discută numai literatură, aruncând formule noi și revendicând pe altele, mai vechi.

Într-o zi, discuta aprins problema autenticității cu Nicolae Carandino și alți tineri. Îi înfloriseră garoafe în obraji și pe marginea verde a ochilor se aprindeau și se stingeau gândurile, ca niște reclame luminoase.

- Ai perfectă dreptate ! zise Carandino.

- Păi sigur că am ! replică romancierul, puțin enervat. Eu, să zicem, am o grădină cu mere. Trece lumea pe lângă gard și fiecare rupe câte un măr. Ei bine, fiecare trecător nu numai că nu vrea să spună de unde a furat mărul, dar crede că are însăși grădina cu mere ! Or, nu e adevărat. Grădina e a mea, organic e a mea. Așa se întâmplă și cu formula de artă.

Un tânăr întreabă:

- Domnule Petrescu, de ce nu dați un interviu în sensul acesta ?

Scriitorul răspunde îngrozit:

- Dragul meu, reporterii, în majoritate sunt niște tâmpiți. Îți deformează gândul și citești prin gazete alte năzbâtii. Nu te mai recunoști.

Astfel, Camil Petrescu, mereu preocupat de el și de opera lui, neîncrezător în sinceritatea omagiilor ce, acum i se aduc din plin, veșnic un izolat și - spune oricui - vrea să rămână un izolat. Totuși, uneori se pretează bucuros la glumele cafenelei. Odată, Ion Marin Sadoveanu i-a cerut o întâlnire. Camil i-a spus:

- Vino la Capșa !

- La Capșa ? ! a strigat Ion Marin, îngrozit, gata să-i cadă geanta. Eu nu intru la Capșa ! - Și vru să fugă.

Camil Petrescu răspunse calm:

- De ce ? Crezi că, dacă nu vii la Capșa, ai mai mult talent ? Sau dacă ai veni, l-ai pierde pe-ăl de-l ai ?

În adevăr, Camil Petrescu e o grădină cu mere de aur. La masa tinerilor, zilele trecute, s-a încins o ceartă pe chestia autorului "Patului lui Procust".

- Ce Camil Petrescu ? se răsti un poet știrb. Ăla un dă de pomană un franc, ba i se pare că toată lumea s-a coalizat să-i fure opera. Dacă el a zis că azi e marți, s-a isprăvit ! Nimeni nu are voie să spună că e marți, fiindcă e brevetat de Camil ! În orice caz, ai nevoie să zici așa: Domnul Camil a zis că azi e Marți !

- Da, dar e cel mai mare prozator contemporan ! replică un poet proletar.

În cele din urmă s-a căzut de acord că de Camil nu se poate vorbi fără bârfeală.

Dimpotrivă, George Gregorian - supranumit poetul atlet, nu se interesează de nimeni și de nimic. Masiv, construit parcă din bloc de granit suprapus, cu umeri largi de toreador și pumni mari - cât căciula - șade la masă, izolat. Nu citește nimic, nu bârfește pe nimeni, nu ascultă gogoșile altora. Scoate din buzunar o tabacheră de piele, mare și cu etaje de crezi că e armonică, o pune tacticos dinainte și începe să răsucească la țigări. Fumează și bea cafele. Nu râde, nu se încruntă. O singură dată a venit vesel la Capșa: când I. Peltz a scris despre

el un articol elogios în "Rampa". Atunci Gregorian strânge cu efuziune mâna prietenilor, declarând:

- Peltz e singurul care m-a înțeles. Vreau să-l întâlnesc ca să-l sărut!

Tinerii se uită cu simpatie atât la figura veșnic liniștită a poetului, cât și la tabachera cu etaje.

Când tutunul din armonica de piele s-a isprăvit, George Gregorian pleacă. Peste un ceas apare iar cu altă provizie de tutun vârât în pântecul umflat al curioasei armonice. Și așa în fiecare zi.

Mihail Sorbul poartă cioc, de care e foarte mândru. Totdeauna susține că e mare romancier și de aceea stă la masă cu alți doi mari romancieri: Ardeleanu și Dessila... Cafeneaua spune că Sorbul n-ar fi scris niciodată romane, dacă Liviu Rebreanu n-ar fi scris teatru. De aici se trage toată ambiția gloriosului dramaturg, mai ales că Rebreanu e rudă cu Sorbul și, cu atât mai mult, nu trebuie să se vâre în grădina teatrului românesc.

- Rebreanu scrie teatru? Bun! Scriu și eu romane. Am să-i iau pâinea de la gură - se laudă Sorbul.

De altfel, e ferm convins că l-a făcut mart pe Rebreanu. Autorul lui *Ion* și al *Răscoalei* e descalificat, nu mai contează printre prozatori în urma succeselor fantastice obținute de romanele "O iubești?" și "Mângâierile panterei".

Carol Ardeleanu ascultă indiferent, cu figura de nihilist întors din Siberia. Vorbește răgușit și rar. Ce contează toate ambițiile literare, când tinerețea a zburat din cotețul pieptului? Gândul acesta îl roade mereu pe Ardeleanu. A îmbrătrânit prea devreme. E drept, mai înjură și azi de mamă, ca un țâști inocent de pe maidane, cu ghimpii în plete și izmene sumese. Însă, nenorocirea e că i-a albit părul și după ce că e cărunt și rar, mai stă și înfoiat. Asta îl deznădăjduiește la culme pe Ardeleanu. Întreabă pe toată lumea, cere de la oricine o rețetă, ca să nu-i mai stea părul zburlit. Octav Desila ridică din umeri, plictisit. După ce Ardeleanu a isprăvit cu lamentările împotriva medicilor, care n-au descoperit nici un suliman să netezească bidineaua părului, Desila, c-o mână înmănușată, gesticulează

și reîncepe apostrofele la adresa permiselor pe CFR acordate de Societatea Scriitorilor Români scriitorilor.

- Ce face Stamatiad, domnule, cu permisul ? Un an întreg stă la Capșa, cu el în buzunar, pe când un talentat tânăr și sărac ar putea cutreiera țara, să vadă și să scrie...

Sorbul râde mefistofelic, clipind mărunt din mărgelele ochilor. Alături, Șerban Cioculescu, amabil și surâzător, transmite poetului Virgil Gheorghiu vestea că a fost premiat de Fundațiile Regale. Poetul a rămas bleg de fericire, ca o mireasă cu pirostriile pe cap.

Diplomații cu fălci rupte

I. Pletz nu mai intră de foarte multă vreme la cafeneaua Capșa. I se acrise omului, bând la șvarțuri, suportând gălăgia apocaliptică a lui Minulescu sau repetarea - până la asasinat - a glumelor lui Cazaban, glume vechi și răsuflate ca o căciulă ruptă, din piele de iepure. Într-o bună zi și-a spus:

- Nu mai intru la cafenea !

Și n-a mai intrat. A intrat, însă, tot la Capșa - altfel ar fi murit subit ! - dar la cofetăria Capșa. Și, pentru că otrava cafenelei îi pătrunsese prin toate capilarele, zilnic chema chelnerul de alături și-l întreba:

- Ce-a mai spus, ieri, Cazaban ?
- Chestia cu coțofana...
- Iar ? !... Dar Minulescu ?
- Daravela cu varza și iepurele...

Descurajat, Peltz se jura în gând, că n-are să mai intre la cafenea decât în ziua când Cazaban va spune altă chestie. Vai ! Nici până azi Peltz n-a mai trecut din cofetărie în cafenea. Acum Peltz e prozator de frunte, adolescenții îl numesc Balzac. Romancierul nostru l-a întrecut pe grandiosul Honoré și iată cum: Peltz are vreo zece secretari, recrutați dintre vagabonzii și negustorii de nasturi ambulanți, de pe Calea Văcărești. Sunt foști camarazi de mizerie, de pe vremea când și Peltz era un vagabond, vânzător de pioneze și nasturi. Printre aceștia are un diplomat - fost vânzător de ace de siguranță; un secretar

financiar, fost mardeiaș și un secretar literar, fost lipitor de afișe cinematografice. Legătura dintre romancier și personalitățile culturale, adică scrisorile de natură platonică le duce lipitorul de afișe. La oamenii politici Peltz trimite pe mardeiaș, un oarecare Aristide Baroți, grec de origine, solid și cu o falcă bandajată, pentru că s-a încăierat cu vardiștii pe când era trimis de romancier într-o misiune diplomatică. Însă, pe lângă droaia de secretari-vagabonzi, care trăiesc de pe urma prozatorului, Peltz mai este de o generozitate incredibilă. Trei sferturi din ambulanții bucureșteni au primit cadou, de la scriitor, cravate, ciorapi, pălării, ghete sau cămăși. Odată s-a dezbrăcat de pardesiu și l-a dăruit unui tânăr. Portarul de la librăria Alcalay - și câți alți portari ! - are cravate și ciorapi dăruite de Peltz. Această generozitate, de uluitoare și singulară bogăție, atinge măreția dezordonatei abandonări a oamenilor de geniu și puțini.

Alt scriitor cu secretari e Mircea Damian. Apreciatul umorist, vine zilnic la cafenea, nepieptănat și morocănos. Cere un șvarț sau un pahar cu apă, aprinde o țigară, pe urmă scoate o coală mare, din buzunarul de la piept, o întinde pe masă și se uită lung la ea. E planul de atac al lui Damian. În mijloc e desenat un pârmac, reprezentând pe autor. De la pârmac pleacă liniuțe în diverse direcții, oprindu-se la covrigii desenați pe hârtie, reprezentând persoanele care trebuiesc lovite cu pârmacul. Deodată ridică plasa de păr încâlcit, se uită pe geam și face un semn cu deștiu. Apare secretarul, de obicei un ins netuns, scriitorul se încruntă spre el, dându-i un bilet.

- Să nu joci țintar pe drum !...

Individul pleacă, țăcănind tocurile ciubotelor milităreșe. Mircea Damian se îngroapă într-un bușneag de fum, salutând din când în când cu deștiu pe cunoscuți. În vremea asta dă buzna în cafenea Isaiia Răcăciuni. Tânărul scriitor, supraocupat la editura "Cultura Națională" și "Revista Fundațiilor Regale", când aleargă de la o masă la alta, intră cinci minute în cafenea, dă mâna cu toată herghelia tinerilor, jovial și vorbăreț. Cum la Capșa află tot ce se petrece pe suprafața globului, Răcăciuni - cum răsare în prag - întreabă:

- Ei ? Ați mai aflat ceva ? Se mai joacă "Bursa neagră" la Teatrul Național din Iași ?

Mircea Damian îl apostrofează:

- Mai șezi și tu, două minute, jos ! Că n-oi fi cal. Ce mai faci ? Isaiia șade ca pe ghimpi și vorbește. Vorbește și agită amândouă mâinile odată, când strânse pumn, când întinse cărpător. Spune că are vreo trei sute de piese - drame și comedii - încât teatrele n-ar mai avea nevoie de autori străini. Pe urmă, devenit melancolic, declară c-ar vrea să fie marinar sau negustor de lămâi la Marsilia. Subit își aduce aminte că-l așteaptă domnul Rosetti, directorul Fundațiilor Regale, își ia pălăria și fuge. Zece tineri o iau la goană după el, să-l roage câte ceva. Răcăciuni îi servește totdeauna "din suflet".

Iată că sosește poetul Horia Roman, escortat de papugiul lui Mircea Damian. Autorul recentului "București" zice crunt:

- Ce-i cu chestia ?

- Ce chestie ?

- Chestia aia !... Mă rog, ești sau nu ești redactor la *Adevărul* și *Dimineața* ?

- Sunt.

- Păi, dacă ești, ce mă frigi pe cărbuni ?

Damian are atâtea chestii ! Adevărul e că Horia Roman e foarte gentil însă chestiile lui Damian n-ar încăpea în toate paginile "Dimineții" timp de șapte ani. Întâmplător, răsare în cafenea și poetul Constantin Lucreția-Vâlceanu, tuciuriu, grăbit și extrem de simpatic. Damian își trece grebla degetelor prin coamă, adresându-se poetului, mârâind, cu aer de dulău întărâtat:

- Vâlcene, ce-i cu chestia mea ?

Vâlceanu e și el redactor la ziarele *Adevărul* și *Dimineața*.

Fără să știe precis, anume, care chestie, redactorul răspunse convins:

- Se face. S-a făcut !

- Vacs ! Cum se face, domnule, când eu nu văd nimic ? Așa de prost mă crezi ?

Horia Roman, distins și gentil ca un plenipotențiar, își trage scaunul lângă Mircea Damian, zâmbind. Horia Roman are un zâmbet special, înflorind pe buze enigmatic, aproape echivoc.

Surâsul ăsta îi dă un aer de aristocrație orientală, care-l enervează la culme pe Damian. Poetul îl asigură solemn:

- Lasă, nene Damian, că se face. Ai să vezi !

Damian zâmbește pe la colțurile gurii, satisfăcut. Apoi, cu năduf:

- Păcat că sunteți poeți amândoi și aveți talent ! Altfel, zău dacă aș mai vorbi cu voi până la toamnă.

Gambeta și împușcarea francului

Între ora nouă și zece dimineața, afară de Camil Petrescu, vin la cafenea o serie de ziariști și oameni politici. Primul reprezentant al presei e M. Conitz, secretar general al ziarului *Dimineața*. Conitz e unul dintre cei mai talentați ziariști și umorist autentic. La Capșa vine regulat și-și ia un șvarț. Se așează la masa la care stă mai târziu Stamatiad, aprinde o țigară de foi, groasă cât piciorul scaunului și pufăie ca o locomotivă. Totdeauna are în colțul gurii o dungă de zâmbet ironic. Când îl vezi nu știi ce să crezi: ironizează chelnerul, care se ploconește până sub masă, râde de culoarea șvarțului sau de chelia deputatului din fund ? Cum se apropie ora la care vine Stamatiad, își ia pălăria și strigă:

- Băiete ! Plata.

Odată l-a prins aici Stamatiad și nu i-a mai dat drumul să plece la redacție trei zile. I-a explicat cum să facă reclama ultimului volum de poeme, editat de *Adevărul*. De atunci, cunoscutul ziarist se uită mereu la ceas și pe fereastră. Stamatiad susține că, de la *Dimineața*, singur Conitz e un artist și, deci, implicit obligat să se ocupe de lansarea poemelor stamatiadite. La plecare, Conitz mai aprinde un pârmac de țigară de foi, se ridică grav, salută pe fiecare cunoscut în parte, mai strigă o dată:

- Băiete ! Bacșișul.

Și pleacă repede, uitându-se la ceas, cu reteveiul de havană în colțul gurii.

Carandino, redactorul ziarului *Facla*, e blond ca un cozonac și poartă gambetă. E una dintre cele mai simpatice figuri ale

Capșei. Plin de talent și tinerețe, Carandino totdeauna intră în cafenea discret, ca o domnișoară. Bea un ceai, tot așa de blond ca și el, citește gazetele și discută la infinit cu Camil Petrescu. Ori de câte ori vede vreun cunoscut se ridică surâzător de pe canapea, salutând politicos, apoi se așează binișor să nu strice dunga pantalonilor sau să strivească gambeta.

Iată pe Neagu Rădulescu și Mihail Dan, venind ca oile, unul după altul. Carandino se ridică și-i salută pe rând.

- Ce-ți mai face gambeta ? întreabă Dan. Eu nu pot pricepe cum un om de talent și foarte inteligent ca tine poartă gambetă !

- Și eu nu pot pricepe cum poate fi un poet atât de prost ca Mihail Dan ! zice Neagu. Carandino poartă gambetă fiindcă așa i-a ordonat Ion Vinea.

Pe chestia gambetei lui Carandino, după cum vedeți, cafeneaua e împărțită în două. Nimeni, însă, nu știe adevăratul motiv pentru care primul redactor al *Faclei* poartă melon. Ziaristul râde și-i dă răspunsuri echivoce:

- Gambeta nu se cocoloșește, spune Carandino. Aici, la Capșa, pălăriile sunt veșnic expuse să fie turtite.

- Vezi, bă ! se adresează Neagu către Mihail Dan. Și Constantin Salcia pricepe mai ușor o evidență !

În timpul ăsta, răsar, la braț, Cristobald și Mihail Straje. Cristobald are o mutră blazată, ca o masă de biliard părăginită. Slab, cu cearcăne la ochi, privește rătăcit peste lume, de parc-ar fi scăpat din clubul sinucigașilor.

- Unde ședem ? întreabă Straje.

- Oriunde ! Și Cristobald se strâmbă disprețuitor.

S-au așezat la o masă oarecare. Mihail Straje reîncepe firul povestirii întrerupt la intrare.

- Așa ! Sunt niște porci ! Eh, dragă Cristobald ! Pe câți n-am servit eu, la câți n-am luat interviuri și acum... acum, ca să nu mai scriu zilnic la gazete, mă înjură, nu mă mai bagă în seamă ! Cunosc eu scriitorii ! Îi lauzi, îi ridici, ca să te-njure într-o bună zi !

Cristobald tace și fumează, ține capul sucit, ca un Cristos răstignit pe nedrept. Zâmbește, scuipă, se strâmbă, presărând maxime filosofice la adresa vieții. Vrea să treacă drept un

ratat de geniu. E dator la toți chelnerii din cafenea. Totuși, niciodată nu-i lipsește șvarțul de dinainte.

- Nu vreau să fac tărăboi, zice Straje. Altfel...

Cristobald nu-l ascultă. Prin fumul țigării se uită la un punct din tavan și se gândește la pușcărie, la birjari, la cocote, la sinucidere și, poate, la vreo friptură în sânge, nevăzută de multă vreme.

Mihail Straje, durduliu și oacheș, se aprinde tot mai mult și povestește, povestește mereu, patru-cinci ceasuri, trecând de la scriitori la cocote și de la cocote la telegrame. Cristobald sforăie, râde la răstimpuri, flușturând capul, de parcă s-ar apăra de tăuni. N-a prins nici o boabă din toată sporovăiala lui Straje. Deodată, duce degetul la frunte, tresărind, rămâne așa câtva timp, apoi zvârle o întrebare disperată lui Straje:

- Ai un leu ?

Mihail Straja întrerupe povestirea, scoate un pol și-l pune pe masă, în fața lui Cristobal, urmând:

- Adică de ce să fac tărăboi ? Las să mă-njure... cu toate că m-au iscălit !

Cristobal surâde cocoșește banilor de dinainte-i.

Paradă și scandal

Nae Davidescu șade la masa maeștrilor. Șade e un mod de a vorbi, pentru că în realitate poetul se zbuciumă toată vremea. Zbuciumul acesta constă în următoarea operație: Nae Davidescu își roade unghiile de la mâini, cu încăpățânare. Începe cu unghia degetului mic de la mâna stângă. Ține degetele evantai și tot mejdrind la unghii, parcă ar cânta c-un instrument străbun, compus din zece fluiere. După ce a isprăvit cu mejdritul la o mână, trece la ailaltă și pe urmă rosul se reia de la capăt. Davidescu își roade unghiile cu plăcerea cu care Gregorian răsucește la țigări. Nu scoate degetele din gură decât atunci când face vreo cunoștință nouă și trebuie să întindă mâna. În momentul acela surâde amabil și spune tare, să-l audă toată lumea:

- Domnul Popescu ? Îmi pare bine. Eu sunt Poetul Nae Davidescu.

Îmi spunea cineva că a făcut cunoștință de patruzeci de ori cu Davidescu și de patruzeci de ori Davidescu i-a strâns mâna încântat, recomandându-se astfel:

- Poetul Nae Davidescu.

Alături, Ludovic Dauș își șterge mereu monoclul și parlamentează cu Corneliu Moldoveanu.

- Apoi dragă, chestia de la Radio nu e cum crede lumea de pe stradă...

Corneliu Moldoveanu îl aprobă la repezeală, după care mai soarbe o înghițitură de apă. Mircea Damian vine să întrebe ceva pe Corneliu Moldoveanu în legătură cu SSR-ul. Dauș scoate monoclul, îl pune iar, potrivindu-l mai bine și zice:

- Apăi, dragă domnule Damian, chestia trebuie pusă altfel... Dumneata trebuie să fii mulțumit fiindcă la Radio...

Moldoveanu râde la repezeală și aprobă grăbit:

- Nici vorbă, așa e !

O figură clasică a Capșei este, desigur, bătrânul Dioghenide. De cincizeci de ani Dioghenide locuiește la Capșa, din zori până noaptea târziu. Dacă nu l-ar da chelnerii afară, ar dormi bucuros pe mese. Are părul alb și tuns numărul zero. Citește toată ziua, singur, dar nimeni nu știe ce citește și - mai ales - pentru ce se omoară citind. Se mută de pe un scaun pe altul, de la o masă la alta, cu maldărul de hârțoage după el. Aici ia cafeaua cu lapte, prânzul și tot aici cinează. Din cafenea iese numai când merge la closet și seara la închidere. Unii spun că ar fi avocat, alții pictor sau polițai pensionar.

Pune pile. Așa trăiește. Examinează figurile locului, face cunoștințe noi, cultivă pe cele vechi. Dacă, de pildă, stă de vorbă cu un literat, îi laudă cărțile, se minunează de acest talent fantastic, bineînțeles fără să cunoască o boabă din opera scriitorului. Pe urmă îl tapează. După obraz. De la un pol până la două sute. Stoarce mai ales de la politicieni, aceștia fiind mai susceptibili la perială. Dacă e refuzat, se retrage timid în dosul hârțoagelor și citește, cu nasul în tratatele filosofice, de rupe pământul.

Ion Barbu, mai acum câțiva ani - poate și azi ! - era un îndârjit naționalist. În fiecare zi, la ora unsprezece, când se schimba garda la palat, poetul ieșea din cafenea să salute drapelul. Scandalul de care vreau să pomenesc s-a întâmplat pe la zece mai și iată cum. Când sunt parăzi, clientela cafenelei se urcă pe mese, pe scaune, pe canapele, ca să vadă mai bine. Barbu totdeauna se suie pe polița de zid a geamului dinspre Calea Victoriei, ocupând astfel locul cel mai bun, privea încordat și striga Ura ! La 19 maiul de care vă spun, din îmbulzeală, pe estrada ferestrei se suise Dioghenide, ocupând locul lui Ion Barbu. Despre Dioghenide se spun lucruri ciudate și multe, așa cum se spun la Capșa despre oricine. Tocmai când regele trecea pe dinaintea cafenelei - petrecut de uralele mulțimii de pe trotuare - poetul Barbu se năpustește la Dioghenide, îl apucă de pantaloni și țipă:

- Jos ! Dă-te jos ! Trădătorule ! Nu-ți dau voie să te uiți la paradă ! Să nu saluți drapelul ! Închide ochii... nu-ți dau voie !

Capșa trosni din încheieturi, sub presiunea vacarmului și râsetelor sparte de tavan și pocnetele de ferestre. Într-o clipă Dioghenide fu rostogolit jos, în locul lui se sui biruitor Ion Barbu, strigând Ura și salutând politicos drapelul.

Dragoste cu patefon și mămăligă

La două mese alăturate, de lângă rândul de ferestre dinspre strada Quinet, se adună smântâna tinereții și a literaturii românești: Anton Holban, Crevedia, George Doru-Dumitrescu, Șuluțiu, Jebeleanu și Radu Boureanu. Toți sunt tineri și buni prieteni.

Holban, cunoscut prin romanul de mare răsunet "Ioana", șade pe scaun alandala, cere veșnicul caputiner și vorbește. În ochii lui, ca două mărgele umede, se aprind și se sting avânturi și spaime în fiecare clipă. Are, acasă, un canar, un patefon și o pisică. Atunci când se mută cu domiciliul îl vezi pe Holban tolănit într-o birjă, cu patefonul în brațe, cu pisica pe umăr și canarul deasupra, pe pălărie. E veșnic în căutarea unui prieten înțelegător, căruia să-i poată spune nestingherit:

- Dragă, mă strânge gheata ! - sau: Dragă, azi sunt disperat !

Radu Boureanu, cu figură de sfânt răstignit, cu plete argintii peste urechi, zâmbește candid și-l aprobă:

- Ai dreptate. Pe fiecare-l strânge câte ceva... să te plângi lui Stamatiad ? Sau lui Ion Barbu ?

Holban de e de perfect acord.

Crevedia, chiar când intră la Capșa, dă buzna, mic și îndesat, de parc-ar veni de la Londra. Însă, vine sau de la Crevedia din Vlașca, sau de la Sfântul Gheorghe, unde a stat în pensiune la Doru-Dumitrescu. Holban îi întinde mâna, întrebându-l:

- Ce faci, Crevedia ?

- Dragă, sunt nedormit și-mi ard creierii. Pe onoarea mea.

Lui Crevedia totdeauna "îi ard creierii" și e nedormit. Și-a ales locul de mormânt acasă, la vie, sub un nuc. Cimitirul satului n-are gard și de aceea se teme să nu-l urineze câinii sau să-l pască vacile, când o fi lobodă și dragavei. Într-o zi, la Capșa, vorbind despre reportajul "Colivia cu sburători" îmi spune:

- Eu, dragă amice, n-am citit scrisorile Martei Rădulescu nimănui. Am făcut mai mult: le-am publicat. Însă, numai în părțile care interesau literatura, stilul și ortografia elementară. Nu le-am citit nici prietenului George Doru-Dumitrescu, care nu mi-a spart nici o casă, nici la propriu, nici la figurat. Că Marta s-a lăudat în "Viața literară" c-o să mă dea în judecată pentru calomnie, e adevărat. Dar nu m-a dat nici până azi.

Șuluțiu, cu mutră de adolescent teribil, îi taie vorba:

- Lasă pe Marta. Ce, tot te mai gândești la ea ? Ce face "Mămăliga" ?

Mămăliga e numele unui proiect de roman al lui Crevedia. Cum se întâmplă cu romanele imaginate prea de timpuriu, Crevedia nici n-a pus de mămăligă. Deocamdată se ocupă tot cu "dragostea-mpletită-n opt". Octav Șuluțiu se necăjește. Șuluțiu necăjit e o comoară. Se agită, înjură și spune porcării: în gura mare, oriunde s-ar afla ! în tramvai, pe stradă, la cafenea. Doru-Dumitrescu râde zgomotos, cu pălăria pe ochi. George Doru-Dumitrescu, lung și slăbănog, pudrat și

melancolic, seamănă cu un Hamlet rătăcit prin cafenele, după moartea Ofeliei. Totdeauna e logodit cu cineva. Fie basarabeancă, fie moldoveancă. E singurul scriitor tânăr care crede în femeia cinstită, în familie, în surori, în mamă. Are ochelarii mai frumoși decât ai lui Șuluțiu și Crevedia. Poate, din cauza asta, se sinucid femeile din urbea Sfântu Gheorghe, cu sticlă pisată, pentru el. Tocmai când George Doru începe să vorbească despre Sonia, se ivește poetul D. N. Teodorescu, timid, cu ochii strălucitori și plânși. Arată toți dinții când râde. Se așează lângă Boureanu, pe care-l asasinează - regulat - cu descrierea jockeilor de la Floreasca.

Dintre poeți, Camil Baltazar posedă, la superlativ, rafinamentul bârfelilor de la Capșa. Să nu credeți că imită pe Cazaban. Nu ! E ceva mai original. De pildă, te întâlnește la un șvarț. Vine la tine, îți strânge mâinile cu efuziune, exclamând, cu gura plină de surâsuri:

- Vai, ce frumos ești și ce talent ai !

Ține morțiș să te încredințeze că ești genial, că te aranjează cravata, sfătuindu-te să-ți lași chică. Iar, la gazetă, te înjură, contestându-ți până și ciorapii din picioare. Camil Baltazar dovedește astfel că împlinește prompt un deziderat al Capșei, adică: "întoarcerea poetului de la Capșa la uneltele sale".

Pupăza, frișca și vinul

Dacă faima cafenelei Capșa o formează cele câteva nume celebre: Rebreanu, Peltz, Damian, Camil Baltazar, Stamatiad, Minulescu, George Gregorian, Cazaban, Corneliu Moldoveanu, Camil Petrescu, Ardeleanu etc., nu e mai puțin adevărat că viața străzii și a gândurilor - cu frământări, disperări și nădejdi - e la masa celor mai tineri publiciști. Tinerii aceștia, numeroși, nepieptănați și uneori flămânzi, cred în iluzie și în peniță sălbatic, cu toate găurile pantofilor și ale inimii.

La o masă, mai lângă ușă, se strâng și fac tapaj năbădăioșii culegători de stele și de chiștoace de țigară. Vlaicu Bârna,

Teodor Scarlat, Neagu Rădulescu, Virgil Gheorghiu, Constantin Nisipeanu, Robot, Ion Th. Ilea.

Pericle Martinescu și alții șed înghesuiți împrejurul mesei, se apostrofează, strigă toți deodată, lovind cu pumnul în scândura mesei ori apucându-se de gulerul hainelor.

Vlaicu Bârna are mereu guturai. Din cauza asta bea toată ziua la ceaiuri. Cum poetul pregătește un volum de versuri "Cabane albe", e obsedat de alb până la scrânteală. Ține pe Teodor Scarlat de piept și strigă chelnerului, tușind:

- Pst ! Domnu ! Un ceai cu frișcă !

Teodor Scarlat își numără banii, furiș, pe sub scaun, să vadă dacă are pentru o cafea. Ghinion. Îi lipsește tocmai prețul cafelei !... Nisipeanu, venit cu bani de la Craiova, desghioacă o savarină, spre mirarea generală. Cum ? în veacul XX mai există poeți care mănâncă prăjituri ? !

- Asta e o neghiobie ! strigă Teodor Scarlat. Propun să-i luăm prăjitura lui Nisipeanu, s-o mâncăm cu toții, ca să se sfârșească mai repede c-o asemenea destrăbălare !

Poetul Nisipeanu, la acest preaviz înghite dintr-o dată gălbioara "nelegiuire". Silviu Lazăr bea apă goală, să nu-i vie scârbă. Victor Valeriu-Martinescu, singurul publicist cu bască, se uită la Nisipeanu ca la altă dihanie. Numai Neagu Rădulescu, imperturbabil, spune:

- Ei, băieți ! La cin'șpe scot "Pupăza" !

Pupăza e titlul unei reviste de pamflet, anunțată de Neagu încă de anul trecut. Ion Th. Ilea, poet proletar și bețiv renumit, deschide ochii, obosit:

- Pupăza ? Mă-nscriu și eu la "pupăză"... da' să fie blondă, unguroaică și... s-avem lăutari !

Vlaicu Bârna, coleg de cameră cu Ilea, îl apucă de păr și-l scutură:

- Bă, "Pupăza" lu' Neagu e revistă, nu cocotă !

Final telegrafic

Deasupra cofetăriei, la hotelul Capșa, locuiește apreciatul scriitor Dinu Nicodin. Omul ăsta e de o gentilețe proverbială.

În fiecare zi trimite câte treizeci de telegrame maestrului Eugen Lovinescu, prin care îl felicită de orice articol apărut - în acea zi - despre critic sau despre opera sa. După telegrame, Nicodin expediază maestrului un camion de prăjituri, șampanie, lichioruri și fructe; după asta îl întreabă la telefon ce mai face.

I. Peltz, care l-a cunoscut de curând pe Nicodin, a rămas încântat de politețea autorului "Lupilor". Peltz, totuși, se credea cel mai gentil scriitor. Rivalitatea noului prieten l-a pus pe gânduri. Acum câteva zile Peltz sorbea tacticos un coniac, la cofetăria Capșa. Coniacul era destul de bun, iar romancierul se simțea indispus. Pe la geam, pe trotuarul din față, defila secretarul diplomatic - cel cu falca bandajată. Deodată Peltz face semn secretarului să intre. Derbedeul intră în cofetărie și așteaptă. Scriitorul îl trimite la poștă cu următoarea telegramă adresată lui Dinu Nicodin, care locuia drept deasupra lui: "Sunt în cofetărie. Stop. Vino să bem un coniac. Stop. Peltz".

Peste vreo două ceasuri Dinu scoboară repede jos. Peltz, așteptând, înghițise mereu la coniacuri până se îmbătase turtă. Cum vede pe Nicodin, se ridică anevoie de pe scaun, clătinându-se:

- Hai, monșer, ce dracu ! Doar te-am chemat telegrafic ! Ce-i de făcut ? S-a-mbătat Balzac !

Dinu Nicodim cheamă chelnerul și trimite o telegramă lui Peltz, cu care se cinstea în cofetărie: "Regret Balzac turtă. Stop. Sărut Peltz". După asta cheful și complimentele reciproce s-au lungit până la miezul nopții.

Dincolo, în cafenea, Vlaicu Bârna citește o poezie - scrisă pe fițuică murdară - unui grup de tineri publiciști. Poezia trece din mână în mână, se chiorăsc pe rând la ea, decretând:

- Nu e rea. Face să rabzi de foame și să te numești poet...

George Gregorian strânge armonica goală și-o bagă-n buzunar. Victor Valeriu Martinescu se laudă că isprăvește un roman și-și cumpără pălărie. Poeții proletari stau pe gânduri, cu coatele proptite de dunga mesei. Sunt netunși și scofâlciți. Când te uili la ei, îți vine foame și te cuprinde gerul. Mâine, mâine o să-i vezi și pe ei cu tabacheră cu etaje - ca a lui

Gregorian - și cu mustăți încârligate, de care vor atârna gloria, nemurirea și toți colacii celebrității. Martoră e Capșa.

(*Vremea*, Paști 1935, pag. 14-15)

X. Y. CAPŞA*

După război Cafeneaua literară şi-a mutat sediul de la Terasă la Capşa. Localul latifundiarilor din vechiul Regat s-a transformat astfel în cuib de literaţi. Adevăraţii noştri scriitori, în afară de rare excepţii, nu fac parte din societatea Cafenelei. Ei, chiar dacă locuiesc în Capitală, stau acasă printre cărţi.

La cafenea se strâng îndeobşte reprezentanţii paginilor de literatură din ziare. Cum jurnalele, revistele şi cărţile franţuzeşti costă prea scump şi cum viaţa agitată de după război nu ne dă răgaz nici o clipă, - cititorii se mulţumesc cu cele câteva coloane de literatură cotidiană sau cu o pagină literară pe săptămână.

Scriitori buni sunt puţini, nu produc mult. Lucrările le sunt dinainte angajate şi uneori chiar plătite. Dar spaţiul rezervat literaturii trebuie umplut cu orice preţ. Atunci secretarul de redacţie face apel la Cafenea.

La Cafenea sunt literaţi la orice oră din zi şi din noapte. - Vii din provincie la Bucureşti de câteva ori pe an. Când iei la Capşa ceaiul cu cornuri şi cu unt în spirală, vezi la mesele din rând cu tine sau la cele din faţă aceleaşi mutre pe care le-ai

---

* *Acestei viziuni provinciale asupra cafenelei literare aparţinând lui Mihail Sevastos, Tudor Arghezi îi va da numaidecât o replică pe măsură. Vezi în continuare textul lui Arghezi.*

văzut şi acum două luni şi acum cinci luni... Parcă aceşti oameni mână pe canapele sau pe mese de câţiva ani. Viaţa lor se mărgineşte între părete, tarabă şi vitraj - sau asfaltul de vis-á-vis cu pietoni, trăsuri şi automobile. În acest mediu clienţii Cafenelei îşi trăiesc viaţa şi îşi creează opera - o operă de asfalt...

Clienţii meselor de la Cafenea au făcut o afacere intrând în Societatea scriitorilor. În fond ei n-ar merita să fie decât notari, băieţi de prăvălie sau copişti la prefectură - cu o leafă de două-trei mii de lei pe lună... fiinţe în permanentă panică în faţa patronului sau a subprefectului. Nişte oameni care şi-ar fi dus traiul la ţară în societatea moaşei comunale şi a şefului de post, iar la oraş în tovărăşia registratorului, a arhivarului şi a copiştilor - persoane foarte cumsecade în fond, dar neavând alt contact cu literatura decât ca furnizori de material artistic. În Cafeneaua literară însă, aceşti "scriitori" câştigă zeci de mii de lei pe lună, iau parte la şedinţele Societăţii Scriitorilor Români sau ale Asociaţilor şi Sindicatelor de presă, stând alături de dnii Sadoveanu, Galaction, Brătescu-Voineşti. Au aventuri cu actriţe şi doamne din lumea bună, care vor să numere, în lungul lor şir de amanţi şi un literat. Au bilete la teatru, permise pe C.F.R.:... încasează subvenţii de la Ministere, se premiază între dânşii, îşi joacă piesele. Se introduc în cabinetele miniştrilor pentru un paşaport. Îşi pun fotografia în ziare. Îşi anină numele ca o sgardă în jurul antetului articolelor. Nu-şi iscălesc articolele la coadă decât cu autografe.

Dintr-o redacţie de ziar, dintr-un cabinet al unui ministru - scriitorul se întoarce veşnic la cafenea, unde-i Cartierul său General. Aici discută cu aprindere. Polemizează cu adversarii. Se laudă pe sine, îşi laudă amicii.

Literatul îşi prezintă impudic eul confraţilor de masă. Istoriseşte cum a observat, pentru întâia oară, zbătându-i-se opera în creier - ca o mamă care simte zvâcniturile copilului. Explică ce-a simţit în clipa creaţiei. Spune cum creează: uşor sau greu, şi unde - în fotel şi cu picioarele pe prichiciul ferestrei, ori în pat cu capul mai jos decât trupul pentru provocarea unei congestii artificiale de inspiraţie. D. Sadoveanu, de exemplu, nu vorbeşte niciodată de procesu-i de creaţie. Asta-i

ceva intim și secret. O pudoare îl oprește pe scriitorul autentic să-și expună pelincele pe balustrada de la fereastra cafenelei Capșa. D. Sadoveanu nu vorbește niciodată de opera sa. Îl jenează orice laudă. Îți taie vorba la jumătate. Acest scriitor și-ar privi talentul cu aceeași indiferență cu care își privește mâna sau piciorul. Își dă sama că făptura lui masivă a fost făcută de providență să ducă pe umeri un talent uriaș, pus acolo de o voință supranaturală. Omul nu trebuie să se laude cu talentul său. Acesta-i un act al întâmplării. Omul se poate lăuda - dacă-i condamnat să se laude cu orice preț - numai pentru bunătatea și cinstea lui. Dumnezeu l-a făcut rău și murdar. când reușești să-ți speli sufletul de glod, când îți pilești până la sânge colții de fiară, - atunci te poți mândri: - Am fost porc și iată-mă om !

Clientela Cafenelei literare se laudă pentru un talent, pe care nici măcar nu-l are. Nu-i destul ca cineva să se laude. Este veșnic nevoie de altul, care să te creadă și să-ți ducă lauda mai departe. De-aceea se organizează grupuri și cenacluri. Cenaclurile cu un șef - "criticul oficial", cum i se spune - și gloată cât de multă. În societatea noastră "ordinea", "asociația", "organizația" ... se bucură de un prestigiu miraculos. Când trăiești izolat, oricât de puternic și de personal ai fi - opinia publică te trece cu vederea. Dacă faci însă parte, de pildă, din cenaclul d-lui Lovinescu sau Mihail Dragomirescu... atunci se schimbă vorba. Atunci vra-să-zică, ești cineva ! Laudele se dau en-detail. Atacurile însă en-gros. Membrii cenaclurilor, în această privință s-au cointeresat într-o societate rentabilă.

Cenaclurile nu permit însă anarhia. Șeful fixează un număr de poeți, de nuveliști, de romancieri... Membrii trebuie să-i adopte cu entuziasm. Tot șeful se pronunță și asupra celorlalți scriitori, care fac parte dintr-un alt cenaclu sau care trăiesc izolat. Fiecărui scriitor i se pune o etichetă. Vai de acel care n-o respectă ! În afară de șefi, nimeni nu citește operele scriitorilor înscriși în alte cenacluri. De cele mai multe ori literații nu citesc decât operele tovarășilor din aceeași confraternitate literară. Câteodată aceasta-i unica lor lectură.

De ce să mai citească ? Ce mai au ei de învăţat ? Pe scriitorii din alte cenacluri ca şi pe cei răzleţi nu-i citesc deloc. Îi judecă numai din auzite.

La Capşa poţi auzi lucrurile cele mai stranii: că "Viaţa Românească"-i "fabrică de găinaţ", că "Ibrăileanu nu contează", că "Brătescu-Voineşti nu există"... Până mai anii trecuţi Cafeneaua literară nu-l recunoştea nici pe d. Sadoveanu. Acum însă, când Academia l-a trecut în rândul nemuritorilor, când "premiul naţional" i-a încununat cariera, acum şi "Capşa" l-a binecuvântat cu un biscuit de şampanie.

Ce scriitor bun a produs Cafeneaua ? Pe ce scriitor bun, de la primul contact, nu l-a stricat ea sufleteşte ? Dar nu numai scriitorul a decăzut în mediul cafenelei bucureştene, ci însuşi omul. Acolo-i o şcoală de ipocrizie, de răutate, de nrecunoştinţă... Poţi culege un scrib de pe drumuri, îl poţi îmbrăca cu hainele tale, îl poţi adăposti şi hrăni sub acoperişul tău, - ei bine, scribul, la cel dintâi prilej, te va bârfi şi - alături de inamicii tăi - va cere împotrivă-ţi prigoana Curţilor Marţiale.

În Cafenea hotărăsc literaţii conspiraţia tăcerii împotriva unui scriitor, a unei opere, a unei reviste... În Cafenea se pun la cale atacuri nedemne contra unei opere sau a unei persoane.

La Cafenea nu face impresie un articol smuls din suflet, un articol asupra căruia autorul a vărsat lacrimi - ci un vers sonor, o floare de stil. Când îl inviţi pe un scriitor de cafenea la o excursie, acesta-ţi răspunde: "Da, merg. Iată un prilej de găsit câteva imagini noi !" Scribul, deşi-i patriot, nu-şi cunoaşte ţara. Natura i-i străină. Un poet, de pildă, îşi închipuia că racul e roşu şi-n baltă, ca pe farfurie. Nu ştiu nici limba.

Literaţii cafenelei nu-s legaţi de ţara aceasta prin nimic. Nici n-au văzut-o decât de la fereastra vagonului restaurant. Au un ideal exotic. Un ideal de artă "nouă". Această artă nu-i pe înţelesul tuturora, adică nu-i pe înţelesul nimănui. În chipul acesta scriitorii pot trece drept talentaţi. Producţiile lor apar în ziare şi în reviste. Afişele le proclamă numele pe ziduri. Sunt cunoscuţi dintr-un capăt la altul al ţării - deşi nimeni nu le ştie nici o strofă pe de rost şi nici nu-şi aduce aminte un singur titlu de nuvelă. Când un poet "nou" scrie o poezie după moda

veche clară, cu ritm, - cititorul înțelege îndată trucul: - Dar asta-i o banalitate ! Pesemne aceeași valoare au și poeziile tenebroase - în genul lor.

Scriitorii trebuie să fie fii ai pământului unde se găsesc - legitimi, adoptivi sau naturali... dar fii. Un scriitor nu se poate desface de poporul în limba căruia scrie, fără să piardă prin aceasta însuși rostul artei lui. Între scriitor și masele adânci ale poporului trebuie să fie o puternică legătură. Scriitorii Cafenelei noastre sunt străini de aspirațiile maselor populare. Ei au chiar o aversiune pentru golani ! - de la oraș sau de la țară. Idealurile celor umili și ofensați nu-s și idealurile lor. Mizeriile celor de jos nu se văd bine de la vitrina Cafenelei Capșa. Marile nedreptăți de după războaie n-au grupat pe scriitori într-un protest comun. Durerea s-a târât sângerând prin rigolele Căii Victorei, dar nu s-a strecurat în Cafeneaua cu canapele moi. Revolta celor flămânzi de dreptate a clocotit undeva departe, sub teroarea unui pumn de fier, pe care literații Cafenelei îl sărută acum cu buzele pline de frișcă.

Trecând însă peste atitudinea politică și socială a scriitorilor de cafenea, trecând chiar peste chestia de talent, - ne oprim în fața omului. Îi privim țintă în ochi. Ochii lor se scoboară în pământ.

Se spune că un experimentator a făcut, alături de mocirla porcilor, un bazin de marmoră cu apă limpede ca cristalul. Porcii au ieșit din nămol și au intrat în baia de marmoră. Din ziua aceea nici un porc nu s-a mai mânjit de glod pe picioare sau pe rât. Scriitorii Cafenelei nu fac nici această alegere, veșnic se reped, cu ochii închiși, în noroi...

(*Lumea*, nr. 16, 22 februarie 1925)

Tudor Arghezi

Capșa și capșismul

Un confrate provincial, sub modesta semnătură X și Y, a publicat în ultimele săptămâni de dinaintea Postului Mare, un articol în revista de față, menit să discrediteze în ochii Moldovii și ai Basarabiei, cafeneaua din București. Inocentul șvarț și candidele prăjituri servite clientelei artistice, literare și politice ale singurului local intelectual, rămas pe Calea Victoriei după război, erau prezentate cititorului care-și roade cismele de urât în Panciu și la Fălticeni, ca niștre otrăvuri abjecte ale creierului contemporan.

După autorul ieșan, Capșa ar fi pentru Capitală ceea ce își închipuie cuviosul Meftodie din schitul Văgăunoasa că este Iadul față de Paradis. O înverșunare primitiv ortodoxă și aproape grecească pentru niște liberi cugetători ori cum sunt iubiții confrați de la *Lumea*, îl făcea să incendieze la figurat lăcașul de pierzanie al elitei românești. Să vedeți.

La Capșa intră niște oameni obișnuiți să-și perie hainele de două ori, să-și schimbe des cămașa, să se radă zilnic și să-și lustruiască ghetele. Oroare ! ei se spală pe dinți cu niște alifii cu mentol. Infamie ! subsuara lor nu pute a nădușală. Abjecție ! ei se stropesc și cu o apă nemțească. Ba unii dintre ei sunt îmbrăcați ca niște prostituate, adică poartă pardesiul căptușit cu mătasă și gulerul de catifea... Ce să mai pomenim

de acele infecte personagii care vin cu trăsura sau în automobil ! Într-o viitoare epocă de îndreptare socială ei vor fi dați jos din birji cu bâta și siliți să lingă scuipatul revoluționar și naționalist de pe trotuar.

Dar viciul și ofensa culminează în cravată și plete. Un mare număr de acești pierduți ai doctrinelor pure sunt prevăzuți într-adevăr cu o foaie de mătase la gât și cu un păr dat pe spate. E de necrezut !

Confratele nostru de la Iași n-a avut probabil în ziua redacției un subiect și și-a închipuit că dărâmă ticăloșia de a bea tutun cu o satiră naivă. Articolul, să fim drepți, nici nu s-a remarcat și numerele din revista *Lumea* nu au fost smulse din brațele încărcate ale vânzătorilor, ca să fie citite cu lăcomie și spaimă. Capșiștii sunt inteligenți, capșismul e tolerant. El nu reprezintă nici o morală și nici un fanatism. Capșistul fumează, soarbe cafea și discută - și apoi fuge după nevoile zilei: avocații fug după procese, ziariștii după știri, senatorii după cucoane, Ardelenii după decorații și d. Mihalache Dragomirescu după țăcălie, căci și acest domn sublim a devenit capșist, de când nu mai are revistă și anale.

E adevărat că la Capșa se tăgăduiesc gloriile incontestabile. Dar ce-i o glorie incontestabilă mai mult decât un capșist, care comandă, consumă și plătește sau uneori uită să plătească ? O glorie incontestabilă este ca și noi toți, din provincie sau din Capitală, un sac cu mațe peste care s-a suit un burduf cu circumvoluții cerebrale. Superioritatea capșismului consistă în aceia că exclude conformația tabu.

Amicul de la *Lumea* e umoristic... El - aduce aminte de găinăresele din piață cu mustăcioară, cu păr în nas și în urechi și care după ce-și vând curcanii tăiați unei cucoane cochete și-i duc la trăsură, se întorc la coșuri și oftează:

- Ai văzut curva ? Nu mănâncă decât curcan.
- Numai putorile au noroc ! mamă Zincă.
- Cum ți le-aș mai pune eu să pele privățile !

Fără îndoială că simpaticul Titu de la Capșa, care cumpără țigările cu un leu și cincizeci și le vinde clienților cu doi lei bucata, este și el foarte bine îmbrăcat și probabil că într-o zi câștigă mai mult decât un profesor universitar și la urma urmei

el este şi mai comod, căci nu propovăduieşte nimic, nu face partid politic, nu ţine să fie ministru, aduce cafeaua târziu dar o aduce şi ştie să surâdă. Chelnerul Titu e tot atât de onorabil ca şi clienţii lui, care-i dau cu plăcere bacşişul: moraliştii sunt firi complicate, ei preferă comisionul.

Dar de ce atâtea fulgere care nu se aprind, decât pe cutia lor, împotriva Capşei, domnule din a doua Capitală ? Crezi dumneata într-adevăr, că în afară de consumaţii, capşismul nu însmnează nimic în cultura generală ? Apostole, domiciliat în Ararat !

Provincialul crede că la Capşa face purici orişicine. Trebuie rezistenţă şi spirit. Mesele sunt alăturate, localul e mic şi toată lumea stă pe o canapea lungă de pluş. Capşa e un parlament universal. Cine vrea să devie capşist trebuie să fie, cum se zice la Braşov, zolid. El soseşte, la o cafea, intră în vorbă cu un capşist inveterat şi a doua oară nu mai dă pe la Capşa; fie că se abţine definitiv, fie că răsuflă într-o zi printr-o revistă. Urechile aud, mintea rosteşte şi eşti clasat definitiv, iar zincul în lexicon, la litera z. Capşistul e un individ inteligent şi primejdios şi critica reală se face la Capşa, nu în presa literară. Dacă eşti prost la Capşa, este imposibil - zice capşistul - să fii inteligent altundeva, măcar în scris.

Uite, fraţii noştri transilvăneni, saşi sau maghiari, veneau odinioară în număr cu trei cifre la Capşa. Au venit odată, de două ori, de trei ori la Capşa: i-a mai văzut cineva ? Nu s-au putut menţine.

Actorul Iancovescu, care-i un capşist desgustător, susţinea odată, în gura mare plină cu fum, că 85 la sută din somităţile politice şi culturale, valoroase în special prin abţinerea lor de a circula, "s-ar curăţa" în 24 de ore la Capşa. În Cameră şi Senat prestigiul poate spori prin tăcere: la Capşa el trebuie să vorbească - şi dacă nu vorbeşti exact, vorba lui Iancovescu, te cureţi...

De-altminteri, iubiţii mei confraţi, cafeneaua e o trebuinţă civilizată a oraşelor mari şi din punctul de vedere al intereselor stricte. La Capşa eşti sigur să găseşti un concetăţean pe care l-ai căuta zadarnic la birou, în laborator sau acasă. Capşa e încrucişarea tuturor drumurilor şi toate drumurile duc la Capşa

o dată pe zi. În occidentul cel mare, cafeneaua primează la toate orele de pe cadran. Acolo oamenii sunt politicoși, sunt sociabili înainte de sosirea societății viitoare celei fără de prihană; ei se adună ziua, își aduc familiile seara. Oamenii se cunosc, vor să se cunoască, se controlează, se întovărășesc. Cafeneaua e-o legătură, e un examen permanent. La noi în țară cafenelele din Timișoara și din Oradea-Mare sunt stațiuni confortabile luxoase, pentru oamenii crescuți în educația respectului de aproape lor. O muzică bună se asociază la agrementul de-a trăi mai viu decât într-un muzeu de urși umpluți cu paie.

Aș vroi să sugerez confratelui care a spart în spirit geamurile de la Capșa, că perfecția adevărată - oricâtă depărtare kilometrică ar fi de la ea la noi, nu este apanajul exclusiv al celor care refuză din Podul-Iloaie, cu jurământ, să dea prin București. Apoi, inteligența nu-i incompatibilă cu cafeaua, ca să rămâie atașată exclusiv secărichii și pârjoalelor moldovenești. Și dacă nu vin la Capșa, confrații care detestă în cadrul Copoului, locașul de perdiție al Bucureștenilor, sunt siguri ei că gândesc mai temeinic și scriu mai frumos decât capșiștii ? Au căpătat ei convingerea înfumurată că bunii lor creieri funcționează mai estetic și că au cuprins în cutia lor cu păr geniul total rezumat, numai pentru că nu cer lui Titu un șvarț cu un pic de lapte și că înfulecă la Tufli ? Câtă mândrie, Doamne la un modest superb !

Confratele bolnav de dictatură și ursuzlâc; fii om cum-se-cade. Pune pălăria cea mai mare, ce-o ai la Iași în cuier și vino la Capșa. Aici sălășuiește fericirea: crema gălbuie, ștrudelul, cataiful și frișca. Și fiecare capșist are de la un milion în sus lei venit net anual.

(*Lumea*, an 1, nr. 21, 29 martie 1925, p. 4-5)

I. Peltz

Cafeneaua Capșa

În timpul ocupației germane cafeneaua Capșa fusese rechiziționată și fidelii ei clienți se răspândiseră prin diferite alte adăposturi.

Imediat după plecarea trupelor ocupante, localul s-a redeschis și atunci a început să vină la Capșa și altă lume decât cea obișnuită. Capșa fu luată cu asalt de scriitori, de ziariști, de pictori, de actori...

Vechii clienți, moșieri, deputați, senatori, băieți de bani gata, avocați din protipendată, cam strâmbau din nas la vederea "impostorilor". Ce caută, spunea privirea lor, boemii ăștia aici ? Ce caută aici... amărâții ăștia cu lavalieră și cu părul mare, dat peste cap ?

Dar și noi "capșiștii" îi priveam cu un vădit dispreț.

Țin minte că maestrul Tudor Arghezi, așteptându-și cafeaua, ne spunea:

- Cu ce dracu' se mândresc ăștia ? Cu banii storși de pe urma ălor ce muncesc ? Cu croiala pantalonilor ? Cu franțuzeasca lor aproximativă ? Păi noi, ăștia de ținem în mână un condei sau o pensulă - noi suntem în drept să-i scuipăm pe chelie sau pe melon: avem cu ce ne mândri.

Cu alt prilej, observa că în această cafenea nu rezistă proștii. Trebuia să fie neapărat ceva de capul tău ca s-o poți frecventa fără primejdia căderii în ridicol.

Într-adevăr, proștii veneau o dată, de două, de nouă ori - și renunțau: nu le pria aerul cafenelei în care domnea spiritul, gluma subțire și calamburul de calitate.

Era câte unul - sărac cu duhul - care se încăpățâna, totuși, să înfrunte "spiritul Capșei". Și edecii cafenelei atâta așteptau.

Așa, de pildă, un fel de director de gazetă-revolver, intitulată *Avangarda*, ținea cu tot dinadinsul să-și frece și el coatele de poeții, prozatorii, criticii, pictorii și artiștii cu nume, clienți credincioși ai cafenelei.

Se numea Teodor Andreescu-Rigo. Scund, îndesat, gros și gras, nu știa nimic, dar se pronunța despre orice cu gravitate, neluând în seamă ilaritatea pe care o stârnea. A ajuns deputat și primar de sector sub vechile guverne.

Într-o zi intră agitat în local și se adresează unui ziarist:

- Dragă, îmi trebuie un titlu - știi... cu aniversarea italianului ăluia...

- A lui Cervantes ?

- Păi spune și tu Comemorarea marelui Cervantes.

- Țțț ! Vreau ceva mai tare !

- Bine ! Atunci spune așa: Centenarul de trei sute de ani de la nașterea ilustrului... - de ce nație zici că era ?

- Păi... italian; așa mi-a spus Minulescu...

- Da, italian... de la nașterea ilustrului poet latin Cervantes.

Agramatul director de ziar s-a declarat foarte mulțumit și articolul, scris de un analfabet, a apărut cu acest titlu: Centenarul de trei sute de ani !

Altă dată, un deputat din rândurile național-țărăniștilor, pe nume Mâță - anunță pe Minulescu, totdeauna prezent la cafenea, că va merge la palat, în comisia de răspuns la mesaj.

- Foarte bine, numa' să te pregătești, că regele se interesează de fiecare în parte ! îl sfătui Minulescu. Ai vreo boală, suferi de ceva ?

- Reumatism particular !

- Unde ?

- La picere. Ăl drept mă supără mai mult.

- Ăl drept ? Adică omoplatul ?

- Așa-i zice ?

- Așa !

Sârguincios, deputatul își notează în carnet: "homoplatul drept".

Și spre delectarea celor prezenți, de câte ori era întrebat cum o mai duce cu sănătatea, deputatul, lovindu-și piciorul, spunea cu dicțiune:

- Toate ar fi bune. Numai homoplatul ăsta drept mă supără ! Altminteri: ca bradu' !

Un director de minister de pe vremuri, rătăcit la Capșa, se plângea că nu poate adormi ușor. Are, zicea, insomnie.

- Ai luat v-odată o... metaforă ? îl întrebă cu aerul cel mai serios cineva din grupul scriitorilor capșiști.

- Nu ! Numa' bromură !

- Încearcă și-o metaforă !

- O să încerc ! E praf sau tabletă ?

- Nu, e lirizantă.

- Aha, făcu directorul care nici el nu voia să se arate ignorant. Atunci o iau neapărat !...

Unul din reporterii cunoscuți de pe vremuri publica în ziarul *Dimineața* diferite materiale destul de interesante. Ziaristul era, însă, foarte vanitos. După fiecare reportaj se umfla în pene:

- Ai văzut ? întreba el pe fiecare. Am un reportaj formidabil.

- Și fiecare îi cânta în strună. Fiecare - nu și un "capșist".

Într-o zi, reporterul în chestie primește un telefon:

- Am citit reportajul dv. E foarte emoționant. Vă felicit !

- Cine e, vă rog, la telefon ?

- Tudor Arghezi !

- Vă mulțumesc, maestre !

A doua zi, alt telefon:

- Rar mi-a fost dat să citesc ceva mai important. Dă-i înainte !

- Cine e, vă rog, la telefon ?

- Mihail Sadoveanu !

- Vă mulțumesc, maestre, sunt mișcat.

A treia zi, alt telefon:

- Sunteți extraordinar ! Reportajul dv. e demn de antologie ! Bravo, tinere !

- Cine e, vă rog, la telefon ?

- Generalul Averescu !

- Să trăiți, dom'le general, sunt măgulit !

A patra zi alt telefon:

- Niciodată în viața mea n-am șetit așa șeva ! E un reportaj exșepțional !

- Cine e, vă rog, la telefon ?

- Mihail Kogălniceanu !

Reporterul a înțeles cam târziu că un confrate și-a bătut joc de el.

... Își mai făcea apariția la cafenea, din an în paște, un alt "director" de gazetă... confidențială, provincială. Nici astăzi nu știu cine și-a bătut joc de el, convingându-l să scoată o gazetă în acel simpatic port dunărean și s-o boteze - închipuiți-vă ! - *Steaua Presei Românești.* Nici mai mult, nici mai puțin. Cum ilariantul personaj nu știa să acorde subiectul cu predicatul, și-a tocmit, de la București un redactor "bun la toate", pe nume Alperin, cunoscut mai bine prin pronumele său Dică.

Acest Dică îi scria toată gazeta, începând cu articolul de fond și terminând cu "ultimele știri" (gazeta apărea când putea... săptămânal, lunar sau trimestrial).

Ce scria articolul de fond pe care îl semna cu numele directorului Albu a rămas de pomină, *Steaua* gălățeană fiind căutată la București pentru că întrecea fără să vrea toate revistele umoristice.

Cu aerul cel mai serios din lume, Dică punea sub semnătura lui Albu fraze cam de acest fel: Marele pictor olandez Ibsen spunea despre catedrala din Singapore că e un monument al naturii moarte. Noi, parafrazându-l pe ilustrul arhitect de școală vetustă Zarathustra, putem afirma că portul Galați e cât se poate de spinozian.

Sau alt fragment de articol, redactat cam așa: Gălățenii noștri au admirat zilele acestea noua stropitoare a primăriei locale. Felicităm pe domnul primar pentru ideea d-sale de a moderniza orașul și-l rugăm să paveze și periferiile cu intențiile cele mai bune, întocmai ca metropola Infernului, patria lui Bahabarata, celebrul numismat franciscan.

Sau: Aflăm că în curând vom avea prilejul să-l ascultăm conferențiind în orașul nostru pe cunoscutul savant etnograf Mozart, autorul nu mai puțin cunoscutului studiu asupra lui Ramses al V-lea, mort în împrejurări dramatice, la Waterloo.

Din când în când Albu, care observa că lumea izbucnește în hohote de râs când îi citește gazeta, încerca să afle din ce pricină stârnește atâta ilaritate.

- Nu pricep nimic, se văita el, de câte ori apar la cafenea, băieții se prăpădesc de râs ! De ce, oare ?

Capșa ajunsese vestită în toată țara și despre ea se vorbea și la sate. Mă aflam, cam prin 1930-1931, la Rucărul Muscelului și stam de vorbă cu un bătrân cioban care se mândrea că a fost "de două ori" la București.

- Și ce ți-a plăcut mai mult ? - l-am întrebat.

- Apoi, toate mi-au plăcut. Căși frumoase, nalte, tramvaie, otomobile, bulivarde... Am fost și la circ !

Apoi după o pauză:

- Am văzut și Capșa !

Mărturisesc că am rămas uluit. Moșneagul m-a ghicit.

- De ce te miri ? mi-a spus, noi ăștia d-aici mergem în zile de târg la Câmpulung și acolo cunoaștem pe unul, pe altul, fețe subțiri. Vine la doctorul Nanu-Muscel un frate de-al său, om cu carte, om foarte învățat, care stă la București. Pe el l-am auzit vorbind că se duce în fiecare zi la Capșa. Și când m-am întâmplat la București, ce mi-am zis ? Ia s-o văz și eu ! Și am văzut-o !

- Și ți-a plăcut ?

- De, ce să zic ? ! Casă d-aia boierească. M-am uitat înăuntru prin geamurile alea mari. Am zărit și p-unu-doi cu o sticlă în ochi. Nu mi-a plăcut ! Am văzut și p-unii mai pirpirii. Se vedea cât de colo că o duc de azi pe mâine !...

În tot cuprinsul țării se pomenea de Capșa și despre "capșiști" și multe întâmplări petrecute în cafenea și vorbe de spirit lansate de familiarii ei făceau ocolul României.

Așa, de pildă, a făcut vâlvă un incident între un poet critic literar de pe vremuri și un alt poet și dramaturg care era în același timp și profesor universitar, ajuns la catedră prin tot felul de proptele.

Ioan Sân Giorgiu făcea apologia expresionismului - curent la modă cu treizeci-treizeci și cinci de ani în urmă. N. Davidescu pretindea că detestă acest curent literar, care ar fi depășit.

La un moment dat, criticul se burzuluiește:

- Isprăvește, mă, limbricule - i se adresează - că bați câmpii, nu simți asta ?

- Asta-i obrăznicie ! se aprinse profesorul.

- Ce-ai spus, mă, neisprăvitule ?

- Am spus că ești obraznic și mitocan și că am să-ți interzic să mai vii la Capșa.

- Da' cine ești tu, mă, avortonule ? Ești tu stăpân aici ?

Și nici una, nici două, poetul sare de gâtul profesorului, cu o mână îl imobilizează pe canapea (cafeneaua avea de-a lungul pereților canapele) și cu alta îl lovește cu sete în obraz. Cu chiu - cu vai, - "expresionistul" a izbutit să scape, suindu-se cu picioarele pe canapea și de-acolo să țipe:

- Las' că te-nvăț eu minte ! Nu ieși viu de-aici !

Au intervenit ceilalți din boema literară și cu mare greutate l-au scos pe profesor din local și l-au urcat într-o trăsură.

- Să vii mai rar la cafenea ! l-au sfătuit binevoitorii.

- De ce ? vru să știe "expresionistul", ținându-și o mână la falca înroșită.

- Pentru că polemica nu s-a terminat: e cu "va urma". Fă-te întâi bine, și-apoi, de mai cutezi, întoarce-te aici !

Ani de zile profesorul n-a mai călcat pe la Capșa, dar pe cine întâlnea ținea să-l întrebe:

- Măgaru' ăla, simbolistul, e încă în viață ?

Și la răspunsul afirmativ, pe care îl primea, mișca din cap:

- Mare noroc are, dom-le, da' nu-l iert ! Și fioros: O să-l desființez ! P-onoarea mea, v-o spun: îl desființez !

La Capșa l-am cunoscut pe Minulescu. Ce tip exploziv era și poetul *Romanțelor de mai târziu*. Zgomotos, câteodată violent, te cucerea din capul locului prin felul său firesc de a se comporta și a se exprima.

Venea de la Paris, etala cravate multicolore și fulare de mătase cât mai originale, agrea parfumurile tari și cita din poeți cu desăvârșire necunoscuți pe malurile Dâmboviței.

În pofida acestei atitudini "exotice", Minulescu avea vorbă piperată și voit... populară. Se rostea cu "mă" și "bă" și utiliza interjecțiile: ho-ho-ho ! ha-ha-ha ! Brrr !

În poezie era straniu, în viață cât se poate de prozaic.

Alt client destul de fidel al cafenelei era Mihail Sorbul. Autorul cunoscutei piese *Patima roșie*, aidoma lui Liviu Rebreanu, nu prea avea "conversație".

- Ciudat, a observat cineva, Sorbul care este dramaturg nu poate întreține o convorbire ca lumea. Nu rezistă la dialog !

- Nici la monolog ! se auzi replica altul "amic".

Odată s-a lansat zvonul că Sorbul va fi jucat pe o scenă italiană.

- Care piesă i se joacă ? se întrebau neinițiații.

- *Patima roșie,* vezi bine, răspundeau cei pretinși a fi bine informați.

Mihail Sorbul a plecat, într-adevăr, la Roma. Nu știu dacă pentru reprezentația vreunei piese, dar ceea ce țin minte e că și această călătorie a prilejuit invidioșilor glume pe seama scriitorului.

Nu știu dacă dramaturgul s-a arătat vreodată rău impresionat de succesele confraților. Un artist adevărat este întotdeauna admirativ. El nu cunoaște invidia. E, dimpotrivă, bucuros de câte ori are prilejul să constate că pe firmament a mai apărut o stea. Exemple se pot da destule din istoria literaturii.

Dar să revenim la Capșa.

Pe atunci, succese mari în teatru a avut Victor Eftimiu. Mărunții săi adversari, înăcriți, nu se puteau resemna și au pornit atunci adevărate ofensive împotriva fericitului autor jucat pe mai toate scenele de teatru ale țării. (E drept, pe vremuri, țara nu avea prea multe teatre, iar cârmuitorii care își treceau unii altora puterea nu manifestau nici un fel de simpatie și un interes foarte anemic față de artă, în general.)

Victor Eftimiu, începând cu *Înșir-te Mărgărite* și terminând, pe atunci, cu *Omul care a văzut moartea*, s-a dovedit pe gustul publicului. Zoilii Capșei căutau în fel și chip să-i facă zile amare, să-l otrăvească, după cum se lăudau. Au mers până

acolo, încât înainte de premieră au anunțat pe coloane, pe pagini întregi de gazetă "căderea" piesei.

Ca să le dovedească reaua-credință, ca să-i demaște în fața publicului care, în pofida tuturor "campaniilor", umplea sălile de câte ori se reprezenta câte o lucrare a dramaturgului, Victor Eftimiu n-a semnat una din piesele sale *Akim*. A dat-o drept piesa lui Cehov.

Zoilii, ignoranți și de rea-credință, s-au lăsat prinși în capcana ce li s-a întins. O piesă de Cehov ? Admirabil ! Și au lăudat, așa cum merita, piesa. Au lăudat-o în chip integral. Iar la Capșa câte-un mărunțel se și exprima zgomotos:

- Ați văzut *Akim* ? Nu ? Foarte rău ! Duceți-vă s-o vedeți ! Se cunoaște mâna de maestru !

Și alt mititel îi ținea hangul:

- Păi ce ? - se compară alde Eftimiu cu Cehov ?

Când autenticul autor a dat pe față "stratagema" - corul zoililor a amuțit. În schimb spectatorii au constatat, încă o dată, că n-au greșit, acordând sufragiile lor dramaturgului preferat.

Victor Eftimiu venea și el, din când în când la Capșa. Nu l-am auzit niciodată atacând, bârfind, subestimând pe cineva.

Știu doar atât că se arăta impresionat de soarta cu adevărat jalnică a scriitorilor care trebuiau să-și făurească opera în condițiile indiferentului, ostilului regim burghez. Și își exprima adânca sa mâhnire față de soarta poetului în vechea societate.

Bogdan Amaru, acel tânăr, mare și nefericit mânuitor al unui condei foarte personal, mort la vârsta la care de-abia ar fi putut da măsura virtuților sale literare, a consacrat, într-o revistă (în *Vremea*, mi se pare), câteva coloane fraților săi întru vis și mizerie care așteptau la ușa Capșei, ca la o poartă a raiului, săvârșirea minunii: cineva să le-o deschidă, să-i poftească la un ceai fierbinte și la o revistă sau la o editură.

Stăteau pe trotuarul căii Victoriei în arșița soarelui sau în bătaia crivățului, palizi, cu ochii în febră, cu buzunarele doldora de manuscrise, și întârziau cu privirea pe vitrina Capșei.

Dincolo, figuri cunoscute de scriitori mai vârstnici care au posibilitatea să-și bea șvarțul sau "caputinerul" (un fel de cafea cu lapte preparată în laboratorul cafenelei), să se pronunțe,

cu glas ridicat, despre câte în lună şi-n soare şi cărora să le apară fotografia prin ziare.

Ei stăteau încă dincolo de uşă şi croiau la planuri măreţe de viitor.

Din când în când, trecea, ca o umbră, în zdrenţe şi cu picioarele vârâte de-a dreptul în galoşi, Arthur Enăşescu, poetul cu mintea întunecată la vârsta tuturor elanurilor. Era ceea ce numim un băiat subţire, un tânăr căruia ursitoarele i-au "prezis" ani bogaţi, glorioşi...

O societate robită banului şi-a bătut pur şi simplu joc de năzuinţele poetului şi l-a lăsat să vagabondeze, gol şi flămând, pe străzile Bucureştilor.

Nu s-a găsit un pat de spital pentru acest nefericit şi blajin stihuitor, nu s-a găsit o instituţie culturală, chipurile, care să-l fi cules pe drumuri şi să-i fi asigurat pâinea de fiecare zi şi o haină mai acătării. Stând de vorbă într-o zi cu o rubedenie a sa, Ion Sân Giorgiu, profesor universitar, dragă, doamne ! ciocoiaş fără busolă, ins gata să îmbrăţişeze orice curent dacă i se părea că va urca, în felul acesta, o treaptă pe scara măririlor, l-am întrebat de ce nu se îngrijeşte mai îndeaproape de sărmanul Artur Enăşescu ?

- Nu-i nimic de făcut cu el, mon cher, mi-a răspuns ciocoiaşul, rien à faire ! E iremediabil pierdut ! Şi ca să-ţi dovedesc că orice încercare de a-l salva e zadarnică, am să-ţi dau un exemplu: înainte de Paşti, l-am luat pe ce pauvre Arthur şi l-am îmbrăcat în haine noi, l-am încălţat în pantofi de cea mai bună calitate, l-am abonat la un restaurant, plătindu-i masa pe o lună înainte...

Ei, ce crezi, mon cher ? Peste câteva zile îl întâlnesc iar pe Calea Victoriei, în zdrenţe, în galoşi, şi... flămând. Nu te întrebi ce s-a întâmplat ? Să-ţi spun: Artur s-a dus, în primul rând, la Taica Lazăr (o stradă în care, pe vremea aceea, erau numai negustori de haine vechi: vindeau şi cumpărau veştminte uzate) şi-a lăsat acolo pe te miri ce costumul şi pantofii, s-a dus, apoi, la patronul restaurantului şi a cerut înapoi suma plătită de mine şi cu toţi banii a cumpărat flori şi cărţi, buchete imense de flori - unele foarte scumpe - şi cărţi rare. E, acum ce mai zici ?

Ciocoiașul era convins că m-a "înfundat", că nu mai aveam nimic "de zis".

- Dar bine, i-am replicat, toată lumea știe că Enășescu își cheltuiește banii pe flori și pe cărți. E bolnav, doar. Altceva trebuia să faci dumneata. Internează-l într-un spital, acolo adu-i haine și alimente, acolo are cine îngriji de el, și cine știe ? acolo poate să se și lecuiască. Nu cred că boala lui e fără leac.

Ciocoiașul a ridicat din umeri sceptic:

- Nu, nu, nu e nimic de făcut.

Și s-a stins acest poet cu figura străvezie și cu ochii pierduți undeva în depărtări - s-a stins ca un câine bolnav și gonit de colo-colo...

Alt client statornic al Capșei era prozatorul și vânătorul Alexandru Cazaban. Interesantă figură, decanul de azi al scriitorilor români ! (La data* la care înșirăm rândurile acestea, Cazaban împlinește vârsta de 90 ani.) Necruțător cu fanfaronii, cu lichelele și cu proștii, nu pierdea nici un prilej să-i biciuiască.

Între alți fideli ai cafenelei era și Alexandru Teodor Stamatiad, poet de "foarte mare talent", cum se autocaracteriza. Era un exemplar straniu al faunei literaturii de pe vremuri; foarte egoist, foarte susceptibil, de o vanitate bolnăvicioasă.

Înalt și chipeș, avea niște mustăți frumoase de care era cu drept cuvânt, mândru - ca și de poezia sa.

Cazaban nu-l ierta și vorbele sale de duh, săgețile sale nimereau locul nevralgic: în vanitatea bolnăvicioasă a insului.

- Am scris ceva formidabil ! răsună vocea lui Stamatiad în cafeneaua înțesată de scriitori.

Lumea tăcea: nu-i plăcea să-l stârnească în nici un fel.

Numai Cazaban îi dădea replica:

- Ce vorbești ?

- Nu mă crezi ?

- Ba te cred ! Eu te cred, pentru că nu te-am citit decât o dată, și-mi ajunge !

- Ce vrei să zici ?

- Că eu te cred pe cuvânt. Dar cititorii n-o să te creadă !...

---

* *1 iulie 1960, n.n., F.P.*

Altădată Stamatiad intra furios pe uşă. Ochii îi erau sângerii şi faţa răvăşită. Auzise de o nouă glumă făcută pe seama lui de Cazaban. Se îndrepta spre masa scriitorului şi, fără bună-ziua, fără nici o introducere, striga:

- Îmi stă mintea-n loc !

- De mult ! îi dă replica, foarte calm, Cazaban, stârnind hazul tuturor.

Stamatiad era şi profesor de limba franceză. La oră el citea din opera sa. Unii dintre liceeni i-au prins slăbiciunea, se declarau mari admiratori ai poetului-profesor.

- Bravo ! Nota zece la... limba franceză !

Din când în când îşi făcea apariţia în cafenea Stan Palanca.

Stan Palanca era ceea ce numim un boem. Dar un boem în deplina accepţie a cuvântului, boem din creştet până-n tălpi. Trăia - te miri cum şi din ce - trubadur, cântăreţ al dragostei şi al năzuinţelor neîmplinite, vagabonda ziua şi mai ales noaptea prin toate localurile oraşului. Şi unde intra găsea o masă şi un pahar de vin. Era cunoscut ca un cal breaz - la centru ca şi la mahala, în bodegile de pe Calea Victoriei, ca şi în cârciumile din Ferentari, la Capşa, ca şi în cafeneaua birjarilor.

Înalt, slab, tuciuriu, şi cu ochii ageri, Stan Palanca scria versuri, bea de stingea şi îşi bătea joc de contemporani, precum îşi ironiza propriu-i destin.

Avea o rezistenţă cu adevărat uluitoare la băutură: era în stare s-o "înceapă" la prânz şi s-o termine a doua zi. "S-o termine" e un fel de-a spune, pentru că "rezistenţa" lui îi îngăduia s-o ia de la început. Cum izbutea, fără somn, mâncând pe apucate şi locuind când la un prieten, când la altul, să înfrunte şi să-şi biruie beteşugurile trupeşti, iată ceea ce m-a nedumerit întotdeauna. De câte ori se abătea la Capşa un consuma nimic, chiar când era invitat de vreun prieten să "ia ceva".

- Mulţumesc, spunea el, aici nu-mi place, e prea multă ţâfnă !

Stan Palanca venea cu alte gânduri la Capşa: venea să facă o critică orală scriitorilor infatuaţi, carierişti, ipocriţi. Intra în cafenea şi rămânea proptit de uşă. Chelnerii nu se atingeau de el, deşi în câteva rânduri au încercat să-l evacueze. Dar Stan Palanca se lupta cu atâta înverşunare, încât chelnerii un

puteau să-l clintească din loc. Se ținea cu ambele mâini de ușă; se isca scandal și, până la urmă, "agresorii" se retrăgeau.

De atunci Stan Palanca era lăsat să-și spună oful.

- Hahalerelor, țipa el de la ușă, rotindu-și ochii prin cafenea. Stați și huzuriți aici și foamea se plimbă prin cetate ! Măăă...

Stan făcea cu capul spre Caton Theodorian, de pildă, pe care un-l înghițea:

- Măăă... ăla cu sticla în ochi, ăla cu nasu' de ceară... mă, cioroi borât... ascultă aici: degeaba te ismenești. Ești pierdut ! Nu intri în istoria literaturii...

Făcea o pauză, prefăcându-se că e gata să dea "executantului" o replică:

- Ia mai zi !... Taci, ai ? Caracudă ! Paparudă ! Papălapte !

Trecea la altul, la Minulescu, de pildă:

- Trecător pe bulevardele vieții, Minulescu, poetul Ion Minulescu, - da, el da ! - rămâne ! Și după altă pauză:

- Ai zis ceva ?

Cum nimeni nu cuteza să "zică" nimic, Stan Palanca făcea cu brațul întins un fel de salut:

- Adio, hahalerelor, carieriștilor, ismeniților, fasonaților !

Și înainte de a trânti ușa:

- Huooo !

De câte ori îl zărea pe fereastră, Alexandru Teodor Stamatiad se ridica, speriat și grăbit, înaintând spre ușa de serviciu.

Stan Palanca, între altele, a scris versurile unei romanțe, *Smaranda*, care a avut un succes răsunător. (Se cântă și azi din când în când la radio.)

Și-a strâns și într-o carte poeziile, din care unele aveau mare circulație în lumea vagabonzilor, a chefliilor, a "amicilor" de bodegă.

Mă plimbam din când în când cu el pe străzile mahalalelor bucureștene pe care amândoi le iubeam. Întârziam din când în când cu el la un pahar, mândru de prezența noastră, ne oferea propria-i cameră, unde se mai adunau și alți "protejați". Stan Palanca știa să cânte, știa să spună versuri, știa să povestească și avea o sensibilitate de artist.

Era conştient de darurile sale, dar şi de slăbiciunile sale. Şi dacă n-a fost niciodată un autentic "capşist", n-a fost fiindcă n-a vrut. Era mai spiritual ca atâţia care îşi făceau veacul acolo, avea replica mai promptă ca a multora.

- Nu viu la Capşa - mi-a spus - pentru că nu-mi face plăcere să-i văd pe alde Stamatiad, sau pe alde Ion Sân Giorgiu sau pe alde Dioghenide. Nu-mi face plăcere - asta-i tot ! Când vin - am un singur scop: să-i "ard" pe ismeniţii ăştia ! Intru, îmi spun cupletul şi mă răcoresc !...

... De multe ori se abătea pe la cafenea pictorul şi desenatorul N. Tonitza. Ne împrietenisem şi adesea făceam câte un popas la vreo cârciumă de cartier. Ne plăcea amândurora să întârziem şi într-unul din parcurile oraşului.

L-am întâlnit la Capşa şi pe Sandu Teleajen, care mi-a povestit cum a debutat. Era elev la liceu, posedat, de pe atunci, de diavolul poeziei. Şi într-o zi s-a înfăţişat marelui nostru George Coşbuc cu un caieţel de versuri:

"Badea George" l-a primit cu bunăvoinţă, aşa cum primea el pe orice tânăr care bătea la porţile gloriei, i-a citit cu atenţie poeziile şi l-a întrebat:

- Şi cum zici că te cheamă ?

- Morcovescu !

Coşbuc a rămas câteva clipe pe gânduri ?

- Mde, făcu el în cele din urmă. Morcovescu !

Şi clătinând din cap:

- Nu, nu merge ! Un poet cu numele ăsta !... De unde eşti dumneata ?

Şi tânărul elev de liceu i-a spus de unde obârşea.

- Vreo apă n-aveţi pe-acolo ?

- Ba da: Teleajenul !

Faţa lui Coşbuc se lumină.

- Teleajenul ? Foarte bine ! Atunci să semnezi aşa: Sandu Teleajen !

Ce să-i răspundă tânărul sfios pe care îl chema Morcovescu ?

- Vă mulţumesc, maestre, a rostit el, sufocat de emoţie. Aşa am să iscălesc !

Și de-atunci Morcovescu a intrat în literatură și în teatru cu acest nume: Sandu Teleajen.

Figuri și întâmplări... Amintiri - când vesele - când triste... Apariții de tot felul: șterse, ridicole, unele, - vii, luminoase - altele...

(*Cum i-am cunoscut,* Editura pentru Literatură, București, 1964, p. 174-195)

Cuprins

Totul a pornit de la un telefon.../5
Calea Victoriei - o "axis mundi" în materie.../8
Cele mai vechi cafenele/13
Fialkowski/19
Cafeneaua Kübler/34
Terasa Oteteleşeanu/40
Cafeneaua High-Life/48
Café de la Paix/50
Café braserie Corso/56
Casa Capşa/60
Restaurantul Casei Scriitorilor, Nestor, Katanga, Podgoria, Albina şi altele/84

Note/103
Bibliografie/107
Addenda/111
Alexandru Obedenaru, *Farsele din cafeneaua literară*
Victor Eftimiu, *"... Terasa va fi înscrisă în paginile hroniculuí teatral şi literar"*
Camil Ressu, *Cafeneaua*
I. Peltz, *"La cafenea maestrul Macedonski avea masa lui, chelnerul lui, consumaţia lui..."*
George Sbârcea, *"Discuţiile de la cafenea se prelungeau până noaptea târziu..."*
Bogdan Amaru, *Capşa - cafenea cu genii şi tutun*
X. Y., *Capşa*
Tudor Arghezi, *Capşa şi capşismul*
I. Peltz, *Cafeneaua Capşa*

Album

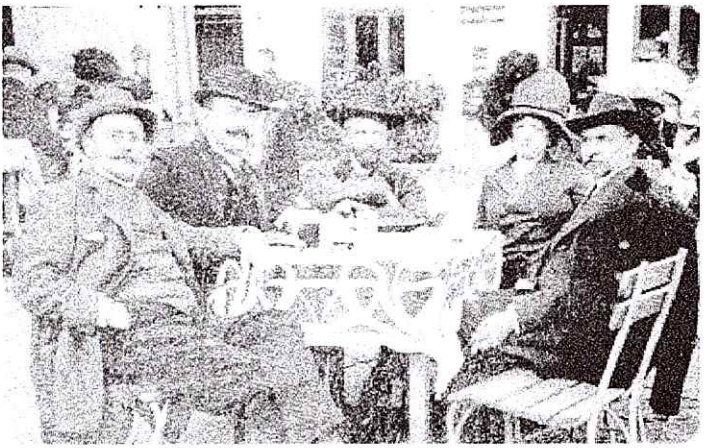

I. L. Caragiale. Lângă el, Al. Vaida-Voievod. Ultimul din dreapta:George Coșbuc

Unul dintre cei mai distrați clienți ai Cafenelei *Filakowski*: Bonifaciu Florescu, profesor de limba franceză la „Sf. Sava".

Alți doi „fideli" ai Cafenelei *Filakowski*: Cincinat Pavelescu și Radu Rosetti. Desene cu semnătură indescifrabilă apărute în ziarele vremii.

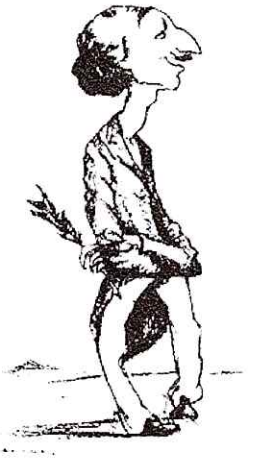

Alexandru Macedonski văzut de Nicolae Petrescu-Găină.

G. Sion

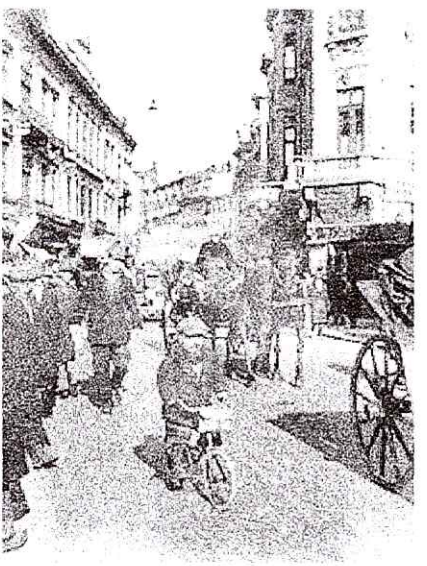

Vedere din Bucureștii trăsurilor și ai cafenelelor literare.

La *Fialkowski*, în fața ceștii aburinde s-au născut și unele dintre epigramele lui George Ranetti.

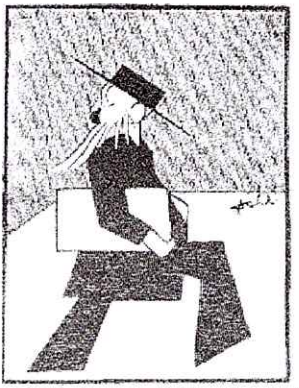

De la Cafeneaua *Kubler* dl. Nicolae Iorga pleacă direct la Sorbona. Caricatură de Sall.

Adrian Maniu. Desen cu semnătură indescifrabilă, apărută în ziarele vremii.

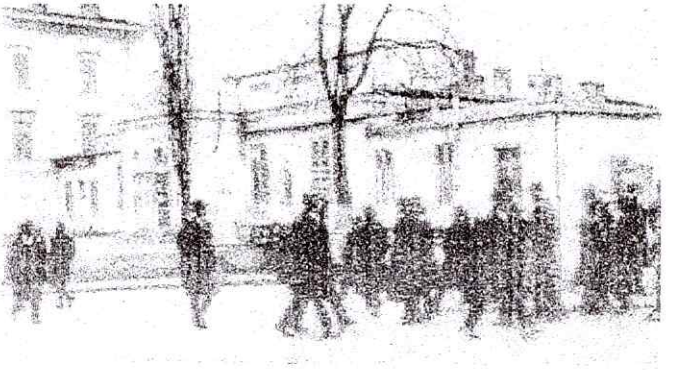

Terasa *Oteteleșanu*, care se afla pe locul actualului Palat al Telefoanelor.

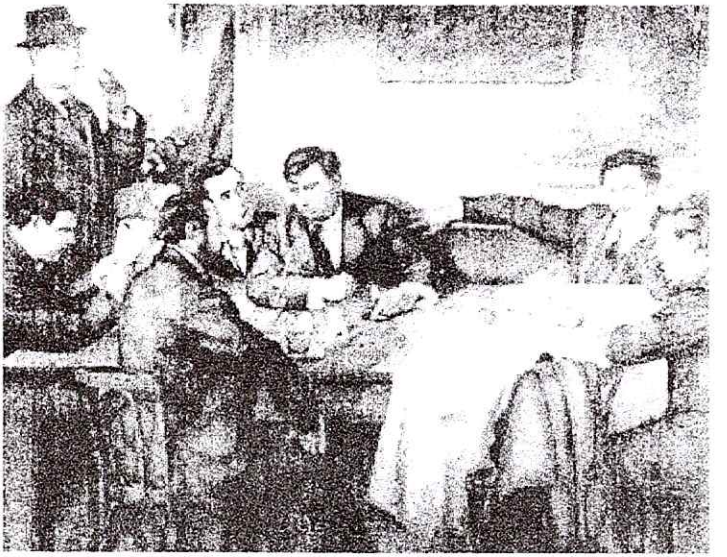

Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Corneliu Moldovanu, Jean Al. Steriadi, Alexandru Szatmary și Alfons Castaldi. Tablou de Camil Ressu.

Scriitorii Ion Dragoslav, Mircea Demetriade, Al. Macedonski și Al. T. Stamatiad, așa cum i-a pozat Iosif Iser pentru un desen în creion.

Și încă un desen realizat de Iser la Terasa *Oteteleșanu*. În imagine: Corneliu Moldovanu, Ion Minulescu, profesorul Aurel Brațu și Claudia Millan.

Victot Eftimiu - *Cafenele literare*. Facsimil.

fapt „Terasa" se rezuma în prima sală, ce de
venea de pe podul Mogoșoaiei. În această încăp
ere puțin vastă, era casa, două-trei mese de
...re și două mese mari: una în dosul ușii,
...astra ce da spre curte, alta mai în fund, la stân
...ușa ce da în sala cu pianola. Aici ... și ...
...ele. La această masă au figurat pentru ...

O carte de amintiri despre Terasa *Oteteleșanu* (și nu numai), apărută în 1973 și fotografia autoarei ei din perioada de glorie a vestitei cafenele literare.

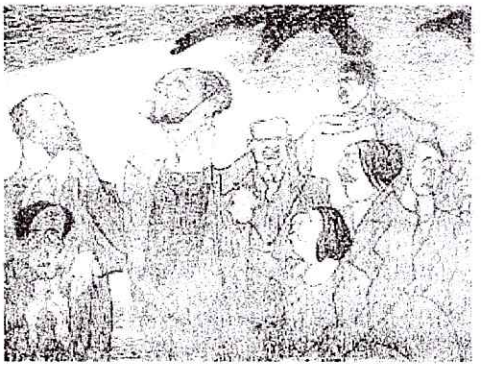

Al. Macedonski
și discipolii lui.
Caricatură din revistele
vremii.

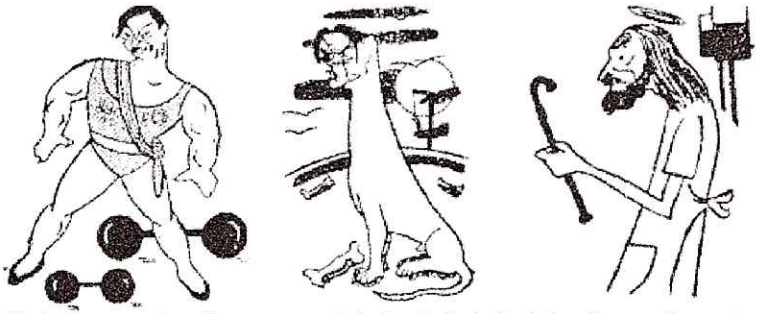

Trei dintre pasionații comentatori de la *Café de la Paix*: George Gregorian (supranumit „poetul atlet"), Zaharia Stancu (autorul *Dulăilor*) și V. Voiculescu („poet religios"). Desene de Neagu Rădulescu

Un scriitor căruia i se rezerva întotdeauna locul de onoare la masa literaților: Victor Eftimiu. Desen de Marcel Iancu.

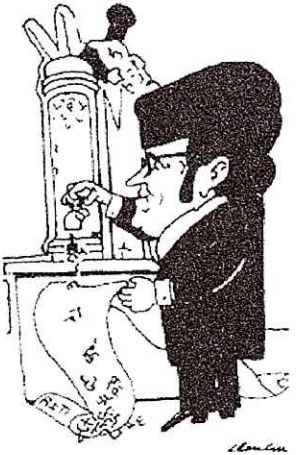

Eugen Barbu văzut de
Alexandru Clenciu.

O glumă ? Nicidecum.
Au fost cândva
și vremuri în care
scriitorii își puteau
permite să ofere astfel de
mese, cu meniu alcătuit
din titluri de cărți apărute
în anul respectiv (1911).

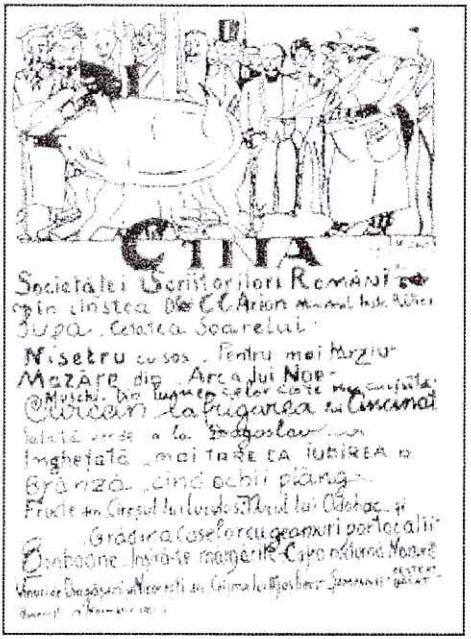

VA APARE „INCENDIUL"
Roman de N. D. Cocea

- Și acum să sting pofta cetitorilor de a-mi mai cumpăra cărțile !

Un autor de la *Corso*,
ironizat de presa vremii.

Zaharia Stancu văzut de
Neagu Rădulescu.

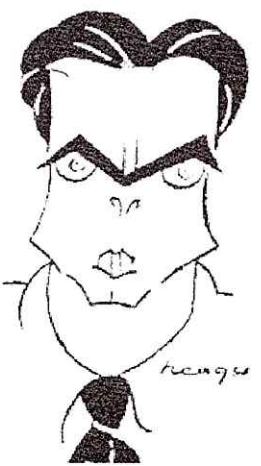

Coperta fermecătoarei cărți de evocări publicate de Gh. Crutzescu în 1943.

Agepsina Macry, actriță, tovarășa de viață a lui Victor Eftimiu.

LUMEA

BAZAR SAPTAMANAL

SADOVEANU, în baltă

de G. TOPÎRCEANU

CAPȘA și CAPȘISMUL

de T. ARGHEZI

Nr. 21 din 25 februarie 1925 al revistei „Lumea", în care Tudor Arghezi dă o replică virulentă atacatorilor *Casei Capșa*.

Zaharia Stancu
(desen de Silvan Ionescu).

Bogdan Amaru, autorul reportajului „Cafenea cu genii și tutun“ (1935).

CINA

MINISTERULUI CULTELOR ȘI ARTELOR

OCTAVIAN GOGA ȘI MIH. SADOVEANU

IUNIE 1924

Listă de menu la sărbătorirea poeților Octavian Goga și Mihail Sadoveanu, în 1924, cu ocazia primirii de către ei a primelor premii naționale pentru literatură.

D. I. PELTZ

Un memorialist cu haz și umor: I. Peltz. Desen de Ross.

Liviu Rebreanu. Desen de Sall.

Anul 1940: autori și opere. În primul plan (de la stânga la dreapta): Ion Minulescu, Ionel Teodoreanu, Liviu Rebreanu, Victor Ion Popa.

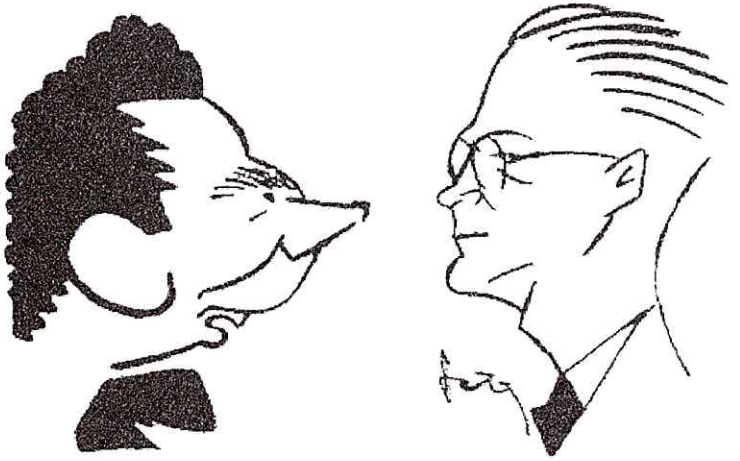

Doi clienți mai rari ai *Capșei*: Lucian Blaga și Mircea Eliade.

Camil Petrescu văzut de Marcel Iancu.

George Gregorian - poetul atlet. Desen de Marcel Iancu.

Carte apărută în anul 1967.

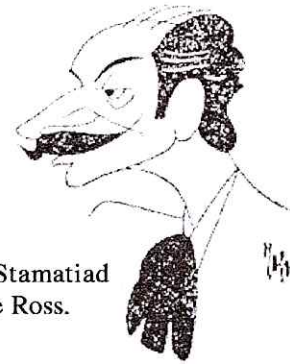

Al. T. Stamatiad văzut de Ross.

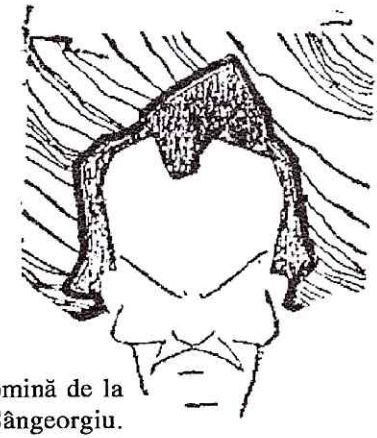

Protagoniștii scandalului de pomină de la *Capșa*: N. Davidescu și Ion Sângeorgiu. Desen din presa vremii.

Al. O Teodoreanu (Păstorel)
văzut de Ștefan Dimitrescu.

Ion Barbu. Desen nesemnat,
apărut în ziarele vremii.

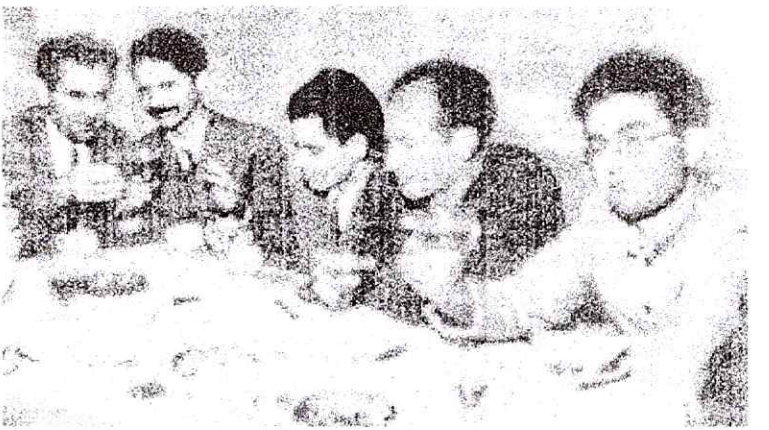

Sărbătorirea apariției volumului de poezii „Primele iubiri" de Nicolae Labiș (1956) la *Capșa*. În imagine, de la stânga la dreapta: Mihail Petroveanu, Nicolae Labiș, Nicolae Țic, Teodor Mazilu, Radu Cosașu.

Marin Preda (stânga) și Eugen Jebeleanu (dreapta), la restaurantul Uniunii Scriitorilor. În mijlocul lor Vasile Blendea, artist fotograf, de mai bine de două decenii un familiar al literaților.

Marin Preda

Romul Munteanu

Tudor George

Tudor Arghezi și Ionel Teodoreanu. Desene nesemnate, apărute în ziarele timpului.

Ion Minulescu. Desen nesemnat, apărut în ziarele vremii.

„Dau să se sucească și să se învârtească..." În imagine Fănuș Neagu

Un volum apărut în 1967 și care s-ar fi putut numi la fel de bine „Cartea farselor făcute confraților într-ale condeiului".

Doi „stâlpi" de cafenea din anii '80: Grigore Hagiu și Florin Pucă.

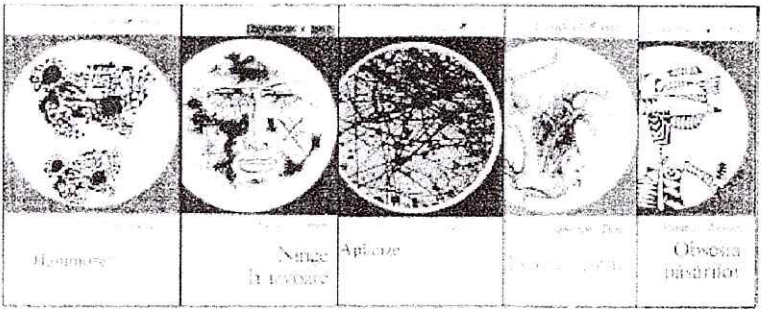

Scriitori - prezențe aproape cotidiene la cofetăria Albina, debutanți cu volum în perioada de glorie a localului: Florin Gabrea, Marius Robescu, Nicolae Krassovski, Gheorghe Pituț, Florentin Popescu.

Marius Robescu

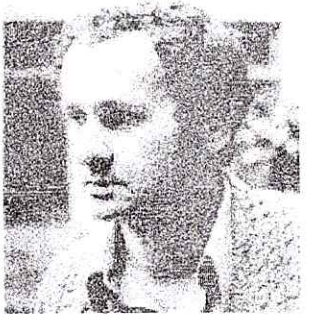

Ana Blandiana, pe vremea când mai putea fi văzută prin unele cafenele literare ale Bucureștiului.

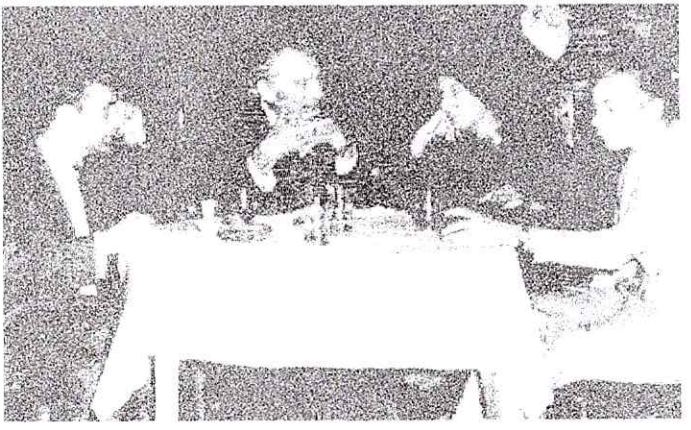

Încă o imagine de la Restaurantul Uniunii Scriitorilor din anii '70. La masă, pe care o avcea în permanență rezervată, eugen Jebeleanu (fiica lui) și Ileana Mălăncioiu. Evident, poetul era mai atent cu sexul slab...

Petre Țuțea, neobosit și convingător
printre tinerii de la „Furu".

Cărți apărute

Jurnal (vol I)	***George Macovescu***
Râsu' - Plânsu' lui Nichita Stănescu (volumele I-IV)	***antologie de Laurian Stănchescu***
Sergiu, altfel...	***Ioana Celibidache***
Scriitori și lumea muzicii	*Cristina Vasiliu*
Rațiune și represiune în Ministerul de Interne (1965 – 1989), vol. I+II	*Ionel Gal*
Schițe parlamentare	*Henri Stahl*
Considerații asupra relațiilor bisericii românești cu Rusia în sec. al XVII-lea	*Silviu Dragomir*
Contribuții la o biografie a lui Nicolae BălcescuPetre P. Panaitescu	
Călători ruși în Moldova și Muntenia	*Gh. Bezviconi*
Istoria din ghiozdan. Manuale școlare și mentalități în România anilor 1990	*Mirela-Luminița Murgescu*
Colecția Balcanica	
Răpirea Bucovinei	*Mihail Kogălniceanu*
Relațiile românilor cu sârbii, bulgarii, grecii și croații	*Ilie Bărbulescu*
Istoria românilor din Pind. Vlahia mare	*George Murnu*
Frontierele românești / Les Frontiéres Roumaines	*Jacques Ancel*
Români și bulgari	*Petre P. Panaitescu*
Originea românilor din Balcani și Vlahiile din Tesalia și Epir	*I. I. Nistor*
Macedoromânii	*Th. Capidan*
Rolul diplomatic al fanarioților (Colecția Balcanica)	*I. C. Filitti*
Românii din Balcani	***Marin Popescu - Spineni***

Colecția Bucureștii care au fost

Bucurestii ce se duc	*Henri Stahl*
Din vremuri trecute	*Emil Cerkez*
București – istorie și urbanism	*Andrei Pippidi*
Amintiri din trecutul negustoresc	*Dimitrie Hagi Theodoraky*
Bucureștiul interbelic	*Lucian Pricop*
Călătorie în timp prin București	*Georgeta Filitti*

În curs de apariție:

Odinioară în București	*Nicolae Vătămanu*

Colecția Cartea școlară

Ruinele viselor (poezii)	*Șt. Petică*
Caleidoscop literar, vol. I+II	*Teodor Vârgolici*

Colecția Innovatio Historiae

Exerciții întru cunoaștere. Societate și mentalități în noi abordări istoriografice ()	*coord. Mirela Luminița Murgescu, Simion Câlția*
Istoria din ghiozdan	*Mirela Luminița Murgescu*

Colecția Istorie modernă

Noul regim (cuvântări) 1938-1939	*Armand Călinescu*
Istoria bisericii din Bucovina	*I. Nistor*
Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina (1916-1918)	*Teodor Bălan*

Colecția Eustory – Istoria mea

Acasă, ieri și azi. Locuri, oameni, obiceiuri	*coord. Mirela Luminița Murgescu, Silvana Rachieru*
Ajută-ți aproapele. Solidaritatea umană în comunitățile românești	*coord. Mirela Luminița Murgescu*
Tehnici și tehnologii în comunitățile de ieri și de azi	*coord. Mirela Luminița Murgescu, Bogdan Popa*
Copilăria și adolescența altădată	*coord. Mirela Luminița Murgescu, Silvana Rachieru*
Atelierul de colorat	*Mădălina și Sînziana Barangă*

Colecția Partituri

Simfonia nr. 1 „Glossa" cu CD (înregistrare cu Orchestra Radiodifuziunii Române)	*Viorel Munteanu*
Preludiul și Fuga VII,	*J. S. Bach*

În curs de apariție

Sonata Patetica	*Ludwig van Beethoven*
Sonata în si bemol major kv 333 (315c)	*W.A. Mozart*
Manual de vioară vol I + II	*I. Geantă, G. Manoliu*

Colecția Gândire politică românească

Mihail Kogălniceanu	*Radu Dragnea*
Oligarhia română.	
Marxism oligarhic	*L. Rădăceanu, Ș. Voinea*
Scrieri politice	*Ștefan Antim*
Influența școalei economice liberale în România,	
în veacul al XIX-lea	*E. Demetrescu*
Scrieri politice și filozofice	*C. Stere*
*	
Polemici cu naționaliștii	*Aurel C. Popovici*
Secolul corporatismului	*Mihail Manoilescu*
Scrieri politice puțin cunoscute	*Ștefan Zeletin*
Între liberalism și socialism	*Dumitru Drăghicescu*
Trei studii despre forme și fond	*Theodor Rosetti*
Monarhia socială	*Mihail Fărcășanu*
Despre marxism și țărănism	*Gheorghe Zane*
Gândirea marxistă în România precomunistă.	
O antologie (ediție de Steliu Lambru)	

Dicționare

Dicționarul presei argeșene	*Ilie Barangă*
Dicționarul esențial al exilului românesc	*Lucian Pricop*

ROMAN

Draculaland – roman (debut)	*Tudor Lavric*
Fetele lui Jimmy	*Ioana Popescu*
Norocosul teoretician (vol I-II)	***Emil Dogaru***
Ladykin	***L.L. Faighel***

În afara colecțiilor

Literatura Africii negre.	
De la basm la roman	*Constantin Carbarău*

Barometru de aderare – România (Problemele fundamentale ale țării și atitudinile tinerilor români cu privire la integrarea în Uniunea Europeană) *Olaf & Utta-Kristin Leisse*

CARTEA PRIN POȘTĂ

Pentru cărțile comandate, editura suportă costurile de transport prin poștă.
În plus: – pentru **2** cărți se acordă o reducere de 10%
– de la **3** cărți în sus se acordă o reducere de 15%.
Pentru a obține oricare din cărțile noastre, trimiteți comanda dumneavoastră pe adresa de e-mail: comenzi@dominor.ro sau, direct, la tel: **0724.523.093**

DOMINO®

www.dominor.ro

Tel.: 021-3115370
redactia@dominor.ro; comenzi@dominor.ro
Piața Presei Libere nr. 1, București
Corp B2, etj. IV, cam. 391-392

Tipar DOMINO®

București care au fost

„... era un client obișnuit al cafenelei. Aici el își elabora cursul pe care urma să-l țină în fața studenților chiar în ziua respectivă. Profesorul „scria necontenit, ca un apucat, nu fără a duce din când în când ceașca la gură, sorbind din licoarea neagră cu virtuți inspiratoare" și nimeni nu îndrăznea să-l deranjeze. S-a întâmplat, totuși, ca odată să-și iasă din ritm și din tabiet. Crezând că-i prea concentrat la munca lui pentru a mai putea sesiza calitatea filtrului servit, ospătarii au cutezat să-i dilueze prețiosul lichid. Dar s-au înșelat amarnic, deoarece profesorul (Ion Barbu, n.n.) nu numai că și-a dat seama de fals, ci a făcut un tărăboi de s-a auzit în tot Bucureștiul. Ca să se știe, să se afle unde trebuie a mai și scris, revoltat, în „Condica de sugestii și reclamații": „Nu vin la cafenea nici să fac afaceri, nici să stau de vorbă. Vin să-mi fac munca mea de matematician care are din păcate nevoie de excitantul cafelei. Mă costă bani și sănătate, dar nevoia e imperioasă. Filtrul care mi se servește uneori e o contrafacere. Desigur, apa dulceagă și neagră, ce se aduce sub acest nume, nu face 200 de lei ! Declar că această neregulă aplicată mie, pentru care cafeneaua e un fel de cabinet de lucru, înseamnă pur și simplu sabotaj. Lucrez în cadrul planului cincinal (*sic ! n.n.*) la un tratat de matematici (și în calitate de scriitor, la o traducere din Shakespeare). Fac vinovați pe funcționarii puțin scrupuloși, care fasifică filtrul, de întârzierea muncii mele.
(D. Barbilian, profesor la Universitatea „C.I. Parhon", membru al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.)

Șerban Ciocules

COD 114112
18.53

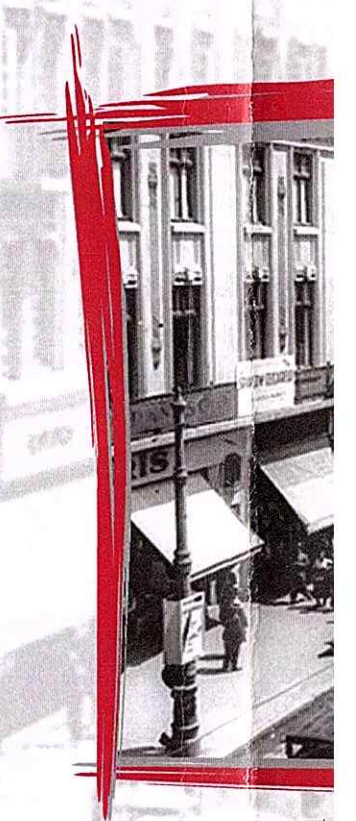

Florentin Popescu

www.dominor.ro

ISBN 978-973-8496-94-1